A. Jakštas

Mūsų Naujoji Literatūra

(1904—1923)

I Tomas.
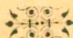

Švietimo Ministerijos
Knygų Leidimo Komisijos leidinys.

A. Jakštas

MŪSŲ NAUJOJI POEZIJA

(1904—1923)

KAUNAS ∵ ∴ ∵ ∴ ∵ ∵ ∵ 1923.

Prakalba.

Mėgdamas dailiąją literatūrą, aš pastarais laikais (1904—1922) atsidėjęs sekiau jos plėtimąsi Lietuvoje, recenzuodamas spaudoje (daugiausia «Draugijoje») beveik kiekvieną naują veikalą, kuris tik patekdavo man į rankas. Tų recenzijų ir kritikų per 15 metų susidarė gerokas pluokštas. Gerb. V. Krėvės patariamas, aš surinkau jas krūvon ir leidžiu atskira knyga, davęs jai vardą «Mūsų naujoji literatūra». Joje aš stengiuos apibūdinti ir kritiškai įvertinti įvairių mūsų poetų, beletristų ir dramaturgų literatinę kūrybą. Del medžiagos apstumo teko veikalas padalyti dviem tomais. Pirmąjį aš paskyriau vien mūsų naujosios poezijos apžvalgai, antrąjį — neeiliuotajai literatūrai: beletristikai, dramai ir kitokiems raštams.

Kad šin pirman toman įdėtieji mūsų dainių įvertinimai išėjo nelygūs, tuo, tariuos, nieks nenustebs. Argi galima buvo tiek pat vietos skirti Šmalvarui ir Maironiui, arba Yvaškai ir Vydūnui. Maironies raštai tapo čia peržiūrėti visi. Vydūno—žymi dauguma, taigi ir nenuostabu, kad juodu du užima žymią šio tomo dalį. Dainiams, mažiau rašiusiems, teko ir mažiau vietos. Toliau, kad ir stengiaus trumpai rašyti, vis delto knyga, del mūsų dainių apstumo, išėjo apystorė.

Rengdamas ją, stengiaus neaplenkti nė vieno viešai pasirodžiusio mūsų poeto. Tačiau kai kurie (k. š. Dagilėlis, Paparonis, Janonis, Kmita, Jonila, Stonis, Vaičiūnas ir k.) jon vis delto nepateko. Tai įvyko ne del mano blogo noro, bet tiesiog del negalėjimo susyk viską apžioti. Iš tos pat priežasties

kai kurių dainių (k. š. Putino) kūryba įvertinta ne visa, tik dalimi. Jei kada prireiks leisti ši knyga antru atveju, pasistengsiu, jei gyvas būsiu, ir tą spragą užpildyti.

Iš to, kas čia pasakyta, skaitytojas pats gali matyti, kad šios knygos, kaipo nepilnos ir ne viską apimančios, nėra jokia mūsų naujosios literatūros istorija: jų tikslas vien tai būsimajai istorijai patiekti šiek tiek apdirbtos medžiagos.

Rašydamas atskiras stūdijas apie tą ar kitą mūsų dainių, aš dariau tai be jokio iš anksto nustatyto plano, visai nesitikėdamas, kad tos stūdijos pateks kada nors atskiran rinkinin. Todel rašydavau nieku nesivaržydamas, pirmam įspūdžiui tebeveikiant, per tai ir savo kritiškus sprendimus ne visur tepamatuodavau platesniais įrodymais. Tų sprendimų teisingumu aš ir šiandien nė kiek neabejoju, todel ir nematau reikalo tiekti jiems šiokių ar tokių korektyvų; bet, objektyviai imant, jie vienur kitur vis delto lieka tik bendrai tenurodyti.

Rašydamas kritikas, reikšdamas savo nuomonę apie to ar kito dainiaus poeziją, aš laikiaus ne nuotaikos, ne asmeniškų simpatijų ar antipatijų, bet objektyvių grožio kriterijų. Mano giliausiu įsitikrinimu, kiekvienas grožis yra visada Amžinojo Logoso atspindys. Žemėje nėra ir negal būti tiesos, labo ir grožio, kaip tik iš Jo ir per Jį. Todel kas Jam gyvenime ar kūryboj šiokiu ar tokiu būdu prieštarauja, tas jau tuomi pat elgiasi ir nelogiškai ir neestetiškai ir nemoraliai. Iš to pat Amžinojo Logoso plaukia ir absoliučiai tikros grožio kriterijos poezijoj ir dailėj. Jų aš ir stengiaus laikytis, vertindamas mūsų dainių kūrinius. Nebūdamas kietaširdis, aš mielai sveikinau kiekvieną talento pragiedrulėlį, smarkesnis tebuvau vien tiems dainiams, kurių raštuose pastebėdavau sąmoningų amžinojo grožio įžeidimų. Nurodinėti tuos įžeidimus aš laikiau savo šventa pareiga. Jei kas mane del to kaltina, tai čia yra grynas nesusipratimas. Tas kaltinimas tiek teturi racijos, kiek ir kaltinimas or-

topedijos, kam ji žmonėms skausmą daranti, kreivas jų kojas betiesdama.

Kaip kitko, taip ir poezijos esama visokios. Yra poezija amatas, tai—eiliadirbystė: jos vertė yra lygi nuliui. Yra poezija pilietiška, partijinė, ji tetarnauja atskiroms žmonių grupėms, partijoms. Yra galop tikroji poezija. Jos uždavinys — skaistinti visus žmones, rodyti jiems ateities idealus, vesti į tai, ko dar nėra, bet kas turi būti. Jos obalsiai: «Excelsior», «sursum corda». Jos kūrimas — pranašavimas. Jos atstovai — socialiniai veikėjai par excellence, nes jie, sužavėję, veda paskui save visą tautą. — Panašių minčių skaitytojas užtiks ne vienoj šios knygos vietoj. Būsiu tikrai laimingas, jei jos ras gilesnio atbalsio mūsų jaunų dainių sielose.

Galop dar vienas pasiaiškinimo žodis del Maironies ir Vydūno. Juodu abudu yr rašę ne vien eilėmis, bet ir proza. Griežtai laikantis plano, jų proza rašytieji veikalai būtų labiau pritikę aptarti antrame tome. Bet nenorėdamas antru atveju prie tų pat autorių begrįžti, aš po jų poetiškų veikalų daviau įvertinimą ir jų proza rašytų dalykų. Tuo būdu čia kad ir kiek nusidėta sistematiškumui, bet užtat jų kūryba tapo plačiau apimta ir pilniau nušviesta.

Panašaus nesistematiškumo bus bent kiek ir antrame tome. Ten tarp prozos raštų pasitaikys ir vienas kitas eilėraštis, ypač dramų skyriuje. Bet, tikiuos, skaitytojai del to man didelio priekaišto nedarys, nes tokiuose rinktiniuose veikaluose, kaip šis, išlaikyti ideališka tvarka ir planas tiesiog buvo negalima.

Prie šios progos laikau savo pareiga tarti nuoširdų ačiū V. Krėvei už patarimą prirengti šį veikalą, o taip pat ir Knygų Leidimo Komisijai už jo dailų išleidimą. Autorius.

Kaunas, 1922.10.4

MŪSŲ DAINIAI

Maironis.

1888 — 1913.

Tikri dainiai — tai ateities pranašai. Jie giliau jaučia, toliau mato. Įkvėpimo valandoje jų dvasia pakįla augščiau kasdienio gyvenimo sąlygų, susiduria su augštesniu idėjų bei grožės pasauliu. Iš čia sužiba jiems nežemiška šviesa, gaminanti naujos poezijos kūrinių. Įkvėpimo pagautas dainius drąsiai gali apie save tarti: «Gyvenu, jaučiu, rašau jau nebe aš, bet kažkokia manyje veikianti augštesnė jėga, kurios aš esu tik gyvas įrankis bei nelaisvas tarnas. Kas ji yra, aš nežinau».

Ir taip tardamas dainius išreikštų tikriausią tiesą. Nes kad įkvėpimas yra, tai žino visi, bet kokia jo esmė, į šį klausimą atsakyti tegalėtų nebent grynas mokslas. Bet kol kas net ir jis čia tyli, nes to klausimo išspręsti neįstengia. Išsprendimo vietoje paduoda jis vien keletą spėliojimų. Mat, vieni įkvėpimą laiko augštesnių jėgų veikimu į žmogų[1]), kiti žiūri į įkvėpimą, kaipo į augščiausį žmogaus dvasios atsivėrimą, apreiškiantį idealį jos turinį (Hegelis), treti—kaipo į padarą tam tikros psicho-fiziškos organizacijos, įvykstantį tam tikromis fiziologiškomis sąlygomis, esančiomis tūloje artimybėje su proto pamišimu (materialistai).

Ne čia vieta toms pažiūroms kritikuoti. Mums užteks konstatavus vien faktą — įkvėptų žmonių buvimą. Jų turėta ir turima kiekvienos tautos. Ačiū Dievui, nestinga jų ir pas mus. O žymiausiu iš jų šiandien, be abejo, yra gerb. mūsų Maironis.

---

[1]) Senovės graikai vadino jas Mūzomis, Apolinino šviesos ir poezijos dievaičio seserimis; jiems jos buvo gyva realybė, o ne tuščia forma, kaip paskui pseudoklasicizmo gadynėje.

Plačiai pagarsėjęs kaipo pirmaeilis lirikas savo «Pavasario balsais», jis pirmutinis davė mums ištisą eilę tikrai tautiškų poėmų («Per skausmus į garbę», «Jaunoji Lietuva», «Raseinių Magdė», «Mūsų vargai» ir k.), kuriose parodė, ne tiktai koks yra nūn lietuvių gyvenimas, bet ir koks turėtų būti.

Tuo žvilgsniu Maironis yra ne vien mūsų dainius, bet ir tikras ateities pranašas, savo dvasios akimis jau pirm 25 metų pramatęs lietuvių idėjos laimėjimą, jos įsigalėjimą jaunoje kartoje, ėjimą pas mus kaskart siauryn lenkystės, nežiūrint į visas pastangas jos šalininkų ir aršią jų sukeltą kovą su mūsų tautinio atgijimo kėlėjais.

Maironis nuo pat pradžios pamatė tai, atjautė ir skambiose savo eilėse išdainavo, budindamas užsnūdusią lietuvių dvasią, ragindamas visus prie kultūros darbo tautos dirvoje, žadindamas širdyse geresnės ateities viltį.

Ir jo balsas nepasiliko girioje šaukiančiojo balsu. Jam bedainuojant apie tėvynės vargus ir reikalus, pamažėl nyko visuomenėje pesimizmas, pradėta labiau tikėtis savomis jėgomis, imta nebeklausyti senosios kartos desperatiškų aimanavimų: «nic nie pomože, nic nie będzie»!

Šokta prie darbo visose kultūros srityse. Ir kad to darbo rezultatai šiandien visiems matomi, tame yra žymi dalis Maironies nuopelnų. Lietuva to niekados neprivalėtų užmiršti, nes užmiršimas čia būtų lygus su dvasišku užmušimu, už kurį Mickevičius teisingai graso tautoms prakeikimu:

„Klątwa ludom, co swoje morduje proroki“.

Deja, šiandien mūsų visuomenė pasirodė nelabai teatmenanti savo tautišką dainių. Del krutėjimo, tiesa, buvo sukrutę vienas antras pradžioje šių metų[1]), bet jubiliatui atsisakius dalyvauti savo 25 metų literatiško darbavimos sukaktuvėse, — nuleido rankas

[1]) Sk. „Dr.“ № 73, 105 psl. Rašyta 1913 m.

ir per ištisus metus nieko nepadarė. Neišnaudojus to svarbaus momento mūsų visuomenei, reikėtų bent lietuvių spaudai neapsileisti. Ateitininkai pirmi padarė pradžią, išleisdami dailų jubiliejinį Maironies numerį. «Draugija» daro antrą žingsnį, skirdama Maironies pagarbai šį numerį. Tariamės, kad ir kiti lietuviški laikraščiai nepasiliks užpakalyje. Tuo būdu tegu bent lietuvių spauda supina mūsų gerb. Jubiliatui prideramą pagarbos vainiką iš gyvų minčių, iš atminimo «ašarėlių» ir tikro dėkingumo žiedų...

«Draugija» daro tai su juo didesniu noru, nes gerb. Jubiliatas buvo visada palankus jos skaitytojas ir net jos bendradarbis[1]).

Taigi, dėkodami gerb. Jubiliatui už tai, ir baigiame šį straipsnį nuoširdžiausiu linkėjimu: susilaukti daug, daug laimingų metų! Valio!

Maironies lirika.

Maironis-Mačiulis. PAVASARIO BALSAI. Penktą kartą atspausta ir žymiai padidinta, Tilžėje 1920, 1919 p. in-8.

I.

«Pavasario balsai» yr padėję pamatą Maironies šlovei. Jie daugiausiai mūsų publikos skaityti, dažniausiai vakaruose deklamuoti, mieliausiai muzikų harmonizuoti ir chorų dainuoti. Tatai ir nenuostabu, kad trumpu laiku jų yr išėję penki leidimai, paties dainiaus vis taisomi, tobūlinami ir papildomi. Pastarame, penktame, dainų skaičius privesta iki šimtui.

Bet ne savo dainų skaičium yr patraukę «Pav. balsai» skaitytojus, tik gilia jose glūdinčia poezijos

[1]) Štai svarbesnieji įdėti „Draugijon" jo raštai: „Istoriškoji morališkosios teologijos apžvalga", „Dr." №№ 14, 18, 19, 23 „Apie Mindaugo sostapilį", „Dr." № 13; „Krikščioniškos socialinės tvarkos mokslas pagal Leono XIII encikliką" „Dr." № 31—32, įvairios eilės № 21, 30 ir k.

dvasia. Jas pirmą kart paskaitęs, A. Jakštas yr dainiui viešai pareiškęs:

Ei, dainos tos mieliau man ūžė,
Neg lapų šlamesys miške,
Garsiau skambėjo, neg gegužė
Paukštelių čiulbančių pulke.
Jos duoda man skanesnio peno,
Neg vaisiai žemės svetimos;
Nuo jų banguoja siela mano,
Kaip lauko varpos nuo audros.
Dailus jų balsas man dabojas
Labiau neg šienpjovių jaunų,
Klausau aš jų susidūmojęs
Mieliau neg pasakų senų...

Be abejo, ir senose mūsų pasakose ir šienpjovių valiavimuose ir paukščių čiulbesy Lietuvos giriose esama savotiškų poezijos aidų, bet tie aidai tebėra ten neaiškūs, nesąmoningi. Kas kita Maironies dainos. Čia aiškiai jauti, dainių radus raktą nuo mūsų tautinės poezijos skrynios, tuo raktu ją atidarius ir paleidus savo dainų būrį į platųjį pasaulį. Jų forma, tiesa, yra naujoviška, bet jų dvasia labai artima senovės mūsų liaudies dainų dvasiai.

Jau senai buvo kritikų pastebėta, kad mūsų liaudies dainos, apskritai tariant, pasižymi savo liūdnumu. Liūdnumas šis nėra kraštutinis: nerasi jame nei juodo nusiminimo, nei demoniško grumojimo Dievui ir pasauliui. Lietuvis liūdi daugiau dvasia, širdimi, ne nervais. Todel jo liūdesys visada esti tylus, švelnus, tikrai jaudinąs sielą. Tokiu liūdnumu pasižymi ir Maironies poezija:

O tu tik viena širdies raktą radai
Slapta savo skausmo gilybe (3 p.),

sako Maironis savo mūzai—ir tas pasakymas nėra tuščias žodis. Del to kitoj vietoj jis teisingai vadina save «skausmo vyru», «graudžiu poeta» (4 p.)

Kas gi mūsų dainių graudina? Kokia yra jo skausmo priežastis? Ir ar nėra priemonių tam skausmui galą padaryti? Del buvimo—yra, dainius jas žino, nes pats prisipažįsta dainuodamas:

Kartais gundo nekantrūs balsai
Nuo žmonių užrakinus duris,
Negirdėti, nejausti visai
Ir ant visko užmerkti akis! (63)

Tai labai lengva ir patogu: užsidaryti savyje, savo asmens siaurų reikalų rate, tapti viršžmogiu-egoistu, nematyti leliojančios aplink neteisybės, nejausti daromų tėvynei skriaudų, negirdėti vargšų dejavimų, trumpai tarus,—niekuo nesiinteresuoti, tik savim, nieko nemylėti, tik savąjį „aš", neturėti jokio idealo augštesnio už patenkinimą savęs,—tai yra sena (odi profanum vulgus), išbandyta priemonė dvasios ramumui pasiekti, širdies skausmams išvengti. Nes kam nėra idealo, tam nėra nė rūpesčio, kad gyvenimas artintųs į tą idealą, tam nėra nė skausmo, kad realybė idealui neatatinka, kad pasaulis eina ne tuo keliu, kaip reikėtų. Maironis nenorėjo būti tokiu viršžmogiu. Jo dvasia nenuilsdama ieškojo to, kas dora, gražu, prakilnu (63). Todel, nors kartą juokais ir buvo prasitaręs:

Širdele mano, suviliota
Ir apsiverkusi nesyk,
Išgirsk bent kartą sveiką protą,
Jo prityrimo paklausyk!.. (65)

bet iš tikrųjų to sauso, šalto „sveiko proto" dainius niekad neklausė, bevelydamas eiti per gyvenimą „ašarų takais" ir širdies nurodymais. Širdies gi funkcija tai meilė. Toji meilė, lyg aukso gija, spindi visuose „Pav. balsų" lakštuose—joje, galima sakyti, glūdi ir tos knygos popularumo paslaptis. Nes jei, teisingu vieno rašytojo pasakymu, „knygos neišėjusios iš meilės, nesusilaukia meilės", tai ir atvirkščiai—veikalai iš meilės gimę, randa meilės ir skaitytojuose.

Pirmoji Maironies meilė buvo jo tėvynė Lietuva (3—4). Jai jis sudėjo pirmutinę savo giesmę, apie kurią tikrai galima pasakyti paties dainiaus žodžiais:

Pasklydo giesmė po tą šalį toli,
Kur Nemuno vandenys bėga;
Pažino tave, pamylėjo visi:
Ir rūmai ir sodžių sermėga. (4)

Tiesa, tąja giesme kol kas tegėris vien iš sodiečių sermėgių išėję mūsų inteligentai; rūmų gyventojai, ponai, vis da Lietuvos savo tėvyne nelaiko, Žino tai dainius ir dainoje „Lietuva brangi" savotiškai tai pažymi, tardamas:

Kaip puikūs tave dvarai, tėvyne,
Baltai iš sodnų žalių sau kyšą!..
Tik brangią kalbą tėvų pamynę,
Jie mūsų širdį mažai jau riša. (13)

Bet žiūrėdamas savo dvasios akimis į tolimąją ateitį, dainius pramato, kad ilgainiui taip nebus, kad ir dvarų savininkai ponai pasijus esą Lietuvos tėvynės sūnūs.

Maironiui dainuoti bepradedant, žodis „tėvynė" buvo naujas ir visai nepopularus. Daug kas nenorėdami erzint lenkų ir rusų, to žodžio pas mus tiesiog vengė.

Maironies nuopelnas — to žodžio supopularizavimas. Iš Maironies dainų lietuvis suprato, nėsąs koks girinis, iš kelmo išspirtas, bet turįs, kaip ir kiti, savo tėvynę ir tam tikrų jai priedermių. Tarp jų pirmoji — tai tėvynės meilė. Maironis nuolat buvo jos kupinas. Jis visur nešiojo ją savo širdyje, niekad nuo jos neatsiskirdamas.

Net ir Šveicarijon nuvykęs ir apsuptas «Keturių kantonų ežero» grožybėmis, jis neužmiršta savo «numylėtos tėvynės». Nuo Alpių milžinų, nuo smaragdinių ežero bangų jo mintys skrenda

Ten, kur palangėm's stiebias sužiūrę
Žemčiūgų žiedai,
Kur raudonmargę kreipia kepurę
Jurginų pulkai...
Ten, kur Dubysa mėlyna juosta
Banguoja plati... (61)

ir susigraudinęs pats klausia:

Ko, ašarėle, ko tu per skruostą
Nužibus riedi?

Tai buvo meilės ašaros, prisiminus tėvynę. Bet kas ji yra? Konkreti tėvynės forma — tai valstybė. Lietuviai buvo ją susikūrę, ir Maironis laiko savo

priederme priminti tai Lietuvos sūnums. Tam tikslui savo gražion «Tautiškon dainon» jis tyčia įterpia šią strofą:

Čia Vytautas didis garsiai viešpatavo,
Ties Žalgiriu mušęs kryžiuočius piktus,
Čia bočiai už laisvę tiek amžių kariavo,
Čia mūsų tėvynė ir buvo ir bus. (38)

Dainiaus noras aiškus: ne tik priminti, kad tėvynė reikia branginti ir mylėti, bet ir ji *ginti nuo priešų ir del jos laisvės kovoti*, ne dieną, ne metus, bet ištisus *amžius*.

Ta idėja puikiai išplėsta ir atskiroj «Senovės dainoj», kur poeta žadina matušėlę neverkti,

... kad jaunas sūnus
Eis gintų brangiosios tėvynės. (35)

ir nelaužyti rankų, kad jis ir galvą kovoj padėtų, nes

... kas tėvynę praras,
Antros nebišverks, apgailėjęs.

Ir lyg norėdamas galutinai nuraminti beverkiančią motynėlę, dainius piešia kilnų vaizdą:

Ten už upių plačių žiba mūsų pulkai:
Jie mylimą Lietuvą gina.
Kam nusviro galva, danguje angelai
Vainiką iš deimantų pina...

Bet lietuvių narsumas, kaip žinom, tik laikinai teišgelbėjo galingą Lietuvos valstybę. Ilgainiui piktiems jos kaimynams pavyko ją sugriauti. Iš jos beliko vien kelios griuvėsiais virtę pilys ir sena jos sostinė Vilnius. Maironiui rūpi ir tos pilys, mačiusios «Vytauto didžio galybę», o šiandien griūvančios, «apleistos, vienos», (II) ir da labiau pats Vilnius,

Iš kur dar Algirdas didus
Net kanus baudė ir gudus,
Iš kur išėjo tiek didvyrių!.. (10)

Sveikindamas tą senos mūsų valstybės centrą, dainius primena jo garbę, šaukdamas:

Nuo čia lig Dono ir Maskvos
Skelbei tu vardą Lietuvos!..
Buvai ir būsi mūsų, mūsų.

De jūre — taip, bet de facto tą Lietuvos širdį nori išrauti lenkai. Kas gi daryti? Skųstis, aimanuoti? Į tai dainius atsako šiais žodžiais:

. . . jo skundais neatsiimsi:
Tik darbo prakaitu karčiu,
Tik kova ir keliu stačiu,
Tiktai kad pats dvasia atgimsi.

Čia paduota ištisa mūsų veikimo programa: įtemptas darbas, kova, laikymasis tiesos ir moralinis atgimimas. Be to Vilniaus neatgausime, o ypač jei jo patys gera valia išsižadėsime. Šios pastaros alternatyvos dainius labiausiai bijo. Del to ir baigia savo patriotišką giesmę karštu priminimu:

Iš miego keldamas, varguos,
Tu Vilniaus neužmiršk, lietuvi!
Čia ne tiktai kad praeitis,
Čia tavo irgi ateitis,
Čia kova vedama už būvį. (10)

Kuo pasibaigs ta kova? Ar galutinai kardo triumfu ir lenkų įsigalėjimu? Ne. Dainius, pažvelgęs ateitin, kitą savo Vilniui skirtą giesmę baigia šia džiaugsminga pranašyste:

Pabudę paukščiai pagiriais šneka:
Laikai jau mainos: buvo pikti,
Užšvis kiti
Lietuvai mūsų tėvynei. (9)

Ar ta pranašystė neapgaulinga? Kuo ji remias? Į tai dainius kitoj vietoj atsako šiais kilniais žodžiais:

Ne vien kalavijas bevaldo šiandieną.
Bet meilė, tikyba, šviesa...
Kas kardu kariauja, nuo kardo ir žūva—
Ar maž po milžinkapius kaulų jų pūva?
Ne jų ateitis artima. (14)

Panašių pranašysčių randame pas Maironį ir daugiau; pav., dainoj «Ne daugel mūsų», jis gieda:

Vienok tėvynė da nepražuvus:
Užšvis jos vėliai garbė spindėjus,
Praūš ta audra, kaip ir nebuvus,
Pakils saulutė mums patekėjus. (15)

O jo garsioj «Jaunimo giesmėj» po daug kartų pasikartoja ši pranašinga strofa:

Drąsiai, augštai
Pakils balsai
Išauš kita gadynė!
Užgims darbai,
Prašvis laikai,
Atgims jauna tėvynė. (23)

Ta pati Lietuvos atgimimo viltis yra išreikšta ir eilėse «Miškas ir lietuvis» (18):

Atsibus tėvynės sūnūs,
Didžią praeitį atminę;
Pagimdys vargai galiūnus,
Ugnimi uždegs krūtinę!...

o taip pat ir kitoj vietoj (22):

Prašvis laikai lig šiol aptemę,
Naujais didžiuosimės darbais...

Pastarasis karas yr davęs progos mūsų dainiui išreikšti naują pranašavimą. Štai jis:

Eina germanai nuo Magdeburgo,
Eina nuo Reino vagos,
Nuo Regensburgo, Mainco, Augsburgo
Plaukia banga už bangos.
Juodo Nevėžio vilnys nutilo:
Tiek dar nematė velnių.
Ir nusiminus upė pagilo,
Ašaras neša žmonių!...
Laikas ir tuosius karo galiūnus
Kaip parėjūnus nušluos!
Vien tik ištvėrę Lietuvos sūnūs
Augs ir tvirtės veikaluos. (74)

Pirmoji šios pranašystės dalis jau yra išsipildžius: karo galiūnai nušluoti. Apie antrąją jos dalį — lietuvių ištvermę, augimą ir tvirtėjimą, to, kol kas, pasakyti negalime. Bet tikimės, kad ir tai ilgainiui įvyks, nes pradžia jau padaryta, valstybė įkurta.

Lietuvai tvirtėti ir augti kliudo du veiksniu: iš vienos šalies sulenkėjusi mūsų ponija, iš kitos — egoizman nugrimzdusi arba tik vienu tikybos griovimo idealu tepersiėmusi mūsų inteligentija. Karšta tėvy-

nės ir bažnyčios meilė verčia Maironį ir vieniems ir kitiems tarti skaudžių žodžių.

Pirmiesiems «lenkų dievų» garbintojams, «tautos pabėgėliams», «išgamoms» dainius meta į akis «geležinę pirštinę», šaukdamas:

... Tegūl gi žymė prakeikimo
Ant jūsų per amžius paliks!. (101)

Tam prakeikimui pateisinti, dainius aprašo beprotišką mūsų ponijos gyvenimą ir baigia šia pranašyste:

Duok, Viešpatie, pranašu būt melagingu:
Nuo Volgos mužikai ateis;
Už banko skolas, be derybų rūstingų
Nuo žemės nustums jus pečiais. (101)

Nemaloni perspektyva, bet dainius džiugina save bent tuo, kad tie nauji atėjūnai neintriguos prieš mus visoj Europoj ir Ryme, kad jie «bent vylium prieš mus nekariaus»...

Paskutinėj strofoj, atsisveikindamas su tais «tautos pabėgėliais», dainius meta jiems šiuos karčius žodžius:

Žinau, nesupraste jūs skausmo giesmės,
Apsvaigę nuo pokylių tvaiko:
Sudieu gi tada, jūs, vaikai be garbės;
Šešėliai užklydę lig laiko. (102)

Teisingai pasakyta, nes jie yra ne tiktai m o r i t u r i, bet jau m o r t u i, tikri klaidžiojantieji šešėliai.

Dar skaudžiau plaka dainius savuosius inteligentus. Jaunystėj daug kas iš jų dirba, prakaituoja, «laukia gadynės naujos», o suaugę ir padarę karjierą, viską užmiršta ir lieka tikriausiais egoistais sibaritais. Štai galutinas tos šlykščios metamorfozės etapas:

Metais iš grašių sermėgio nutukęs,
Gėdysis vargšo namų:
Pilvą išpūtęs, cigarą užrūkęs,
Juoksis iš savo sapnų.

. . . .
Dieną prastūmęs, kaip Dievas beleido,

Migsi teisingo sapnu,
Gal rūpestis koks ir bus tau ant veido
Mažas vienok, kaip ir tu.. (98)

Savuoju «aš» beužimti egoistai inteligentai, žinoma, yra Lietuvai nenaudingi, bet jie nedaro bent jai žalos. Kur kas pavojingesni mažamoksliai demagogėliai, turį pretenzijų reformuoti visuomenę, būti minių vadais. Poeta meldžia Viešpatį apginti nuo jų mūsų tėvynę:

Apsaugok ir nuo skystapročių,
Kurie, raidžių bent kiek palaižę,
Jau besiskaito tarp galvočių,
Lyg visą išmintį išaižę,
Doros nesekdami tėvų!
Nulipdę sau nemaž dievų
Tik vieno Dievo nebemato,
Nes knistis dumbluose paprato. (106)

O dar nesimpatingesni dainiui demagogai, «pasaulio lygintojai». Apie juos dainius atsiliepia šiaip:

Nemaž priviso geradėjų:
Lygumą, laisvę begarsina;
Bet vietoj vargšo apgynėjų
Vardan augštų, šventų idėjų,
Jie luomų kerštą bevaisina...

Kerštas sukurstyti nesunku, bet naudos iš to niekam nebus jokios, nes —

Be meilės jų darbai suvys!
Ne jie pasaulį atgaivys!
Ne jiems Tu, Viešpatie, tarnausi. (113)

Nepatenkintas dainius ir šių dienų veikėjais, pilnais didybės, iš kurios «semia savo naudą tik velniai». Kuomi gi apsireiškia toji didybė? Gi paklausykime:

Bočių liaurais pasipuošę,
Vien temokame svajot;
Ar didžius planus suruošę
Sau rimtai ant jų miegot,
Dirbti darbą, nešti naštą,
Braukti prakaitą dienos,
Pasišvęst už savą kraštą...
Mums peržema, negarbinga. (103)

Mat mums reikia žemės platybių «nuo Liepojos lig Brastos», nors «viduj šeimininkauja lenkai, žydai ir gudai». O kiek savytarpy puikybės! O kiek bereikalingo valdžios pinigų žarstymo!..

Ministerijų pritvėrę
Joms nesigailim kasos:
Nors skolose pasinėrę,
Siausti turime drąsos.
Kas ministeriams iš mūsų
Gal šykštumo beužmest? (103)

Apie Lietuvos pasiuntinius svetimose valstybėse nėra kas nė kalbėti:

Mūsų užsienio atstovai...
Demokratai jie visi...
Na, nejau tautos vadovai
Vaikščios pėsti, ar basi?... (16)

Be rūmų, be vilų, be automobilių jie negal apseiti...

Baigiasi daina graudojimu del mūsų partijų, kurių esama daugiau neg pas «vargšą blusų» ir del šokių manijos:

Vargo, skurdo mums nestoka!
Nesimato nei giedros!...
Bet užtat jaunimas šoka
Ne kas naktį lig aušros... (16)

Del ko tai Maironis yr parašęs? Juk šioj «pilietiškoj poezijoj» labai maža tikros poezijos? Kam čia Maironiui-poetui reikėjo kištis į politiką? Atsakyti į tai visai lengva: Maironis karštai myli Lietuvą. Ją mylėdamas — jis nori, kad ji būtų graži, dora, stipri, turtinga, šventa, kad jos gyvenimas eitų kuriamojo Logoso dėsniais. Tuo tarpu, ką gi jis mato Lietuvoje? Gi viešpataujantį visur pragarinį griaujamąjį Chaosą su visomis jo pasekmėmis: ištižimu, egoizmu, tinginiavimu, proto apjakimu, širdies sukietėjimu ir tt. ir tt. Prieš tą Chaosą jis ir griebias vieninteliai jam prieinamo ginklo — liros, bandydamas, ar nepavyks Lietuvos gyvenimo griovėjus sugėdinti bent šiurkščiu satiros žodžiu, kurių švelni tikra poezija jau nebeįveikia. Taigi kaip Puškinas nenusidėjo poezijai, ra-

šydamas savo «Klevetnikam Rossii», taip lygiai nepažemino savo liros ir Maironis, rašydamas «Tautos pabėgėliams», «Lietuva didvyrių žemė», «Mano draugams» ir k. Tuos skaudžius dalykus diktavo jam meilė, o ne noras vien apmaudą nugiežti.

II.

Be tėvynės, myli Maironis ir daug kitų dalykų. Būdamas poeta, jis pirmiausia myli karštai poeziją ir grožį. Poezija Maironiui ne žaislas, ne ieškojimas nepaprastumo, modernumo, ne priemonė stebinti žmones nematytomis formomis, negirdėtais tonais, bet «nešimas išganymo kitiems», pačiam «ramumo nepažinus» (4), ėjimas taku, ašaromis šlakstytu (5), «liūdna našlystės draugė» (5). Poeta yr bandęs aprašyti savo susitikimą su poezija ir nupiešti jos veidą. Paklausykim jo paties žodžių:

Išvydau ją ant marių krašto,
Skruostai kaip marmuras išbalę;
Iš jos akių skaičiau be rašto
Tylaus ilgėjimos begalę.

. . . .

Gražybių paslaptis nurodžius
Ji širdį man jausmingą gvildė.
Ji stebūklingus davė žodžius
Ir ausį dainomis pripildė. (5)

Tylus ilgėjimas, grožio paslapčių supratimas, «stebūklingi», t. y. stebūklus darantieji žodžiai — štai trys pamatiniai kiekvienos tikros poezijos elementai. Šiandien daug kas mano, kad poezijai užtenka prisirinkti vien stebinančių žodžių, stebinančių formų, stebinančių sugretinimų... Bet tai yra klaida, nes stabalas gali būti šlykštynė, ne grožis.

Mylėdamas grožį, dainius negali ramiai žiūrėti į jo darkymą. Kiekvieną poezijos iškreipimą jis atjaučia lyg asmenišką smūgį. Tai žadina jame noro tapti grožio vyčiu, stoti kovon del grožio teisių. Ne veltui jis kitur yra išsitaręs:

Ne, nenoriu sapnų,
Vien tiesos ir darbų,

Be atilsio noriu kariauti.
Ir tada vien tiktai
Kad sušvilpia žaibai
Galiu pilną dvasią atgauti. (91)

Tai visai suprantama, tai yra logiška pasekmė iš idealo kulto. Kam idealas brangus, tas ir ginti jį privalo. Ne kitaip yra ir su grožiu. Puolęs ton karšton del grožio kovon, Maironis maldauja Viešpatį:

Apsaugok ir nuo dekadentų,
Kurie varsas užuosti moka... (106)

ir rašo aštrią satirą «Mūzos pavojuje» (105). Mat Lietuvoj, «visiems pašaliams sugiedojus», mūzos pabūgę neteksią duonos del tiekos naujų poetų. Ramindamas jas Apolinis ginas, nedavęs jiems «nei pauostyti liros» ir baigia iškilminga priesaika:

Prisiekiu: tos ūsnys ilgai nekeros!
Nei ritmo, nei rimo, nei prozos geros,
Poezijos, girdžiat, nei lašo!...

Ūsnys — tai tiesa, bet, kad jos ilgai nekerotų, tuo sunku tikėti. Iki kol bus tikro grožio gerbėjų, bus nemaža ir jo nesąmoningų ir net sąmoningų darkytojų.

Grožio meilė naturaliu keliu veda Maironį ir į visokeriopo grožio amžinąjį šaltinį Dievą. Iš čia plaukia religinė Maironies lirika. Gražiame sonete «Dievo meilė» dainius šaukia:

Tu Augščiausi, skaisčiausis mano meilės šaltinis!
Tave myliu, kaip myli sūnus tėvą geriausį.
O vienok, kaip tas lapas rudeniop paskutinis,
Štai drebu, nes per teismą mane menką užklausi. (81)

Kaipo asmeniški dainiaus pergyvenimai šitie Dievo meilės ir baimės jausmai, subjektyviai galėjo būti labai karšti; bet mums jie atrodo šaltoki, įkvėpti Senojo Įstatymo dvasios, kur viešpatavo principas: Initium sapientiae timor Domini. Šių dienų žmogui, dagi krikščioniui, labiau pritiktų Naujojo Įstatymo šventųjų obalsiai, k. š. šv. Augustino: ama Deum, et fac quod vis, šv. Pranciškaus: Deus meus

et omnia, arba šv. Ignaco: Omnia ad majorem Dei gloriam.

Be Dievo, religijoj centralę rolę vaidina taipgi du absoliučiai tobūlu žmogu: Kristus-Mesijas ir jo motyna Marija... Kristui pašvęsta Maironies „Didžioji Subata“. Kuo gi Kristus yr brangus dainiui? Gi vien tuo, kad jis „ant kryžiaus iškeltas“ yr „saldžiai patraukęs“ žmoniją, kad „kaltam žmogui yr išspaudęs gailesties ašarėlę“, kad „apskelbęs žemei atgimimo laikus“ ir kad galop pats iš numirusių atsikeldamas yr „apkalęs pančiais bedugnių galybes“ ir „nešąs mums gyvatą“. Dogmatikos žvilgsniu čia pasakyta labai maža, o ir poezijos žvilgsniu taip pat daug ko trūksta. Kilni išganymo idėja liko beveik nepaliesta, lygiai kaip ir Kristaus atneštoji „linksmoji naujiena“.

Dar silpnesnės Maironies Marijos giesmės. Pirmoj iš jų, originaliai parašytoj, dainius prašo, kad Marija palengvintų „vergiją“, išgelbėtų „nuo priešo baisaus“. Kas tai per vergija, kas yr anas „baisusis priešas“, palikta patiems tos giesmės giedotojams atspėti. Bet ar jie atspės, labai abejojame.

Toliau maldauja dainius, kad Marija stiprintų „nupuolančius“

Tarp verkiančių marių,
Šių žemiškų karių. (51)

Mintis teisinga, bet forma visai nevykusi.

Antra Marijai skirtoji giesmė (52) yra seno kantičkinio teksto perdirbimas. Jokios gilesnės minties joj nėra.

Artimas religinei poezijai dalykas—tai Maironies „Roma“ (45). Čia bandyta atvaizduoti hunų vado Atilos susitikimas su Romos papa Leonu I ir pritaikinti šis vaizdas prie pastarojo 1870 m. Rymo užėmimo naujų „barbarų-hunų“, pavertusių šią „pasaulio sostinę“ „bedievių lindyne“. Tekste ši eiliuotoji „Roma“ užima net 3 pusl.: ji dažnai deklamuota katalikų vakaruose; joje daug erudicijos, daug dirbtinio

patoso, bet grožio žvilgsniu — tai vienas iš pačių silpnųjų Maironies dalykų.

Nejudina sielos ir jo „Malda“. Be to, čia yra aiški imitacija Baranauskinės maldos:

Oi su malda dūšiai saldu,
Širdžiai ramu, drąsu, gryna,
Taip kaip lietus sausas vietas
Malda dūšią atgaivina.

Pas Maironį gi dainuojama:

Kaip balsimas sopulį kūno ramina,
Ir ugnį gesina ir gydo žaizdas,
Taip alpstančių širdį malda atgaivina
Ir gydo kančias paslapčiausias visas. (41)

Mintis ir ten ir čia ta pati, skirtumas vien formoj, tik, deja, Maironies nenaudai, nes Baranauskinė daug harmoningesnė ir lengvesnė.

Tikrą, karštą, originalę Maironies maldą terandame 42-me psl. Ji pažymėta vien trimis žvaigždutėmis, bet yra tikriausia ir gražiausia malda. Štai jos tekstas:

Ačiū Tau, Viešpatie, jogei mylėdamas
Sergėjai mano gyvenimo rytą;
Argi tai sykį perdaug betikėdamas
Bėgau į tinklą, gudriai užraizgytą!
Žūti neleido tik šventas tikėjimas,
Tėviškas Tavo Apveizdos budėjimas.

Sielą suvargintą žemės kelionėje
Žadinai sursum stebėtinais tonais;
Dainiumi pašaukei savo malonėje
Menką paskaitęs su dvasios valdonais;
Ir iškentėjusioj mano krūtinėje
Meilę įdiegei šalies begalinįąją.

Kuo už Apveizdą, už giesmę galingąją
Beatsilyginau? Tau, Sutvertojau?
Skambančią giesmę ir širdį jausmingąją
Argi ne kryžkeliais kartais aikvojau?
Kaltas!.. Bet teisi taip daugel kentėjusį,
Tavo gėrybėje viltį padėjusį. (42)

Nemažiau karštą ir nemažiau originalę Maironies maldą randame „Mūsų varguose“ (71—73):

Už ką gi, Viešpatie brangus,
Taip užsirūstinęs dangus?
Ant mūsų neturi malonės?

Argi tai mes jau už kitas
Plačiau sau valdančias tautas
Daugiau nukaltom, vargo žmonės?
— — — — — — — —
Už ką? Už ką taip mus plaki?
Už ką gi mus ranka sunki
Taip spaudžia amžiais nelaimingus,
Kad mes, nelaisviai be kovos,
Net nebedrįstam Lietuvos
Svajot laisvos, neprigulmingos.
— — — — — — — —
O Dievulėl, susimylėk!
Tos Lietuvos pasigailėk,
Kuri Tau «Šventas Dieve» gieda!
Ne jau už tai kad ji karštai
Tarnauja Dievui, jos skruostai
Per amžius ašaromis rieda?
Ar duok kantrybės!..

III.

Šiai maldai yr davę progos pastarojo karo įvykiai, visokie priešų prispaudimai. Žiūrint paviršutiniškai, galima prileist mūsų dainių patriotą temylint tiktai savo brolius, kitų tautų neapkenčiant. Tai būtų netiesa, jo širdis yra daug platesnė: jis ne tik „jaučiąs už du“ (39), bet ir norįs:

Apimti pasaulį, priglaust prie širdies
Su meile saldžiai pabučiuoti. (19)

O kitur dar aiškiau išreiškia savo norą:

Visą žmoniją meile apglėbsiu,
Lietuvą visgi karščiau. (89)

Taigi Lietuvos meilė nekliudo jam mylėti ir visą žmoniją.

Kaipo poetai, Maironiui ir žmonija ir Lietuva yra ne kokios abstrakcijos, bet gyvos realybės. Jo Lietuvos meilė apsireiškia labai konkrečiomis formomis. Negalėdamas atsigėrėti savo „brangia Lietuva“, jis šaukia:

Graži tu mano, brangi tėvyne,
Šalie, kur miega kapuos didvyriai.
Ne veltui bočiai tave taip gynė,
Ne veltui dainiai plačiai išgyrė. (31)

Nemažai jis myli ir savo gimtinę (24), kur močiutė jį „užlingavus savo raudomis“ ir kur jis pamėgęs „vargdienio dūmas“; myli ir jos milžinkapius (27), ir jos ramias, malonias vasaros naktis (21), (55), ir jos dainas (16), ir jos legendas (apie Juratę ir Kastytį, apie Čičinską, apie Šatrijos Medviagalio kalnus) ir jos gamtą, upes (Miniją, Nerį), ežerus (Drukšės), miestus (Trakus, Vilnių), myli galop ir jos žmones, o tarp jų labiausiai—likimo nuskriaustuosius, k. š. „Našlaitę“ (49), „Džiova sergančiąją“ (49), „Senuką“, besigėrintį net baudžiavos laikais (37), beturčius (77), žūnančius kažkur „už Uralo žemės galo“ (70), kovojančius del Lietuvos atgijimo... Prisiminęs šiuos pastaruosius, dainius išreiškia savo abejojimą:

Jei po amžių kada skaudūs pančiai nukris,
Ir vaikams užtekės nusiblaivęs dangus,
Mūsų kovos ir kančios, be ryto naktis,
Ar jiems besuprantamos bus? (68)

Jei daug kas ilgainiui tų kovų nebesupras, tai ir tų kovų dainius gali tapti jiems svetimas, neįdomus, pasenęs ir galop užmirštas. Tas galimumas žadina dainiuje liūdnų minčių:

Išnyksiu kaip dūmas išblaškomas vėjo
Ir niekas manęs neminės!..
Užmirš mano giesmes! Poetos kiti
Ieškos įkvėpimo brangaus... (53)

O kitoj vietoj su rezignacija priduria:

Atgyvenome amžių, savo įnešėm dalį,
Laikas vietą užleisti vaikams. (114)

Tos liūdnos mintys, lyg gedulo šydas, užtemdo poetos intuiciją ir verčia jį pareikšti:

Aš nežinau, kas priešais laukia:
Tik pilkos dienos, ar vargai?
Bet neramios širdies netraukia
Kita šalis, nauji draugai. (64)

Tame dvasios stovy jis teturi vieną tik troškimą— bent kartą

...pažvelgti atgalios
Ir vakaryкščią brangią dieną
Prispausti prie širdies gailios...

Bet žinodamas, kad ir tai yra negalimas dalykas, dainius, „pažinęs šventą valią“, eina pirmyn pats vienas „Apveizdai paklusnus“.

Bet skaistesnėmis gyvenimo valandomis, nustūmęs šalin tas juodąsias mintis, jis svajoja:

Anksčiau ar vėliau susimąstę ainiai
Pagerbt neapleis mūsų vardo
Už tai, kad mylėjome mes prakilniai,
Už tiesą kariavom be kardo. (114)

Atsikirsdamas savo šmeižikams jis tarp kitko drąsiai prisipažįsta:

Už darbą nelaukiau, kaip tarnas algos,
Nei deimantais spindinčio žiedo garbės,
Manoji žvaigždė ir be to gal žibės! (96)

O kitur dar kategoriškiau pareiškia:

Užslėpęs krūtinėje skausmo dūmas,
Praeisiu kaip baisūs verpetai;
Gal žmonės šiandieną manęs nesupras,
Bet mano ateinančiai metai! (44)

Nežiūrint to „įsitikėjimo į savo galę“, dainius visgi prisibijo kritikų knisinėjimos jo veikaluose:

Išvilkę žmonių akyse
Prieš sočią žiovaujančią minią
Prekiauja gyva jo dvasia
Ir rodo, perpiovę krūtinę...
O nelaimingas! Įstabia
Pagerbęs giesme meilės rytą!..
Nedovanos tau nei garbe,
Atvožę amžinatvės plytą.
Skurdžios gyvatos sūkury
Neradęs laimės, nei ramumo,
Tu irgi dulkėse turi
Besigailėt širdies jautrumo. (107)

Skundas visai neteisingas, nes kritikas taip pat turi savo uždavinį, kaip ir poeta. Poeta kuria grožį, kritikas jį įvertina. Juk neveltui pasakyta, kad kartais net ir divus dormitat Homerus. Tas pat

pasitaiko ir kiekvienam kitam poetai. Kritiko priedermė atskirti veikalai pagaminti, tikram įkvėpimui veikiant, nuo veikalų rašytų dainiui snūduriuojant, ar šaltai vien protu begalvojant. Kritika tur teisės tarti, kad Maironis yra par exellence Lietuvos tautinio atgimimo bardas, giesmininkas, kovojąs už lietuvystės teises, poeta patriotas, dainius pilietis. Yra tai bendra išvada iš jo patriotiškų dainų analizės. Tos dainos mus jaunystėje žavėjo, kėlė mumyse pasitikėjimo savo jėga, skatino stoti į darbą tautos dirvoje, kovoti su lietuvystės priešais. Jos atliko svarbią misiją. Jos pažadino jaunąją kartą pamilti savo kalbą, bandyti kurti naujų dainų, tarti poezijoj naują žodį. Jos, galima sakyti, yr pagimdę ir Margalį, ir Vaitkų, ir L. Girą, ir M. Gustaitį, ir daugybę kitų naujų mūsų dainių. Tos patriotiškos Maironies dainos tebėra aktualės ir šiandieną; jos ilgai da bus mielai skaitomos ir dainuojamos mūsų visuomenėje.

Bet «Pav. balsuose», be patriotiškų, yra nemaž kitų dainų, kur kas gražesnių. Čion pridera «Ant keturių kantonų ežero» (60):

Ežero skaisčios bangos liūliavo
Žaliu smaragdu,
Laivą be irklo varė, lingavo
Vėsos dvelkimu.

— — — — — — —

Medžių ant saulės kepintas lapas
Nuspindo rasa;
Rožių iš kalno papūtė kvapas
Skania sveikata.
Audžiau, nurimęs, aukso svajones
Aušros spinduliais.
Lėkė jos, skrido pilnos malonės
Padangių keliais.
Vedė jas paukščių kelias žvaigždėtas,
Lydėjo širdis
Į tolimąsias, į numylėtas
Tėvelių šalis... (60)

Šiandieną sunku įsivaizduoti, kokio įspūdžio yra darius toji daina mums, ją pirmą kart beskaitant. Iš jos mes supratom, kad lietuvių kalba, gabiose rankos-

se, gal pasiekti augščiausio harmoningumo ir lankstumo ir poezijoj pralenkti net pačias kultūringiausias kalbas. Kaipo tikras grožio dalykas, ši daina nėra nustojusi savo vertės dar ir šiandieną. Net ir labai skeptiškai į mūsų naująją poeziją bežiūrinti S. Čiurlionienė negalėjo nepripažinti jai tikrų poezijos žymių. Ir čia ji yr pasakius tikrą tiesą. Klydo tik manydama, kad Maironies lirikoj daugiau panašių dalykų nesama. Nematyti jų tegali nebent tas, kas serga kritišku daltonizmu. Tik pažiūrėkim atydžiai. Imkim štai, kad ir Maironies «Mergaitę».

Pražydo, pasklydo žiedai po laukus,
Ir pievas išpynė margai;
Aš skinsiu, sau pinsiu rausvus vainikus,
Žydėsiu, kaip žydi laukai

— — — — — — — —

Sučiulbo pragydo tarp girių saldžiai
Paukštyčių byla įvairi;
Dainuosiu ringuosiu su jais aš skardžiai,
Lyg jų karalienė graži.

Sužvengė, subildo žirgelis toli:
Bernužis atjoja giria;
Palėksiu ir slėpsiuos; žaibo akimi
Pažvelgsiu ing jį paslapčia. (91)

Gamta žydi žiedais — mergaitė jaunystės grožiu, gamta gieda pavasario himną — mergaitė jam pritaria, gamta pilna gyvybės, meilės — ir mergaitės sieloj kįla meilės aidų, išgirdus bernužėlį jojant. Drovumas neleidžia jai išeiti aikštėn, ji tedrįsta pažvelgti į jį vien paslapčia... Gilesnės, tikresnės poezijos pavyzdį vargiai besurastumėm visoj mūsų literatūroj. Tas pat pasakytina ir apie «Pavasarį» (19), «Vasaros naktį» (55), «Senovės dainą (26), «Jaunas dienas» (26), «Už Raseinių ant Dubysos» (70) ir k. Tai yra tikros mūsų lirikos pažibos. Visose tose dainose turinys harmoningai atatinka formai ir forma turiniui. Tuomi Maironies lirika žavi skaitytoją ir teikia jam tikro estetiško pasigėrėjimo.

IV.

Rašant Maironies poezijai panegiriką, tuo, kas augščiau pasakyta, ir būtų buvę galima užbaigt. Bet

darant kritišką jo poetiškos kūrybos peržvalgą, tenka tarti dar keli žodžiai ir apie neigiamąsias jo kūrinių puses. Šiuo žvilgsniu pirmiausia turim pažymėti, kad Maironinėj poezijoj permaža įvairumo. Tikrai sakant, mūsų dainiaus temos lengva ant pirštų suskaityti. Dievas, poezija, tėvynė, gamtos įspūdžiai, draugų atsiminimas, priešų papeikimas, keli asmeniški pergyvenimai — štai ir viskas. O kadangi tėvynė su jos praeitimi, dabartimi ir ateitimi, su jos dainomis, padavimais, vargais užima daugiau neg pusę visų «Pav. balsų», tai kitoms temoms tetenka vos po vieną kitą dalykėlį. Kad ir sakosi dainius benoris pasaulį pabučiuoti ir visą žmoniją priglaust prie širdies, bet, po teisybei, iš Lietuvos ribų beveik neišeina ir augščiau Šatrijos kalno nepakįla. Plati idėjų karalystė, amžinos žmoniją kamuojančios problemos mūsų dainiui yra svetimos bei neįdomios, jis jų visai neliečia. Nei Mefistofelio, nei Fausto dvasios elementų jojo poezijoj nerasi. Jo nesvajota tapti žmonijos poeta, jo benorėta vien Lietuvai dainuoti ir iš tikrųjų tapta vienu Lietuvos dainium. Tuo galima džiaugtis, bet drauge tenka pažymėti, kad universalesnių dalykų, kurie galėtų Maironies poeziją augštyn pakelti, jai trūksta. Tuo būdu ji turinio žvilgsniu, kad ir mums simpatinga, kaipo sava, bet ji toli gražu neprilygsta pasaulinių genijų kūriniams; ji yra Lietuvos klonių, ne dangaus dausų poezija.

Be to, turi ji savo silpnų pusių ir formos žvilgsniu. Žymiausia iš jų—tai minčių miglotumas. Dainius, matyt, kad ir rašydavo lietuviškai, bet mąstydavo svetima kalba. Iš čia daugely vietų pasitaiko tūlo nenatūralumo ir žodžiuose ir sakinių formoj bei jų sugretinime.

Imkim pav. kad ir jo „Pirmąją meilę“. Jos šeštoji strofa skamba šitaip:

Bet jam tos negaila jaunystės liuosos,
Kad skausmo širdis nesuprato:
Nes veidu skaisčios užtekėjai aušros
Ir naują pasaulį jis mato. (4)

Čia skaitytojas tikrai nesupras, ką autorius yr norėjęs pasakyti, nes žodis kad 2-oj eilutėj gali turėti dvejopą prasmę: 1) del to kad ir 2) kada, kuomet. Trečios eilutės prasmė yra irgi paini ir neaiški.

«Skausmo balse» randam šitokį šauksmą:

Gana saldainių! Meilės vietą
Užims rūstybės skaudulys?
Užšvis žaibais! Bet širdį kietą
Vargiai pajudins, atgaivys. (95)

Taip pritiktų rašyti nebent Kiršai ar Sruogai, ne Maironiui.

Kitur, norėdamas pasirodyti rašąs tikrai lietuviškai, jis vartoja tokius posakius, kurie, kaipo turį savy aiškių trivialumo žymių, tikrai poezijai netinka, pav.:

Apsaugok ir nuo piktadėjo
Kursai užpuolęs kelnes mauna.

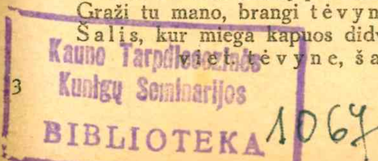
— — — — — — — —

Ir be jokios varsos jaunimo
Kuriam gana alaus pliurpimo. (106)

Čia nusidėta ne vien poezijai, bet ir faktiškai tikrenybei, nes «piktadėjai» paprastai mauna kailinius, iškrausto kišenius, kelnių visai nemaudami; jas jie visuomet palieka savininkui; taip pat ir jaunimas buvo galima dailiai pabart ir be... pliurpimo.

Nemaž gadina Maironies eiles ir nemokėjimas atskirt vardininkas nuo šauksmininko. Čia, matyt, žalinga įsrava lenkų kalbos, kur to skirtumo tikrai nesama. Bet mūsų kalboje tuodu linksniu skiriama, todel niekam, net ir Maironiui, nevalia kitaip elgtis. Tuo tarpu mūsų dainius šiuo žvilgsniu gan dažnai klysta. Pav.:

Tu, jo numylėta tėvynė! (4)—viet. tėvyne.
Daug kentėjus šalis... atsibuski (6)—viet. šalie.
Pilis! Tu tiek amžių praleidai garsiai (11)—v. Pilie.
Graži tu mano, brangi tėvynė,
Šalis, kur miega kapuos didvyriai (13)—
viet. tėvyne, šalie ir tt.

Dar daugiau kenkia Maironies eilėms sintaksės polonizmai, k. š.: ant svieto, ant veido, ant laukų, ant kapinių, ant galo ir k. viet. sviete, pasauly, veide, laukuose, kapinėse, pagalios, galop ir tt. Mūsų dainius gali čia teisintis tuo, kad seniau taip žmonių kalbėta ir dabar da tebekalbama ir kad siūlomos filologų pataisos ne visada būna vykusios. Tai tiesa, moka kartais nušnekėti ir kalbininkai, bet šiame atvejyje klysta Maironis, ne jie. Del to visi gerbią save lietuviai literatai tų nelemtų polonizmų šiandieną yra jau atsižadėję. Be reikalo pats vienas Maironis juos tepalaiko. Jam čia reikėtų prisiminti savo paties žodžius:

Nebeužtvenksi upės bėgimo...
Nebsuturėsi bėgančio laiko. (104)

Tas pats pasakytina ir del žodžių karas ir pasaulis. Pas Maironį jie dažniausiai moteriškos gimties (karė, pasaulė). Dabartinėj rašomoj kalboj (atskyrus amerikiečius) tevartojama vien karas ir pasaulis. To reiktų ir laikytis.

Iš žodžių pusė ir vergas tegali susidaryti tik pusvergis (slg. pusdienis, pusmetis), dgsk. pusvergiai, o ne pusvergai, kaip pas Maironį (103).

Nėra geri žodžiai: blakstienai, beprotys, surakys, atgaivys; jų vieton reikėtų vartoti blakstienos, beprotis, surakins, atgaivins. Posakis: pasimelsti užprašo visus—yra grynas polonizmas. Lietuviškai reiktų pasakyti kviečia.

Visi tie netobūlumai, žinoma, yra mažmožiai; jie pigu ištaisyti. Mes neabejojam, kad naujon, šešton savo «Pav. balsų» laidon, Maironis mielai tas pataisas įneš, o drauge ištaisys ir rašybą, kad ji nesiskirtų nuo dabartinės.

Kaipo skiriamos daugiausia dainuoti, Maironies eilės yra beveik visos rimuotos. Tai teikia joms skambumo ir harmoningumo, juoba kad Maironies rimai, apskritai tarus, yra taisyklingi, nors ir neperįvairūs.

Naujesni dainiai, kaip šit Gustaitis, Putinas, šiuo žvilgsniu Maironį žymiai pralenkia. Kai kurie rimai, pasikartodami po kelissyk, gadina net įspūdį, pav.: Dubysos — sesutės visos (13), Dubysos — puikios visos (70), knisa — žmogų visą (106). Iš konteksto aišku, kad žodis visas yr atsiradęs ten vien del rimo; eilių prasmei jis visai nereikalingas.

Užtat eiliavimo formomis Maironies lirika yra labai turtinga. Tiek įvairumo vargiai bau rasime pas kitus mūsų dainius. Jo eilėse galima rasti visokių pėdų: jambų, chorėjų, anapestų, amfibrachijų, daktilių įvairiausiose kombinacijose. Bet arčiau įsižiūrėjus, pigu pastebėti, jog mėgiamiausios Maironies pėdos — tai amfibrachijus ir anapestas, o rečiausiai tevartojami daktiliai. Ypatingai mūsų dainiaus anapestų ir amfibrachijų pamėgimas greičiausiai bus kilęs iš įsiskaitymo naujesnėn rusų poezijon, nes tik ten tos pėdos dažniau tevartojamos.

Galop lieka dar tarti žodis apie «Pav. balsų» kalbą. Pasakius, kad ji nedaili, būtų neteisinga. Ji yra gyva, lanksti ir, apskritai tarus, taisyklinga. Bet žodžių turtingumu ji nepasižymi. Matyt, Maironies su liaudimi arčiau gyvenime nesusidurta. Taigi veltui pas jį beieškotum retesnių žodžių, vaizdingesnių liaudies posakių. Šiuo žvilgsniu Maironis, deja, mums nėra ir nebus klasikas. Mūsų prozaikai — Valančius, Pietaris, Gerutis, Tumas — čia yra žymiai pralenkę Maironį poetą. Tardami tai, mes, gink Dieve, nedarom jokio mūsų dainiui priekaišto, mes konstatuojam vien faktą. Taip yra, nieko čia nepadarysi. Ak ir jis pats yra pareiškęs:

Atgivenome amžių, savo įnešėm dalį,
Laikas vietą užleisti vaikams. (114)

Maironies įneštoji dalis, kaip augščiau esam paminėję, yra didelė ir brangi; ją amžiais minės mūsų visuomenė. Ne jo kaltė, kad prie gryno poezijos aukso yra šen ir ten prisiplakę bent kiek rūdies. Tai yra neišvengiamas dalykas. Kaip gamtoj taip ir poe-

3*

zijoje nerasi gryno aukso be žemių. Pats dainius geriau už mus tai supranta, nes pats yr išsitaręs;

> Laimingas tasai...
> Kurs savo gražaus idealo negavo
> Pažinti arčiau niekada. (87)

Jaunystėje mes Maironies poezijoje matėm idealą, gryną poezijos auksą — ir buvom laimingi. Pasenę ir arčiau pažinę jo liriką, pastebėjom joj kur-ne-kur ir rūdžių. Tas pažinimas, nei malonumo nei laimės mums nedavė: jis tik uždėjo mums priedermę — pasakyti tiesą, parodyti, kame auksas, kame rūdis. Mes tai ir padarėme šioj stūdijoj, eidami savo numanymo ir sąžinės nurodymais. Jei kame suklydome, teatleidžia mums dainius ir teatitaiso tą klaidą kiti kritikai. Mes tetarsime jiems už tai vien nuoširdų ačiū.

Leisdamas pastarąja savo «Pav. balsų» laidą, Maironis rūpinos, kad ir jos išvaizda būtų, kiek galima, dailesnė. Tam tikslui jis įdėjo jon ilustracijų, vinječių, paveikslų, reginių, ir net kai kurių Beatričių fotografijų. «Skaitymų» kritikas smarkiai išbarė Maironį už tą ornamentacijos sutirštinimą ir jos neestetiškumą. Dalimi tai tiesa: vinječių perdaug ir ne visos gražios. Nepatiko kritikui ir viršelis, kam jis nuvarsotas. Mūsų išmanymu irgi būtų buvę geriau palikus jį juodai baltą. Bet pats savy jis yra dailus, atskyrus tik apatinę jo ornamentiką.

Kiti yra pasipiktinę įdėtomis Beatričių fotografijomis. Iksiol, tiesa, kiek žinom, niekas iš poetų taip nėra daręs. Sutiktą gyvenime moterišką grožį, jie stengės atvaizduoti gražiomis eilėmis, o ne varsomis. Bet nuo fakto klausimo visai nepareina teisės klausimas. Kad iksiol nieks to nėra daręs, tai da nereiškia, kad nieks ir neturi teisės tai daryti. Tuo remdamies, mes manom, kad del įdėjimo Beatričių fotografijų «Pav. balsuosna» nieks neprivalėtų daryti Maironiui jokių priekaištų. Jis turėjo pilną teisę tai padaryti, ir esame tikri, ilgainiui ims tąja teise naudotis ir kiti mūsų poetai. Nes jei moksle svarbu

pažinti fenomenų priežastis, tai ir literatūroj, toli gražu, ne pro šalį žinoti, kas tai buvo do Beatričė, kuri yra dainiui įkvėpus tą ar kitą tikrai gražų poezijos dalyką. Taigi, naujoj laidoj sesučių veideliai galėtų sau likti. Išmesti tepatartumėm vien juodą kerėbliška lirą 66 psl., pagonišką trimitų pūtėją 22 psl., keistą pintinę (ne tai tvorą, ne tai krepšį), padėtą 5 psl. poezijai ilustruoti, suraizgytus dekadentiškus žolynus 43 psl. ir kitus panašius. O geriausiai būtų visą ilustravimo darbą pavedus kokiam gabiam dailininkui, tik ne dekadentui.

Maironies poemos.

I.

J. Maironis. JAUNOJI LIETUVA Poema, Kaune, 1907 in-18° 141 psl.

Devynių giesmių poema ir dar eilėmis—tai retas mūsų neturtingoj raštijoj apsireiškimas. Malonu tai pažymėti, o da maloniau pats veikalas perskaityti. Nes ir jo turinys tikrai prakilnus ir eilės puikios, kaip paprastai pas Maironį. Vienas tik dalykas gan keistas: nors jau baigias metai, kaip «Jaunoji Lietuva» pasirodė, o vis da mūsų laikraščiai ne tik ką kritikos, bet ir žmoniškos recenzijos apie ją nėr padavę. Mat, užpulti dainius nėr už ką, o girti nepatogu, ypač, kad poeta «nepirmeivis»! Tatai ir tylima, suvis lyg pas Virgilijų:

Conticuere omnes intentique ora tenebant.

Tiesa, tyla—gera byla, kartais net būna brangesnė žu auksą. Ne be reikalo juk pasakyta: Si tacuisses—philosophus fuisses. Bet jei esama tylos-bylos, yra

ir kita byla, jokios vertės neturinti, kaipo griežtoji gyvenimo antitezė: yra tai mirties tyla. Tai rūšiai priklauso ir mūsų kritikos tyla. Ji betylėdama nori nutildyti ir mūsų poezijos balsus. Bet veltui.

Poezija — tai gyva jėga, tai vienas iš augščiausių gyvenimo apsireiškimų. Ji kuo aiškiausiai parodo žmogaus kūriamąją galią. Ne be reikalo graikai poeziją pavadino — pojesis, t. y. kūrimas plačiausia to žodžio prasme. Kaipo tokia, ji apima ne tik tai, ko dar nėra, bet ir tai, kas gali arba turėtų būti. Maironies poemos turinyje randama geriausią tų žodžių patvirtinimą.

Pati «Jaunoji Lietuva» — kaip autorius rašo savo «pratarmėje» — nėra suvis nauja; ji perdirbta iš poemos «Tarp skausmų į garbę», išleistos pirm 20 metų. Bet tas perdirbimo darbas čia atlikta taip, kad iš seno veikalo vos tik viena — antra mintis beužsiliko, — visa kita yra visai iš nauja dainiaus sugalvota ir sueiliuota. Todel reikia čia pasakyti tikrą tiesą: — poetos darbas nenuėjo perniek: naujoj savo formoj poema ne tik padidėjo, bet ir žymiai paaiškėjo ir daug turiningesnė tapo.

Tiesa, fabulos žvilgsniu «Jaunoji Lietuva» mažai tegali suinteresuoti skaitytoją nelietuvį. Išversta svetimon kalbon ji būtų tiesiog nuobodi. Permaž joje akcijos, nėra tikro dramatizmo: kur kas daugiau čia gryno lirizmo, bet ir tas tik mums, šios gadynės lietuviams, pilnai tesuprantamas.

Poemos turinys galima išpasakoti keliais žodžiais. Juozas Rainys, pasiturinčio ūkininko sūnus, gabus vaikinas ketina, pabaigęs 4 klases, stoti seminarijon. Bet kaimyno bajoro Juškos perkalbėtas Juozo tėvas, mirdamas, liepia sūnui baigti gimnaziją. Juozas augštesnėse klasėse bestudentaudamas pasipažįsta su Jadvyga Goštautyte, turtingo dvarininko dukterimi. Jauni žmonės įsimyli kits kitą. Juozas, užuot seminarijon, stoja universitetan, bet Jadvygos tėvas, pilnas lenkiškos dvasios ir puikybės, neleidžia savo vien-

turtei tekėti už Juozo, kaipo už nelygios jai partijos. Tas smūgis padaro Juozo dvasioje didelę atmainą: atstumtas nuo savo mylimos merginos, jis visą savo širdį atiduoda tėvynei: tampa karštu bundančios Lietuvos mylėtoju ir jos jaunų veikėjų vadovu; rašo knygeles, dalyvauja lietuvių laikraštijoj, šviečia žmones ir galop patenka už tai kalėjiman. Čia gauna džiovą ir pirm laiko miršta, karštai apgailimas ne tik nelaimingos Jadvygos, persiėmusios patriotiškomis Juozo idėjomis, bet ir paties senio Goštauto, pervėlai supratusio savo klaidą. Tų senų savo tėvo prietarų nebeturi Goštauto sūnus Motiejus: jis, įsimylėjęs Juozo seserį Onytę, veda ją ir, susilaukęs sūnaus, kviečia į krikštynas savo moksladraugius—pragarsėjusius visuomenės darbais inteligentus lietuvius. Tuo ir baigiasi poema.

Kaip mato skaitytojas — akcija poemoj labai neįdomi; ji plaukia lygiai, ramiai, lyg Lietuvos upelis. Jei čia ir sukįla kokia stipresnė audra, — ji nepadaro didesnio sujudimo, nesukelia mirtingų dramatizmo perkūnų. Ji išsilieja vien gausiomis ašaromis, lyg vaisingu lietučiu, gimdančiu sveiką ir gyvą žaliumą nualintose tėvynės dirvose.

Skaitytojams nelietuviams tokie tipai — kaip Juozas Rainys ir Jadvyga Goštautytė — bus visai nesuprantami. Vieni stebėsis, kaip Jadvyga, tokia išlavinta ir gabi mergina, galėjo pasiduoti despotiškai tėvo valiai ir išsižadėti savo mylimojo Juozo; kiti vėl, be abejo, kraipys galvomis, klausdami savęs, kodel Juozas, toks energiškas vyras, nemokėjo pergalėti kliūčių ir be jokios kovos atsitraukė nuo Goštautytės. Ir negalima sakyti, kad tie priekaištai nebūtų teisingi. Gyvenime tokių Juozų ir Jadvygų šiandieną vargiai besurasime. Bet jei tuose tipuose nėra pilnos realės tiesos, užtat poetiškai tiesai nė kiek čia autoriaus nenusidėta.

Pilnas atsidavimas kokiai augštai idėjai, darbas ir kovojimas del jos, paprastai neina išvien su as-

mens laime. V. Hugo žodžiais tariant — visados ceci tue celà, nes ad astra nėr kito kelio, kaip tik per aspera ir ad lucem teprieinama vien per crucem. Maironis ir išreiškė tai simboliškai paveiksle suardytos Juozo ir Jadvygos meilės,

Be tų dviejų svarbiausiųjų asmenų, yra poemoj nemaž ir kitų, epizodiškų, k. a. Vanda Juškytė, Ruzė Glinskiutė, seniai: Rainys, Juška ir Goštautas, — lietuviai veikėjai: Klimas, Šmigeika, Tumas ir k. Visi jie išeina poemoje daugiau apibūdinti paties dainiaus žodžiais, negu savais veikimais. Skaitant poemą jauti, jog daug kas čia tinkamai neišplėsta, daug kas kaip reikiant nepabaigta. Pačiame pasakojime užuot pilnos epiškos ramybės — žymu paskubis; matyt, dainiaus norėta greičiau baigti savo darbas.

Kritikas, žinoma, tur teisės pagailestauti, kodel dainius vietoj 9 neparašė 24 arba bent 12 giesmių. Tapus žymiai ilgesnė, poema būt galėjus apimti platesnę akcijos sritį, parodyti daugiau mūsų visuomeninio ir privataus veikimo apsireiškimų, paduoti didesnį skaičių smulkmenų, iš kurių gyvenimas susideda. Bet kadangi ir dainius turi teisės atsikirsti mums žodžiais: quod scripsi, scripsi, tatai užuot plačiau motyvavus savo gailestavimus, grįžkime velyk prie pačios poemos ir pasigėrėkim gražybėmis, kokių joje yra. O jų esama tikrai nemaža. Pirmoje vietoje reikia čia paminėti gamtos piešiniai. Jie ypatingai Maironiui sekasi. Pavyzdžiui, imkim pavasario aprašymą antrosios giesmės pradžioje:

Pavasario dienos išaušo, prašvito;
Pabudo užmigę gamtos veikalai;
Ir prašė nuo Viešpaties apdaro kito
Bailiai iš po miego išlindę šilai.
Numetus ledus, nusidžiugus Venta,
Bučiuodama krantą, banguoja, putojas;
Ją sveikina pempės giesme paprasta
Ir žagrę išėjęs mėginti artojas...
Prasijuokė saulė skaisčiais spinduliais,
Vaikai vienmarškiniai palangėmis šildos;

Dabinasi girios drabužiais žaliais,
Ir žiedas ant kalno iš pumpuro gvildos. (18)

Arba kitoj vietoj:

Pabudo iš miego nuraudę rytai,
Pakilo saulutė, bet dar neaugštai;
Dar braukia rasas nuo kasų;
O rasos, kaip perlai, ant lapų sužibo,
Vainikų galvelės prie žemės nudribo
Ir spindi, kaip šimtas varsų.
Pasveikino rytą budrus vyturys,
Kas kartą išveizdi aiškiau pagirys;
O saulė vis lipa augščiau.
Keli spinduliai net ir langą užgavo,
Per medžių šakas nedrąsiai sužaibavo
Ir žiūri į vidų skaisčiaus.

Kas turi bent kiek artistiško jausmo, be abejo, pripažins, jog Maironies siela, geriau už fotografiškąjį aparatą, moka savyje atmušti tikrą gamtos grožį ir jį tinkamais žodžiais dailiai išreikšti.

Necituosime čia augštai poetiško žiemos nakties aprašymo (pp. 93—94), nei kitų panašių vietų. Žingeidus skaitytojas ras jas pačioje poemoje.

Kaip kitur, taip ir pas Maironį — gamtos piešiniai, sulyginamai, nedaug teužima vietos; jie yra, tartum fonas, kuriame rodoma žmonių gyvenimas, jų santykiai, jų darbai, plaukią iš sielos jausmų bei prote įsivyravusių idėjų ir įsitikrinimų. Tarp tų įsitikrinimų esama ir teisingų ir klaidingų. Poeta, piešdamas objektyviai tikrą gyvenimą, rodo jų abi rūši. Tai randam ir «Jaunojoje Lietuvoje».

Klaidingų įsitikrinimų nešiotojas poemoje yra pirmučiausia senis Goštautas. Žmogus geros širdies ir gerų norų, bet senos lenkiškai poniškos tradicijos jam galvą apsuko ir padarė iš jo žiaurų kietaširdį savo dukters budelį. Jam vien tai tik šventa ir gera, kas lenkiška. Todel lenkų reikalams, lenkystės idėjai jisai gausias aukas deda: galima tai suprasti iš šios vietos:

...Bet Goštautas buvo
Linksmesnis nuo žydo atlupęs šimtinę.
Nemaž jų į Krokuvos iždą pakliuvo
Ir toji, jis tikis, nebus paskutinė.
Nors tiek, kiek bevaikis nabašninks Kmita
Jisai akademijai duoti negali;
Bet tautišką mokslą sušelpt kai kada
Ir jis neužmiršta, jam nešdamas dalį.

. . . .

Todel ir Motieju į Krokuvą leis,
Kad mokslą ten baigdams pažintų tą kraštą,
Kursai nuo Jagailos kultūros keliais
Mums nešė brolystę ir laisvę ir raštą. (30 p.)

Ta lenkystė, ryjanti ir Lietuvos turtą ir dvasiškas mūsų ponijos jėgas, viešpatauja ne tik ponų rūmuose, bet ir paprastų Lietuvos bajorų namuose. Žino tai poeta ir parodo ją skaitytojui, aprašydamas bajoraitės Vandos Juškytės vestuves su inžinierium Tumu. Pasirodo, jog mūsų bajorams sunku atsikratyti nuo senovės pažiūrų ir lenkystės idealų. Iš čia ir eina «lietuviškojo klausimo» opumas mūsų bajorijos tarpe ir ginčų karštumas. Štai, kaip vieną tokį ginčą aprašo Maironis savo poemoje:

Svečiai ar nemato, kaip kenčia Juškienė,
Ar maž sau į galvą tai deda,
Užmiršo, kaip rodosi, net vakarienę,
Nes karštą polemiką veda.
Lietuviškas klausimas tarp bajorijos
Šiandieną opus skaudulys;
Ne vienas, kaip žaizdą, užgauti jį bijos,
O jis, kur nebuvęs, išlįs.
Šitai ir dabar, net jiems akys užžibo,
Vieni kaip geniai į Mašiotą,
Kiti gi į Bitautą jauną sukibo
Už jo litvomanišką protą.
Stirpinskis net rėkia: «tai darbas maskolių!»
Už sienos tai jų pinigai,
Net laikraščius leidžia! Ir kerštą tarp brolių
Sukėlė jauni kunigai!
— «Gyvenome amžiais su lenkais, kaip broliai;
Jie savo kultūrą mums davė, —
Kalbėjo Sangaila, — be jos gal iki šiolei
Dar būtumėm apšepetavę.
Šiandieną užmiršę tėvų palikimą
Mus perskirti žada vaikai;

Penkių iš istorijos amžių veikimą
Norėtų išbraukti paikai!»
— Norėtų išbraukti!—Žvirblinskis kvatojos, —
Nuo lenkų mus perskirti žada!
Juokai, daugiau nieko Apskretusios kojos
Greičiau pabučiuotų sau padą!
Su lenkais iš vieno mes liejome kraują
Už bendrą tą pačią tėvynę!
Jie mus į vainiką kultūriškai naują
Apšvietę, kaip broliai, įpynė.
Su jais giminiavomės; gentiškas būvis,
Mus sumezgė ryšiu taip tvirtu,
Jog šiandien tarp mūsų kas lenkas, lietuvis
Salamonas pats nebišskirtų...
O drūtas Strumila, kurs valdo Bezdanus,
Raitydamas ūsus geltonus,
Iš augšto nusprendė: Sum gente lithuanus,
Vienok natione polonus. (104 — 105 p.)

Kaip mato skaitytojai, dainius toje disputoje suglaudė trumpai visus beveik argumentus, kuriais mūsų «lenkai» kovoja prieš lietuvystę. Argumentai, žinoma, nekokie, bet tai jau ne poetos kaltė: jis surinko tokius, kokius pats girdėjo ir kokius kiekvienas lietuvis beveik kiekvienam žingsny pas mus sutinka.

Pasakęs poetiškai tiesos žodį mūsų ponams «lenkams», autorius nesibijo papeikti ir savųjų lietuvių «cicilikų». Štai kaip juos charakterizuoja:

Marksą dabar net plikbambiai vaikai
Po kaimus įvardinti moka;
Socialistais net kribžda takai;
Ko? Ko? Palaidūnų ne stoka.
Žmones bekursto. O kvaišų gana,
Kurie, kaip avigalviai, klauso;
Darbą pametę, paskui alkana
Gauja meldžia plutgalio sauso.

. . . .

Rojų žadėjo pakalnėj vargų,
Tik kerštą ir maištą paliko,
Gyva baidyklė bestos ant vaikų —
Trupi pagarba ciciliko... (129 — 130 p.)

Poetai, žinoma, gaila mūsų jaunosios kartos, kuri «manija siekių naujų apimta — tik peikti ir griauti temoka». Matydamas dar prie to jaunuomenėje mokslo ir meilės stoką, autorius liūdnai gailestauja:

Kosmopolitai! Dienos milžinai,
Tėvų praeigos nepažinę!
Markso ir Darvino puikūs sapnai
Jiems rūpi daugiau neg tėvynė. (134 p.)

Bet poeta gerai numano, jog vienu papeikimu ar satiros žodžiu neprašalinsi iš gyvenimo atsiradusios negeistinos srovės.

Tatai išliejęs savo skundą del jaunųjų «betautystės», Maironis grįžta tuojau prie labai svarbaus klausimo apie bendrą visų lietuvių inteligentų veikimą tėvynės naudai. Išbraukimas kunigų iš mūsų veikėjų tarpo, kaip to norėtų tūli kraštutiniai «pirmeiviai», atrodo autoriui tiesiog juokingas:

...be kunigų
Tik šauk tu į darbą ir be pinigų,
Kaip tas be pentinų gaidys!

Be to, autorius nurodo, jog svarbiausieji mūsų literatai išėjo iš kunigijos tarpo, nes

Kas plėšė vargingas
Pirmąsias vagas rašliavos?
Tai Širvydas, Daukša, Tolkiemių klebonas,
Juška, Volančiauskas, Antanas Baronas,
Tai vyrai širdies ir galvos.

Todel bent kiek toliau teisingai priduria:

...netoli keliausme,
Jei dešimtį kartų statysme ir griausme
Tą patį ant vietos bemynę;
Kalbų? E, gana iki soties kalbų
Iki šiolei turėjom! Šiandieną darbų,
Darbų reikalauja tėvynė.

Dainiui net liūdna darosi, matant tą vienybės stoką pas mus. Tat griaudžiai skundžiasi:

Nekartą net apima nusiminimas.
Taip iširas mūsų spėkų sutarimas,
O darbo tebėra pradžia.
Šitai neapykantos tiek milžinų!
Bet maž darbininkų, tėvynės sūnų,
Didvyrių su meile didžia. (86 p.)

Vietoj tos didžios tėvynės meilės dainius mato pas mūsų «pirmeivius» vien siaurą, egoistišką parti-

vumą, nesidrovintį kartais net teisingos laisvės principus paminti po kojų, kad tik partijos būtų viršus. Todel baigia savo skundą šiais žodžiais:

Nenorit, kad eitų su mums kunigai?...
Bet tie neapykantos šaunūs raugai
Iš gryno šaltinio nebėga:
Jūs norit už sąžinės laisvę kariauti,
O drįstate patys tą jausmą užgauti,
Kurs daugeliui — alpha — omega.
Esi tu bedieviu — tai tavo dalykas;
Už ką gi berūgsti, kad aš katalikas,
Kurs tavo sapnais negyvena;
Ant galo be Dievo nerasi žmogaus:
Tik vieno jisai — karalystėj dangaus,
O kito — po žemę replena. (87 p.)

Žinodamas gerai, kad tokių bedievių pas mus neperdaug, poeta nepasiduoda nusiminimui. Anaiptol, jis tvirtai tiki į skaisčią Lietuvos ateitį. Tegu sau «pranašai skelbia Lietuvai kapus», tegu «bajorai-galiūnai savo palikimą užmiršę, ir nustoję senovinio būdo, kalbos ir net vardo, kovoja už Vilniaus lenkystę, galop tegu net ir paikesni iš pačių praturtėjusių lietuvių savo tėvų kalbą užmiršta, dainius nenusigąsta, nes jis gerai žino, jog —

Idėjos, jei didžios, nemiršta kaip žmonės, —
Tik n'eina, kaip saulė, be skausmo karionės:
Jos mėto nekartą žaibus!
Užtat gi, kad saulė nušvis ant dangaus,
Nustelbę diegai dar sveikiau atsigaus,
Jų vaisius palaimintas bus. (61 p.)

Toms didžioms idėjoms dainius, matyt, priskaito ir lietuvystės idėją. Todel visa jo poema pilna karštai patriotiškų gaivinančių lietuvių dvasią minčių. Poeta gėrisi puikiais Lietuvos istorijos faktais:

Kiek poezijos!.. ir rūsto gražumo...
Kad Dimitrio ir Algirdo atmeni kovas!
Vienas siunčia nedėgulį, antras kiaušinį,
O pribuvęs į laiką Maskvoj' velykinį,
Trenkia kardą į Kremlį lietuvių valdovas. (120 p.)

Mylėdamas garbingą Lietuvos praeitį, dainius neužmiršta ir jos dabarties; jis, priminęs savo brangiąją tėvynę, negali jąja ganėtinai atsidžiaugti.

Štai kokie karšti žodžiai plaukia iš jo mylinčios širdies:

Lietuva, žeme tėvų milžinų,
Senovėje taip pragarsėjus;
Nuo Baltijos lig Juodų vandenų
Vedžiojus didžius pranokėjus.
Žėme, kuri numylėjai karštai,
Kaip gyvastį, laisvią tėvynę,
Ir atstatydavai priešams rimtai
Be išgąsčio karštą krūtinę!.,.
Vargše, ir tu neišvengei žiemos,
Į prieglobstį brolių patekus!
Globoje brolių kalbos svetimos
Miegojai, ilgai neprašnekus!
Bet gi neveltui už laisvę sūnų
Prigėrei tiek prakaito kraujo!
Bet gi neveltui kapai milžinų
Ilgėjos pavasario naujo!
Vos atsidusus iš miego sunkiai
Jau stoji į lygias lenktynes!
Amžių istorijai nepasakei
Dar savo minties paskutinės.
Tyli graudi vaideliotų giesmė,
Kryžiuočiai nekviečia į karę;
Dainiams vienok įkvėpimo versmė
Plačiai Lietuvoj' atsidarė.
Lietuva, myliu ir tavo laukus,
Kuriuos savo rankomis sėju!
Ir atgimimo gražiausius laikus,
Ir darbus tėvų — pranokėjų... (132 p.)

Pasiremdamas tąja meile, jis nesibijo pranašauti, jog lietuviai susispietę pastatys Vilniuj Vytautui puikų paminklą ir galop sulauks pilno etnografiškos Lietuvos atgimimo:

O vienok Lietuva
Juk atbus tik kada:
Neveltui ji tiek iškentėjo!
Kanklių balsą išgirs,
Miegąs kraujas užvirs,
Nes kryžius gyvatą žadėjo.
Skausmuos' spėkos suaugs,
Atgimimo sulauks;
Jau blaivosi orai aptemę.
Tik į darbą greičau!
Tik mylėkim karščiau!
Tik ,vyrai, pajudinkim žemę! (6 p.)

M e i l ė i r d a r b a s — tai lyg dvi vėži vienų vieno tikrojo kelio, kuriuo ir tegalima greičiausiai nueiti į «Jaunąją atgimusią Lietuvą». Kokia ji bus, pats poeta aiškiai nesako; bet, matyt, ji atrodo jam panaši į aną «mažutį bedievį rėksnį», «krikšto ir krikšto» kasdien beklykiantį (137 p.). Tą mažutį bedievį poemoje krikštija kunigas. Bet kas pakrikštys pačią bedieviškąją jaunąją Lietuvą, t y., kas jai įkvėps tikrai krikščioniškos dvasios ir padės pamatus krikščioniškai lietuvių kultūrai, poeta nenurodo, tarsi pats nežinodamas arba abejodamas. — Jis tik pataria mums, šios dienos veikėjams, «n e n u s i m i n t i p e r v i r š» (135), nes, girdi, «laikas išgydys ne vieną». Bet pats, matydamas augantį nesusipratimą tarp tėvų ir vaikų ir girdėdamas aplink vien «dejones», nedrįsta «giedoti linksmai» — palikdamas tą darbą «kitam poetai, kurį linksmesnė mūza palaimins». Mūsų išmanymu, toks poemos užbaigimas yra nevykęs, nes tarp paskutinių poemos žodžių — ir tarp dviejų paskutinių «įžangos» strofų randas dalinai lyg nesutikimo. Ten — pradžioje — pilnas pasitikėjimas ateitimi, čia—pabaigoje — tonai minoriniai, skambantieji gan žymiu pesimizmu, ypač skunduose del jaunosios kartos (129,136 p.). Dainiaus pranašavimas, kad «užgims didvyriai liuosos gadynės» — liūdną įspūdį, kurį padaro paskutinioji poemos giesmė, ne visai teįstengia prašalinti, nes poeta, baigdamas savo poemą, arčiau nepaaiškina, kokie bus tie «liuosos gadynės didvyriai», kokioms idėjoms jie tarnaus ir kaip jie veiks...

Tiek apie poemos turinį.

Kaip tikrojo subrendusio talento veikalas, ji verta ne vieńą kartą perskaityti. Tiek čia, iš tikrųjų, randas poetiškų gražybių: čia ir puikūs mūsų gamtos piešiniai, čia ir dailiai aprašyti gyvenimo santykiai tarp įvairių Lietuvos piliečių, dvarininkų, bajorų ir ūkininkų, čia ir aiškiai nurodyti įvairių luomų tautiški ir socialiai idealai, čia ir daugybė augštų sveikų minčių, kuriomis net ir šiaipjau žmogus tikrai gali

pasigėrėti. Todel šiam Maironies veikalui tikrai pridera poemos vardas, — nebus net perdaug pavadinus ją mūsų pirmoji — tikrai tautiška poema. Kai del formos — užteks čia trumpai pasakius, jog ir aštriausias kritikas neras beveik nieko, į ką galėtų kibti. Eilės skambios, dailios, taisyklingos, rimas visur puikiai išlaikytas; rimai labai įvairūs; visoj poemoj pastebėjau tik du netaisyklingumu: beūžti — pūsti (38 p.) ir artista — vargamistra (82). Be reikalo taip pat keliose vietose (66,85,95,102...) įbrukti rimai daktiliški. — Kalba, kaip paprastai pas Maironį, — gyva, gryna, vaizdinga. Nelietuviškų žodžių tik du tepastebėjau: parprašau (22) viet. atsiprašau ir «locnas» (13) viet. savas, arba nuosavus. Be to, iš Atvelykio autorius (34) padarė atvilkį: abejojame, ar teisingai.

Atspausdinta poema gana švariai, bet vis delto randas vietomis ir spaudos klaidų, k. a.: oaip viet. kaip (22 p.) brabočių viet. prabočių (75) ir t.t.

II.

Maironis. RASEINIŲ MAGDĖ (Poematas). Nepersena pasaka ir Smulkmenos, Kaunas, 1909, 74 p. in—16.

Gabus mūsų dainius kad ir pavadino savo naują veikalą «poematu» ir «nepersena pasaka», bet, mums matos, kritika vargiai besutiks čia su autoriaus nuomone. Nes «poemate» (tikriau poemoj) turi būti žymu elementas episkas, pasakoj — elementas fantastiškas. Tuo tarpu «Raseinių Magdėj» nerandame nei viena, nei antra. Kur kas teisingiau būtų pavadinus šį naują Maironies veikalą — politikos satira, nes «Ras. Magdėj» iš tikrųjų nieko kita beveik ir nerandame, kaip tik vien išjuokimą įvairių manijų apskritai, o lenkomanijos ypatingai.

«Ras. Magdė», autoriaus pasakymu, buvus pirmutinė lietuvaitė bajoraitė, kuri pamilusi lenką, o draug su juo ir lenkų kalbą bei kultūrą. Ji pirmutinė davusi Lietuvos bajorijai blogą pavyzdį — nie-

kinti savo žmones ir kalbą. Tuo ji užsitraukus nešlovingą Žemaičiuose vardą, bet užtat sulenkėjusios bajorijos tarpe įgijus didelės pagarbos. Jos vardui atminti buvus net pastatyta juoda stovyla, kuri Lietuvos bajorijai paeiliui reiškus tai «Litvą», tai «Žečpospolitą», tai «Polščą»..., o tikriems lietuviams — tapus visokios svetimybės, nelietuviškumo, nutautimo simboliu. Tuo remdamasis, visus mūsų naujuosius «vadovus», semiančius savo gudrybę iš įvairių svetimų «izmų», autorius vadina tiesiog «Ras. Magdės» ainiais:

— Tai, vaikeli, ne mūsų jau žmonės...
...tai Magdės - bezdžionės...
Jei kada į tėvynę užklysta,
Tai jau mūsų sielos nepažįsta
Ir į visa bežiūri kreivai;
Vien tik skelbt neapykantą moka.
Jiems ir meilės ir sąžinės stoka.
Svetimi vien terūpi dievai. (36 p.)

O kitoj vietoj, kalbėdamas apie kitos rūšies «Magdės» vaikus—mūsų didžiūnus, dainius šiaip rūgoja:

Štai mūsų didžiūnai,
Senovės galiūnai
Šiandieną lig laiko svečiai, —
Prabočių tėvynę,
Po kojų pamynę,
Ją lenkams pardavę stačiai,
Nuo savo žmonių
Stov už mylių dabar devynių...
. . . .
Dabar jų tėvynė —
Ne mūsų tėvynė,
Jų norai — ne mūsų sapnai.
Prabočius pragėrę,
Sau Magdę sutvėrę,
Endekų tikri avinai...

Kad šiame naujame Maironies veikalėly yra puikių vietų, skaitytojas ir be kritikos gali pigiai įspėti. Kaip kitose jo poemose, taip ir čia skaisčiai spindi karšta, gili tėvynės meilė.

Mylėk, lietuvi, tą brangią žemę,
Kame nuo amžių tėvai gyveno:
Čia tavo kūnas sau maistą semia,
Čia irgi dvasiai atrasi peno.
Mylėk jos kalbą, senovės būdą,
Jos girių kvapą, žaliąsias pievas;
Į jos dirvonus pasėjęs grūdą,
Žinai, jog vaisių palaimins Dievas.
Mylėk prabočių kapus garbingus,
Kur amžiais ilsis tėvynės sūnūs.
Mylėk tuos amžius vardais garsingus,
Kurie išūgdė tautos galiūnus...

Ši meilė verčia dainių prabilti ir į mūsų mergeles lelijėles šiais karštais žodžiais:

O tu, sesute, kada nupynus
Vainiką rūtų, kasas dabinsi,
O naują dūmą slapčia pažinus,
Varguole - širdžia skrist pamėginsi.
Kada atjoję iš margo dvaro
Piršliai tau garbins anytos naštą, —
Oi netekėki, kaip pliuškės daro,
Už kitataučio į kitą kraštą...

Nepalieka be patarimų ir mūsų jaunuomenės, ypač moksleivijos. Dainiui rūpi, kad ji nesuklystų, kad taptų šviesos nešėja savo broliams. Del to jis ir kreipias į ją šiais meilės pilnais žodžiais:

Ir tu, jaunime, kursai į šiaurę,
Išalkęs mokslo, badu keliauji,
O ten neturto išgėręs taurę,
Paskui už Marksą rūsčiai kariauji,
Paliauk gyvenęs sapnais kaimynų.
Sugrįžk į savo tėvučių šalį
Čia atsikvėpęs bent oru grynu,
Nešk šviesą broliams, kiek spėkos gali.
Mylėk, kas amžiais brangu ir dora.
Neskelbk tarp luomų prakeikto karo.
Net lenkomaną mylėk bajorą,
O meilės žodžiai stebuklus daro...

Prabilsta galop ir į didžiausius mūsų tautybės priešus — sulenkėjusius mūsų dvarininkus, šaukdamas:

O jūs, didžiūnai, kurių prabočiai
Už laisvę ėjo varguos kariauti,
Dabar, pavalgę dvaruos lig sočiai,
Už garbę skaitot kitiems tarnauti.
Jums lenkų žiba garbė minėta.
Tėvynės meilė širdy užšalo.
Vienok lietuvių ramus poeta
Ševčenkos tulže neskelbs jums galo.
Bet amžiai žino teisybę skaudžią.
Jos patys klauskit, ištautę broliai.
Net girios jūsų parduotos gaudžia:
Svečiais mums este sunkiais ligšiolei.
Tėvų didvyrių dėjas pamynę,
Ne jūs šiandieną tautos vadovai:
Už brolių kalbą, už jų tėvynę
Be jūsų skydo pradėjom kovą.
Dabar pervėlu vadovais būti;
Bet laikas, laikas akis pratrinti.
Nejaugi, broliai, vienybe drūti,
Greta nestosme tėvynės ginti.

Šios trumpos ištraukos aiškiai parodo kilnią, giliai patriotišką pamatinę «Ras. Magdės» mintį. Tačiau jos literatiškoji vertė yra žymiai mažesnė, negu «Jaunosios Lietuvos». Nes «Ras. Magdėje» beveik visai nėra nei fabulos, nei akcijos, nei gyvų tipų, nei dramatizmo. Pati «Magdė», kaip ir jos ainis Bandurų Baltrukas — tai daugiau grynos idėjos, negu gyvi žmonės.

Iš viršaus «Ras. Magdės» pavidalas neblogas. Spaudos klaidų neperdaugiausia. Tiktai 20 psl. 10-toj eilutėj nuo apačios praleista kaž koks ištisas žodis, o 28 psl. 6-toj eilutėj iš viršaus yra pridėtas nereikalingas žodelis «sau». Vietomis pasitaiko netaisyklingų formų, k. š. baria (14) viet. bara, blakstėnai (19,58) viet. blakstienos, išauklįs (38) v. išauklens ar išauklės, spengų (32) v. speigų, priesiega (23) v. prisiega arba priesaika. Ketvirtame psl. randame rimą: dabįsi, skrįsi. Tai aiškus kalbos iškraipymas del netikusios rašybos, kurios autorius be reikalo laikosi. Sakinys: Oi laikas akis pratrinti», buvo galima pakeisti lietuviškesniu: «Oi metas, metas akis pratrinti».

Tačiau nežiūrint tų smulkių jeibių, nauja Maironies knygutė yra svarbi įnaša mūsų raštijon, ir todel verta kuo plačiausiai paskleisti.

III.

Maironis-Mačiulis. MŪSŲ VARGAI. Poema penkiose dalyse. Kaunas 1920,151 p. in-16.

Po «Jaunosios Lietuvos» ir «Raseinių Magdės» štai naujausia trečioji Maironies poema. Ji apima Lietuvos gyvenimo pastaruoju du dešimtmečiu. Taigi turinio žvilgsniu ji yra labai aktualė. Čion įtraukta visi žymesni mūsų naujausios istorijos įvykiai: lenkų intrigos ir skandalai bažnyčiose, mūsų kultūrinė kova su rusais, mūsų partijų nesukalbamumas ir nemokėjimas iš viena dirbti, rinkimai į Rusų Dūmą, karo paskelbimas, mobilizacija, gyvulių rekvizicija, lietuvių inteligentų tarybos, bėgti ar likti Lietuvoj, Vokiečių okupacija, jų žiaurumai, plėšimai, žmonių varginimai, pirmoji Lietuvių Konferencija Vilniuj, Lietuvių veikimas užsieniuose (Šveicarijoj, Ryme ir kitur), Vokiečių žlugimas, kovos su bolševikais — ir galutinas, dainiaus nujaustas Lietuvos nepriklausomybės laimėjimas.

Del to savo turinio «Mūsų vargai» yra grynai ištoriška poema, nors, žinoma, čia, kaip ir kitur, tikrenybė yra supinta su poetiškų išmislu, tas, kas tikrai yr įvykę, su tuo, kas galėjo, ar privalėjo būti.

Paminėtų poemoj asmenų—tikrų ir pramanytų— yra daug, bet tikrai veikiančių tėra, galima sakyt, tik trys: Sutkus, Danutė ir Brazda, nes kiti (k. a. Sutkaus žmona lenkė, Judrimai, seniai Staugailos, Svajonas) tepasirodo tik po sykį ir tai trumpam laikui.

Geriausiai nupieštas Brazda. Danutė ir Sutkus— silpniau. Sutkus — tai geravalio, bet silpnabūdžio jauno lietuvio tipas, Jis moka gražiai pakalbėti apie pasišventimą Lietuvai, bet pats veda lenkę ir del karjieros apsigyvena Maskvoj. Tarnavimą tėvynei jis atideda senatvei, kai, susikrovęs didelį kapitalą, pagrįšiąs Lietuvon ir imsiąs ją materiališkai kelti.

Danutė autoriaus norėta padaryti dabartinės jaunos lietuvaitės idealu. Ji turi dailų veidą, dorą būdą, jautrią širdį, karštai myli Lietuvą ir — Sutkaus nesuprasta — virsta moterų veikimo iniciatore ir organizatore. Gaila tik, kad visa tai sužinom vien iš dainiaus žodžių paties gi jos veikimo poemoj nematom.

Brazda — gyvo, linksmo būdo vyrukas, pradžioj karštas rusų revolucijos šalininkas, pagyvenęs Lietuvoje ir pamatęs jos vargus, iš socialdemokrato virsta, Danutės įtikrintas, tikinčiu krikščioniu ir žymiu naujos, nepriklausomos Lietuvos veikėju ministerio rolėje.

Kad Brazda ir Danutė graži pora ir dailiai simbolizuoja naująją Lietuvą, tai tiesa; kad juodu arčiau susipažinę kits kitą pamilo, tai irgi natūralu ir panašu į tiesą. Bet kad jų jungtuvėmis būtų rūpinęsis net pats papa Benediktas XV ir jiems šliūbą būtų davęs papos nuncijus Archetti, tai jau grynas išmislas, visai neatitinkąs tikrenybei, ir todel lieka keistas, juoba, kad Brazda, vos tik ką krikščioniu tapęs, nieko ypatinga Bažnyčios naudai nėr padaręs, o per tai nei tokios augštos malonės užsipelnyti negalėjo. Kaip viskas, taip ir Rymas, galima idealizuoti, tik neišeinant iš galimumo ribų; čia gi aiškiai išeita.

Dramatiškų faktų, šiek tiek labiau sujudinančių skaitytojų domę, šioj poemoj labai nedaug, — griežtai imant, tik du: Danutės upėn įkritimas ir Brazdos iš vokiečių nelaisvės pabėgimas; bet pirmasis, būdamas silpnokai nupieštas, nedaro įspūdžio. Daug geriau nupasakota naminė Sutkaus drama; bet jos finalas — Sutkaus žuvimas Maskvoj barikadose— irgi neparodytas, tik praskamba kaipo silpnutis tolimo užkulisinio įvykio atbalsis.

Apskritai tarus, šiai «poemai» labiau tiktu «istoriško pasakojimo» vardas, nes joj veikimo, akcijos da mažiau tėra, kaip «Jaunojoj Lietuvoj».

Del buvimo, tiesa, yra čia išvestas ir baisusis karas, bet jo tenurodyta irgi vien silpnutis šešėlis, Tuo galima įsitikrinti, kad ir iš šių skaitmenų. Mū-

šiui ties Mozūrų ežerais pavesta vos du puslapiu (98—100). Vilniaus evakuacijai 1 psl. (106), Kauno paėmimui 2 strofi. Štai jos:

Kad stojo Kaunas iš eilės
Ant kelio Vokiečiams, «galės
Metus sau juoktis iš germanų».
Taip manė karžygiai visi;
Bet vokiečių ugnis baisi
Nusišypsojo iš tų planų:
Nuo žemės lig dangaus skliautų
Ugnis granatų išmestų
Beėjo, kaip raudona siena...
Už jos germanai. Už miškų
Vis žiebė gerklės patrankų...
Tvirtovė puolė penktą dieną.

Istorikui to užtenka, nes jo dalykas nurodyti svarbesni faktai. Dainiaus gi uždavinys kitoks: jis tur parodyti ne faktus, bet gyvus žmones, dalyvaujančius kare, jaučiančius, kalbančius, kenčiančius, mirštančius ir t. t., kaip tai matėm Homero «Iliadoj», Tolstojaus «Kare ir taikoj», Senkevičiaus «Ugnim ir kardu», ar net Mickevičiaus «Tade». Tiesa, tai daug sunkiau neg faktai išskaityti, bet kito kelio nėra; poemos nevalia versti istorija; tai du visai atskiru dalyku.

Tačiau, kas jau įvyko, atitaisyti nebegalima. Graudojimas čia būtų betikslis. Taigi pažymėję, ko «Mūsų varguose» nėra, pasigerėkim bent tais gražumais, kurių ten nemaž galima rasti.

Pirmiausia, daug čia yra puikių charakteristikų. Štai pav., kaip trumpais žodžiais nupiešta lietuvių nemokėjimas iš vieno veikti:

Pradės ką vienas, tai penki
Bekritikuoja jį sveiki,
O šeštas griauja, kaip Samsonas.

Tai matant, dainiui skauda širdį, ir jis laiko savo priederme iškelti pozityvaus darbo obalsį:

Tik veikti, o ne kritikuoti!

Arba štai pažiūros lietuvio egoisto, nenorinčio net moterystės naštos prisiimti:

Galop vienam ar negerai.
Ką nori, liuosas bedarai;
Pati, vaikai sparnų nevaržo;
Kaip paukštis, nuo vienos šakos
Linksmai bestriuoksi ant kitos,
Raškai sau vaisius kito daržo...

Lietuvio karjieristo lūposna autorius deda šitokį charakteringą pasiteisinimą:

Jie nesupras, to neatjaus,
Kad daug tėvynei naudingiaus,
Jei jis namon sugrįš turtingas,
Ir skundą ne vienos skylės
Užlopyt pinigais galės,
Kad bus tada daugiau naudingas.

Silpnavalio Sutkaus žuvimas duoda dainiui progos atsiliepti į mūsų jaunimą šiais karštais žodžiais:

Iškalkit, vyrai šių dienų,
Gelžinę valią milžinų.
Be jos pražūsit, kaip šešėliai!
Dabar tiek priešų Lietuvoj;
Už būvį mirtinoj kovoj
Ištvers ne dvasios mažutėliai...

. . . .

O eina, artinas laikai,
Ištvers jų audroj ne vaikai,
Tik vyrai su gilia tikyba.
Stiprėk ir augk gi Lietuva,
Kad ta ateinanti kova
Sūnums nebūtų perankstyba.

Į socialdemokratų veikimą dainius žiūri neigiamai ir nesigaili jiems aštresnių žodžių, kurie, gal, ir ne visai teatatinka tiesai. Nes štai kas apie juos poemoj pasakyta:

Bet socialams ar galvoj
Gerovė mūsų Lietuvoj.
Jos praeities jie nebrangina
Tik žydams palankūs tarnai,
Apsišarvoję raudonai,
Pasaulio darbininkus gina...
Globėjai liaudies skriaudžiamos
Tiktai ne savo... svetimos.
Kosmopolitai be tėvynės.

Nors jie už svetimus kovos,
O veržias būti Lietuvos
Atstovais, josios užsigynę...

Karui pavesta irgi ne viena strofa. Štai, pav., naujo Žalgirio mūšio vaizdas:

Per dvidešimt dienų, naktų
Iš patrankų nepaprastų
Perkūnas griovė be paliovos;
O apkasuos ir ančkeliais
Durtuvais trišakiais smailiais
Bevaržėsi pavienės kovos.
Granatos, plyštančios ore
Pridūmė jį, kaip pragare,
Dundėjo šimtą mylių žemė,
Aplinkui naktimis gaisrai,
Kaip dieną, švietė Vakarai,
Išrodė vis, lyg nesutemę.
Ore skraidydami guviai
Iš augšto mėtė orlaiviai
Liepsnas, ar ženklą davinėjo,
Kur žiebti ugnį. Kur skaudžiaus
Ją priešas žaizdomis atjaus,
Kur priešo patrankos sėdėjo.
Nuo trenksmo Krupo patrankų
Apkurto ausys. Ant laukų
Kareivių ir arklių lavonai
Ant vietos puvo, o minia
Įsiutus veikė, kaip sapne,
Ir tirpo, tirpo batalionai.

O štai galop vokiečiu okupacijos vaizdas:

Ir štai neglostančia ranka
Suspaudė vokiečių tvarka
Lietuvių žemę surakintą,
Be rašto Vokiečių valdžios
Iš savo kaimo - ulyčios
Išeit gyventojams užginta.
Nuo rekvizicijų sunkių,
Nuo karės valkatų vagių,
Nuo gobšų atilsio nebuvo;
Automobiliai tekini
Į Prūsus bėgo kupini.
Beplėšią, kas tiktai pakliuvo.

. . . .

Jei kas kentėjęs neištvers,
Ar užsistojęs už sesers
Palies germaną palaidūną, —

Tai sodžius virsta pelenais,
O žmonės vergais amžinais
Toli kur Vokietijoj žūna.

Iš tų pavyzdžių gali skaitytojai matyti, jog poema parašyta lengvomis, skambiomis eilėmis, pilna gražių prilyginimų, dailių epitetų — taigi formos žvilgsniu ji reikia laikyti stovinčia augščiau net už senesniąsias Maironies poemas.

Jei čia kas beprikiština, tai tik kai kurie kalbos provincionalizmai, autoriui gal ir brangūs, bet rašomojoj kalboj jau nebevartojamieji, k. š., mėga, pargalė, parvarža, panašėti, gaistras, skrauda ir k. Negalime pagirti ir pasakymų «ant laukų, ant vietos». Yra tai grynas slavizmas. Lietuviškai reiktų pasakyti: laukuose, vietoj. Vietoj naujoviško karo, autorius visur vartoja senovišką karę.

Paieškojus atydžiau, būtų galima rasti ir daugiau kalbos netobūlybių, bet jos visos, lyg dulkės saulės šviesoj, nyksta; skaitytojas nepedantas jų nė nepastebės. Jis džiaugsis tik tą naują poemą įsigijęs, laikys ją savo bibliotekos pažiba ir nesyk laisvomis valandomis skaitys su pasigėrėjimu vieną kitą jos dalį.

Spauda gan švari, gaila tik, kad leidėjas nepasirūpino duoti tai gražiai poemai bent kiek gražesnį viršelį.

IV.

Z NAD BIRUTY. Poemat przez Halinę z Połągi Brooklyn 1904, 21 psl. in-8 Kun. Miluko kaštu.

Nors ši poema jau bus 18 metų kaip išleista, a čiau mūsų visuomenė nieko apie ją nežino, nežino net, kad po tuo moterišku pseudonimu slepias Maironis. O tuo tarpu Maironies ideologijai ir kūrybai suprasti ši poema turi ne maža reikšmės. Karštas mūsų dainiaus patriotizmas, meilė savo krašto, gilus atjautimas socialės neteisybės, kilusios iš atskilimo mūsų ponijos nuo tautos, — visa tai spindi Maironies poemoj ir daro ją aktuale po šiai dienai. Ilgumo ji neilga: viso labo susideda iš trijų giesmių.

Pirmosios pradžioj poeta teisinasi, del ko nerašąs savo gimtąja kalba. Mat, ji skaudžiai užgaunanti jautrias mūsų ponų ausis. Jie jau nebesijaučią lietuviais:

Dziś jasne książęta i szlachta rodowa
I mową i duszą — to goście z Krakowa

Lietuviu beliko tik valstietis:

Litwinem chlop tylko: a ròd Gedymina
Z herbami z nad Wisly wdzial na się stròj nowy
Co winien swej ziemi, kim byl zapomina,
I swiętej praojcòw zapiera się mowy.

Dėliai to dainius ir prašo skaitytojų nenustebti, jei skausmas iššauks jo liroj kokį nemalonų akordą.

Pati poema prasideda aprašymu lenktynių, surengtų Palangos valdovo. Jose dalyvauja daugybė Lietuvos ponų, bet augščiausis prizas tenka ne jiems, tik jaunai grakščiai Celinai, mėgstančiai labiau arklius ir medžiokles negu šokius ir salonų šnekas. Ji drauge yra ir demokratė, steigia Kėdainiuose vaikų prieglaudą, ir pati rūpestingai juos priveizi. O kadangi iš tėvų yra gavusi didį kraitį, tat ir nenuostabu, kad pretendentų į jos ranką netrūksta. Bet jai labiau patinka jaunas svajotojas. Į jį bežiūrėdama jinai mažko nenukrinta nuo arklio, bet to paties svajotojo lieka išgelbėta nuo nelaimės.

Vakare valdovo rūmuos įvyksta balius. Prisirenka daugybė ponų ir bajorų. Tai duoda progos dainiui arčiau apibūdinti juos. Jų esama įvairių rūšių. Vieni.

. . . język krajowy szanują..., lecz w chlopie!
I czasem nim mòwią... na gumnie, lub w szopie...

Kiti vien ūlioja ir parduoda miškus, kad turėtų kuo padengti savo skolas. Treti vadina save «natione poloni, gente lituani», bet visi vienu balsu smerkia nekenčiamus «litvomanus», t. y. lietuvius tautininkus. Autorius teisingai vadina tą poniją tautiškais «lavonais». Jie neatjaučia nei mūsų idealų, nei nepadeda mums kovoti su Lietuvos kultūriškais priešais.

Baliuje dalyvauja ir būrys gražių panaičių, bet jos, būdamos neturtingos, nesugeba sužavėti vyriško jaunimo; visi kavalieriai sukas vien apie Celiną, o ji nekantrauja, nematydama būryje jauno svajotojo, ir dvasioje rašo jam dekretą, nes neįstengia atspėti, apie ką jis svajoja. Šis gi tuo tarpu liūdi pats vienas Birūtės kalne apie Lietuvos atgimimą.

Byc može serca bol ukoję
I Litwie powiem wstan, a wstanie.

Antroj giesmėj matom tą patį svajotoją Šveicarijos Alpėse, o drauge ir Celiną, atlydėjusią sergančią motyną. Atsinaujina pažintis. Palangoj, jūros krante jis atrodė Celinai poetiškesnis. Čia pamatytas iš arti, jau virsta nebe toks. Bet užsimezga palengvėl šneka, Celina išreiškia savo nustebimą, kaip galima šiandien rašyti lietuviškai tąja kalba, kuria vien liaudis tebešneka, juk tai esąs talento naikinimas, Dainius atsako:

— Wszak pani, z Litwy nie dzis, — z pokolenia!
Więc godzic się język poniżac ojczysty?
Nie gwarą ja spievam. To język litwina,
Ktoremu się ocknąc wybila godzina.
Do życia zrywają się wszystkie narody,
Co spaly pod jarzmem potężnych przez wieki,
I Litwa się budzi; a zapal jej mlody
Zwiastuje mi zorza już dzien niedaleki!
Niech wątpią wrogowie dzis w jej odrodzenie!
Ja z wiarą z ojczyzny jei niosę natchnienie.

O baigdamas savo atsaką, dainius tą pat mintį dar griežčiau pabrėžia:

Nie spowic narodu i ducha w kajdany,
Gdy z ogniem mlodzienczym do życia się zrywa!
Jak Niemen po brzegi na wiosnę wylany,
Tak budzi się Litwa wiekami sędziwa.
I język praojcow i dzieje przeszlosci,
Odrodzą się w piesni i synow wielkosci...

Šį savo pranašavimą dainius yr parašęs prieš 20 metų. Šiandieną matome jo išsipildymą. Celina įtikėjo ir tapo lietuvaitė patriotė. Bet tie, kuriems ta pranašystė buvo skirta, nenorėjo jos nei klausyti, nei

suprasti. Maironies poema taip pat liko be atbalsio, kaip ir Jakšto«Glos Litwinow»...

Trečioj giesmėj dainius grįžta vėl Palangon, dainuodamas gražų pavasariui himną. Bet gamtos pavasaris primena poetui kitą tautos pavasarį:

Lecz inna jest wiosna: po wiekach zniszczenia
Na ojcow mogilach swoj sztandar rozwija,
I wola do życia, a hymn odrodzenia
Jak echo tysiączne o dusze odbija
I z prochov, co spaly, znom rodzą się syny,
A slava po sviecie opieva ich czyny.

Prisimindamas netolimąją praeitį, dainius stebis ir pats savęs klausia:

Czy davno nam smiercią już vieczną grožono
Jak błędnym ognikom, co giną bez sladu?
Czy davno my sami krvamilimy loro
Svej matki svątpieniem, zgubniejszem od jadu?..

Bet čia pat su džiaugsmu pažymi, kad šiandien jau ne taip, kaip «buvo vakar». Tuo nudžiugęs, sveikina Palangą, gaivinusią jo dvasią, ir aprašo Celinos koncertą. Jis įvyksta tuose pačiuose poniškuose rūmuose, bet būry ponijos pasirodo ir merginos, pasirėdę tautiškais lietuviškais rūbais. Celina ir jaunas lietuvis dainininkas žavi publiką, bet šiai beratuojant, abudu susimąsto, prisiminę jauną svajotoją, Lietuvos atgimimo bardą, peranksti tolimoj Šveicarijoj užbaigusį savo gyvenimą. Jo pastaroji kilni daina ir sudaro poemos finalą. Toks tai josios turinys.

Skaitant, ji daro malonaus įspūdžio; ypač visų trijų giesmių liriškos pabaigos. Jos žėri tikra gryna poezija ir eilių gražumu. Viena tik šios poemos yda — tai episkumo stoka ir fabulos trūkumas. To dėka ji neįstengia skaitytojo sudominti, o da mažiau — sužavėti. Bet tai jau bendra visų Maironies poemų ypatybė.

Maironies dramos.

I.

Maironis Mačiulis. KĘSTUČIO MIRTIS. Istoriškoji drama 5 aktais. Kaunas 192ı.

Maironis lirikas, Maironis epikas, «Jaunosios Lietuvos» ir «Mūsų Vargų» autorius, pasirodo šit naujoje dramaturgo rolėje. Jo «Kęstučio mirtis» 5 aktais ištoriškoji drama, ėjusioji kartu «Draugijoj» ir «Skaitymuose», nūn pateikta teatro mylėtojams atskiroje knygoje. Kam ji rūpėtų, galės dabar perskaityti ją ištisą susyk. Jos turinys yra šis:

Pirmame akte, vasaros saulės apšviestam lauke kalbasi seniai apie savo vaikų Eimučio ir Laimutės meilę ir tarias juos suvesti į porą. Laimutę apima nujautimas artimos nelaimės, ji bijos neteksianti savo mylimojo ir prašo jo nejoti karan į Prūsus. Šis vyriškai atsako:

Nejosime mes, tai atjos vokiečiai.
Ir mūsų šalelę išdegins užpuolę,
O brolius šimtais išvarys į verguvę.

Tuo tarpu pasirodo Ragainės Komturas su palydovais vokiečiais. Veda juos Jogailos svainis Vaidila. Jis stengias įtikinti Komturą, kad padarytų taiką su Jogaila ir padėtų jam nusikratyti Kęstučiu ir Vytautu. Komturas reikalauja už tai visos Žematijos. Tuo tarpu aplinkiniai žmonės, pajutę vokiečius, ūmai subruzda ir nori juos išžudyti, bet seniūno perspėti, nutaria pranešti apie tai į Trakus Kęstučiui. Netrukus pasirodo ir jis pats, sveikinamas linksmais žmonių šūkavimais.

Antrame akte Trakų pily Jogaila bando apdumti akis Kęstučio sūnui, jaunam Vytautui. Pasiryžęs padaryti su Komturu sutartį, Jogaila nesigėdija veidmainiauti, sakydamas, mylįs, kaip ir Vytautas, Lietuvą ir neapkenčiąs kryžiuočių. Vytautas atvirai pareiškia, kad jo tėvui terūpi vien Lietuvos galybė ir kad jis tol gerbs Jogailą, kol jis ves Lietuvą į garbę.

Pasiuntiniui pranešus apie vokiečių atvykimą, Jogaila sumįšta. Vytautas persergi jį, kad netikėtų Vaidila. Jogailai išėjus, pasirodo scenoj Ona, Vytauto žmona, su Laimute. Mat, Laimutė, atlydėjus į Trakus Eimutį, pastojusį savanorių būrin. Vytautas nustemba Laimutės panašumu į jį. Ona pasakoja vyrui savo pranašingą sapną apie jo išvadavimą iš kalėjimo. Atvykus Kęstučiui, įvyksta Vytauto pasitarimas su tėvu. Kęstutis nelabai pasitiki Jogaila, Vytautas jį gina, manydamas, kad vokiečiai nori jį supykdyti su Jogaila. Kaipo geras politikas, numanydamas, kad vokiečiai žygių veltui nedaro, Kęstutis pramato vokiečių intrigas ir siunčia Vytautą su kariuomene į Gardiną, o pats, jausdamas Jogailą atiduosiant Žemaičius Ordenui, svyruoja, nežinodamas, kas daryti, nes davęs a. a. savo broliui žodį globoti Jogailą, kaipo didį Liet. Kunigaikštį, nenor savo žodžio sulaužyt. Bet greit atsigavęs, duoda įsakymą kariuomenės vadui Rimgailai eiti gelbėt Jogailą «nuo vokiečių globos»...

Trečiame akte Vilnuje Gedimino pily Vaidila rengia iškilmingą vokiečių priėmimą. Komturas įteikia Jogailai kardą ir skydą, kaip simbolius Ordeno teikiamos pagalbos prieš Kęstutį, bet užtat reikalauja sau Žemaitijos. Jogaila tas keistas sąlygas priima, suversdamas kaltę ant Kęstučio, nors ir dvejoja, bau gerai padaręs. Jo giminės, ypač Vaidila ir jo žmona Marė, kursto neapykantą prieš Kęstutį ir Vytautą. Tuo tarpu Kęstutis, paslėpęs kareivius šieno vežimuose, užima Gedimino pilį ir suranda Jogailos su Kryžiuočiais padarytąją sutartį. Jogaila teisinas, tai padaręs, norėdamas apsiginti nuo Kęstučio pasikėsinimų, suklaidintas patarėjų, bet prašo nepūdyti kalėjime, palikti jam bent Vitebską. Vytautas palaiko Jogailos prašymą, meldžia dovanoti Jogailai ir nubaust vien piktus jo patarėjus. Krivių - Krivaitis taip pat pataria Jogailos nebausti, tik atimti iš jo Vilnių. Kęstutis nusileidžia, liepia Jogailai važiuoti Vitebskan, o Vaidilą pakarti, kuo užtraukia mirtiną Marės neapykantą.

Ketvirtas aktas prasideda pašnekėsiu kunigaikštienės Onos su Laimute ir Eimučiu. Iš čia gaunam sužinoti, jog Jogaila, gudų padedamas, vėl užėmęs Vilnių, sugriovęs Trakus ir sukėlęs kovą prieš Kęstutį ir Vytautą. Šiam besirengiant į mūšį, atvyksta Kęstutis. Gautomis žiniomis, Jogaila pasirodo turįs dvigubai tiek kariuomenės, kiek Vytautas su Kęstučiu, o čia da Jogailai ateina pagalbon vokiečiai. Vytautas pataria derėtis su Jogaila. Tuo pačiu laiku atvyksta Jogailos brolis Skirgaila, siūlydamas irgi derybas ir kviesdamas Vytautą Jogailos stovyklon. Kęstutis pramato vylių ir nenori leisti Vytauto, bet Skirgailai davus Jogailos «garbingąjį žodį», sutinka pats su Vytautu vykti Vilniun į derybas ir tuo būdu, Jogailai žodį sulaužus, patenka į jo rankas ir atsiduria kalėjime pirma pats, o paskui ir Vytautas.

Pagalios pastarame akte įvyksta Kęstučio nužudymas. Vytauto paliuosavimas iš kalėjimo Laimutės pasišventimu ir šios pastarosios tragiškoji mirtis.

Parašyta ši drama eilėmis, bet antrame ir trečiame akte pasitaiko ir prozos. Savo struktūra ji pridera klasiškų dramų rūšiai. Veikiančiųjų asmenų charakteristika reikia laikyti vykusia, ypač karžygio Kęstučio, patrioto Vytauto, silpnabūdžio nors ir nevisai sugedusio Jogailos. Tik Laimutės pasiryžimas įvyksta staigiai be gilesnės motivacijos. Kiti asmens, k. š., Vaidila, Marė, Julijona, Ona—nupiešta kad ir trumpais bruožais, bet gana reljiefiškai.

Istoriškose dramose, anot vokiečių betariant — lygias teises turi «Dichtung und Wahrheit», kūryba ir tiesa. Šios dramos fabuloj, rodos, bus daugiau tiesos, negu kūrybos. Remdamasis istorijos faktais, autorius perdaug varžė savo fantaziją. Gal del to dramos fabula išėjo neperįvairi, maž tesudominti žiūrovą. Ypač pastarasis aktas atrodo lyg nepilnas, kažkaip nenatūraliai užrauktas. Veikimas jame eina šuoliais, pergreit. Taip bent atrodo skaitant. Scenoje, gerų režisierių rankose, žinoma, viskas gal išeit kitaip.

Taigi belieka palinkėti, kad ši nauja rimta drama kuo greičiausiai pasirodytų mūsų teatruose. Savo kilniu turiniu ir gražia kalba ji šimtą kartų daugiau verta parodyti mūsų publikai, negu Sudermamo «Joninės» ar Gejermanso «Du keliu».

II.

Maironis-Mačiulis. KAME IŠGANYMAS. Libretto keturiais aktais. Ketvirtą kartą atspausta Tilžėje 1920 37 p. in-12.

Pirmutinis Maironies scenos veikalas—tai «Kame išganymas». Pirmą kartą jis yr pasirodęs spaudoje drauge su «Pavasario balsais» ir figūravęs kaipo jų antroji dalis. Pastarame ketvirtame leidime jis patiekta publikai atskiroj knygelėj.[1]) Autorius už tai galima pagirti. Nes savo turiniu ir forma šis dalykas skiriasi nuo «Pavasario balsų» poezijos. Rašydamas jį dainius, matyt, yr turėjęs vilties, kad ilgainiui koks Lietuvos kompozitorius kilnius to kūrinio žodžius apvilks dailiais muzikos tonais ir sudarys iš jo pirmutinę lietuviškąją operą. Dalimi tai patvirtina ir pavadinimas to veikalo „libretto" vardu. Ir iš tikrųjų, pavadinus ji drama ar tragedija būtų nusidėta tiesai, nes nuo tų dailiosios raštijos rūšių jis savo ypatybėmis žymiai skiriasi. Permaža jame akcijos ir dramatizmo, fabula gan sumaigyta ir ne visur nuosekli. Scenos sudurstytos gan palaidai. Taigi ir matuoti šis dalykas dramos kriterijomis netenka. Jis reikia imti toks, kaip yra, būtent, kaipo laisvoki «libretto» metmens. Šiuos bendrus sprendimus pilnai pateisina pats veikalo turinys.

Jis atrodo šitaip.

Rytas. Žydinčiame sode žaidžia Milvydų vaikai, gėris saulės blizgėjimu, bet, dangui apsiniaukus ir

[1]) Keista tik kad šis ketvirtą kart leidžiamas veikalas nėr susilaukęs lig šiol nei rimtos kritikos, nei įmanomos recenzijos. Bet čia jau kritikų, ne veikalo kaltė.

perkūnui sudundėjus, klausia motynos, ar ir žudą žaibai einą iš Dievo. Motyna, duodama teigiamą atsakymą, primena vaikams, kad ir žmogaus gyvenime ne visada laimės saulutė bešviečia, kad pasitaiko kai kada audrų ir skausmo, ir žadina «auklėti Dievą širdy», vienatinę tikrą paramą.

Sujaudintas tąja idiliškąja scena jaunas netikėlis Zonis pavydi vaikams jų nesudrumstos dvasios ramybės, nors ir pranašauja, ateisiąs nelaimingas laikas, kada jie, kaip ir jis, nematysią danguje Dievo. Atviras materialistas Marys tyčiojas iš Zonio, klausdamas:

Ar žemės nebus niekados tau gana?
Tikybos aklos jau praėjo laikai:
Kam trokšti tamsybės, kad šviesą matai?
Kam ieškot dangaus, kad be jo mums gerai. (6)

Šis atsako — šaltas protas nenutildysiąs vidaus troškimo. Tikėti šiandien ir jam esą sunku, bet eiti be augštesnio tikslo šios žemės keliu jis negalįs.

Marys ironiškai nurodo faktą, kad daugybė žmonių puikiai apsieiną be to tikslo ir jiems esą gerai. Kam čia bekvaršinti galva, kas ten bus numirus? Gal ir nieko nebūsią...

Čia pasigirsta maloni mergelės daina. Zonio sieloj gimsta meilės troškimas. Jam rodos, kad jei jis galėtų mylėti, rasit, surastų ir prarastą ramybę ir nebeieškotų kito dangaus.

Jam taip bemąstant, mergaičių būry išeina scenon Gražutė, dainuodama indišką giesmę apie meilės galybė ir laimę. Tai uždega Zonio širdy karščiausią meilę, jis prašo Gražutės, kad pamiltų jį, kad nuramintų jo skausmus. Ši nesipriešina, sakos karštai jį pamilusi ir prisiekia neapleisianti jo niekada...

Marys pajuokia tą prisiegą ir suardo Zonio laimę paviliodamas Gražutę.

Antrame akte jis su Gražute geria «gyvatos saldumą», bet choras primena greitą to saldumo galą

žemėje. Drauge matom Zonį ant savo meilės griuvėsių graudžiai beraudantį del nepastovumo moters, kuriai «skaisčios meilės nebuvo gana». Jis krinta nusiminiman, nes nebemato tolesnio gyvenimo tikslo. Bet čia jo dėmėsį atkreipia būrys vargdienių ūkininkų, graudžiai begiedančių:

Auksas tik visa ir gali ir daro:
Nėra ant jo nei drausmės, nei valdžios,
Vargdienį žmogų, kaip šunį jis varo. (12)

Zonio paklausti, kur traukią ir be nėsą Dievo apleisti, vargdieniai rūsčiai atsako:

Ne Dievas apleido, tik žmonės pikti...
Užtektų juk vietos ant žemės plačios,
Bet virkdo didžturčiai! jų duona karti;
Ir kaip gi čia vargšui viltis neatstos?
Gerai sau ponaičiams, kad rūmai jų žiba;
Gal švilpauti dienas: jiems dirba tarnai;
Bet vargšui lopai ant pečių vien tik kyba
Ir jam vien Amerika kvepia tiktai...
Marys pargabeno sau kokią ten Marę,
Jų pokyliams reikia nemaž pinigų;
Pardavęs dvarus, mus nuo žemės nuvarė,
Ir eik po velnių iš pastogės tėvų...

Čia Zonis pamato, kad jo asmeniška nelaimė yra tik šešėlis prieš tą socialę neteisybę, kur iš vienos šalies «didžturčiai be rūpesčio lošia bubnus» ir «šimtais leidžia grašį į svetimą šalį», o iš antros:

Vargšas ašaras geria ir valgo pietus
Ir teisybės geruoju atrasti negali. (12)

Pažvelgęs toliau, Zonis mato ir kitą dar didesnę tarptautinę neteisybę, kur

Spaudžia tautos tautas ir naikina ir ryja,
Gàlės visur tik viršus! Kruvini jos keliai. (14)

Čia netikėtai pasklinda linksmaus studentų «Gaudeamus» garsas. Zoniui jis atrodo skaudi ironija. Sujudintas, jis jiems užgieda naują giesmę apie visų laisvę ir brolybę. Tai giesmei, skelbiančiai naujos gadynės aušrą, pritaria galop ir studentai.

Trečiame akte matom išalkusius bedarbius, juos užjaučiantį Zonį ir namon grįžtantį Milvydą, gynusį Seime tautų laisvę ir luomų lygybę. Vardan tos

blogai suprastos lygybės būrai nori išplėšti iš Milvydo jo turtą. Šis aiškina jiems, kad tikrą lygybę tegalįs pagamint vien darbas ir prakaitas. Bet būrai tuo vien juokias.

Grumodami iškarsią visus didpilvius ir sudeginsią jų dvarus, jie tyčiodamiesi riša Zonį prie medžio, o Milvydą vedas apiplėšti ir nužudyti.

Įsisiūbavimas žemų instinktų liaudy įvaro baimės ir pačiam materialistui Mariui. Jis graudoja, kad

Tvarkos neliko nei proto visai,
Ryto ar gyvensi, žmogus nežinai...
Gera man lygybė — kitam atiduoti
Ką tėvas uždirbęs vaikams bepaliko!

Ir pamatęs Zonį pririštą prie medžio, nori jį paleisti. Bet šio su panieka atstumtas, Marys, pasityčiojęs iš jo augštų siekimų ir iš vėjo papauškos Gražutės, prasišalina, Zonis palieka bemąstąs apie amžiną gyvenimo tikslo klausimą. Eidamu pro šalį du filosofu atriša nabagą, bet jo klausimo išrišti nesugeba. Zonis keikia «vien griauti temokantį, o nieko nestatantį» mokslą. Filosofai teisingai nurodo, jog taip spręsti tegalįs tik tas, kas mokslą paviršium vien tapažinęs.

Ketvirtas aktas prasideda Pranciškonies malda «už klystančius žmones». Nužudytojo Milvydo vaikai prašo vienuolį pasimelsti ir už jų tetušį. Pasirodo scenoj Zonis, galutinai nusiminęs ir bemąstąs apie nusižudymą. Bet išvydęs Gražutę, kurią Marys stumia nuo savęs, tardamas:

Žema! tu man meilę vien kūnišką rodai,
Atstok nuo manęs! jau perdaug nusibodai!

nušauja Marį.

Pranciškonies pagrasintas Dievo bausme del padarytos žmogžudystės, Zonis pareiškia netikįs Dievą esant, o ir užmuštasis nebuvęs žmogus, tik «gyvulio sekęs geismus». Vienuolis atsako rimtu paklausimu:

Jei Dievo tau nėra, už ką gi tada
Tu pyksti, jog šis krūtine atvira
Tik žemės ieškojo vienos? (31).

ir dailiais įrodymais bando įtikinti nelaimingą skeptiką, Dievo buvimą esant tikrą mokslo faktą, žmonės gi, jei Dievo nerandą, tai vien del to, kad einą klaidingu keliu ir nebandą arčiau pažinti Kristų.

Vaikams besimeldžiant prie Mario lavono už jo užmušėją, Zonis prašo vienuolio toliau kalbėti apie Dievą, nors ir sakos, negalįs tikėti, kad ir nori. Pranciškonis, nurodęs, kad tikėjimas yra «dangaus dovana», ragina nusiminėlį daryti ką galįs ir prašyti iš Dievo šviesos. Zonis atsako nauju sofizmu

Gal Dievas ir yra, bet apleido Jis žmones...
Ant žemės vien pragaras... Dievas patsai
Pagelbėt nenori ar, rasit, negali. (34)

Netekęs Dievo ir nebetikįs gyvenimu, Zonis meta galop keiksmą ir moterims, Gražutės asmeny. Ši, jausdamasi kalta, priima tą keiksmą, kaipo užpelnytą bausmę, bet Pranciškonis smerkia tą neteisingą prakeikimą, nurodydamas tobūlą moterį Mariją ir kilnią moters misiją žmonijos gyvenime. Net ir suklydusią Gražutę pateisina tuo, kad

... ją mūsų laikai sugadino,
Išplėšę jai Dievą, užtemdė jos žvaigždę piktai.

o taip pat ir tuo, kad ji savo klaidą pažinus ir tiek iškentėjus už tai.

Sujudinta tuo paklydėlė prisipažįsta, linkus prie Mario ne iš meilės, nes visada mylėjus tik Zonį.

Baigiasi veikalas vaikų paraginimu pasimelsti už klystančius žmonės ir angelų giesme «Gloria in excelsis».

Kaip matome, fabula neperįdomi, scenos silpnokai tesurištos, bet užtat svarbių gyvenimo klausimų pajudinta čia daug... jie tai ir daro tą veikalą aktuališką, ypač šioje luomų kovų ir revolucijų gadynėje. Kas tas kovas kelia, kas neduoda žmonijai varyti ramų kultūros darbą? Štai pamatinis to «libretto» klausimas. Autoriaus atsakymas gan aiškus: žemę pragaru padaro patys žmonės. Jų tai individualiai, luominiai, tautiniai ir valstybiniai egoizmai sukelia visus susirėmimus, kovas, karus ir revolucijas.

Išvadavimas žmonijos iš to pragaro, josios «išganymas» yra tai paliovimas savo asmens, savo luomo, savo tautos bei valstybės laikyti augščiausiais gyvenimo tikslais, tam tikrais naujos gadynės dievukais ir pastatymas jų vieton vieno tikrojo Dievo, ir Jo valios kaipo vienatinės augščiausios gyvenimo normos. Kitaip sakant, žmonijos išganymas, dainiaus išmanymu, glūdi laisvame, gera valia pagrįstame bendradarbiavime bei sinergizme su Dievu. Ir atskiri asmenys, ir luomai ir tautos bei valstybės, nors kartais ir skelbias nuo nieko nepriklausą, turį absolučią autonomiją, bet tai yra ir bus visada netiesa, nes žmonija visada buvo ir bus priklausoma tiek nuo žemės, kaipo fizinio gyvenimo pagrindo, tiek ir nuo dangaus bei Dievo, kaipo moralio bei hiperfizinio veikimo dėsnio.

Jei žmonija nesemtų iš žemės kūnui maisto, ji negalėtų išlikti gyva; jei ji paliautų gaivinus savo dvasią Dievo apreikštomis tiesomis bei moraliais dėsniais, normuojančiais savytarpius žmonių santykius, ji veikiai pasijustų beeinanti kolektyvėn pražūtin, nebegalėdama nė valandėlei net dvasios atgauti del nuolat besikartojančių luominių kovų, tautinių imtynių ir pasaulinių karų. Taigi, žmonijos išganyti, išlaikyti gyva ir sveika neįstengs nei į padanges keliamoji kultūros pažanga, nei abstraktūs mokslai, nei modernūs komunizmai bei bolševizmai; ją išganyti tegali vien Dievas, jos leidėjas, jei tik pati žmonija gera valia į jį kreipsis. Gera valia—tai pamatinė išganymo sąlyga, lygiai kaip bloga valia yra pamatinė pražūties sąlyga.

Gera valia mielai kreipias į Dievą ir sako: Dieve, tu mano Viešpats, aš noriu, ko Tu nori, aš trokštu būti Tavo tarnas, padėjėjas, su Tavim veikti, Tavo valią pildyti. Bloga valia, priešingai, esti visada atkreipta prieš Dievą. Ji šaukia su Luciperiu: Aš Tau netarnausiu, Tavo žodžio neklausysiu, stengsiuos veikti visada pats vienas, visada be Tavęs ir visada prieš Tave. Kiek pikta gali pridaryti tokia bloga valia, net ir būdama indivi-

dualė, įrodinėti netenka. Tai savaime aišku. O ką besakyti, jei tokia bloga valia virsta kolektyvi, apsireikšdama istorijoj kaipo bloga luomų, tautų bei valstybių valia! Čia tikrai sunku apsiginti nuo baimės del žmonijos galutino likimo. Prieš žmoniją padėta: gyvenimas ir mirtis. Ką ji išsirinks, tą ir turės. O kadangi gyvenimo davėjas yra Dievas, o mirties velnias, tai ir žmonijai renkantis gyvenimą, tenka rinktis Dievas, o renkantis mirtį—tamsos dvasia. Koks bus to rinkimosi galutinas rezultatas, sunku nūn pasakyti. Bet kad šiandieną žmonija atrodo einanti ne į Dievą, bet nuo Dievo, tuo, rodos, abejoti netenka. Šiuo žvilgsniu — ir Maironies veikalo vaizdai, ir šios gadynės proletarų diktatūros, ir masiniai terorai ir revolucionieriškas nuosavybės negerbimas — visai atatinka vieni kitiems. Tarp vienų ir kitų pigu pastebėti pilniausia harmonija. Del to šis Maironies kūrinys, kaipo judinąs amžinus žmonijos klausimus, tenka pripažinti visų giliausiu. Ar jis yra drauge ir pats geriausis bei dailiausis, kaip mano patsai autorius, del to galima ginčytis. Progos tam ginčui gali duoti silpnosios šio «libretto» pusės. Čion pridera pirmiausiai nevykusi Zonio charakteristika ir visos scenos, kur figūruoja vaikai.

Zonis nepanėši į gyvą žmogų, jo žodžiai ir pasielgimai kažkokie keistoki, dirbtiniai; jis galima pavadinti greičiau abstrakcija, simboliu negu veikiančiu asmeniu. Tas pat pasakytina ir apie Maironies vaikus. Perdaug juose sentimentalizmo ir maža panašumo į tikrus vaikus; jie perdaug jau maldingi. Kad jie meldžias už savo nužudytąjį tetušį, tai labai gražu ir panašu į tiesą. Bet kad jie būtų meldęsi ir už nušautąji Marį, ir už jo užmušėją Zonį, ir už visus «klystančius žmones», tuo reikia labai abejoti. Tikri gyvi vaikai ir nuo lavono ir nuo užmušėjo greičiausiai būtų namon pabėgę. Ir skaitytojas ir žiūrovas, be abejo, pastebės, kad tie vaikai pas Maironį perdažnai scenoj rodos, kad jie autoriaus pavartoti ne iš tikro reikalo, bet vien kaipo sceniška priemonė

norimiems efektams iššaukti. Galop ir pačioj scenoj, jie, užuot kalbėję kaip vaikai, tik maldingai iš atminties deklamuoja:

Auklėkime Dievą širdy,
Mums bus parama ateity! (5)

Pasiskubinkim greit be gaišties, tekini,
Paprašyti...

Kad visi paklydę vėliai melstis mokėtų
Ir kad Viešpatį Dievą mylėtų! (23).

Apšviesk sutvėrimą, kad amžiną tiesą pažintų,
Atleisk! nes ką daro—patsai gal paklydęs nežino,
Atleisk, jei bedieviai jam meilę širdy užgesino. (33)

Tėvo Pranciškonies lūpose tokios maldos būtų savo vietoj. Vaikams gi jos visai nepritinka.

Nevykęs yra ir perstaigus Zonio peršokimas nuo Dievo prie moteriškės pastarame akte (34 p.), bet užtat labai graži įdėta vienuolio lūposna moters apologija, o ypač paskutinė jos strofa:

Kas meile vyrui palengvins vargus, kaip ne ji?
Poetų giesmei ar kas tiek suteiks įkvėpimo?
Kas jaunikaitį į darbą uždegs akimi?
Ir bus jam žvaigždė atgimimo?

O dar gražesnė Gražutės giesmė:

Ant kranto Nerbuddos pavėsiai banano
Keleivį per kaitrą vadina.
Ten Gangeso vandenys sielas išgano
Ir jas į Nirvaną masina!
Po medžiais alyvų, kur palmių viršūnės
Užmato ribas Kandagaro,
Prisėsk padūmoti saldžiai ant alkūnės,
Kaip Višnu ten dangų atdaro!
Kaip, gerdamas balsimą ir timijamą,
Vijaža ten Nalį dainavo;
Graži Damandžantė, kaip liepė jai Brama,
Už tai jį sapne pabučiavo. (7—8)

Tolesnė tos giemės tąsa dar karštesnė. Patariame patiems skaitytojams perskaityti ją visą ligi galo.

Formos žvilgsniu «Kame išganymas» paskirstyta aktais, «veiklėmis». Tas žodis, be abejo, lietuviškas ir taisyklingai padarytas (slg. pūslė, raukšlė, purkšlė), bet ar jis tinka scenai pavadinti, labai abejojame.

Baigdami, galim palinkėti autoriui, kad šis jo gilus veikalas taptų ilgainiui tikru pirmutinės mūsų tautinės operos «libretto».

LIETUVOS ISTORIJA — su kunigaikščių paveikslais — parašė Maironis (J. M-lis). Trečią kartą atspausta ir pataisyta. Petropilis 1906, in-16-o psl. 260.

Garbus autorius savo «pratarmėje» sakosi, rūpinęsis atsitikimų išdėstymą pritaikinti «mažai apšviestų žmonių» išmonei ir per tai «nelakioti augštai».—«Tamsias ir neaiškias vietas mūsų tėvynės istorijos» jis palikęs «mokslo vyrams».

Tą tikslą autorius pilnai yr pasiekęs: jo knygutė, trečią kartą atspaustoji, pasilieka po šiai dienai neblogu istorijos vadovėliu.

Gaila tik, kad autorius, naują laidą spaudon rengdamas, neištaisė savo veikale kai kurių nenuoseklumų. Taip, kunigaikščio Mindaugo vardą rašo dvejopai: ir Mindaugas ir Mandagus.[1]) Mokiniams pigiai gal pasirodyt, kad čia esama dviejų asmenų. Be to, vardas Mandagus, kilmininkas pas Maironį turi irgi dvejopą formą: ir Mandago (45 p.) ir Mandagio (43 p.). Mūsų nuomone — abidvi netikusi, nes jei Mindaugas vadinosi Mandagus, tai to vardo kilmininkas galėjo turėti tik vieną formą: Mandagaus (slg. Stonkus — Stonkaus, Miknius — Mikniaus ir t. t.).

Kaip jau minėjome, nauja laida papuošta Lietuvos kunigaikščių paveikslais. Paveikslai vadovėlyje labai geistini, jei tik yra tinkamai parinkti ir dailiai atmušti. Bet to negalima pasakyti apie paveikslus Maironies knygutėje. Dar Kęstutis, Algirdas, Mindaugas — būtų nei šio nei to: bet Vytautas, o ypač Jėgaila paduoti kažkokiais nušašėliais... Leidėjas galėtų šiaip ne taip pasiteisinti, jei geresnių Jėgailos paveikslų būtų neužsilikę; bet jų užsilikta (žiūr. Illustrowana historya Polski, Sokolowskiego).

---

[1]) Tas pats atsitiko ir su Jėgaila: 211-me p. jis pavadintas Jagaliu, o 212-me — Jagielu!

Rašome tai ne Maironies vadovėliui išpeikti, bet tam, kad sekančioje jo laidoje raupsotieji Vytauto ir Jėgailos vaizdeliai būtų pakeisti žmoniškesniais. Pridėtoje gale «trumpoje lietuvių rašliavos apžvalgoje» randasi taipogi keletas klaidų. Taip vieną iš pirmučiausių lietuvių rašytojų Mažvydį Maironis vadina Mąsvydžiu, nepaaiškindamas, del ko tą formą laiko tikresne. Nežinia taipogi, kodel Karaliaučių pakeitė daugskaitline forma: Karaliaučiai (Karaliaučiuose, p. 213). Su Maironies nuomone apie Baranausko «Pasikalbėjimą giesmininko su Lietuva» irgi, mums matos, ne visi sutiks. Pasakyti, kad Baranauskas nurodytame savo veikalėlyje esąs «naiviškas protavimuose, ne visai aiškus... kartais sau prieštaraująs, vietomis saldžiai aitrus savo nenuoseklia prozopopėja» yra tai pastatyti eilę tezių, reikalaujančių tam tikrų kritiškų įrodymų, o jų pas Maironį nerandame. Galop klaidingos žinios, kurias autorius paduoda apie A. Jakštą. Jakštas yr gimęs ne 1861, bet 1860 m.; ir ne Pasvalio par., bet Pagirio; universitete yr išbuvęs ne 2, bet vienus metus)[1].

Bet nežiūrint tų klaidų, už «trumpą lietuvių rašliavos apžvalgą» Maironiui pridera nuo visuomenės karščiausia padėka, nes jis toje savo trumpoje apžvalgoje paduoda visą mūsų rašliavos istoriją, nuo pat pradžios iki paskučiausių laikų. Ją perskaitęs kiekvienas lietuvis daugiau pasinaudos, negu iš kur kas platesnio Šliupo veikalo («Liet. Raštai ir Raštininkai) ir, be abejo, išmoks labiau brangint savo kalbą ir praeitį.

---

[1]) Iš kitų smulkesnių klaidų, kurios sekančiame leidime reiktų pataisyti, nurodysime dar dvi: 1) Krikščiukaičio pseudonimas yra «Antanas iš Bugnų», o ne iš «Bubnų»: 2) Savojo tikra pavardė buvo ne Pieteris, bet Pietaris.

Vydūnas.

Vydūno Dramos.

I.

Vydūnas. PROBOČIŲ ŠEŠĖLIAI. Dramatiška aidija trijose dalyse. Tilžėje, With. Storast 1908, 182 psl. in-8.

Šis veikalas, autoriaus pasakymu, parašytas «ant greitųjų Gruodžio mėnesyje 1900 m.», susideda iš įvedamojo veiksmo «Anga» ir trijų veikalo dalių: tragedijos «Vėtra», dramos «Ne-sau — žmonės» ir misterijos «Šventa Ugnis». Visas veikalas pavestas «Tėvynei» — ir reikia pripažinti, jog čia ta dedikacija netuščias žodis. Begalinė Tėvynės meilė, karštas troškimas sukelti «negyvybėj gyvybės atgarsį», padaryti, kad Lietuva nebūtų vien kapas, po kuriuos tik «šmėkšo probočių šešėliai», sukurti «Šventą ugnį» lietuvių širdyse, kad jie tvirtai panorėtų tapti «saužmonės», kad sužadintų savyje norą, net gyvybę, paaukoti ant tėvynės aukuro, — visa tai, lyg aukso siūlas, traukiasi per ištisą Vydūno «aidiją» nuo pradžio iki galui, puošia ją puikiomis mintimis, ir su nepaprasta energija kelia iš tautiško miego mūsų brolius, ypač tuos, kurie beviltingai ikšiol tebeplūdus riuoja ištautėjimo jūroje.

Tarp veikiančiųjų asmenų — pirmą vietą čia užima Tautvyda. Jį pasiilgimas traukte traukia ieškoti tautos genijaus, Daivos asmenyje. Jis jos ieško, eina pro «angą» į tautos «šventyklą», mano ten galėsiąs pasigėrėti tėvynės gražumu, bet randa vien «tankius, painius tankumynus». Jo siela nuleidžia sparnus, sustoja, nebegali tolyn lėkti. Tuomet pasirodžiusi Daiva duoda jam patarimą:

Ieškok veikimo, ne pasimėgimo!
Kurs jau pasijaučia tėvynėje,
tas tur išmokt atverti širdį,
ir duoti plūst iš jos gelmių
su veikimu tyriausiam žmoniškumui!
Bet kam ir siela apsireiškė
pilnoj didybės iškilmybėj,
tas turi būt kiekviename
nors ir menkiausiame vaike tėvynės
jo atsigavimu, palaima jo,
jo tvirtumu ir —jo šviesa. (14)

Bet Tautvyda jaučiausi esąs silpnas, apsnūdęs; tat meldžia, kad Daiva atvertų jam akis ir pasiliktų su juo visados. Vargšas nesupranta, jog tautos genijų pasiekti tegalima «tik sunkiu darbu», todel Daiva atsako:

Dar tolims, tolimas
tas kelias lig manęs.
Jis traukiasi per amžių kalnus.
Ir juom keliauja žmonės,
keliauja tautos,
keliauji mylimas ir tu
su Lietuvos tauta kartu!.. (17)

Daiva, «išplėšusi tamsiems sapnams» Tautvydą, ragina jį nenusiminti, bet «žiūrėti į tautos kelionę»:

Pasiklausyki aido
tautos gyvenimo...
kad imtum sąmoningai
gyventi tautoje,
ją savo gyvumu gaivindams! (17)

Tautvyda skundžiasi, kad jame «dar vis tuščia, kaip ir toj tariamoj tėvynėj»:

Per daug ji rodos nebgyva!
Jau čia nebėr jokios vilties.

Į tai išgirsta iš Daivos perspėjimą:

Nežvelgki į tėvynę
su svetimųjų akimis!
Jie peikia, kas ne jų.
Bet argi geras vaisius
nepasilieka tos pačios vertybės,
ar jau nunokęs ar dar ne?
Taip ir su tautomis.

Ar jos iškilusios, ar žemos,
žmonijoj kiekviena tur savo vietą... (18)
Palaiminta toji tauta,
kur ne tik viens tėvynės vaikas
jau gyvu jaučias su tauta visa,
ir gyvu nusimano del žmonijos! (19)

Čia Tautvyda pradeda lyg suprasti Daivą; jo širdyje užgema «lyg koks gyvumas»; Daiva gi toliau jam aiškina:

Iš engvo tik žmogus priauga tautai.
Pradžioj jisai ramiai kvėpuodams
sau miega prieglobstyj gamtos...
Tai svetimi naudojas tuom.
Jam paim žemę iš po kojų,
įkinko kūną tad į jungą
ir jo galiausiai nor pavergti dvasią... (19)

Savo paaiškinimą Daiva papuošia puikia pasakėle apie «sroveles, besiveržiančias jūron». Tautvyda, užgautas tuo prilyginimu, sušunka, lyg atgimęs:

O! suprantu, gyvai matau!
Tesusilieja su gyvenimu tėvynės
gyvybė mano visiškai!
Duok man tautos išgirsti aidą
ir susirasti savo balsą,
kurs čia skambėjo amžiuose!
Lai būna jis garsiausia aidija!
Ir balsiai tesuskamba po pasaulį!
Tauta, aš būsiu Tavo kanklės!..

Pilnai tam pritardama, Daiva užbaigia savo pašnekesį šiuo patarimu:

Bet nepamirški niekadai,
jog tik gyvybės nudalyt gali
pats gyvas būdamas tikrai!
Gyvenimo to nesuprasi,
kai sapnuose prasipuldysi,
ir vėl tik su didžiais skausmais
tu gyvą šviesą beišvysi. (22)

Tuomi baigiasi «Anga». Jos pamatinę mintį dar plačiau autorius išgvildė «Šventoje Ugnyje», kurioje vėl pasirodo tas pats Tautvyda. Jisai, Daivos Tėvynės beieškodamas, susitinka su Duobkasiu, kasinėjančiu Lietuvos kapą ir šaukiančiu į šešėlius, «nesižinojime palaiduotosius»:

Kas ilsis po žeme
tesikelia į viršų!
Slankiojantieji rūkai
tesutver kaip rasos lašus,
gaivius veiklius pavidalus!
Bet kurs tėvynei jau numiręs
tas pragaran tegrimstai!
Taip Lietuvoj naujai prašvis
tėvynės meilė, tikras žmoniškumas,
žmonių širdyj šventa ugnis!..

Savo tėvynės ieškojimuose susitinka toliau Tautvyda su žemiškąja meile, mergaitės Alvos pavidale; ji atrodo jam tikra gyvybė, kurios trūksta tėvynei. Mergaitė stengiasi nukreipti Tautvydos mintį nuo savęs į tėvynę ir kalba jam apie tą augštesnę meilę šiais puikiais žodžiais:

Nereiktų atsidėjus laukti
gyvybės gauti iš tėvynės.
Pradžia jos duota kiekvienam.
Tą reik dabar auginti
ir nuolatai kitiems dalinti.
Žmogus tėvynėje tik gyvs yra
kiek ji jame, jo širdyje gyva!
Kad čia šventa ugnis,
lyg ant senovės aukuro sušvis,
tad mums pastos gyva tėvynė. (105)

O Tautvydui to gerai dar nesuprantant, mergaitė tiesiog jam sako — išmok mylėti — pridurdama: «tau reikals dar pritirt skausmus!»

Pasirodo merginų būrys; jos bara Duobkasį, «kam probočių kapus išrausinėjąs» ir «mėtąs senus kaulus». Duobkasys atsako su aštria ironija:

Tai mat, kaip viskas turi savo naudą.
Šiandien lietuviai jau beveik be kaulų,
Kad puspuvius šiuos pasiims,
tai bus dar gal šiek tiek bent vyrais. (111)

Merginos, pasiginčiję, nueina dainuodamos. Jų pasirodymas sukelia mintį Duobkasio ir Tautvydos galvoje, kad «tėvynė dar gyva». Tam pritaria toliau Keleivis, pridurdamas iš «Aušros» Lietuvos pagyrimą:

Kokia garsi, graži, gyva
ji buvo ir lig šios dienos yra.
Didvyrių jos negalima
nei suskaityt! Jos praeityj ji buvo
pirmoji šio pasaulio žemė.
O jos kalba!...
Labai toli ji pralenkia
turtingumu ir gražumu
visas kalbas pasaulio, net padangių!... (129)

Tautvyda betgi sakosi «tematąs tuo tarpu vien tik plynią»:

Krūmeliai šmėkšo rūkuose,
O vėjui pučiant, šlamšt šakelės,
Berods ir čia yra kokia didybė,
vienok tai tik senų laikų kapai.
Keleivis. Kur čia kapai? Kur tu matai?
Tautvyda. Nei rodyti nereikia!
Ar Lietuva visa ne didis kapas?!
Keleivis. Vyruži, pats negyvas!
Tai ir tėvynė negyva,
Ar jos kalbos tu negirdi!
Tautvyda. Tiktai krūmeliai šnibžda!
Keleivis. Gerai irgi krūmeliai! Bet kokie!
Tai skindams uogas nesusibadyk
rankas! Be to, kiek čia yr slėpinių!
Pasaulis visas mint iš jų!
Su Lietuva tikrai dar žmonija,
kaip gyvu stebuklu pasveiks visa!
Žiu, uogos kadagių, tai gydymui! (130)

Tačiau nei ta Keleivio Lietuvos idealizacija, nei Alvos patarimas pasišvęsti «tikrajai šviesybei», nei statomas Kauliaus «Lietuvos kultūros pradžiai» paminklas su parašu «Spėka ir Medega» negali Tautvydai įkvėpti geros minties; jam vis rodos, jog:

Tėvynė tai tik didis sapnas!
Tėvynė — negyvybė amžina!..

Ir lyg tam Tautvydos nusiminimui patvirtinti pasirodo Verstys, pasiryžęs puošti Tėvynės kapus:

Kapus papuošti reik. Tai dora,
Matys kiti ir su pagyrimu
gal pasakys: Tai mat kaip skaudžiai
nusimina lietuvis paskutinis
del apgailėtinos tėvynės savo!

Tas darbas dideliai Verščiui patinka. Jis, pamatęs užsnūdusį Tautvydą, nori jį užkasti:

Oi tai tik bus pasimėgimas
apkast — lietuvį — paskutinį!..
Aprausiu jį kapu didžiausiu augštu
ir kryžių jam dar gražų pastatysiu. (154)

Bet veltui Verstys ieško kastuvo. Tautvyda atsikelia iš gilaus miego ir eina tolyn. Jį pasitinka Moterėlė. Kas ji, Tautvyda negal atspėti, ir autorius neaiškina. Bene bus tik ji pati Tėvynė Lietuva, nes štai kokius dailius patarimus duoda Tautvydai:

Ligšiol dar neėjai tikru keliu,
Tėvynę sau tik susirast norėjai...
Bet nepamirški niekados:
Žmogus tėvynėn tenuein per širdį!
Tik viduje, kur paslėpta
tikra dirva tėvynės,
čia gal tiktai gyvybė prisikelti,
čia reik sužadinti ugnį šventąją.
Tu nori gauti sau tėvynę,
bet reikia ją savyj sutverti! (159)

Tautvyda stebisi, iš kur ta Moterėlė senutė «vislab žinanti». Ji jam duoda trumpą, bet draug giliausią atsakymą:

Ak, slėpinius visus tasai veik žino,
kurį skausmai savieji pamokino.

Moterėlės kalba sujudina Tautvydos širdį. Bunda jame senas pasiilgimas. Naivus Nerščio gailestavimas, kad:

Žmogus tik negali iškopti
iš vaikiško paikumo.
Tas kraštas, kur jisai gyveno,
kaip dumblas limpa jam po kojų (163),

sužadina Tautvydos širdyj naują ugnį ir daro jį pasiryžusiu «puošti tėvynę širdies krauju». Todel į žodžius Ainoko teieškančio vieno tik pelno ir vardan to patariančio nurauti krūmus nuo tėvynės kapo, Tautvyda duoda smarkų atsakymą:

Jūs pasitaisę esate išrauti ;
bet augt patiems irgi auginti,
to nesuprantate.
Ar nesijaučiate, kaip velkat jungą?
Kaip svetimųjų esate vergais?
Aš savo dvasios įkinkyt neleisiu.
Aš laisvas būti noriu šišion —
čia ant šventosios Bočių žemės! (166).

Tą šventą pasiketinimą patvirtina balsas, šaukiąs į Tautvydą «iš gilumos»:

Kreipk žvilgį nuolatai šviesybėn,
ir be paliaubos šviesk žmonėms!

O kada pasirodo Daiva savo tikrame pavidale, Tautvyda, iškėlęs abiem rankom paimtą iš Alvos žiburį, šaukia:

Ji tai šventa ugnis.
O Lietuva, tėvynė,
paskirta man vieta,
kur tur būt sergima
šita šventa liepsna,
kaip kitą kart senovėje!
Suteiki man maloniai tą tarnybą!
Iš sielos man teplūst šviesa!
Ir tesilieja iš širdies gyvybė!
Lai auga noras vis vien kurstyt ją!

Daivai gi liepus «žengti augščiausią žingsnį», Tautvyda mielai aukoja save ant meilės aukuro:

Aš atiduodu visiškai save!
Tesie tėvynė didis laužas!
Tepradeda liepsna liepsnoti
irgi apkloti pašalius visus!
Čia aš nudingti noriu,
jeib ji pakiltų lig dangaus
ir savimi visas žemes apklotų!.. (180)

Toks tai yra Vydūno «mysterijos» turinys. Žinoma, paduotose augščiau ištraukose nurodyta vien tik viršiausioji veikalo idėja, taip sakant, patys jo metmenys. Bet jau ir iš tų ištraukų aiškiai matos, kad «Probočių šešėliai» yra vienas iš prakilniausiųjų mūsų naujos literatūros kūrinių. Vydūnas, žinomas

iкšiol kaipo teosofas, pasirodė dabar ne tik tikras talentingas poetas, bet dargi ir mūsų tautinio atgijimo bardas. Iš tikrųjų nežinome, ar yra mūsų raštijoj kas kitas, kur taip jautriai, giliai ir prakilniai mokėtų prabilti apie tėvynės meilę, kaip «Probočių šešėlių» autorius. Jo asmenyje tikrai mums «Dievas davė giesmininką», nešantį savo tautiečiams «naują žodį» — «naujoje formoje». Ir reikia čia pridurti, jog ir tas naujas žodis yra sveikas ir aiškus, ir ta nauja forma yra daili, neiškraipyta. Tiesa, autorius beveik nevartoja rimo, bet už tai visur išlaiko ritmą, todel jo eilės yra tikros eilės, o ne eilių parodija, kaip pas naujos poezijos skelbėją, Gerbačauskį et consortes. Jei kas galima prikišti Vydūnui, tai nebent pačios fabulos netobūlumas ir net painumas, ypač «Šventoje Ugnyje»[1]). Skaitytojas čia aiškiai jaučia, jog pasirodančios scenoj žmogystos išeina ne savaime dramatiškam veiksmui to reikalaujant, bet vien autoriui taip panorėjus. Be to, pasitaiko kai kurie epizodai visai nereikalingi ir net kenksmingi veikalo prakilnumui, k. š., įvedimas Puslio su jo «Šventuoju Raštu». Ką čia norėjo autorius parodyti, mes tiesiog nesuprantam. Tiek tik galime tepasakyti, jog tokio Puslio gyvenime Vydūnas nėr matęs; turėjo tat jį išgalvoti, — bet begalvodamas, sutvėrė ne gyvojo žmogaus tipą, tiktai gan nedailią karikatūrą bei šaržą à la Šventmikis. Nenatūraliai taip pat skamba Alvos burnoje žodžiai:

Taip mat šventais šventybės mokslais
padidinams tiktai žmonių aklumas (144).

Po teisybei, tai yra ne Alvos, bet greičiau paties Vydūno nuomonė; ji gal būt teisinga, jei kalbama apie iškreiptą šventybę, bet visai neteisinga, jei taikinama ir tikrajam šventybės mokslui. Ironija, pašiepimas — tai ne Vydūno pašaukimas. Kaipo tikras poeta, Vydūnas tur augščiau siekti — žadint

---

[1]) «Vėtroje» ir «Ne-sau—žmonėse» — fabula jau daug aiškesnė ir gyvesnė.

žmonėse gerus jausmus, o ne šaipytis iš žmonių prasčiokėlių tikėjimo.

Žinoma, nurodytieji netobūlumai galėjo išeiti ir iš to, kad autorius savo veikalą yr parašęs «ant greitųjų». Tolesniame laike, rašydamas be paskubio, galės daug geriau išplėsti savo poetiškąjį talentą ir pagaminti lietuviams dar dailesnių dalykų. To jam nuoširdžiai velijame.

Kokio padarė įspūdžio Prūsams lietuviams pastatytoji scenoj «Šventoji ugnis», mes nežinome. Bet galime nuo savęs pridurti, jei kur kur, tai jau Prūsų Lietuvoje reiktų kas kart dažniau kurstyt šventąją tautystės ugnį, jau tai dailias lietuviškas eiles deklamuojant. jau tai vaidinant scenoje veikalus, panašius «Probočių šešėliams». Tik tokie veikalai tegali sulaikyti nuo galutino ištautėjimo visokius Verscius, žmones «be kaulų», baigiančius nykti kitataučių jūroje ir pasiryžusius kasti grabą paskutiniam lietuviui. Mes ikišiol buvom skeptikai ir manėm, jog visi Prūsų lietuviai yra ne daugiau, kaip Verscių saujelė. Dabar su džiaugsmu matom, jog buvom apsirikę. Jei Prūsų Lietuvoje galėjo atsirasti toks karštas tautiškas poeta, kaip Vydūnas, tai yra vilties, jog Verscių skaičius gal ir ten veikia' ims mažėti ir nykti. Duok Dieve, kad Vydūnas nebūtų «...tik viens tėvynės vaikas», kurs «gyvu jaučias su visa tauta».

Apie Vydūno kalbą — nėra ko daug kalbėti. Ji gryna, daili ir turtinga. Visame veikale pastebėjom tik porą «prūsybių»: šišon viet. šičion ir motera viet. moteris arba moterė. Be reikalo taipo pat tragedija sulietuvinta į «tragaidą».

II.

Vydūnas. TĖVIŠKĖ. Vienaveiksmis dramatiškas veikalas. Tilžėje. 1908, 52 psl. in-24.

Pats veikalas naujas, bet pamatinė jo mintis nenauja. Ji yra ta pati, ką ir Vydūno komedijoje «Kur Prots». Prie kitų sąlygų už pakartojimą tos pat te-

mos autoriai barami. Čia gi anaiptol, Vydūnas reikia už tai pagirti. Nes mūsų broliams prūsams, baigiantiems vokietėti, nuolatinis nurodinėjimas jau tai jų garbingų «Probočių šešėlių», jau tai jų nelaimingos «Tėviškės», jau tai statymas galop klausimo «kur prots», ne tik dideliai tinka, bet ir yra tiesiog būtinas dalykas, kaipo unum necessarium. Tuo žvilgsniu į Vydūno «Tėviškę» reikia žiūrėti ne tiktai kaip į literatišką veikalą, bet ir kaip į augštai patriotišką darbą.

Veikalėlio turinys visai nekomplikuotas, Milkus Kavolė, išeivis, po 15 metų baladojimos svetur, grįžta savo tėviškėn, į Gaišių kaimą — ir nebegali jo bepažinti. Viskas čia apkito.

Jo brolis Endrius, tapęs šaltyšium, vokiškai elgias ir šneka. Negudrų tėvo pavyzdį seka visi jo vaikai; dukteriai Gertrūdai nepatinka, kad pas Kavolius lankosi senės lietuvės.

> I, sag man nicht! Und kommen noch solche alte litauische. (12 p.)

Duktė Elzė pilnai tam pritaria klausdama:

> Was die auch wollen; wo bei uns alles deutsch ist. (6 p.)

Sūnus Karlis nenori sveikintis su savo «unkuliu iš Amerikos», lietuviškai kalbančiu, ir atsako šiurkščiai:

> Wir sprechen auch niemals litauisch. (42 p.)

Germanizacijos įtaka tuo nesibaigia. Ji užgriebia ir bažnyčią, kur pastorius Kūka, nors pats iš lietuvių, bet jau «didžias miśknyges» vokiškai yra surašęs (24 p.) Jis siekia net ir pačių žemiausių luomų, kur platinas nuomonė, kad «lietuviškos dainos ir knygos — tai bedieviškos» (14, 16 p.), kad kėlimas į garbę lietuvių kalbos «tiesiog priešinas Dievo valiai». O jau apie jaunuomenę nėr kas nei kalbėti:

> Ji vis daugiau nupranta nuo lietuviškos kalbos. Jaunieji visai nebekalba lietuviškai! Mokyklose mokina tiktai vokiškai. Tai ir tėvai pagal tai kalbasi su vaikais namuose vokiškai. (24 p.)

Prie tokių sąlygų — suprantamas dalykas — nėra vietos jokiems augštesniems idealams, jokiai kilnesnei minčiai. Visas tokių tamsių vokietlietuvių pasilinksminimas — tai degtinė. Jokio žmoniškumo, jokios artimo meilės pas juos nerasi. Vienas iś tokių vokietlietuvių, prašomas padėti aprišti galvą plūstančiam kraujuose girtuokliui, atsako žiauriai:

> Ich ab niks solche Mensch! Ich bin anstaendig und sauf nikt. (33 p.)

Keleiviui apie girtuoklį betriūsiant, pasirodo šaltyšius ir kamandieruoja bjauriai sudarkytu vokišku žargonu, iki galop pažinęs keleivyje savo brolį, susipranta «nepasijutęs, kur besąs». Iš brolio išgirsta kartų žodį:

> Tavo tėvai buvo lietuviai, tavo vaikai yra vokiečiai (39 p.). Žmogau, tu tariamasai mano brolis, kur palikai mano Tėviškę? Atiduok ją man! Atiduok! Tu beširdi! save, vaikus ir Tėviškę sau ir man pražūdei. Ko dar begyveni, kad nenori žmogumi bebūti?!... (44 p.)

Vargšas keleivis jaučiasi suspaustas begalinio skausmo, matydamas, jog visa, ką mylėjo, ką brangino, žuvo arba baigia žūti vokietystės vilnyse... Atsigauna tik išgirdęs, jog tebėra dar gyva jo senutė motyna ir Gritutė Kielikė, jo mylimoji, kurios vieni dvi neužmiršo dar lietuvystės, nepardavė savo Tėviškės.

Tuo ir baigiasi veikalas.

Gritutėje Kielikėje, matyt, autoriaus norėta įkūnyti pamatinė veikalo mintis — tėviškės meilė. Kielikė — tai idealas bundančios Prūsų Lietuvos. Ta mergaitė myli Lietuvos dainas, brangina lietuvių kalbą, platina lietuviškas knygas, gerbia praeitį, tiki jos skaisčia ateičią, gyvuoja nuolat su mintim apie brangiąją Tėviškę. Štai jos tautiškasis Credo:

> Kaip labai pasidžiaugčiau, kad ir kiti kaimynai susiprastų ir bandytų sugrįžti Tėviškėn, Tėviškę iš naujo gaivintų. Dar ji, man rodos, nevisai žuvusi. Dar ji gyva mūsų Lietuvos kraštuose. Dar visur kvepia malonusis senovės kvapas, meilės ir sveikatos kvapas, nesudarkyta grožybė. Ak, kad ir kiti tai matytų ir tuomi pasidžiaugtų... Su Tėviške gimsta meilė, o su meile vėl ir Tėviškė stojasi. (8-10 p.)

Veikalėlis pavestas:

Visiems, kurių širdyje Tėviškės balsas nors mažą sužadina atgarsį.

Ar daug jų yra Prūsų Lietuvoje, mes nežinom. Bet jei ten randasi gyvi tokie Keleiviai ir Gritės Kielikės, kuriuos mums Vydūnas savo «Tėviškėj» parodė, tai dar yra vilties, kad mūsų broliai prūsai galutinai susipras ir tautystei atgims. Duok Dieve, kad tai įvyktų kuo greičiausiai.

III.

Vydūnas. LIETUVOS PASAKĖLĖ. Vienaveiksmis dramatinis poemas. Rūta, Tilžėje 1913, 30 psl. in-8.

Autorius skiria šį savo veikalėlį «visiems lietuviams, ypač tiems, kurie nebetiki lietuvių tautos ateitimi». Jis nori tiems netikėliams» «gyvybės drąsos» įkvėpti. Pamatinę poemos mintį aiškiai parodo jos turinys. Jis yra šitoks.

Dailiai įvairiais rūbais pasipuošusių mergaičių būrys ieško grožės, renkas žiedelius ir moko «džiaugtis, kas džiaugtis noro tur». Į tą būrį artinas ir vargšė Sapniutė. Ji, matydama, kad jos skarmalai puoštis netinka, meta juos ir pasilieka vienmarškinė ir basa. Pasipūtėlės gražuolės, ją visaip pajuokę, pabėga į šalį. Visų apleista Sapniutė rauda, neturinti nieko, kas jai dovanėlių duotų, ir prašo Augščiausį pamokyti, kaip ji iš skurdo iškopti galėtų. Dievo siųstas angelas jai aiškina, jog ji pati turi sau «tverti palaimą», turi «vargti, dirbt». Klausiant, «kaip ir ką» ji turinti dirbti, angelas jai atsako:

Štai ši taurutė! Gailesio pilna
ji tavo ašarų. Jomis medelį,
sodintą ant tėvų kapelio, laistyk!
Jį laistyk visuomet be pailsio,
Tuomet, kad žvaigždės ant dangaus spindės,
kad mėnuo naktimis švytės,
kad saulė dienos nešt žmonėms tekės, —
tuomet tau bus iš lengvo viso labo,
Dalelei skirti mėnuo bus tėvelis,
močiutė saulė — krauti tau kraiteliui,
Sesutės bus žvaigždelės pint vainikui;
Sietynas — tai brolelis lauku palydėti.

Galop priduria, kad saugotųsi abejonės ir pavydo. Sapniutė ima pildyti angelo paliepimą, eina pro vartelius pas medelį ir taria:

Ak tu, medeli. Tu tėvelių palikimas.
Kiek aš lygšiol paniekinau tave!
Net peiktinas buvai man visuomet —
kol nepastojau peiktina pati!
Tačiau tarei, kaip taria motynos širdelė,
buvai visų brangiausias mano lobis.
Tik man, medeli, nebuvai brangus.
Gaivinkis mano nors ašaromis
dabar! Riedės jos man per veidelius!
Paniekinta ir išpeikta turiu nūn vargti,
kaip aš paniekinau irgi peikiau tave!

Taip tarydama, laisto medelį, nepasiduoda pavydui, išgirdus kitas mergaites linksmai bedainuojant, — ir už tą savo norą, «kad tėvelių medelis gražiai žaliuotų», susilaukia stebuklo: iš medelio iškrinta jai aukso kurpės, šilko drobelė, galop vainikėlis. Tuo visu pasipuošusi Sapniutė lieka beveik visų dailiausia; todel ir puikuolės, kurios į ją nė žiūrėti nežiūrėjo, dabar mielu noru traukia ją savo ratan.

Tuo ir baigiasi šis tikrai dailus Vydūno veikalėlis, vertas, iš tikrųjų, ir skaityti ir scenoj statyti. Kiekvienas skaitytojas, tariamės, pigiai supras, kad Sapniutė — tai atgimstančios Lietuvos simbolis. Nūn gi galime pridurti, kad Vydūno «Pasakėlės» vizija buvo tikrai pranašinga.

IV.

Vydūnas. AMŽINA UGNIS. Dramatiška trilogija. Tilžėje, «Rūtos» išleidimas. 1913, 327 psl. in-8.

Šis naujas Vydūno veikalas susideda iš trijų dalių: iš vienaveiksmės dramos «Namų Ugnelė» ir dviejų triveiksmių tragedijų («tragaidų») — «Ruomuva» ir «Vaidilutė». Tai savo dramų trilogijai autorius pridėjo dar pradžioje «Liepsnų Ryto Giesmę» ir pabaigoje «Liepsnų Vakaro Giesmę». Be to, įžanginėse «pastabose» gan plačiai papasakojo apie tos savo trilogijos genezę ir reikšmę dailės žvilgsniu.

Dramų bei tragedijų esama visokių; svarbiausios jų rūšys yra: drama istoriškoji, psichologiškoji

ir simboliškoji. «Amžina Ugnis» negalima priskirti nė vienai iš jų: psichologiškojo elemento čia maža, istoriškojo irgi nedaug, kur kas daugiau simbolizmo ir asmeniškos autoriaus intuicijos.

Ši pastaroji nukreipta čia į vieną punktą: į senovinį lietuvių ugnies kultą ir jo simbolizmą. Galima net pasakyti, jog visoj šioj trilogijoj vienas tik tėra veikiąs asmuo — tai šventoji lietuvių ugnelė, nes ji užima čia centralę vietą, ir nėra nė vieno trilogijoj asmens, kurs šiaip ar taip į tą lietuvių šventenybę neatsineštų: mat, vieni jai su pasišventimu tarnauja ir ją sergi, kiti ją gerbia ir jos ieško, treti stengias jos aukurus («Ruomuvas») išgriauti ir ją pačią užgesinti.

Ar lietuviai turėjo kokį savo pagoniškąjį Mozę, ugnies kulto įkūrėją, nežinom. Bet jei jis kada yr buvęs, be abejo, turėjo tą savo naują religiją motyvuoti pažiūromis, panašiomis į «Amžinoj Ugnyj» išreikštąsias. Nes čia apie ugnies reikšmę tiek pripasakota, kad daugiau, rodos, nieko nauja apie tą dalyką nė išgalvoti nebegalima. Gerb. autorius suformulavo ne tik ugnies kulto simboliką, bet davė dar ir jo liturgiką ir net filosofiją. Štai, pav., tos Amžinos Ugnies religijos Credo:

Iš Amžinos Ugnies pareina vislab,
kas regimybėj tikt ir nusiduoda.
Kas esti, turi esamybę jos galia.
Nieks jos veikimo sutrukdyt negali
ir niekuomet negal jos užgesint.
Lai jai tarnauja, kas tarnaut jai nori. (40 pl.)

O štai dalis Ugnies liturgijos. Anksti rytą, saulei tekant, žyniai renkas prie aukuro ir choru gieda šitokį himną:

Tai žengkime artyn,
kur Amžina ugnis,
kur paslėpta šviesa.

* * *

Iš miego kilome,
Palikome sapnus.
Tai žengkime artyn.

* * *

Tesie skaisti širdis
ir prakilni mintis!
Jau po akių Dievybė.

Krivė (kreipiąs rankų delnas žemyn):
Ugnies gyvybės imkit švelnų kvapą,
kad jis jus nuolatai Dievams pašvęstų
ir žmones amžinybei laimintų!

Žyniai: Lai šviečia Amžina Ugnis visiems!
(Asta ir Etmė deda atneštą kuralą į ugnį.)

Krivė: Pakelkit jospi balsą meldžiantį.

Visi (gieda iškėlę rankas delnomis augštyn):
O užtekėk mums, Saule Išminties,
Tave mes garbinam per amžius.
Tu viską apšvieti ir gaivini,
Tu visoko pradžia ir pabaiga,
Lai Tavo bus šviesybė vadovu
Tavęs gi grįžtantiems šviesos keliu!

. . . .

Aitra, Tave mes garbiname, Amžina Ugnie.
Visi kiti: Iš augštojo dangaus mums apreikšta!
Ramūnas: Tave mes garbiname, reiškiny Dievybės,
Visi kiti: Kur visame yra kas regima.
Aitra: Galybės žymis tu skaudžiais grausmais
visas žemes bevaldančio Perkūno.
Visi kiti: Kurs užkuria gaisrus padangėse.
Ramūnas: Atspindi saulės šviesa mums visiems!
Visi kiti: Atspindi mums negaištančią gyvybę!
Aitra ir jo eilė:
Sargai tau vis mes būsim tikimi!
Ramūnas ir jo eilė.
Tau liudytojai būsime tvirti!
Vaidilutės: Tarnaitės skaisčios būsim visados.
Visi Žyniai ir Vaidilutės:
O amžina ugnie, šį pažadą
priimki maloniai ir mus palaimink!
Duok vis šventai tarnauti mums stiprybės!
Duok vis išvyst, kad tu pasaulio sielos,
pačios Dievybės reiškinys esi,
tos begalinės visumos esmės,
kurion reik grįžt su pasiilgimu.
Duok, kad gyvybė mūsų apsakytų
ir sergėtų tave, kol tikt kvėpuosim.
Tai duoki, Amžina Ugnie, tai duok! (127—130).

Toji Ugnies liturgija pas Vydūną, kaip matome, yra labai išplėtota. Ji turi savo himnus, savo «litanijas», savo maldas. Jei tikėti autoriui, tai senovės

lietuvis matęs ugnyj artimiausį regimą Dievybės ženklą bei «reiškinį», visumos pamatą, visokios gyvybės pradžią bei priežastį. Taip žiūrėdami į ugnį, mūsų proseniai turėjo tikėti, jog tarp ugnies ir Dievybės esąs betarpiškas artimiausis sąryšis, ir turėjo ieškoti filosofiškojo to santykio išaiškinimo. Koks jis buvo, nežinia, Vydūnas savo trilogijos pradžioje paduoda šitokį:

Sukilo Žodis iš Tylos gelmių,
Galingai suskambėjo plėsdamas
sau bekraštinį skritulį buvimui,
Ir Žodis tapo Ugnimi Šviesa,
Ta liejosi į erdvę srovėmis.
Jos kvapas viso gyvybė yra.
Bet Žodžio siela reiškias liepsnomis.
Gamin jos liepsneles ir kibirkštis
ir stato jas dorai į skritulius.
Taip sklandžia jos gražiu skambėjimu
ir tuo gyvybės duod giesmės balsus.
Tad žodžio apsireiškia ir širdis.
Giesmės tos erdvė pildos bangomis,
sugieda vėlės gamtos skritulių,
žmonijos sielos savo gaidomis,
ir amžių pat kiekvienas tylomis.
Išgest vienur, sudegama kitų.
Kuo pasiilgst, tai Amžina Ugnis. (13—14 p.)

Žinoma, tai yra ne senoviškas aiškinimas, bet naujausioji paties autoriaus intuicija, pasemta iš taip jo mylimos teosofijos gelmių.

Tą pat reikia pasakyti ir apie jo «Liepsnų vakaro giesmę«:

Sukilkime liepsnos, liepsnelės į Amžiną Ugnį!
Į Amžiną Šviesą, į Gyvą Dievybės bedugnį,
    Lai jis vis didėja!
    Lai liepsnos menkėja
Ir dingsta, kad būtų pati tik Dievybė viena!
Liepsnų bus tad vakars, bet josios pilnoji diena!

Taip garbinti Amžiną Ugnį tegali nebent tikras budistas, amžinos nirvanos gerbėjas, arba žmogus, tikįs į Dievybę d a r b e s i t v e r i a n č i ą, nepasiekusią savo «pilnos dienos».

Trumpai sakant, Vydūnas nesigailėjo triūso, pasistengė nupiešti seną pagonišką lietuvių ugnies kultą kuo gražiausiomis varsomis, pateisinti tą natūralę religiją prakilniausiomis mintimis. Visa tai atliko jis su tikru pietizmu, con amore, ne tik kaipo poeta, bet ir kaipo tos Amžinos Ugnies gerbėjas. Mat, gerb. autoriui «Amžina Ugnis» — tai ne simbolas, bet tikra realybė.

«Man, sako jis, visas pasaulis, visas gyvenimas išrodo simboliu didžiosios gyvybės, iš kurios jis kįla. Pavieni žmonės, pavienės tautos, net amžiai yra mano akyse ypatingi didžiojo slėpinio reiškiniai (5 p.).

Tokių pažiūrų prisilaikydamas, gerb. autorius turėtų, rodos, ir Kristuje bei krikščionystėje matyti tūlą «didžiojo slėpinio reiškinį». Tuo tarpu, kaip kituose Vydūno raštuose, taip ir čia apsidirbta su Kristaus religija labai lengvai. Pažymėta vien antitezė tarp lietuviškos pagonystės, kaipo ugnies bei gyvybės religijos, ir krikščionystės, kaipo vandens ir mirties tikybos, ir atiduota pirmenybės palmė pirmajai. Maža to — jos atstovai nupiešti kuo skaisčiausiais dažais, o krikščionystės platintojas vienuolis ir du krikščionystę priėmusiu lietuviu (Kraurys ir Lapė) kaipo žemiausios doros žmonės. Net ir pats Vytautas išeina pas Vydūną ne tai kokiu filosofu, ne tai veidmainiu. Jis sakosi kriviui atėjęs «pagarbintų dar kartą Amžinosios» ir štai kaip prakalba į žmones Palangoje:

Pagarbinau šią šventą mūsų vietą
atmindams mielą savo motynėlę.
Taip gerbkim, kas mums palikta tėvų.
O kad ir Amžiną gesys jums Ugnį,
nenusiminkite ir nenuliūskite!

Žmonės (per viens kitą iš lengvo vis drąsiau kartodami):
Neleisime! Neduosime, Valdove!

Vytautas:
Supraskite! Kas amžina, nėra
gesinama. O kas gesinama, —
nieku būdu negal būt amžina.

Keli žmonės:
Teisybę sako malonus karalius.
Tikrai taip! Ir todel reiks ginti Ugnį!

Vytautas (tuo tarpu kalba toliau):
Kas tik ant žemės būna ir gyvena,
tai, nors iš lengvo, keičias su laiku.
Ši vasara nėra kaip buvusioji.
O būsimoji bus dar kitokia!
Ir mes, nors ir prilygtumėm tėvams,
tačiau gyme ir šiaip jau kitokie!
Taip viskas keičiasi irgi tame,
kas mums iš seno pasirodo šventa.
Bet išmanykime, kame dalykas.
Tesikeičia kas rodosi akims.
To brandulis, vidus, tas pasilieka.
Tą turime saugoti ir branginti
Tikybos braudulio neturim keisti!
Jisai tikra tikt Lietuvos širdis.
Jį šventą vis širdyj laikykime,
kol tik Dievybė mums gyventi duos.
Bet kito del nenusiminkime!
Pavidalas šventyklų lai ir griūva!
Mes ugnį Amžiną per amžius garbinsim.
Tokia Lietuvių pasiliks tikyba.
O jos šviesa palaimins mus visus. (160—162 p.)

O kada žmonės, Jogėlai su Jadvyga atvykus Palangon krikščionijos skelbtų ir Romuvos uždarytų, ima šiauštis ir nenori leisti Amžinos ugnies gesyti, Vytautas šitaip prakalba į minią:

Ugnis, ką iš dangaus nukritusi,
jums vis iš naujo Dievo duodama,
gal būti ir gesinama. Tai niekis.
. . . .
Dievybę garbinkite visuomet!
Ji valdo Ugnį savo danguje.
Drauge tikt eikim su karaliumi.
Vieta ši bus mums atmintyj miela,
Kaip mylimi senų tėvų kapeliai (218 p.).

Daug natūralesnis atrodo Jogėla. Jis kalba paprastai, suprantamai, be jokių alegorijų bei gudrių protavimų. Aplamai, visa ta scena Jogėlos apsilankymo Palangoj ir Andriejaus pamokslas, galima sakyti, yra visų geriausiai autoriui pavykusi. Kitoms trūksta tai gyvumo, tai plastiškumo, tai psichologiškojo pamatavimo. Veikiantieji asmenys nupiešti gan silpnai.

Tokios, pav., centralės figūros, kaip Tairos ir Grožvidos, išeina neaiškios, dramon lyg traukte pritrauktos. Del ko Grožvida išsižada mylimojo ir pasižada tarnauti kaipo vaidilutė Šventajai Ugniai — sunku suprasti. Taip pat jos laikymos dramatiškiausiame momente, kai ji tur uždegti laužą, kuriame nuspręsta sudeginti jos mylimasis, kaipo Dievams auka, yra visai menkai ir netikrai nupieštas. Nevykęs taip pat yra ir Kraurys, ypač scenose, kur jis žudo Tairą ir Grožvidą. Abu tuodu žudymu yra perdaug į viens antrą panašiu ir draug kažkokiu mechanišku, šablonišku, nenatūraliu. Taip žudoma žmonės vien liaudies balaganuose, o ne tikrose dramose, geroje scenoje.

Aplamai imant, «Amžina Ugnis» tikro estetiško pasigėrėjimo skaitytojui neteikia. Nėra šiame veikale tikro dramos sustatymo. Veikiančiuose asmenyse nėra dramatiško patoso. Be to, tokioj plačioj trilogijoj galima buvo apimti lietuvių gyvenimas kur kas plačiau. Dabar gi matome čia vieną tik ugnies kultą, daugiau beveik nieko, tarsi visame anos gadynės lietuvių gyvenime nieko kita ir nebuvo, kaip tik rūpestis, kad šventoji ugnelė neužgestų. Tai yra aiškus prieštaravimas ne vien psichologiškai, bet ir istoriškai tiesai. Per tai ir pasidaro tikras paradoksas: trilogijoj «Šventos ugnies» daugiau neg reikia, o pati drama išeina visai nekaršta, anaiptol—daugelyje vietų pasirodo tiesiog skysta, vandeninga. Be to, nėra čia ir estetiškos lygsvaros: pagonystė nušviesta vien skaisčiausiais dažais, o krikščionystė kuo juodžiausiais, tartum tarp XIV amžiaus krikščionių nebuvo nė vieno doro idealio žmogaus, tik visi tamsūs fanatikai à la persekiojąs Grožvidą vienuolis, arba tokie niekšai, kaip Kraurys ir Lapė. Gretinant iš vienos pusės tik pačią idealę šviesą, o iš kitos tik juodžiausią dorišką tamsą — virstama ne objektyviu praeities piešėju, tik vien tendentišku jos iškreipėju. Deja, tokiu iškreipėju ir pasirodė čia Vydūnas. Kaip visur, taip ir šičia išsipildė patarlė—

iš širdies gausumo lūpos kalba. Vydūno širdis, matyt, kupina yra «Amžinosios Ugnies», t. y. pamilusi senovės mūsų pagonystę visomis savo jėgomis. Ta pagonystė atrodo jam ir brangi ir graži, jis ir stengias prie jos skaitytojų širdis patraukti. Katalikystės jis nesupranta, jos nemyli, todel ir nemato joje jokio prakilnumo, jokio grožio. Kaltinti už tai Vydūną mes, žinoma, neprivalom. Jis turėjo, be abejo, gerų norų, tarėsi savo «Amžinąja Ugnimi» sužadinsiąs mumyse prakilnių jausmų, patrauksiąs mus prie lietuvystės idealų. Tam tikslui jis nesigailėjo triūso, rašė, taisė savo trilogiją, statė ją scenoj, rodė publikai. Nežinau, kaip ji patiko mūsų broliams Prūsų lietuviams. Bet didžiojoj Lietuvoj vaidinti jos nepatartumėm; mūsų scenai ji netinka. Kas kita šiaip jau pasiskaityti: tai mielu noru rekomenduojame kiekvienam inteligentui, o ypač mūsų jauniems dainiams. Šiems pastariesiems Vydūnas duoda tikrai gražų pavyzdį: mat, jis žiūri į poeziją ne kaipo į kokį žodžių bei garsų sportą, bet kaipo į tarnavimą vienai idėjai — natūralei religijai. Idėja, tiesa, neperaugšta, — bet kas gi kliudo mūsų jaunajai dainijai pakeisti ją kita daug augštesne, tarnavimu katalikystei, kaipo religijai viršprigimtinei. Būtumėm labai laimingi, jei Maironis, M. Gustaitis, Vaitkus, Putinas ar kas kitas griebtųs panašaus ar net ir to paties temato — susidūrimo lietuvių pagonystės su krikščionyste — ir pralenktų Vydūną, ne tik lygiai dailiu nupiešimu «Amžinos Ugnies» kulto, bet ir iškėlimu aikštėn neapsakomai gilaus katalikų Bažnyčios simbolizmo. Pastačius vienoj pusėj seną ugnies dievaitį Perkūną su jo kultu, o iš kitos meilės, pasigailėjimo ir amžino gyvenimo Dievą, kurį garbina krikščionys, su jo religija, tuoj pasirodytų savaime, kame yra daugiau tiesos, grožio ir poezijos. Bet tam, žinoma, reiktų didelio mistiško įsimylėjimo į Dievą-Meilę ir daug didesnio Jam atsidavimo, negu Vydūno «Dievybės reiškiniui» — ugniai.

Antra, ko mūsų dainiai galėtų iš Vydūno pasimokyti, — tai pačios kalbos. Ji čia iš tikrųjų yra daili ir taisyklinga, Mat, ją betaisydamas, autorius naudojosi patarimais net trijų mūsų kalbininkų: K. Būgos, dr-o Šaulio ir dr-o Šlapelio. Bet, matyt, nevisame kame jų tepaklausė, nes «Amž. Ugnyj» pasitaiko taipgi ir senovinių «vydūnizmų» (pav., liko neišmestas bjaurus šišon viet. šičia, ar šičion). Rašyba palikta vydūniška, tik po minkštųjų **d, t** nededama **ž** (pav. krikščionis, atjaučiau, žodžio, džiaugsmas, ačiū, ir tt. rašoma: atjautiau, krikštionis, žodio, diaugsmas. atiu ir t. t. Ta, R. Bytauto patarimu, įvestoji reforma vykusia pavadinti negalima.

Lieka dar išviršinė veikalo pusė. Ši yra idealiai graži. Taip dailiai išleistos lietuviškos knygos dar mums neteko matyti. Tik Rimšos vinjetės savo perdideliu modernizmu ir pretensingumu (ypač 15-me ir 65 psl.) bent kiek gadina įspūdį. Bet tai, žinoma, mažmožis.

V.

Vydūnas. MŪSŲ LAIMĖJIMAS. Misterija. Trys veiksmeliai. Tilžėje, Rūta 1913, 48 psl. in-8.

Ši misterija parašyta 1910 metais paminėti 500 metų po Didžiojo mūšio ties Žalgiriu.

Štai jos turinys: Draug su kitais mūšyje dalyvauja ir kareivis Rimvidas. Jo meilužė Gilma su savo sesele Jorūne laukia pagrįžtant Rimvido; ji mistiškai tiki, Rimvidas turįs pagrįžt.

Bet Rimvido vietoj pagrįžta kitas kareivis; jis skelbia lietuvių laimėjimą ir ragina visus «rykauti», o apie Rimvidą praneša, jį žuvus mūšyje. Gilma nenori tuo tikėti — ir žada pasilikti prie Laimos akmens, nes čia Rimvidas pasižadėjęs ją sutikti. Bet įkalbėta Jorūnės, grįžta valandėlei pas tėvelius.

Antroj daly išeina scenon trys laumės — Rūta, Naktožydė ir Budžolė. Jos naktį pildo svarbų darbą: audžia «naujojo gyvenimo drobeles». Bet atėjęs su-

žeistasis Rimvidas priverčia jas pasislėpti. Labai gražus pargrįžusio Rimvido monologas. Štai jis:

Tai ir tave—pasiekiau, miels krašteli,
Kaip malonu matyti vėl tave,
Kur savo žodį—ištesėt galėsiu!
Kad mes laimėję esam pasakyti.
Čia visa, ką aš kartą—palikau
Ir tu čia, kurčias, nebylys akmuo!
Gal dar žinai, ką čia mergaitė tarė!
Tikrai, kad ne jos meilė, būčiau žuvęs,
Jos meilės bijo ir tamsi mirtis.
Pirm kol neištesėjęs, ką žadėjęs,
Ji negalės manęs taip greit nuveikti.
Tik kur? Ar pamiršau, kur laukt norėjo? (žvalgos)
Ties aukuru tai buvo! Čia tu stovi!
Bet ar tikrai matau! Ar gali būti?
Ir tavo jau liepsna užgesus!
Oi tu tamsa! Mirties tu—motyna.
Tu visa naikini! Ar aš tikt aklas?
Aš sugrįžau, mergait! Širdel! Kur tu?
Ar ji manęs neblauk? Gal pasimirusi?
Gal karžygių mergaitės nebemyli?
Ne, ne! Tokia negali mano būt mergaitė!
Dangus patsai ant jos tur būt užgriuvęs.
Šiaip ji manęs čia lauktų, kaip žadėjo.
Tik man sunku, lyg bėg šalin gyvybė,
Lyg meilė nuo manęs—mirties nebgintų.
Gilma, aš šičia mirštu. Bet ir mirdamas
Ir jau numiręs—čia tavęs aš lauksiu! (sugriūva)
Nors mano—mano meilė—amžina!
Ir niekuomet mirtis jos neįveiks!

Tai taręs, griūva žemėn negyvas. Kiek praslinkus, pasirodo piemenukas ir, radęs mirusį Rimvidą, tikrai piemeniškai samprotauja:

Iš tikro! sako būk laimėję esą
O negalėjo nei gyvi išlikti!
Tik ima sau ir nei nejutus pasimiršta.
Kad jau laimėjus reiktų ir gyventi.
Bet lai jie! Dar už tai aš būsiu gyvas,
Irgi parodysiu, kad aš gyvent galiu.
Nors smaugtų priešai penkis šimtus metų
Manęs tie nelabieji nepasmaugs!

Ir pasiėmęs Rimvido kardą ir šalmą, palieka jam savo lazdą ir švilpuką. Piemenukui nuėjus, vėl grįžta trys laumės ir imasi Laimos drobe gobti Rimvidą, kad žmonėms suradus nedingtų jo grožė. Beausdamos tą amžių drobę šiaip šnekas:

Kaip žengiam, einam! Kaip ir slenka amžiai!
Ir Lietuvos didvyrius užmaršinam.
Per šitą mūsų žingsnių skritulį
Lai jųjų ir joks žvilgis nebemato!
Bet visuomet kareivis mums bus gyvas!

. . . .

Lai kero liepsnos jį tvirtai apglobia,
Lai kero liepsnos jį ir šventina!
Lai kero liepsnos jam grožybės teikia.

Puošia laumės taip pat ir jo «namelį». Budžolė barsto gėles tarydama:

Barstau, barstau! Lai auga tau dainelė.

Tą pat daro ir Naktožydė tarydama:

Barstau, barstau! Lai auga pasakėlės.

O Rūta teikia «tylų atminimą».

Bet laumėms bebaigiant savo darbą, pasirodo Gilma ir dailiame monologe-maldoje į Laimą prašo uždegti iš naujo «šventą savo ugnį», nušviesti jąja visą kraštą ir neduot «veltui laukti savo mylimo».

Trečioj daly išeina scenon Laimos tarnaitė Ašarėlė. Ji neša žibančią Laimos ašarėlę, kurią iššaukė «nemirštamosios meilės malda», ir liepia lietuviams mylėti tą «gyvybės liepsną» ir švęsti «saulės šventę». O papūtus į trimitą prikelia net amžinai užmigusį Rimvidą. Šis atbudęs nežino, kas jį pabudino, ir abejoja, ar tik jis «ne pats sapnuotojas ir pats gi sapno pasaka». Radęs palei save švilpuką sušvilpia. Pasigirdi atgarsis ir tolimų dainuotojų balsai. Pasijutęs gyvas—jis trokšta meilės. Jo geismas išsipildo. Ateina prie Laimos aukuro Gilma su Jorūne. Visi trys laimingi eina prie Laimos aukuro, pasižadėdami kūrent amžinai šventąją ugnį. Kaipo pirmąją auką, Jorūnė meta ugnin «pirmuosius sprogelius». «Šventosios ugnies» apoteoze ir pasibaigia ši misterija.

Toks tai «Mūsų laimėjimo» turinys. Yra jame gražių vietų, nemaž lirizmo ir taip mylimo Vydūnui poetiško simbolizmo, bet, aplamai tarus, veikalas savo idėjiniu pagrindu šios gadynės skaitytoją pilnai

patenkinti negali. Nebuvėlė Laima, Saulė — Dievo dukrytė, Ugnies šventė — visi tie Vydūno misterijos elementai — yra vien gražūs žodžiai, fantazijos vaisiai — ir todel, kaipo tokie, nei tikrai žmogaus jausmų sujudinti, nei dvasios prie idealo pakelti negali. Tačiau vaidinimui Vydūno «Mūsų laimėjimas» labiau tiktų negu jo trilogija «Šventoji ugnis».

Paviršutinė leidinio pusė graži, bet graži ir kaina!..

VI.

Vydūnas. RAGANA. Vieno veiksmo misterija. Rūta. Tilžėje 1918, 40 psl. in-8.

Žmogus (Arvydas), pastatytas tarp realio gyvenimo sąlygų ir idealo (Mildos) troškimo, išlaiko dievaitės Laimos nustatytą bandymą, nepasiduoda žemės (Augyvės) balsams, bet Mildos vedamas kopia augštyn prie dievybės aukuro, kurį laimingai ir pasiekia,—tai ir visas tos «misterijos» turinys. Jos silpna pusė—fabulos trumpumas ir daugkalbystė. Autorius mėgsta kiekvieną paprasčiausią mintį praskiesti, ištempti, stambiais žodžiais lyg gėlėmis papuošti, per tai ir visos misterijos tekstas virsta šalta, nuobodžia retorika, nedarančia gilesnio įspūdžio į skaitytoją. Perdaug čia frazeologijos, permaža poezijos, ir pats dramatizmas vietomis virsta kažkokiu keistu, nenatūraliu. Scenos efektai, dekoracijos gal šiek tiek to veikalo sceniškumą pakelti, bet pats jis vienas žiūrovui bus neįdomus, ir nuobodus. Mėgstantiems galvosukius rekomenduojame perskaityti laumių giedamą «likimo giesmę», nuo kurios prasideda ir kuria baigiasi ši «misterija». Štai tos giesmės tekstas:

Prieš mus tamsa pranykstą,
Mes dvelkiam amžių dvasią!
Su spinduliais kūrybos
Vaiskumo labas vyksta.

Kas gyvs erdvėj, malonų
Tam piname likimą.
Ir kaip Dievybė liepia,
Mes amžių jam nustatom.

Mums ir žmogus pakliuvo
Patsai sau paines megzdams,
Ir gandintas pavojaus
Drąsos netekęs žūva.

O jo pasaulis šaukia,
Idant jį išvaduotų.
Bet viešpačio didybę
Jam teikt, likimas laukia.

Todel dėsnių atboti
Jam reik ir jais gyventi,
Žmogus taip tegal kilti
Pasaulin didis stoti...

Atskyrus antrą strofą, kas čia norėta pasakyti — nežinia. Kai kam atrodys tai, gal, neapsakoma minties gylybe, o daug kas palaikys tai gryna tuštuma. Kurie bus artimesni tiesai, nelengva nuspręsti.

Mūsų išmanymu, yra čia viena kita mintis, bet taip neaiškiai ir nelietuviškai išdėta, kad ne tik ja pasigėrėti, bet ir suprasti paprastas skaitytojas neįstengs. Del to negalima ši misterija laikyti vykusia.

VII.

Vydūnas. ŽVAIGŽDŽIŲ TAKAI. Triveiksmė pasakos drama. Tilžėj, Rūta 1920, 51 psl. in-8.

Veikalas parašytas Tilžės Giedotojų Draugijos 25 metų gyvavimo sukaktuvėms paminėti. Autoriaus pasakymu, čia parodyta santykiai tarp poeto ir jo mūzos bei aplinkybių, o be to, norėta pažymėti, kad visi paprastojo gyvenimo santykiai negali «trukdyti Augštybės nustatytosios gyvenimo eigos», ir draug pagamint jaunimui «ką nors geresnio statyti savo vakaruose».

Šiam pastarajam tikslui «Žvaigždžių Takai» labai tinka. Veikiančių asmenų nedaug. Svarbiausi — tai Dykė piemenė ir Manis bernas, bet abu jaučias esą karališkos kilmės ir svajoja, kaip čia prarastąjį stovį atgavus. Tiems jauniems svajotojams kaipo antitezė pastatytas realis, prozaiškas ūkininkas Vargalis, pas

kurį Manis tarnauja... Tarp tų dviejų poezijos ir prozos pasaulių įvesta tarpininkė Cigonė. Ji palaiko Dykę ir Manį, vadina abu karalaičiais, ir prispirta jų klausimais, pareiškia, Manį, jo motynėlei su laivu žuvus, savo lovelėj išplaukus į krantą. Vargaliui, užauginusiam Manį, šio draugavimas su Dyke ir Cigone nepatinka. Jis stengias Manį nuo Dykės atskirti ir draudžia tą «elgetą» «vadinti karalaite». Maniui įkyri vergystė. Jis nori eiti augštais žvaigždžių takais, mylėti mielą karalaitę Dykę ir atgauti karalaičio teises. Čia pasirodo Keleivis, beieškąs dingusios karalaitės; pamatęs Dykę, jis pripažįsta, ją esant karalienės dukrelę ir ketina vesti į jos tėvų karališkus rūmus. Maniui graso pavojus netekti to, kas jam yra brangiausia. Jis nenori leist Dykei iškeliauti su keleiviu, tat pasiryžta būtinai pasimatyti su Dyke, prieš jai išvyksiant.

Antras veiksmas paskirtas tam pasimatymui atvaizduoti. Dykė pasisako turinti eiti pas tėvus, bet mylinti jį ir dar grįšianti. Manis, netekęs mylimos, ilgesio apimtas, pasiryžta eiti per jūras marias ieškoti savo karalaitės ir pasiekti savo tikslą.

Trečias veiksmas karaliaus rūmuose. Tėvai verčia Dykę rinktis sau jaunikį. Į pat laiką atvyksta Manis prastai pasirėdęs. Nori pasimatyt su Karalium, kuriam ir pasisako atėjęs kviestas karalaitės. Karalius leidžia dukrai pasimatyti su Maniu, ir ši pasisako tėvui sulaukusi savo mylimo bernelio. Bet tėvas nieku gyvu nenori leisti už «elgetos» dukteriai tekėti; šiai gi nenusileidžiant, išsižada jos. Šiame tragiškame momente atsiranda Cigonė ir išaiškina Karaliui svečiui, jog tas «elgeta» tai jo sūnus. Karalius svečias, pamatęs Manį, pripažįsta jį savo sūnum. Viskas laimingai baigiasi: abu Karaliu-tėvu laimina savo atrastus vaikus ir leidžia jiems suseiti į porą. Šis V-no veikalas, pasižymįs natūralumu, kilnumu ir švelnumu, yra, galima sakyti, vienas iš geriausių. Kiekvienai — ar tai miesto ra kaimo scenai — jis kuo geriausiai tinka ir visur,

tikimės, ras pasisekimo. Pažymėtina kilni veikalo mintis: kiekvienas žmogus, net ir elgeta, gali laikyti save karalium, ir, jei eis ne žemės purvinu keliu, bet augštais žvaigždžių takais, būtinai pasieks savo augštą tikslą, pasieks karališką sostą. Tik tur nenusileisti ir neužmiršti, jog «noblesse oblige».

Veikiančių asmenų charakteristikai nėra kas prikišti, viena tik Cigonė su savo tipišku, perdažnai kartojamu juoku «Hy, hy, hy, hy, hy...» atrodo ne visai natūralė, nors kitais žvilgsniais — pasielgimu, kalba yra tikra Cigonė.

Del ko mūsų teatras Kaune tos «pasakos-dramos» ligšiol publikai neparodė, del ko ją tebevaišina Sudermano, Gejermanso slamštais, mes tiesiog sau neįstengiam kitaip išsiaiškinti, kaip vien baroniška mūsų teatro vedėjų fanaberija.

VIII.

Vydūnas. JŪRŲ VARPAI. Triveiksmė misterija. Tilžėje. Rūta 1930, 126 psl. in-8.

Jūrų varpai — tai slėpiningu gamtos virpėjimu sudarytoji pasaulio viršharmonija. «Bangos viso esimo pagrindas, amžino ūžimo, keismo dėsnis». Tam harmoningam bangavimui, tiems simboliškiems «amžinybės jūros varpams» išgirsti reikia tylos, meilės ir pasišventimo. Juos išgirsta valandėlei «paaugštintos gyvybės» žmogus Argaudas. Jo mylimoji Vidė eina su pasišventimu skelbti žmonėms, jog tas josios gyvenimo draugo girdėtas jūrų varpų žavįs sielą skambėjimas yra tikrenybė, ne pasakos. Bet ji silpna, kely užminga tarp uolų, o vėliau, žiauriai prikelta ir nepanorėjus pasiduoti latrų gašlumui, lieka jų pririšta prie uolos šalia «žmonijos vieškelio». Pro ją eina įvairiausių luomų ir pašaukimų žmonės, bet nieks jos nepaliuosuoja, nes visi užimti savo siaurais reikalais, negirdžia jos šauksmo ir nesupranta jos žodžių. Tų žmonių lūposna autorius yr įdėjęs gilių pastabų ir kilnių minčių apie viso dabartinio gyvenimo santykių nenormalumą. Paliesta čia trumpai, bet giliai ir darbininkų klausimas, ir feminizmo bei moterų emancipacijos ir moterų

rolės žmonijoj, ir karo ir pagaliau pats bendriausis ir visų svarbiausis — gyvenimo tikslo klausimas. Visi jie verčia skaitytoją ir žiūrovą giliau į gyvenimą pažvelgti, parodydami, jog—jei nūn skatikas yr tapęs «gyvenimo varpstim», gyvenimas vien «žmonių ir turtų perykle, gyvybės didinimu, ne jos augštinimu», žemė «tapimo ir nykimo gūžta», lytiški santykiai vien gašlumu, nenorinčiu nešti gimdymo naštų — tai visa tai yra nenormalumai, gyvenimo harmonijos neigimas, nuodėmingas būtybės varpų skambėjimo neklausymas...

Rodoma scenoj ši «misterija» tebus suprantama vien inteligentams, bent kiek galvojusiems apie socialius klausimus. Šiaipjau publikai — ji bus vien sunkiai atspėjama mįslė bei neišgvildomas galvosukis. Bet tai nė kiek nemažina to veikalo literatiškos vertės. Anaiptol — mūsų išmanymu, «Jūrų varpai» yra dalykas labiau vykęs už kitas Vydūno misterijas.

Išleistas jis dailiai, kalba paprasta, vydūniška, vietomis apysunkė, apsagstyta naujais ne visai vykusiais žodžiais, k. š. suoskambis, girslė, keismas konkurensią, paojus, šišon, apstas ir k.

Po kun. Tumo «Pragiedrulių» «Jūros varpai» svarbos žvilgsniu reikėtų statyti antroje vietoje. Jie ir svetimosna kalbosna išvertus nepadarytų lietuvių literatūrai gėdos.

IX.

Vydūnas. LIKIMO BANGOS. Penkių veiksmų drama iš pasakų amžiaus. Tilžėje, Rūta, 1922, 120 psl. in-8.

Tai yra naujausia Vydūno drama, apmesta 1920 m., baigta šiemet. Autorius skiria ją «ypatingai šio laiko tautos vaikams» ir laiko ją labai svarbia, neatidėtinai išleistina. Del ko taip, atsakymą randame pačiame «Likimo bangų» turiny. Jis yra šitoks.

Ramių gyventojų salai gresia priešų Juodžių antpuolis. Pastatytoji sargyba sergi salos krantus naktį ir dieną. Naktosargis yra tvirtabūdis narsuolis, Dienosargis — silpnavalis pesimistas. Jam nuolat vaidinas

užpuolikai Juodžiai. Užpuolimo tikslas—pavergt ramioji salelė ir pagrobti Baltoji Gulbė, salos karaliaus Vyrvaldo sužadėtinė. Ji, dar maža mergyte būdama, stebuklingai laiveliu atplaukusi ir čia išauginta rengias nūn tekėti už Vyrvaldo. Ji likimo skirta tapti salos «gyvybės branduoliu» ir stiprybe. Tai žino Juodžiai ir todel, šiai beeinant pasitikti jaunikio-karaliaus, užpuolę netikėtai, paglemžia ją ir, nuplaukę savo salon, uždaro Baltąją Gulbę augštan Galybės bokštan, pasitikėdami, kad ji ilgainiui apsipratus pasirinks iš Juodžių sau vyrą ir tuo būdu taps jųjų salai «gyvybės branduoliu». Vyrvaldas, sužinojęs apie tą juodą Juodžių darbą, nenusimena: pasitaręs su savo lėtos vyrais, ryžos draug su karo vadu Gintalu, kilniaširdės Geriutės mylimuoju, vytis grobikus ir išvaduoti Baltąją Gulbę. Gyventojai pabunga, kad Vyrvaldas tame žygy nežūtų, nes likimas esąs jam priešingas, bet šis, nurodęs, kad «likimo bangos neša drąsųjį, kursai teisingo tikslo siekia», leidžias drąsiai į pavojingą jūrų kelionę.

Antram veiksme matom Juodžius bepuotaujanpo atlikto žygio, pasibaigusio laimingu Baltosios Gult bės pagrobimu. Linksmai besikalbėdamas su savo karžygiais, Juodžių vadas išgirsta plintančius gandus, karalių Vyrvaldą tai šen, tai ten pasirodant Juodžių saloje ir žudant josios vyrus. Puotaujančių širdysna nejučiomis ima skverbtis baimė. Čia da ūmai kambary sutemsta ir pasirodo šešėlis lyg kokio didelio milžino. Puotaujantiems sminga galvon, tai esanti žuvusiojo Vyrvaldo vėlė. Nusigandę ima šešėlį kardais badyti, durti. Bebadydami patamsėj, viens kitą sužeidžia. Iš čia išgąstis dar labiau didėja. Vėliau paaiškėja, tai buvęs joks šešėlis, tik nukritusi didžioji Juodžių vėliava ir uždengusi langą. Šis nemalonus incidentas parodo Juodžių dvasios silpnumą. Jų vadas, norėdamas padrąsinti savuosius, primena jiems savo gyvenimo obalsį: «Likimo bangos neša drąsųjį». Bet tuo tarpu netikėtai duryse pasirodo Vyrvaldas, tardamas:

Likimas pats iš jūsų reikalauja,
kad grįžtute į savo šalį,
kad atiduotut visą savo grobį,
kad šišon viešpataut atsižadėtut!
Neteisiai užkariaujate šį kraštą!
Neteisiai pasiplėšėt karalaitę!
Neteisiai norite pajungti žmones!
Žinokit, neteisiųjų griūv' galia!

Ir baigdamas žada netrukus užnykti Juodžių salą ir suteikti jiems mirtiną smūgį. Kol Juodžiai atsipeikėja, Vyrvaldas dingsta. Sumišę puotauninkai tariasi, kaip jie, sugavę Vyrvaldą, viešai jį skandinsią. Taurės kelia Juodžių drąsą. Tuo tarpu vėl atsiveria durys ir jose pasirodęs Gintalas sušunka, jog jis netrukus užniks laivais «krantus šiuos» ir suteiks, ką senai likimas jiems yra nulėmęs. Tai taręs, užtrenkia duris ir dingsta. Juodžiai bando vytis, bet be pasekmės. Drąsindami save į kovą su Vyrvaldu, jie kartoja visi smarkiu balsu savo vado obalsį: «Likimas lemia, kaip drąsusis reikalauja».

Trečias veiksmas įvyksta Galybės bokšte. Juodžių vadas ateina pas Baltąją Gulbę, girias, geriau ją saugąs neg Vyrvaldas. Ši atsako:

Kurs kilęs iš pačios Augštybės,
tas jos ir pasilieka visuomet.

ir priduria, kad tiktai tas tegal iš jos laukti meilės «kurs mylimas pačios Augštybės». Ji liksianti ištikima Vyrvaldui. Tasai gi tuo tarpu savo sumanumu patenka į pat Galybės bokštą ir pasitikėdamas tuo, kad Juodžiai bevydami Gintalą užtruks, nusiima net šarvus. Baltąją Gulbę baugina nujautimas, kad daug teks pakentėti. Vyrvaldas ramina ją savo tvirtu įsitikrinimu, kad likimo bangos, nešusios jį lig šiol, nuneš ir dabar lig palaimingo galo. Tuo tarpu sargyba ima ieškoti Vyrvaldo bokšte. Ištinka smarki kova su Juodžiais kareiviais. Jų daugelis krinta nuo Vyrvaldo kardo, bet galop Juodžių vadas jį suima ir su Baltąja Gulbe veda į laivą kaipo belaisvius ir ryto metą žada jūroj viešai paskandinti. O pats užsideda Vyrvaldo šarvus.

Ketvirtas veiksmas įvyksta laive. Pergalėtojai Vyrvaldą ir Baltąją Gulbę riša prie stiebų ir patys kelia puotą, pastatę du sargu dabot pririštųjų. Vienam iš sargų nuėjus paieškot ko geresnio atsigert, antrasis netenka drąsos. Vyrvaldas tuo tarpu palengvėl atsirišа rankas ir, savo žmonių padedamas, užpuola su Gintalu bepuotaujančius Juodžius. Jų vadas su savo karžygiais ir laivu patenka Vyrvaldui, kuris ir grįžta savo salon su Baltąja Gulbe, veždamas drauge ir sunkiai sužeistą Gintalą. Ant Juodžių laivo iškeliama Vyrvaldo vėliava.

Pastarajame veiksme vėl grįžtama Vyrvaldo salon. Juodžių pastatyti valdovai verčia salos gyventojus rengt iškilmę Vyrvaldo pergalėtojams. Žmonės nenorom dirba nemalonų darbą. Visiems įgriso svetima valdžia. Visi laukia pargrįžtant Vyrvaldą. Pirmoji Geriutė pamato jo vėliavą ir praneša žmonėms. Vieni tiki, kiti ne. Juodžių valdovai tai išvydę, irgi netenka savim pasitikėjimo. Vienas griebias griežtų priemonių ir bando nuginkluoti Naktosargį ir Dienosargį. Kitas pats bėga. Laivui arčiau priplaukus, visi pamato, kad laimėtojais grįžta Vyrvaldas su Baltąja Gulbe. Žmonių džiaugsmas neapsakomas. Karaliui ir karalaitei keliamos dideliausios ovacijos. Šie su belaisviais ir sužeistuoju Gintalu ateina į Juodžių užgesytą «Gyvybės Aukurą» ir uždega iškilmingai šventąją ugnį. Vyrvaldas prabyla tardamas:

Kas pažadėta Amžinosios valios,
tatai įvyko mūsų šaliai su kaupu.
Likimo bangos nėrė mus lig dugno
ir vėl pakėlė lig pačių Augštybių.
Šventa ugnis, saugota šventoj vietoj,
liepsnos dabar nebužgesinama.
Abu: karalius irgi karalienė ją pakurs
Ir susituokusiu, pačios Augštybės
gyvybę žadins savo šaliai.

O į Juodžių vadus Vyrvaldas atsiliepia šiais kilniais žodžiais:

Likimo bangos kėlė mus ir jus skandino,
Kaip tat įvyko, gal suprasit.
Likimo bangos neša tą, kurs vis teisus.
Nebliko jūsų galios bokšto!
Sugriuvo prieš jaunimą mūsų!
Užtat stovėjęs aukuras ir stovi.
Nebedegė ugnis — gesinta jūsų,
Bet valanda išaušo jai pakurti.
Ir štai kaip dega...

Čia įmetama ugnin Juodžių vėliava, kuri akimirksny ir supleška. Tuomet įsako Vyrvaldas nuimti belaisviams pančius ir grąžina jiems laisvę, prisiekdinęs tik, kad jau niekuomet nebeatplauks «į šios salutės jūras». Gintalas, išvydęs šventąją ugnį, miršta, o su juo iš gailesčio ir Geriutė. Žmonės, sugraudinti tuo reginiu, šaukia, ir jie būsią «auka ir aukuru». Sargu du pasižada «budriai sergėti aukurą». Vyrvaldas gi priduria, kad pati ugnis

...mums teikia tikrą tiesą,
Likimo bangos neša mus į šviesą.

Baigiasi drama žmonių giesme, kurios pastaroji strofa skamba šiaip:

Apsaugą teiks mums pačioji Teisybė,
Liepsnos kūrybos bus mūsų galia
nešti kilnumui žmogaus į pasaulį,
Švento gyvensime Dievo valia.

Kaip matom, šis naujas Vydūno veikalas yra perdėm simboliškas. Simbolizmas čia gana aiškus. Salos gyventojai — tai mes lietuviai. Baltoji Gulbė — tai Lietuvos nepriklausomybė. Juodžiai — tai visoki Lietuvos priešai. Vyrvaldas — tai mūsų valstybės kūrėjai. Šventoji ugnis — tai karšta tėvynės meilė, daranti stebuklų. Baltąją Gulbę tegynė vien jaunimas. Vyresnieji, matyt, ilsėjos, del to Juodžiams ir pavyko ji pagrobti. Bet kieta ir sumani Vyrvaldo valia ją išvaduoja. Tai darytina ir mūsų valstybės kūrėjams. Jai gresia daug visokių Juodžių—tvirtų, narsių ir sumanių, bet ji išvaduoti ir apginti galima, reikia tik turėti tvirto būdo ir laikytis teisybės kelio.

Likimo bangos, arba, tikriau sakant, Dievo valia ją iškėlė, ji ją ir palaikys, jei tik visoj tautoj rūsės šventoji tėvynės meilės ugnis ir rasis mūsų broliuose kilnaus pasiryžimo tapti «auka ir aukuru». Veikale daug dramatizmo ir gyvumo, veikimas plėtojas natūraliai, fabula domina skaitytoją, dar labiau, be abejo, domins ji žiūrovą teatre. Keblumo tik bus su dekoracijomis, ypač ketvirtame veiksme. Parodyti mūšis laive ir draug laivo apšaudymas ugnimi nuo kranto — uždavinys nelengvas. Bet tai jau technikos dalykas.

Pats veikalas daro garbės autoriui. Jis tinka ir mūsų scenai. Nepergero įspūdžio daro tik pati šios dramos pradžia, ypač nelietuviški sargų šūkavimai: «Hoi-ho-ho! Hoi-ho, Hoi-ho!» Tas pats pasakytina ir apie 5-ame psl. padėtąją pastabą: «gaidą reikės dar surasti.» Ji yra čia visai nereikalinga. Perdažnai ir perstipriai taip pat pabrėžia autorius «likimo bangų» veikimą. Tai panašu į pirštu rodymą, kas čia autoriaus norėta pasakyti.

Bet šiaip jau «Likimo bangos» yra tikras dailės veikalas. Parašytas jis baltomis eilėmis. Tų eilių esama net ir tose dramos vietose, kurios atrodo proza rašytos. Bet eiliavime, deja, pasitaiko neretai nusidėjimų ritmingumui. Bene bus čia kaltas skubotumas, su kuriuo šis veikalas rašytas.

Vydūno komedijos.

I.

Vydūnas. KUR PROTS? Komedija vieno veiksmo. Tilžėje, 1907 64 psl. in-24.

Mūsų scenai ši komedija netinka del daugybės vokiškų žodžių, bet Prūsuose ji reiktų vaidinti kuo dažniausiai del jos tikrai tautiškos tendencijos. Gerai teatre atvaidinta ji, mums matos, galėtų atgaivinti ne vieną prūsų lietuvį, baigiantį jau skęsti vokietystės jūroje. Matyt, ir pats autorius yra tos nuomonės, nes pavedė

savo veikalą «visiems, kurie atsipeikėti norėtų». Velijame jam nuo širdies tą gražų tikslą pilnai atsiekti.

Mums ši komedija yra interesinga ypatingai tuo žvilgsniu, jog aiškiai ir vaizdingai parodo, kokiais keliais eina Prūsuose lietuvių germanizacija. Todel ne pro šalį čia bus padavus tos komedijos turinį.

Tarp veikiančiųjų joje asmenų pirmiausią vietą užima Baldžių šeimyna, susidedanti iš tėvo, motynos ir dukters, Baldžiai — turtingi ūkininkai lietuviai, pardavę žemę, persikelia miestan. Čia gyvendami tarp vokiečių, jie gėdisi savo lietuvystės ir nori, kad visi juos laikytų grynais vokiečiais. Todel nuo senų savo lietuvių kaimynų šalinasi, bijos su jais susitikti, o limpa prie tikrų vokiečių. Baldžiai «ferkeruoja» su kunigu, kurs juos «ragina laikytis prie Vokiečių» ir su «žiupone» von Marstein, kuri nori Baldžiuvienę ir jos dukterį pritraukti prie vokiškojo «Frauenvereino». Ir viskas būtų gerai, kad ne du dalyku, kuriuodu ardo visą Baldžių laimę: viena — tai jų pažįstami lietuviai, kurie Baldžius kalbina po senovei lietuviškai, o antra — tai pačių Baldžių nemokėjimas gerai vokiškai kalbėti.

Komedija prasideda nuo to, kad Baldžių kaimynė Svarienė atvyksta miestan ir užeina pas Baldžius apsilankyti. Tarp Baldžių tarnaitės Elzės ir viešnios prasideda šitoks pašnekesys:

Tarnaitė: Die gnädige Frau lästt entschuldigen, ist krank.

Svarienė: Sakyk, mergel, ar nemoki lietuviškai. Tik supratai, ką aš klausiau pirmais.

Tarnaitė: Wir sind deutsch. Die Herrschaften wollen nich litauisch.

Svarienė: Eik, eik, tik neplepėk niekus. Kur prots! Visi jūs lietuviai ... Ne vieną kartą sedėjau prie jos lovos, kaip mudvi dar kaimynės buvova.

Tarnaitė: Bet dabar viskas herrschaftlich.

Svarienė: ... Herrschaftlich — tai bene mažumą kvailai. Tai tuom tarpu eisiu dar apsižygiuot.

Tarnaitė: Eikit, eikit! Bet meldžiami nepasakykit, prie progos, kad aš lietuviškai moku ir kalbėjausi. Paleistų iš vietos, o aš taip dabar pripratusi...

Svarienė: Jau nieko pikto nepasakysiu ... Na, duok žiuponei labas dienas.
Tarnaitė: Dėkui, dėkui. Grisiuosiu, grisiuosiu!

Vienuose su Baldžiais namuose gyvena prūsų oficieris, kurs turi buršą, apsilankantį pas Baldžių tarnaitę. Svarienė jį pamačiusi, sušunka:

Ar ne iš tikro, Genių Jonuks? Šaunus vyruks pastojęs! Kaip ilgai jau tarnauji? Nieko nesakai? Ar nebylis?
Buršas: Gegen meine Instruktion!
Svarienė: Kas kas? Gegen Struksių Joną? kas gegen?
Buršas: Herr Leitnant haben gesagt, ich bin deitsch.
Svarienė: Deitš? Tu deitš? Kaip tai padarei? Ar iš kailio nėrei.

Taip tai yra sukvailinti tarnai. Kaip yra apkvailinti patys Baldžiai, parodo autorius 16-me reginyje, scenoje tarp namininkės vietininkės Graičiutės ir Baldžių:

Graičiutė: O taip labai norėjau patogiu laiku ateiti.
Baldžiuvienė: Wie? Ich verstehe nicht!
Graičiutė: Įžengdama į šiuos namus meiliju, kad man būtų galima jums visuomet įtikti.
Baldžiuvienė: Wir sind deitsch! Bei uns immer deitsch!
Graičiutė Ateinant sutikau Svarienę iš Bintlaukių, mažumą gentys — tai sakė, kad aš į puikius lietuviškus namus nueinanti!
Baldžiuvienė: (tverdamos už galvos): Iš tikro, ta mane dar nubengs! Bet ką sakau! Ja, wir sind deitsch. Bei uns ist vornehm!
.Baldžius: Versteht sich! Versteht sich!
Graičiutė: Rodos, lietuvis toks jau garbingas gal būti kaip vokietis. Ir man bus miel, kad jus vis garbėj laikyti galėsiu.
Baldžiuvienė: Aber wir müssen deitsch sein. Sonst verspotten uns die Deitsche.

Taip tai baimė apjuokimo verčia tamsius Prūsų lietuvius vokiečiais. Žinoma, ta baimė neprotinga. Bet tą neprotingumą nėra kas išrodytų. Vokiečių kunigija tarnauja ne tiek bažnyčiai ir dorai, kiek savo «Vaterlandui». Vokiečių kunigijos nuomonę randame išreikštą šnekėsyje tarp kunigo ir «žiuponės» von Marstein:

V. Marst.: Aber sich seiner Herkunft, d. h. doch seiner Eltern schämen, ist ein sittlicher Mangel!

Kunigas: Läst sich aber kaum beseitigen.
V. Marst.: Man müsste den Leuten doch helfen!
Kunigas: Das ist wohl nicht so leicht. Aus Gründen der Staatswohlfart und der historischen Notwendigkeit muss eben alles deutsch werden. Und wenn man sie dazu anleitet, so wirkt das auf die ungebildeten Littauer, wie es auch unsere guten Baldžus sind, eben als Missachtung ihrer Abstammung. Die Folge davon ist allerdings ein moralischer Defekt bei diesen Leuten. Aber der muss einige Generationen hindurch geduldet werden. Es ist ja schliesslich auch nichts Schlimmes dabei. Zudem sind solche Leute immer für unsere grossen vaterländischen Zwecke brauchbar...

Prie tokios politikos nestebėtina, kad lietuviai Prūsijoj greit išvirsta vokiečiais. Autorius tam neužjaučia ir todel baigia komediją aštriu tos vokietomanijos išjuokimu. Paskutiniame reginyje visa Baldžių šeimyna, o ypač Baldžiuvienė ir jos «vokiškai bilduota» duktė Gretė bjauriai kompromituojas akivaizdoj kunigo ir «žiuponės» v. Marstein. Kunigas, įpykęs, meta net stačiai paniekimo žodį:

Aber diese Heidenwirtschaft!

Tas pamokymas nepasilieka be pesekmės. Pati Baldžiuvienė, kuri labiausiai norėjo lietuvystės nusikratyti, gavusi tokį pamokymą, sušunka pabaigoje;

Matau, kur prots! Kur iš tikro prots!..

Duok, Dieve, kad ir visi prūsų lietuviai, kuriems ta komedija bus vaidinama, išvystų taip pat, kur iš tikro prots.

II.

Vydūnas. BYRŪTININKAI. Dviveiksmė komedija. Tilžėje. Rūta, 1910, 79 psl. in-24.

«Byrūtininkai» tai pirmieji «Byrutės» Draugijos vėdėjai (Dras Bruožis, Sauerveinas ir k.). Toji draugija, kaip autorius savo įžangos strapsny «Mažumas iš tautinio gyvenimo Mažojoj Lietuvoj» paaiškino, įsteigta 1885 m., tebegyvuoja ir po šiai dienai, nors tarpais po kelis kart buvo visai apmirus. Vienam tokiam tarpe, būtent 1895 m. buvo įsteigta nauja «Giedotojų Draugija» Nuo to laiko abi draugiji paraleliai veikė, ypač ši antroji, nors jai ir buvo

prikišamas «vokiškumas». Autorius, kurs draug yra ir «Giedotojų Draugijos» vedėjas, aiškino tai «nežinojimu» tų, kurie taip kalba. Mums nuo tų ginčų toli bestovint, sunku būt tame dalyke teisėjais, nelengva nuspręsti, ar čia yr kas kaltas ir, jei yr, tai kas. Žymu tik, jog tarp abiejų draugijų eina tūlos varžytinės ir tylus, aiškiai neišreiškiamas skundas: «Aš augsiu, tu neaugk.» Autorius, kaipo tikrai kilnus vyras, nežiūri pro asmeniškos ambicijos akinius, jis turi tikro noro atiduoti, kas kam priklauso. Todel ir šiame veikalėly, rašytame 1904 m., parodo «Byrūtininkų» gerąsias ir silpnąsias puses. Pats būdamas tautininkas, karštas lietuvių kalbos mylėtojas, Vydūnas, kad ir daro «Byrūtininkams» tūlų priekaištų, bet pilnai jų veikimui užjaučia ir idėjinai stovi jų pusėje. Tai aiškiai žymu ir šioje komedijukėje. Jos turinys yr toks.

Restoracijos salėj rengiama «Byrutės» susirinkimas. Renkasi čion lietuviai ir, pirm prasidėsiant posėdžiui, geria alų. Tarp svečių pasižymi Virkštys, kurs nuolat į restoracijos savininką šaukia: «Martyn, trokštu». Ateina taip pat keli vokiečiai ir ima tyčiotis iš lietuvių («Die wählen wohl schon ihren litauischen König). Baužius, «Byrutės» raštininkas, susikerta su vokiečiais, išveja juos, o draug per karštumą užgauna aštriais žodžiais, išstumdamas lauk ir turtingą lietuvį dvarininką Gelžių, gerokai suvokietėjusi ir tik del žingeidumo atėjusį susirinkiman pažiūrėti, kas tie «Byrūtininkai» per vieni. Dramatizmas tame, kad Gelžius turi dukterį irgi suvokietėjusią, bet kuri, kaipo jauna, daili ir turtinga, Baužiui labai patiko.

Taigi antrame veiksme Baužius nuvyksta pas Gelžius pasiteisinti. Išdeda jiems tautiškus «Byrūtininkų» idealus, aiškina, jog «Byrūtė» — tai ne „lenkų boba“, bet motyna garsaus Vytauto,

> kurs laimėjo didį mūšį prie Tannenbergo, arba kaip kiti sako Grundvalde. Tuokart visiškai išnyko kryžeivių galybė, kuri buvo beveik 200 metų lietuvius skaudusi ir jiems kenkusi. O dabar

praėję beveik 500 metų. Bet lietuviai gyvi! O gal vis daugiau atgys...

Gelžius: Iš tikrųjų! Taip turi būti! Tam gyvenimas; gaila, kad tik sūnaus neturiu.

Elzė: Nors mergaitė, bet aš būsiu dabar ir visados tikra lietuvaitė. O tu, motinėl, kalbėsi su manim savo motinėlės kalba...

Žodžiu sakant, viskas baigiasi gerai, Gelžius atsileidžia, pameta savo blogą manymą apie „Byrūtininkus", virsta geru lietuviu, lygiai kaip ir jo duktė Elzė. Gaila tik, kad visa tai darosi ūmai, tarsi lietuviai būtų tabula rasa, kurioje, nutrynus svetimą raštą, tuoj gali dėti savąjį lietuviškąjį. Deja, gyvenime to nėra. Kaip parodo prityrimas, lietuviai sulenkėję ar suvokietėję yra didžiausi lietuvystės priešai; jie į gerą kelią atvesti tol ne taip lengva, kaip šioj komedijoj parodyta. Bet nežiūrint į tą psichologiško pagrindo trūkumą, nauja Vydūno komedija reikia laikyti labai naudingu ir scenai tinkamu veikalu, ypač Mažoje Lietuvoje šiais Žalgirio sukaktuvių metais.

Ką del viršutinės knygutės išvaizdos, tai nėr kas nė kalbėti. Ji yra puikių puikiausia.

III.

Vydūnas. NUMANĖ. Vienveiksmė komedija. Išleido «Rūta» Tilžėje 1911, in-24, 30 psl.

Vakarams su vaidinimais pas mus madon įėjus, dramatiški veikalai labai pageidaujami. Tiesą pasakius, jų kasmet gana daug ir išeina. Rašo juos kas tik gali. Gerai suskaičius rasit pasirodytų, kad dramaturgų mes turim daugiau neg poetų. Vydūnas yra ir vienu ir kitu — ir šioje srityje nebepirmą kartą viešai jau pasirodo. Ką gi pasakyti apie šią naują jo komediją. Pažiūrėkim turinio. Štai jis:

Turtingi lietuviai ūkininkai Kobšiai turi 20 metų dukterį Magužę, labai išmintingą merginą, susipratusią lietuvaitę. Motyna svajoja išleisti ją už vokiečio, išvesti į «žiupones». Užuodęs gerą pasogą, atvyksta Magužės rankos ieškotų suvokietėjęs lietuvis Bruklys, plytų dirbtuvės užveizda. Gudri mergina

nujausdama tai, apsimeta esanti tarnaitė, o tarnaitę Šulę sodina savo vietoj. Bruklys, Magužės niekados nematęs, meilinasi prie Šulės, išreiškia jai savo meilę ir prašo tekėti už jo. Dalykui prie tėvų išsiaiškinus, sprunka iš Kobšių sugėdintas, nieko nepešęs. Komedijos mintis — pajuokti Prūsijos lietuvių palinkimą į vokiškumą ir nurodyti, kad geras lietuvis daugiau vertas už bet kokį vokietį.

Pagal tendenciją ši komedija (chronologiškai pirmoji tarp Vydūno dramatiškų veikalų) labai panaši į jojo «Kur prots» ir «Tėviškę». Scenai labai tinka. Galima jį statyti kiekviename kaime, nes vaidinimui tereikia tik 5 asmenų. Išleista labai dailiai, kaip ir visi kiti Tilžiškės «Rūtos» leidiniai.

IV.

Vydūnas. PIKTOJI GUDRYBĖ. Komedija vienu veiksmu. Tilžėje, 1908, in-24, 51 psl.

Dėdami «Draugijon» recenziją Stiklelio komedijos «Pikta boba baisesnė už velnią» išsitarėme: «Tikras talentas, be abejo, būtų galėjęs iš tos pasakos padaryti visai neblogą komedijėlę». Rašydami tai visai nesitikėjome, kad tas mūsų spėjimas į trumpą laiką išsipildys. Tuo tarpu po kelių dienų, gavę augščiau paminėtąją Vydūno komedijėlę, pamatėm, kad jis yra jau išsipildęs. Ir iš tikrųjų, «Piktojoje Gudrybėje» tema ta pati, kaip Stiklelio komedijėlėje, tik apdirbimas daug geresnis ir sceniškesnis. Jei kas galima prikišti šiam Vydūno veikalėliui, tai vien kalbos sunkumą. Sakinių sąstatoj perdaug žymu prūsiškumas. Be to, dialoguose trūksta gyvumo, daug šnekos, permaž scenoje judėjimo. Šiaip jau — «Piktoji gudrybė» išleista dailiai, kaip ir kiti Vydūno veikalėliai.

Vydūno mokslo veikalai.

I.

Vydūnas. VISATOS SARANGA. Tilžėje. Vilh. Storost 1907, in-12, 32 psl.

Knygutės turinys nepaprastas. Autoriaus užsimanyta supažindinti lietuvius su naujausiomis teosofijos pažiūromis. Žinoma, sistematiškai išdėti teosofiją 32 puslapiuose negalima. Vydūnas to ir nebando. Jis paduoda vien tik svarbiausius teosofiškojo mokslo rezultatus, tvirtindamas dogmatiškai, kad taip yra, be jokių platesnių įrodymų, ar tikrai taip yra ir del ko taip yra. Štai pavyzdys: gamtos mokslas nurodo dvi materijos rūši — paprastą daiktų medžiagą ir «aiterį» (eterą). Teosofams to neužtenka: jie tvirtina, kad esanti dar trečia medžiaga Kama-Prana, daug smulkesnė už aiterį, ir dar ketvirta Kama-Mana, daug smulkesnė už Kama-Praną. «Kiekvienas aiteriškas atomas yra vidurys didžio Kama-Pranos atomų susijungimo, ir jisai plaukia Kamo - Maniškoj materijoj», sako Vydūnas (p. 17). Gal taip ir yra, bet, gal būt, ir nėra. Jokių mokslo įrodymų gamtamoksly ir knygutėje nerandame. Ne tik Kamo - Manos, bet ir Kamo-Pranos nuo aiterio ikišiol da nieks chemiškai neatskyrė. Tat viskas pasilieka kiekvieno geram norui. Kas nori, gali tikėti Kama - Prana, kas nenori — brošūrėlė to noro neįkvėps.

Iš prakalbos tarp kitko atsižinome, kad iš Tilžės jau treti metai einąs specialis teosofiškas laikraštis «Šaltinis».

Brošūrėlės kalba nebloga, prūsiškumų nedaug; rašyba savotiška.

Vydūnas, matyti, yra pažangus žmogus. Jis malonėtų priartinti prūsų lietuvius prie mūsiškių, pripratinti savo brolius prie lotyniškų raidžių. Geismai labai pagirtini ir mes velijame jam tame dalyke pilno pasisekimo.

II.

Vydūnas. GIMDYMO SLĖPINIAI. Tilžėje, 1908, 176 psl. in-12

Mūsų tautiškasis himnas vadina Lietuvą «didvyrių žeme». Ar dabarties lietuviai verti to vardo, sulyginant su kitataučiais—tai didelis klausimas. Abejoti tuo labai ir labai galima. Bet ko negalima, tai— nežinoti neišvengtino tų tikrų ar netikrų «didvyrių» galo: visi jie, pagyvenę trumpesnį ar ilgesnį laiką, turės numirti ir užleisti vietą ateinančiai kartai. Kokia ji bus—ta «jaunoji Lietuva» — tai antras dar didesnis klausimas.

Autorius šio veikalo, kaipo karštas lietuvis patriotas, žinoma, nori, kad mūsų naujoje kartoje nebūtų visai ıstyžėlių nykštukų. Jis tyčia primena žodžius vieno lietuvių mokslavyrio: «Mums reikia gaminti milžinus». Na, žinoma, kur nereikės?! Bet kas gi kaltas, kad tarp mūsų jaunuomenės tų milžinų nesimato, kad kur kas daugiau yra išblyškėlių, džiovininkų, be energijos, silpnavalių, silpnapročių, bijančių sunkesnio darbo vaikinų ir panašių sudarkytais nervais merginų? Anot Vydūno, kalti čia gimdytojai, lytiškame gyvenime dažniausiai nežinojusieji, «ką darą». Nežinoję gi jie del stokos apšvietimo lytiškame klausime. Vydūnas sumanė tą stoką prašalinti, išleisdamas savo «Gimdymo slėpinius». Tame veikale jisai pasiryžo prieinamai išaiškinti «lytiško gyvenimo įstatymus» bei gimdymo dėsnius. Jisai yra giliai įsitikrinęs, jog

kuomet žmonės matys, kokie įstatymai valdo gaminimą, tuomet jie iš lengvo ir išmoks juos geriau naudoti ir gamins sveikesnius vaikus, patys taipojau išlikdami sveikesniais (8 p.).

Kokie gi yra tie įstatymai?

Pirmutinis — tai lytiškų jėgų ekonomija, protingas jų valdymas ir sunaudojimas. To įstatymo nepildymas gamina lytišką anarchiją, t. y. paleistuvystę.

Lytiška jėga yra, tiesiog sakant, gyvybė. Ji yra tam duota, žmogaus sveikatai išlaikyti ir naujiems pavidalams gaminti. Jų pa-

buvimas žmoguje yra žmogaus smagumas, ne jų išliejimas. Tik geismams užėjus, pasirodo lyg taipo būtų. O iš kokio skaistumo gaminama, visai tokia ir yra užgimusio kūdikio sveikata. Kuo augštesnė, tobūlesnė yra tėvų skaistybė[1]), tuo tvirtesnė yra vaiko sveikata, palaimingesnis jo gyvenimas ir ilgesnis jo amžius (13 p.).

Prieš tą gimdymo dėsnį doriškas žmonių ištvirkimas stato įvairių priekaištų. Yra manoma, jaunimas prieš apsivesiant negal išlaikyt skaistybės, kad «skaistu išlikti esą nesveika», kad ir iš gydytojų mokslo išeiną, jog «kas mėnesį turi būti sveikatos dėliai nors kelis kart lytiškasis susigyvenimas», kad valdymas geidulių esant beprotystė ir tt. Žinoma, visiems, kuriuos gašlumas vargina, «toks mokslas tik ir tinka». Autorius kategoriškai tam priešinas, įrodinėdamas, jog skaistybė ne tik g a l i m a, bet ir r e i k i a i š l a i k y t i. Tam tikslui paduoda praktiškų pamokymų, kaip ta dora įgyti — patardamas «kreipti širdį į tai, kas prakilnu», saugotis mėsiškų valgių, alkoholinių gėralų, užlaikyti švarumą, mankštinti kūną tyrame ore, negulėti šiltoj lovoj ir šiaip jau kūno nelepinti. Visa tai V-nas rašąs «ne kaipo askėtas nuo žmonių atsitraukęs», bet vien kaipo žmogus, pažinęs gyvenimo įstatymus ir norįs «patarnauti lietuviams», ypač jauniems, ir iš tų pirm viso augštus mokslus einantiems, nes iš prityrimo žinąs, kad

> jaunieji moksleiviai netiek miršta badu, netiek del visokių priežasčių džiovos užninkami, k i e k d e l p a l e i s t u v a v i m o. Tasai, iš tikrųjų, yra jaunųjų pragaras. Nėra tai juokai ir nėra tai perdaug pasakyta.

Autorius sakosi, gana gerai pažinęs studentų gyvenimą trijų Vokietijos universitetų, ir pilnai įsitikrinęs, kad —

[1]) Autorius vietoj senovinių iš lenkų kalbos skolintųjų žodžių č y s t a s, č y s t a t a, visame savo veikale visur vartoja grynai lietuviškuosius s k a i s t u s, s k a i s t y b ė, nes, anot V., žodis s k a i s t u s pilnai atsako lot. c a s t u s, franc. c h a s t e, vok. k e u s c h. Latviai turi š k i h s t s tąja pat prasme. Taigi, mūsų nuomone, tame dalyke reiktų pilnai pritarti V-ui ir pradėti vartoti s k a i s t u s, vietoj kauniškių g r y n a s, arba seiniškių t y r a s, kaipo mažiau tikusių. A u t.

stačiai apverktinas yra ten pasileidimas. O kitur jis nemenkesnis... Kiek studentų serga limpančiomis lytiškomis ligomis! Bet kiek iš lengvo žūva vien paleistuvaudami ir išvengdami tokių ligų, tas nepastoja taip žinoma [1]... (28 p.)

O kiek toliau priduria, jog

visos ligos, visi nežmoniškumai kįla iš lytiško nesusivaldymo. Visos kitos priežastys — o jų labai daug yra — glaudžiasi prie šitos vyriausiosios... Tūlos giminės, net visos tautos yra del tos priežasties išnykusios (29 p.).

Pasiremdamas tuo, gerb. autorius ragina į kova už skaistybę, įrodydamas, jog laimėjimas toje kovoje pilnai galimas, ir išreikšdamas geismą, «kad ant šito kelio lietuviai vaikščiotų pirmojoj eilėj» (37 p.). Anot autoriaus —

Žmogus susivaldydamas ir neaikvodamas geriausiųjų savo jėgų pastoja kūniškai ir dvasiškai labai galingu. Sakoma, kad gaminimo jėgos atgal parėjusios kraujan, esančios naudojamos smagenims maitinti... Bet ir dar kits labai nuostabus dalykas nusiduoda. Iš kraujo tuojau tvenkiasi naujos gaminimo jėgos. O lengvai suprantama, kad jos tuomet geresnės turi būti, kadangi kraujas yra gaivintas. Iš senesnių gaminimo jėgų jis pasiėmė galybės, jomis pasilaikė geriausią materialą ir gali kuo geresnį sutvenkti. Žmogui iš naujo susivaldant, kraujas dar daugiau atsigauna ir smagenys pastoja da galingesnės. Visai atsakančiai nusiduoda ir moteriškai (48 p.).

Taigi, «juo rečiau žmogus tarnauja lytiškiems geismams ir kraujo vėtroms, juo sveikesnis ir skaidresnis yra jo kraujas. Visos geriausios jėgos jame pasilieka».

O kad tokie žmonės tuomet gamina kūdikį, tad be abejonės toksai bus sveiko kūno, kadangi gamintas iš geriausiųjų ir sveikiausiųjų tėvo ir motynos gaminimo jėgų (49 p.).

Taigi autorius teisingai ragina ne tik nevedusius, bet ir vedusius lytiškai susivaldyti, ir svarbiais moksliškais argumentais rodo, jog tėvai, kurie «nori susigyventi, bet apsiimdami vaikų neturėti» — «yra viens kito galvažudžiu» (58 p.). Tai yra baisus pra-

---

[1]) Nė kiek ne augščiau stovi tame dalyke ir Rusijos jaunuomenė. Iš 1600 užklaustų studentų — 1200 prisipažino buvę onanistais. Žiūr. «Viechi», izd. 3-e, Moskva 1909 str. 100—102.

sižengimas prieš antrąjį lytiškojo susigyvenimo dėsnį — sulig kuriuo lytiškas žmogaus jėgų paskyrimas — yra gaminimas, o ne gašlumas[1]).

Per gaminimą plėtojas gyvenimas, atsiranda vis nauji žmonės, naujos kartos. Tos naujos kartos, del to, kad naujos, neprivalo būti vien kopija senųjų atgyvenusių kartų. Gyvenimas nėra tų pačių formų atsikartojimas, bet nuolatinis kilimas, ėjimas pirmyn. Todel «gamintoji karta turi būti lyg proga naujam, tolimesniam žingsniui». Jei žmonės nežengtų pirmyn, naujoji karta būtų visai nereikalinga. Taigi gaminimo jėgos nėra tik tam duotos, kad «galėtų stotis naujos kartos, bet kad tomis jėgomis žmogus ir pats pakiltų» (85 p.). Anot autoriaus, «reikia išmokti lytimi pasinaudoti savo pažangai, kūniškam ir doriškam tarpimui».

To gi išmokti tegalės žmogus vien per tikrą meilę dvasiškai pakilęs, «iš lyties valdybos išaugęs», tikros skaistybės mylėtojas. Be skaistybės nėra tikros meilės, be jos nėra ir tikros laimės. Puikiu skaistybės ir meilės svarbumo išaiškinimu baigia V-nas savo veikalą.

Kaip kiti V-no veikalai, taip ir šitas parašytas dailia kalba ir dailiai išleistas. Skirtumas tik tas, kad teosofijos, kurią V-nas taip myli, vadindamas ją «Paslapties mokslu» (50 p.), čia beveik kaip ir nėra. Autoriaus remtasi daugiausiai medicinos, higienos ir doros mokslais. Pornografijos mylėtojai labai apsiriktų nusipirkę šį veikalėlį, nes jame visai jos neras. Pats lyties skirtumų aprašymas (11 p.) užima pas autorių tik vieną puslapį, nors savo trumpais žodžiais pasako kur kas daugiau, geriau ir giliau, negu ilgiausi fiziologų traktatai, o tai del to, kad autorius matomame lyčių skirtume moka nurodyti nematomąją tarp jų analogiją ir vienybę.

[1]) Gaila, kad autorius savo knygelėje nepasakė aiškiai, jog vaikinas, neišlaikęs skaistybės iki apsivesiant, yra taip pat nevertas doro žmogaus vardo, kaip ir prasiradusioji mergina.

Kaip jau augščiau minėjome, visus savo įrodymus V-nas remia vien medicinos, higienos ir prigimtinės doros mokslais. Į religijos sritį jis niekur neįžengia. Niekur jis taip pat nemoralizuoja, tik filosofuoja. Žinoma, pasekmingam suvaldymui lytiškųjų jėgų tos filosofijos toli neužtenka. Ne vienas jaunas vaikinas ar mergina, perskaitę V-no veikalėlį, be abejo, pasakys: vis tai labai gražu ir tiesa, bet video meliora proboque, deteriora sequor. Taigi visa svarba to veikalėlio ne tame, kad jis gražiai ragina prie skaistybės ir perserginėja nuo paleistuvystės, bet tame, kad rezultatai, kurių V-nas yr priėjęs, tyrinėdamas lytiškąjį klausimą, yra beveik tie patys, kuriuos jau senai prieš V-ną nurodinėjo krikščionių teologai. Jie vardan religijinių principų skatino kovoti su paleistuvyste, įrodinėdami, jog ji priešinas Augščiausiai Išminčiai ir amžinam žmogaus tikslui; V-nas sako tą pat, tiktai vardan prigimtojo žmogaus proto, liglaikinės asmens naudos ir būsiančiųjų kartų gerovės. Pamatai kitoki, bet rezultatai abiejuose atsitikimuose vienoki. V-nas, nors nekunigas ir nekatalikas, tačiau tame klausime beveik pilnai sutinka su ištikimiausiais katalikų moralistais, ir net jezuitais, kaip Gury's, Lehmkuhl'is, Noldin'as ir k. Tą sutikimą čia tyčia pabrėžiame, nes tarp mūsų mažamokslės jaunuomenės vis da yra nemaž manančių, kad lytiškąjį nesusivaldymą laiko peiktinu vien tik atžagareiviai kunigai, «nežinantieji naujausių mokslo įrodymų apie liuosos meilės prakilnumą ir pilną lytiškąją autonomiją».

Jei kame galima su V-nu ginčytis, tai nebent del vaikų švietimo lytiškame klausime. Autorius rašo:

Kodel ir negalėtų tėvas vaikui, motyna mergytei arba ir jų vienas abiem išguldyti, kad kaip gamtoj vaisius auga ant medžio, taip kūdikis po motynos širdimi (20 p.)... o vėliau jiems ir gaminimo įstatymus išguldyti (21).

Del galėjimo, žinoma, galėtų, ypač jei patys būtų skaistūs, kaip to autorius reikalauja. Bet, ar tas švietimas visur ir visada atneštų vaikams naudos — tai da didelis klausimas. Vieniem tas švietimas galėtų būti naudingas, kitiems žymiai pakenkti. Mokslo vyrai, giliau tą dalyką tyrinėjusieji, prieš «perankstyvą vaikų švietimą» lytiškuose dalykuose viešai protestuoja[1].

Ragindamas vaikus iš anksto šviesti lytiškame klausime, autorius betgi yra šalininkas vėlesnio apsivedimo; pilnai tinkančiais apsivedimui pripažįsta vyrą 30 metų, merginą 24 (64 p.). Katalikų Bažnyčia tame dalyke yra toli liberalesnė, nes leidžia vaikinams ir merginoms apsivesti daug jaunesniame amžiuje. Ir mums matos, gerai daro, nes moterystėje svarbu ne tiek tėvų amžius, kiek tikra tarp jų meilė ir lytiškas susivaldymas bei skaistybė. Tuodu pastaruoju yra visų svarbiausiu pamatu tikrai žmoniško sugyvenimo moterystėje. Tame dalyke pilnai su V-nu sutinkame ir už tos tiesos puikų išaiškinimą nuoširdžiai gerb. autoriui sakydami ačiū, nuoširdžiai linkime, kad šis jo veikalėlis į trumpą laiką taptų išpirktas.

Bet jei autorius leistų jį antru atveju, tai gerai padarytų, pridurdamas prie jo dar vieną paragrafą, būtent, apie eugeniką, t. y. mokslą, kursai tyrinėja veiksnius, keliančius augštyn žmonių rases ir atskiras grupes[2]). Tame straipsnyje reiktų labiau pabrėžti, jog tevai privalo gimdyti ir auginti vaikus ne vien sau, bet visuomenei, ir kad toji visuomenė reikalaute reikalauja vis daugiau ir daugiau turinčių civilinės vertės žmonių, t. y. gabių, dorų, apšviestų, visuomenės labui pasišventusių vyrų ir moterų. Nes jei mums lietuviams, anot paties V-no, reikia «milžinų», tai ir reikia nurodyti, kokiu keliu lietuvių veislė galima pagerinti, patobulinti, kad ji galetų tikrai

[1]) Cfr. F. W. Förster: Sexualethik und Sexualpädagogik 2-te, vermehrte Aufl. Kempten, Kösel, 1909, in-8, pp. 204—205.

[2]) Cfr. Patrimpo: Eugenika. «Draugija» T. V, psl. 244—265.

gimdyti «milžinus». Užsieniuose tame dalyke jau šis tas daroma. Vokietijoj nuo 1904 m. eina net specialis moksliškas laikraštis «Archiv für Rassen und Gesellschaftsbiologie», leidžiamas Alfredo Ploetz'o. Šis «Archiv'as» surinko į trumpą laiką geroką būrelį gabių bendradarbių, kurie ir įsteigė Berlyne «Tarptautiškąją rasinės higienos Draugiją». Jos tikslas: 1) moksliškai tyrinėti rases ir socialinę biologiją bei higieną, o ypač rinkti medžiagą pažinti normaliniems ir patologiniems paveldėjimo apsireiškimams žmonėse; 2) platinti tarp Draugijos narių ir visuomenėje moksliškąsias biologijos išvadas apie žmogų ir vykdyti tas idėjas praktiškame gyvenime; 3) arčiau surišti tuos narius, kurie panorėtų vyriausius draugijos principus taikinti prie savo asmeniško gyvenimo, kovojant su alkoholizmu. — Kol kas ši draugija teturi vos 200 narių; bet jau ima sparčiai plėtotis, steigdama skyrius Švedijoj, Holandijoj, Austrijoj, Anglijoj ir Amerikos Jungt. Valstybėse.

1909 m. vasaryje panaši draugija įsikūrė Londone, pasivadinusi «Eugeniškojo auklėjimo Draugija». Eugenistų tikslas yra: 1) skelbimas, jog eugenika turinti tautinę svarbą ir jog gimdymas naujos kartos uždeda tėvams priedermę taikintis prie «rasės pagerinimo» reikalavimų; 2) aiškinimas paveldėjimo dėsnių ir taikinimas praktikoje eugenikos ištyrimų dėliai rasės pagerinimo; 3) išaiškinimas eugenikos tiesų namie, mokykloje ir prie kiekvienos progos. Tos draugijos garbės pirmininku yra senelis Francis Galtonas, daug dirbęs eugenikos srityje. Draugija rūpinasi praplatinti savo principus labiausiai tarp moksleivių. Mūsų raštijoje augščiau minėtasis Patrimpo straipsnis tebėra vienintelis tuo klausimu. Tariamės Vydūną būsiant antruoju mūsų «euginistu» ir ne tik papildysiant savo «Gimdymo slėpinius» atatinkamu paragrafu, bet ir pagaminsiant net platesnį gražų veikalėlį tam svarbiam eugenikos mokslui supopularizuoti pas mus ir praplatinti. Nes lietuviai tik tuo-

met tegalės užsilikti tarp gausingų kitataučių, jei bent daugumoje bus tikrai «didvyriai», t. y. žmonės sveiko tvirto kūno ir tikrai prakilnios dvasios pagal seno principo: mens sana in corpore sano.

III.

Vydūnas. GIMDYMO SLĖPINIAI. Antras taisytas leidimas. Rūta. Tilžėje, 1919.

Gimdymo slėpiniai įdomūs kiekvienam žmogui. Žinodami tai, įvairūs gešeftmacheriai leidžia įvairiomis kalbomis įvairių šlamštų apie lyties klausimus — ir turi iš to gerą uždarbį. Mūsų literatūroj panašių šlamštų kol kas nėra. Vydūno antru atveju leidžiami «Gimdymo slėpiniai» nieko bendra su minėtais šlamštais neturi. Tai yra rimtas, doras, geriausiais norais parašytas veikalas. Ieškotojai gašlumo, nusipirkę tą knygelę, apsivils, neradę joj ko troško. Autorius apie opų ir svarbų lyties klausimą rašo atsargiai ir švariai. Lyties organų aprašymui vos kelias eilutes tepaskiria. Šioj naujoj laidoj jis tą aprašymą dar labiau sutrumpino. Teologai drąsiai čia galėtų iš Vydūno pasimokyti — vengimo fiziologiškų gimdymo proceso smulkmenų.

Užtat plačiai kalba Vydūnas apie skaistybės svarbą, apie priedermę susivaldymo moterystėje, apie priemones iškopimui iš paleistuvystės (vengimą riebių mėsiškų valgių, svaiginančių gėrimų, nehigieniško kūno laikymo, nepadorių skaitymų, vaidinimų ir t. t.). Ypač pagirtinas autorius už išrodymą, jog skaistybės išlaikymas yra galimas ir kūno sveikatai nekenksmingas, bet kuo naudingiausias. Daktarus, priešingai manančius, Vydūnas visai teisingai vadina «tobūlais neišmanėliais».

Giliai įstikrinęs, jog vaikų sveikata ir būdas pareina nuo tėvų gyvenimo ir būdo, autorius pasako čia daug karčios tiesos tėvams, nemokantiems ar nenorintiems suvaldyti savy gašlumo. «Moterystė — vaikų gimdymui, ne gašlumui», tą aforizmą autorius ypatingai pabrėžia. Taigi visiems besirengiantiems

vesti ar tekėti ne pro šalį būtų šis veikalas atydžiai paskaičius. Išdėstę plačiau jo turinį savo recenzijoj pirmos jo laidos (sk. pirmą tų knygų recenziją 115 p.), mes čia kartoti tai antru atveju nematome reikalo.

Pažymėsime tik vieną kitą neaiškumą, kurį šioj antroj laidoj užtikome. Pirmas—tai autoriaus tvirtinimas, kad nėra nieko, «kas galėtų būti peikiama», kad tik «mums rodosi vienas dalykas dievišku, viena galybė Dievu, kita velniu». Išeitų, lyg autorius būtų monistas ir viską vienu principu aiškintų. Bet čia pats autorius sau prieštarauja, nes kitoj vietoj pabrėžia visur gamtoj dvejybės buvimą.

Antras neaiškumas eina iš pavadinimo gimties jėgų «šventomis», net «paties amžinojo Kūrėjo galybėmis». Gimdymo šventumą—pripažįsta ir teologai, bet tik pirmykščiame žmonijos stovyje prieš nupuolimą nuodėmėn. Po nupuolimui—tas šventumas dingo,—jį pakeitė nepageidaujamas «gašlumas», nuo kurio nė vienas žmogus nėra liuosas. Vydūno žodžiai, gašlumą pasmerkiantys, teisingi, bet jie jo neprašalins ir nepadarys nė vieno žmogaus absoliūčiai skaisčiu ir «šventai» gimdančiu vaikus.

Negalime taip pat visai pagirti ir peršamosios Vydūno teorijos apie vaikų švietimą lyties klausimuose. Mums matos, iš to švietimo greičiaus būtų daugiau bloga negu gera, ypač jei švietėjai nemokėtų to dalyko vaikams tinkamai išdėstyti.

Apskritai, Vydūnas klysta perdaug idealizuodamas žmogaus prigimtį ir manydamas, kad mokslas, apsišvietimas pats vienas, be religijos pagalbos, gali paversti žmones šventais, angelais, idealiais «übermenschais».

Viršujės formos žvilgsniu knygelė išleista gražiai, jos kalba gana suprantama, be reikalo tik autorius vartoja tokias formas, kaip negalėtai, mąslė, elektrika, augštyti, sieka viet. negalėtumei, mįslė, elektra, augštinti, siekia. Žodis juvelai yra grynas germanizmas.

IV.

Vydūnas. TAUTOS GYVATA. Filosofiški-sociologiški aiškinimai. Tilžėj, 1920, 52 p. in-8.

1919 m. Vydūnas yr daręs Kauno miesto salėj keletą paskaitų, kurių tikslas buvo išaiškinti, kas yra tauta. Simpatingas prelegento asmuo, įdomi tema, patogi vieta patraukė daugelį kauniečių, tame skaičiuje ir mane. Nuvykt į Vydūno paskaitą aš nuvykau, bet, deja, sugrįžau iš jos nepatenkintas. Tam buvo daug priežasčių. Pirmiausia nemaž kenkė paskaitai pati prelegento dikcija, pilna mums svetimų prūsiškų žodžių, k. š. šišon, laukininkai ir k.

Dar labiau gadino įspūdį perdidelis prelegento nesivaržymas dalykų dėstyme. Pasiimta skaityti apie tautą ir jos gyvatą, o jau pirmoj paskaitoj kalbėta de omni re scibili et quibusdam aliis. Ir iš tikrųjų, ko ten nebuvo užkliudyta: ir religija, ir filosofija, ir panteizmas, ir renesansas, ir Mikolas Angelo, ir Dantė ir daug kitų dalykų, kurių nūn nebeatmenu, bet kurie su dėstomąja tema neturėjo jokio sąryšio. Iš šalies atrodė, autorių laisvai jau improvizavus, kalbėjus kas ant seilės užėjo ir visą jo paskaitą buvus sudėtą iš vienų digresijų.

Galop, visų svarbiausia Vydūno paskaitų jeibė tai ta, kad joms visoms trūko moksliškos precizijos ir aiškumo. Dėliai to jos buvo klausytojams tiesiog nesuprantamos. Nesupratau jų aš, nesupratę jų sakėsi ir visi kiti, kurių tik klausiau, nors visi klausėm ausis įtempę ir atydžiai sekėm prelegento išvedžiojimus.

Dabar Vydūnas tas savo paskaitas yr išleidęs augščiau įvardintoj knygoj. Kas sulygins jos tekstą su paskaitų tekstu, ras žymaus skirtumo. Didelė dauguma digresijų knygoj prašalinta, kalba rūpestingiau ištaisyta, kietas šišon suminkštinta, į mūsų kalbai artimesnį šišion, išdėstyme matyt metodiškumo, viena tik aiškumo stoka kaip paskaitose taip ir knygoj pasiliko visoj savo galioj.

Keistas dalykas. Vydūnas yr skaitęs ne vieną filosofijos veikalą, yr, rodos, ir pats studijavęs filosofiją universitete; tuo tarpu tiek kituose jo teosofijos raštuose, tiek ir šiuose «filosofiškuose-sociologiškuose aiškinimuose» pamatinė jeibė—tai minčių neaiškumas. Mokslo logika su savo dėsniais tarsi būtų visai ne Vydūnui rašyta. Jos reikalavimus jis tiesiog ignoruoja, jos dėsnius po kojų mina. Pav., logika sako, kad definicijose bei sąvokojimuose definijuojamojo ir definijuojančiojo dalyko tysos privalo būti lygiadydės, t. y., viena tysa neplatesnė už kitą, kad savaime neaiškus dalykas negalima definijuoti kitu dar neaiškesniu, kad metaforos definicijoms netinka ir t.t. Tuo tarpu Vydūnas tiems elementariniams dėsniams labai dažnai nusideda, duodamas, pav., tokių definicijų, kaip: «tauta yra galimybė visokioms žmoniškumo apraiškoms» (12 p.), «tauta yra tikra bendrovė pasauliui kurti» (30), «kalba yra tautos gyvybės kvapas» (50), «pasaulio supratimas yra atskiro žmogaus būdas, pasauly apsireikšti esama kūrybos galia» (28), «mokslas yra dalykas, kuriame daugiau sveria pasaulis, pasaulio supratime daugiau žmogaus asmenybė» (43), «teisingumas yra asmens harmonija» (92) ir t. t. Aiškinimai, paremti tokiomis deficinijomis, yra ne aiškinimai. Pav., galimybė visokiomis žmoniškumo apraiškoms gali būti ne vien tauta, bet ir dailė, ir beletristika, ir skulptūra ir drama. Taip pat asmens harmonija turi daug platesnę tysą negu teisingumas.

Perskaitęs, kad kalba yra tautos gyvybės kvapas, aš liksiu tiek pat gudrus, kaip ir tos definicijos neskaitęs, neš iš jos suprasti kalbos esmė taip pat negalima, kaip ir vandens esmė iš definicijos: «vanduo yra gamtos grožis». Visos Vydūno pažymėtos definicijos gali būti pamokančiu pavyzdžiu, kaip nepriderėtų daryti definicijų. Nemalonu mums tai rašyti, bet teisybė mus verčia tai padaryti.

Žinodami Vydūną mylint teisybę ir turint geriausių norų, mes jam tai atvirai ir sakome. Del nežinojimo sąlygų geroms definicijoms, jis buvo ne-

aiškus savo paskaitose; del to pat nežinojimo jis liko tamsus ir savo knygoje. Dalykai, kuriuos jis joje judina (tauta, pasaulis, politika, valdžia, žmonija), kad ir reikalingi aiškinimų, bet jie nėra jokios žmogaus protą perviršijančios paslaptys, jie yra kiekvienam inteligentui prieinami. Tuo tarpu Vydūnui, juos beaiškinant, pavyko taip užtemdinti, kad jie virto kažkokiais neatmezgamais mazgais, tikrais galvosukiais.

Kaip kitur, taip ir čia Vydūnas stengias skaitytojui įrodyti didelę žmoniškumo svarbą tiek atskiram asmeniui, tiek ir visai tautai. Pastanga, be abejo, pagirtina, nes žmoniškumas žmoguje visgi geresnis už gyvuliškumą. Bet kad žmogus pasiliktų žmogum, reikia kad jis nuolat darytų pastangų kilti augštyn, jungtis su Dievu ir tuo būdu dievinti savo prigimtį. Pilną, tobūlą žmoniškumą mes terandam vien Kristuje, kurs del to buvo absolūčiai tobūlas žmogus, kad drauge buvo ir Dievas. — Taigi ir kiekvieno žmogaus ir visos žmonijos idealas turėtų būti ne kažkoks abstraktus žmoniškumas bei humanizmas, bet Dievažmogis Kristus, nes kito pamato žmonijos tobūlybei nėra. Gryno žmoniškumo skelbėjų, etiško judėjimo šalininkų netrūko ir prieš karą, bet tasai peršamas žmoniškumas turėjo per karą progos pasirodyt visame savo žvėriškumo nuogume. Jo esmė pasiliks visada ta pati. Del to plikas žmoniškumas, kurį skelbia Vydūnas, paliktas pats sau, mums atrodo, gana menkavertis.

Net ir meno bei mokslo padedamas, žmoniškumas didesnės vertės neįgis. Nes sielos kultūros, pilna to žodžio prasme, tėra viena tik sąlyga—tikyba (59 p.). «Be jos, teisingai sako Vydūnas, tauta gali krauti ir kaupti visokių turtų, gali savo mokslą, meną, dorybę skleisti. Ji liks vis ta pati. Jos gyvybė bus dauginama, bet neaugštinama. Tai tegali padaryti tikyba» (59).

Gražūs tai žodžiai, už kuriuos Vydūnui tariame ačiū, bet, turim pagailestaut, kad čia nepažymėta

aiškiau, apie kokią tikybą rašytojas kalba, nes juk esama pasauly daug tikybų ir tikyba tikybai nelygu. Juk ir materializmas, ir panteizmas ir net socializmas rodo šiandieną aiškių pretenzijų tapti tikybomis ir imtis kultūrinti žmonių sielas.

Kalbėdamas apie kultūrą, autorius paliečia ir mūsų kalbą. Jo išmanymu, ilgieji garsai mūsų kalboj turi didelės svarbos, nes «balso ilgis girdimoj mūsų kalboj padaro jos gyvybę» (55), jais «remias kalbos ritmas». Su tuo galima sutikti. Bet ar tie ilgumai būtinai reikia žymėti rašant tam tikrais ženklais, tai kitas gana problematiškas klausimas.

Mūsų raides š ir č Vydūnas vadina «sulopytais dalykais», net «barbarizmo pažymiais» (54 p.). Mat, «meno kūriniai turi organišką pavidalą. O raidės kaip tik turėtų būti gražios». Principialiai ir mes su tuo sutinkame. Visa nelaimė tėra tame, kad gražumas yra skonio dalykas. Vydūnui gražios jo ž panaši į 3 ir š panaši į 8. Mums gi jos atrodo tikromis kerėblomis, drąsiai galinčiomis lenktyniauti n e g r a ž u m o k o n k u r s e. Padėtieji stogeliai ant s ir c, kurie taip erzina Vydūną, po teisybei nė kiek tų raidžių prigimties neiškraipo; jos, galima sakyti, yra teisėta lotynų raidžių evolucija. Tuo tarpu vydūniškės su kitomis lotynų raidėmis sudaro tikrą disharmoniją, bjaurų disonansą. Bet nieko nepadarysi. Vydūnas jas sugalvojo, del to jos jam ir gražios...

Be kalbos ir rašybos, yra šiam veikale pajudinta nemaža ir kitų daug svarbesnių klausimų, k. š. apie mūsų laikų perversmų reikšmę, apie luomų reikšmę, apie laisvės klausimą amžių bėgyje, apie tautos vargšus ir k. Apsišarvojus kantrybe ir apgalėjus nelengvai suprantamą autoriaus išdėstymą, galima ten rasti nevieną sveiką mintį. Mes čia tepažymėsim vien, kaip autorius žiūri į tautos santykius su žmonija. Tauta Vydūnui nėra augščiausias gamtos padaras, kur kas augščiau už ją stovinti žmonija. Tauta, neatjaučianti savo sąryšio su žmonija, neverta tautos vardo. Visų tautų sąmoninga vienybė ir meilė tai idealas, į kurį

turi artintis kaip kiekviena tauta, taip ir kiekvienas žmogus. To laukianti ir Amžinoji Meilė (148 p.). Vadinas, ir čia aikštėn išeina autoriaus numylėtasis žmoniškumas. Mums gi matos, jog kaip kiekvienos tautos, taip ir visos žmonijos idealu turėtų būti dievažmogiškumas, o ne plikas humanizmas. Vydūnas to nepažymi, ir todel jo išvadoms tuo dalyku daug ko trūksta.

«Atjaust atsakomybė prieš kūrybos žengimą pridera kiekvienam žmogui». Tuos žodžius Vydūnas yr padėjęs savo veikalo pradžioj. Matyti, tai yra gerb. rašytojo gyvenimo obalsis. Mums belieka vien palinkėti, kad jis tą atsakomybę dar gyviau atjaustų ir nesitenkindamas tais šviesos krisleliais, kuriuos yr radęs teosofijoj, imtų energingiau ieškoti pilnesnės, viską apimančios tiesos, kuri randas dievažmogybėje (teantropybėje), t.y. žmogaus susijungime ir sinergizme su Dievu. Nes jautri Vydūno siela negalima geriau charakterizuoti, kaip vien žodžiais anima naturaliter christiana.

V.

Vydūnas. VADOVAS LIETUVIŲ KALBAI PRAMOKTI. Litauischer Fuehrer zur Erlernung der Anfangsgruende der litauischen Sprache. «Rūtos» išleidimas, Tilžėje 1912, in-8 maj. 111 psl.

Autorius sakosi, buvęs verste verčiamas tą veikalą išleisti. Ir nenuostabu. Prūsų lietuviai gal del to taip virto vokiečiais, kad neturėjo vadovėlio, iš kurio galėtų lengvai išmokti lietuviškai. Dabar, ačiū Vydūnui, tas nepriteklius prašalintas. Jo «Vadovas» galės puikiai patarnauti kaip tiems, kurie lietuvių kalbos mokina, taip ir tiems, kurie norėtų patys jos išmokti. Nes veikalas sustatytas sistematiškai, padalytas į atskiras pamokas-lekcijas, gramatiškos taisyklės išaiškintos lietuviškai ir vokiškai. Perėjęs tą knygą mokinys bus gana gerai apsipažinęs su lietuvių kalbos etimologija, su visomis tos kalbos dalimis ir jos gramatiškomis atmainomis linksniavime, laipsniavime, asmenavime ir tt. Prie kiekvienos pamokos

pridėta nemaž pavyzdžių lavinimuisi. Neužmiršta ir estetiškos veikalo pusės. Jį puošia dailūs A. Brako vaizdeliai. Tuo būdu drąsiai galima jį rekomenduoti Prūsų mokykloms.

Tyčia pabrėžiame žodį Prūsų, nes pas mus jis negalės prasiplatinti — viena, del tūlų kalbos prūsiškumų (pav. šišon, motera ir k.), o antra, del savotiškos Vydūno rašybos.

Tiesa, šiame veikale jis rado reikalinga įdėti keletą pasiaiškinimo žodžių tuo klausimu. Bet, deja, tie pasiaiškinimai, mūsų nuomone, neišlaiko kritikos. Taip, antai, Vydūnas, nemėgdamas mūsiškių **š**, **ž**, įvedė joms paženklinti tam tikrus savo išrastus ženklelius. O balsui **č** pažymėti vartoja dvilypį ženklelį **tš**.

Mūsiškes **š** ir **č** išmetęs autorius del to, kad jos neva griežtai priešinąsi lotyniškam mūsų rašybos charakteriui («die geradezu den Charakter der Lateinschrift skandalieren»). Kame tas jų «priešingumas», plačiau nepaaiškina. O tai būtų visai ne pro šalį. Nes, pav., mums raidės **š**, **č**, **ž** atrodo nė kiek nebjauresnės už vokiškąsias **ö**, **ü**, **ä**.

O jau dėjimas **tš** vieton **č** yra visai neracionalu, nes kas kita yra **tš**, o kas kita **č**. Geriausiai tai žymu lenkų kalboje. Imkim, pav., kad ir du žodžiu: trzysta ir czysta, pirmąjį lenkas taria kaip tšysta, o antrą kaipo čysta. — Taipgi negalima ir raidės **c** pakeisti dvilypiu — **ts**.

Vietoj mūsų nosinių ą, ę, į, ų autorius vartoja visur **â**, **ê**, **î**, **û**; tuo būdu y, jam nebereikalingas. Tas rašymo būdas turi savo gerų pusių, ir mūsų filologams ne pro šalį būtų apie jį pagalvojus.

Vydūnas tuo žvilgsniu yra daug logiškesnis už Rygiškių Joną. Šis pastarasis įkalbinėja, būk mūsų rašyboj ilgiem **y** ir **ū** reikią atskirų ženklų, o be ilgojo **â** — galima esą apsieti. Vydūnas teisingai įrodo, kad mūsų kalboje esama ne vien ilgų **î** ir **û**, bet ir **â**. Jei tat Ryg. Jonas nevartoja ilgosios **â**, tai tuomi pat pripažįsta, kad ir ilgieji **y** ir **ū** nėra mums būtinai reikalingi, ypač pastarasis.

Tam dalykui ne pro šalį bus prisižiūrėjus vokiečių rašybai. Jie turi žodžių, kur **u** yra ilgas, pav., Buch, klug, ir žodžių su trumpu **u**, pav., durch, Druck, verfluchter, tačiau tą balsę ištariant niekad nesuklysta ir todel jos ilgumo jokiu ženkleliu nežymi[1]). Na, nejaugi mūsų ponai filologai laiko lietuvius esant silpnesnės atminties ir proto?! Nejaugi kas galima vokiečiui, būtų negalima lietuviui?! Mes bent tuo netikim ir netikėsim...

---

[1]) Tiesa, kituose žodžiuose rašo ilgąjį u per uh, bet kadangi tokiuose žodžiuose: kaip Buch, Ruhm, u turi vienokį ilgumą, tat išeina, jog u=uh ir todel vartojimas to pastarojo yra vien rašybos nekonsekvencija, pasilikusi nuo senovės tradicijos keliu, daugiau nieko.

Liudas Gira.

I.

Liudas Gira. DUL-DUL DŪDELĖ. Eilės, Vilnius, 1909, 45 psl. in-16.

Dainos—tai subjektyvių dainiaus jausmų išreiškimas. Dainos — tai perlai, kuriuos sujudinta poetos siela, lyg jūros vilnys, pasaulin išmeta. Iš dainų drąsiai galime spręsti, kokios jėgos dainiaus širdyje veikia, ir net dalimi pažinti, kokia yra pati poetos siela. Čia pilnai pritinka evangelijos palyginimas: „Medis pažįstamas iš jo vaisių".

Kokia gi yra L. Giros siela?

Mums matos, nė kiek neapsiriksime pasakę, jog to naujo dainiaus siela yra pilna meilės. Ta meilė sukelia jame ir „auksinių svajonių", ir slėgia sunkumais ir skausmais („Ir vėl..."). Poeta bando išspręsti klausimą, „kas jinai — toj' meilė auksinė"? Atsako neranda, bet jaučia, kad „vistiek — jos gyvenimas vertas" („Lietuvaitė"). Meilės pagautas, poeta atsiliepia į viską meilės žvilgsniu. Jis myli ne vien savo „mergelę", ne vien „dainą iš jaunos krūtinės", bet ir savo šalį („Ar žinai tu lietuvio tėvynę"?), ir savo kalbą, ir jos tarmes, ir paprastą kaimiečių darbą („Spragilų dainelė"), ir tautiškai kultūrinį inteligentų triūsą. Trumpai tariant, poetos meilė apima visą Lietuvą su jos nauju gyvenimu, su jos dabartiniais vargais ir reikalais. Tuos pastaruosius dainius puikiai supranta.

Ne raudų nūnai mums reikia.
Ne verkšlenančių poetų —
Žodžių, kur stebuklus veikia,
Vyrų, kur darbais žibėtų,
Laimę duotų — ne žadėtų.

Reikia mums žmonių — ne «ponų»,
Tik traukėjų didžio rato,

Kur nebijo nevidonų —
Ne vien griauna, bet ir stato,
Reik mums sąžinių be mato... (24—25 p.)

Tai supratęs, poeta ragina visus «darban»:

Darban, darban! Iš pražūties
Jis išvaduos!

ir apie žmogaus vertybę sprendžia iš jo nuveiktų darbų:

Tik tas, kurs pažino — kas kieta, kas šalta, —
Žengs žemės keliu koja tvirta.

Kas rankas tur juodas, bet širdį tur baltą,—
Vainiką tvirtiems gaus paskirtą. (16 p.)

Pats būdamas darbininkas — dainius tikisi, kad ir visi jo broliai lietuviai bus jei ne «didvyriai», tai bent tikri tėvynės gynėjai. Šaukia tat su viltimi:

Žemė mūs — dar nubus
Dar prašvis dalis šviesi,
Vargas žus — kai sukrus
Dirbt lietuvninkai visi. (35 p.)

Remdamasis tuo, poeta drįsta pranašauti;

Tikėkit — nepražus tėvynė —
Ateis jai šviesūs vėl laikai.
Ne sykį ją tėvai apgynė,
Mokės apginti ir vaikai...

Tą viltį stiprina dainiaus širdyje faktas, jog lietuvių esama «kantraus pobūdžio». «Kantrus, tylus lietuvninkas», kiek iškentė nepalaimų, težino vienas tik Dievas.

Bet jis, kaip tvirtas milžinas,
Ištvėrė visa, atrėmė,
Suvargusioj krūtinėje
Išlaikė dvasią laisvąją,
Išlaikė savo tėviškę,
Apgynė kalbą gimtąją...
Šviesaus rytojaus laukdamas
Į vėsulas nebodamas,
Savim pasitikėdamas
Tebėra vis lietuvninkas,
Ir visuomet paliks...

Taip tai, anot dainiaus, būsią ateityje. Dabartis, deja, nėra da tokia skaisti, kaip poetai norėtųsi. Todel jis griaudingai skundžiasi:

Ir merdi siela-kibirkštėlė,
Ir gailiai rauda kanklių aidas,
Ir graudžiai skundžias dvasia šilo,
Kad dar tauta neprisikėlė,
Kad laisvės dar ji nepamilo... (31 p.)

Iš to nesutikimo tarp išsvajotos ateities ir apytamsios dabarties gema kartais dainiaus sieloje gana karti ironija («Tokios naujienos», «Gal klystu»). Bet visgi dainius nepasiduoda nusiminimui. Jis nesibijo asmeninių vargų:

Kas skirta iškęsti — aš kęsiu be baimės
Tetrankai, jei nori, perkūnai,
Skausmuose ieškosiu grožybės ir laimės
Ir žūsiu, kaip žūva galiūnai. (24 p.)

O kitoj vietoj jis sakosi esąs pasiryžęs iškęst «visas audras, visas nelaimes» (16 p.), nors «baimės šiurpas» ir «kutena jo širdį» (18 p.). Todel poeta nesibijo duoti sau ir kitiems šio patarimo:

Didvyriu būk, jei tau likimo skirta
Našta didesnė neg skirtos kitiems,
Juo ji sunkesnė — juo labiau pagirta:
Ji nešt — ji duodama vertiems.
Be skundo tat ją nešk augštais keliais gyvato,
Su galva iškelta, jei vyru vadinies,
Ir baimės šiurpulys lai kūno tau nekrato
Ir nenustok vilties. (23 p.)

Tokios tai maždaug svarbesnės mintys randas šiame dailiai išleistame L. Giros eilių rinkinėlyje. Sveikiname jį su tikru džiaugsmu, kaipo vieną iš mūsų jaunosios poezijos pažibų. Autoriaus talentas ne tik žymus, bet tikrai kultūringas ir be galo simpatingas. Moka jis puikiai gerus jausmus žadinti ir be «laužymo nugarkaulio» priešams apsieiti.

Augščiau paduotieji eilių pavyzdžiai parodo, kad Giros eiliavimas labai įvairus ir dailus. Rimai visur įvairūs ir taisyklingi. Prieš ritmą kai kur pasitaiko prasižengimų, k. š. eilėse: «Mieloji mano»,

«Vakaro sonetas», «Tik nenustok vilties», bet jų neperdaug. Kalbai beveik nieko negalima prikišti, ji visur vaizdinga, prilyginimais ir poetiškomis antitezėmis papuošta.

II.

L. Gira. TĖVYNĖS KELIAIS. Vilnius, 1912, 64 p.-in-8.

Štai jau antras L. Giros eilių rinkinys. Nedidelis, kaip ir anas, bet pagamintas gilaus jausmo, pilnas tikro lirizmo, žibąs tikros poezijos perlais.

Tėvynės vargai neduoda mūsų dainiui ramumo, jis norėtų užtaisyti —

Linksman tonan savo lirą,
Tik tos ašaros ant stygų
Nejučiom iš akių byra.

Žino jis ir svarbiausią tų vargų priežastį — girtybę, todel ir pataria berneliui:

Vai tu, berne bernužėli,
Berne vargdienėli,
Kad ir platus viešas kelias,
Neik pro karčemėlę.
Kad ir platus viešas kelias,
Erdvi karčemėlė,—
Eik pro gailią Dievo mūką
Siauruoju keleliu...

Šis patarimas, matyt, taipgi plaukia ne iš poetos proto, tik iš jo širdies. Nes jis tikrai myli visą «vargeliais surakintą» mūsų šalį, myli lietuvį artoją, kurs «vis stiprus, ir be galės», myli mūsų sodžių su jo laukais ir pievomis, ir vien tik gailestauja, kad lietuviai iš to sodžiaus kažin kur bėga, ieškodami lengvesnės duonos, o tuo tarpu, pasak dainiaus —

Oi, čia ir duonelės yra,
Tik nėr kam jau arti-sėti,
Kad į tolimą pasvietį
Eina mūsų moters, vyrai...
Jie į tolimą pasvietį, —
E po dirvas jų apleistas
Svetimi klajūnai švaistos,
Ima arti, ima sėti...

Taigi dainius užvis labiausiai trokšta, kad ne tik to nebūtų, bet anaiptol —

Kad silpni pasdaryt visagaliai,
Kad pažintų, kas tiesa, kas melas,
Kad visų vienas būt' idealas —
Meilė, meilė ir meilė plačiausia,
Kur tautystės, nei luomų neklausia
Ir mylėt liepia lygiai kiekvieną,
Tik pirmiausia gimtinį kamieną —
Savo žemę, ir kalbą ir turtą,
Kad kas bočių taip sunkiai sukurta
Nebemėtytų ainiai ant vėjo,
Bet vienybėn bent sykį suėję,
Amžinai pamylėtų vienybę
Ir laikytųsi jos įsikibę.

Tatai ir nenuostabu, jog mūsų dainiui labai nemalonūs tie naujos gadynės apaštalai, kurie «gudruoliais statos» ir uždusę

. . . tautybei skelbia galą
Ir džiaugias, jog ir kito šąla
Širdis del tautinės idejos.

Dainius netiki galutinu tos naujos evangelijos pasisekimu, anaiptol, jis pranašauja tėvynei naują gražų rytą, ir net mato jį švintant.

Laimingas, kurs regi tą mūs rytmetėlį
Ir gali juo džiaugtis, klausytis to gando,
Kuris su aušra nuo pat Viešpaties skrenda.
Laimingas, kas rytmetį tą atsikėlė.

Tą tautos atgimimo rytą labai svarbią rolę vaidina poetai. Apie juos autorius labai teisingai sako:

Kaip kankliai be stygų, —
Tauta be poetų.
Be jų — kas jai ateitį
Šviesią žadėtų?
Kas širdį našlaitei
Vargely paguostų,
Kas ašaros rasą
Nubrauktų nuo skruostų?
Kas šauktų jaunimą
Į darbą pakilų,
Kad kankliai rūdytų
Poetų — vaidilų?

Svarbus poetų uždavinys, bet sunki jų našta, ypač tų, kurie eina varguolių keliais.

Tokie —

Vargiai susilauks... pagyrimo:
Sotiems neįtiks, alkani pasakys,
Duokš duonos mums, dainiau, ne rimo...

Tokiems tiktai tolima ateitis vien tegali parodyti savo dėkingumą. Šioje gi gadynėje juos laukia vargai, ašaros.

Tačiau, nežiūrint į tai, dainius neišsižada Lietuvos ir savo pašaukimo. Jis myli ją visa širdžia ir, analizuodamas tą savo meilę, nurodo jos priežastis. Tai Lietuvos vargai. Dainius viešai tai pareiškia:

Bet labiausiai tave pamylėjau, skaisti,
Užu tai, jog taip daug, vai, taip daugel kenti.
Užu ašaras tavo... Gaivia jų rasa
Gal iš nauja atgims mūs žemelė visa...
Užu vieką tą didįjį tavo, kurį,
Lietuva, tu savyje turi...
Bet labiausiai už mūsų kariones vargus,
Kur pamatu rytdienai bus...

Antroji rinkinio dalis—«Kur sesių darželiai žali»— susideda iš keturių, grynai tautos dvasioj suposmuotų dainelių. «Gailioje dalelėj» puikiai nupiešta liūdnas likimas trijų brolelių, žuvusių kare, ir trijų seselių ištekėjusių už nemylimų vyrų girtuoklėlių. Kitoj dainoj («Vai tu sakal, sakalėli») sakalėlis skundžias:

Pamylėjau aš paukštelę
Ne savo plunksnelių,
Pasirinkau sau panelę
Ne sakalų šeimos.

Patartumėm tą dainą atmintinai išmokti mūsų jaunimui, ypač tiems, kurie rengias rinktis sau žmonas «ne savo plunksnelių» ir «ne savo šeimos».

Trečia dalis—«Kovoj su priešgina dalia». Čia randam daugiau subjektyvizmo ir asmeniškų nusiskundimų. Kai kur, rodos, išeina aikštėn net autobiografiški bruožai. Pav., «Gyvenimo rinkoj» dainius kalba apie save šitaip:

Iš pat mažumės išaugintas vargelio —
Mačiau aš aplinkui vien melą ir gėdą,
Kaip žmonės kits kitą be gailesčio ėda,
Ir nutariau jiems pasitraukti iš kelio.
Nors troškau, neteko man laimės išgirsti
Šypsojimo mielo; man buvo žadėtas
Mažučio žmogiuko gyvenimas kietas,
Kaip žiedas nuskintas, suvyto jaunystė.
Ne draugas aš jiems ir jie man ne bičiuoliai...
Veikėjai vadai, — sau turtus susikrovę,
Plačiai gal jie semtis pasaulio gerovę, —
O aš tebėsu vien poeta ligšioliai.

«Pasitraukti iš kelio», žinoma, yr galima, bet vargo išvengti kur kas sunkiau. Matyt, tai atsitiko ir su dainium, nes jis toliau skundžiasi:

O žinau, jog mano dainos
Būtų kuolinksmiausios,
Kad akyse nerasotų
Ašarėlės gausios.
O žinau, kad begalinis
Būtų jų drąsumas,
Ale slegia, ale žudo
Vargas mano dūmas.
Ale slegia, ale žudo
Laisvą įkvėpimą
Vergo darbas, vergo skurdas,
Net daina užkimo...

Nejaugi dainiui niekur nebėra paguodos? Vienatinė jo paguoda — svajonė. Štai kaip poeta į ją atsiliepia:

Vai, sesule mano, gūdi svajonėle.
Gūdi, gaili raudojėle — dainelės dukrele.
Tikrai tu man viena tai sparnus prisegsi,
Greičiau žaibo žaibužėlio tai su manim lėksi.

Bet svajonės galybė apribota. Ji, kaip paukštelė, kiek paskrajojus padangėj, turi nusileisti realin gyveniman, su jo vargais ir erškėčiuotais keliais. Nusileidus gi, tuoj mato, kad žemėj rojaus nėra, kad jo vietoj stovi bauginanti mirties šmėkla. Taigi poeta ir prisipažįsta, besvyruojąs tarp dviejų gyvenimo polių:

Aš kitąsyk sapnuoju
Gan įstabius sapnus,

Ne tai, kad apie rojų,
Ne tai apie kapus...
Ir maišosi ir mainos
Regėjimai keisti,
Tai skamba linksmos dainos,
Tai šermenys arti...

Mirties šmėkla, matyt, stoja kartais prieš dainių, kaip gyva, kad jis dvasios akimis mato net savo laidotuves:

Man rodos — savo šermenų
Matau procesiją tai graudžią,
Ir paskui savo juodą karstą,
Draugų būryje aš einu...

Kitoj vietoj poeta sakos nebenorįs nieko, ko pats remdamasis vien savo vieku pasiekti negalįs, ir žada visus savo neįvykintus troškimus nunešti «į šaltą kapinyną».

Kaip mato skaitytojai, baigiasi šis naujas rinkinys gan liūdnomis dainomis. Kas čia kaltas, nėsame įgalioti ařčiau tyrinėti. Pildydami kritiko pareigą, turime čia vien pažymėti, kad L. Giros talente matos žymi pažanga. Jo dainose daug tautiškos dvasios. Ji žymu tiek eilių turiny, tiek ir jų formoje.

Bet iš kitos šalies pasikartoja pas dainių gan dažnai ir senoviniai eiliavimo netobūlumai. Poeta labai dažnai neatskiria garso **o** nuo **uo** rimuose, pav. artoją — prakaituoja, sodžių — užuodžiu, raudona—duona, temoka—juoką, mylimoja—mėlynuoja ir tt. Vienas antras toks rimas dar pakenčiamas, bet kai jų pasitaiko daug, noris autorių už tai pabarti. Tas pat pasakytina ir apie rimus, kuriuose i e rimuojama su ė, pav., šviečia—norėčia., pasvietį—sėti ir tt. Tokių rimų tokiam gabiam eilininkui, kaip L. Gira, reiktų vengti.

Pagirtinas autorius, kad ne vienas savo eiles yr parašęs liaudies dainų pavidalu. Bet imdamas liaudies dainų formą, privalo ją imti gryną, apkuoptą nuo jos netobūlybių. Tuo tarpu Giros liaudies dainose gan dažnai pasitaiko akcento iškraipymų. To

naujose dainose neturėtų būti. Todel mes kategoriškai smerkiame tokias eiles, kaip «Mano sesulėje»:

Augštai danguj šviečia tai gražiai žvaigždelės,
Spindulėlių tūkstantėliais tai mums mirgėdamos,
Tai mums mirgėdamos, kelią nušviesdamos.

Arba toliau:

Tik tu mane viena liūdną palinksminsi.

Toks «kantičkinis» eiliavimas, metas jau mesti. Galop ir žodelį tai Gira labai dažnai ir labai keistai vartoja. Kauniškė sintaksė tokio vartojimo nežino.

L. Girą laikome ne vien vilniečiu bei dzūku, bet ir visos Lietuvos dainium, taigi turime teisės reikalauti, kad jis dainuotų ne vilnietiškai, bet grynai lietuviškai.

Šis naujas L. Giros eilių rinkinys išleistas labai dailiai. Poezijos mylėtojams karštai jį rekomenduojame.

III.

Taraso Ševčenkos. EILIŲ VAINIKĖLIS. Lietuvių kalbon išvertė ir įžangą parūpino Liudas Gira. Seinai, 1912, 36 psl. in-16.

1911 m. vasario 26 d. sukako lygiai 50 metų nuo didžiausío ukrainiečių poetos Taraso Ševčenkos mirties, o vasario mėn. 1914 m. sukaks 100 metų nuo jo gimimo. Líūdnas buvo Ševčenkos gyvenimas, liūdnos ir jo daínos. Bet iš jų, galima sakytí, yr gimus tautinė ukrainiečíų idėja, nauji jų gyvenimo idealai, nauji socialiniaí ir politiniai siekiniai.

Mums Ševčenka ligšiol buvo kaip ír nežinomas. Bet kadangi mūsų ir ukrainiečių padėjime yr daug ko bendra, tat ir šis Ukrainos poeta, kaipo „verksmo dainius", pigiai gali rasti ne vieną atbalsį ir lietuvių širdyse. Tai turėdamas omenyje, L. Gira ir išleido šį Ševčenkos dainų rinkinėlį savajame vertime.

Dainos parinktos gana sumaningai, bet vertimas geru pavadinti negalima. Perdaug jau čia leido sau vertėjas „poetiškų licencijų".

Rimų kaip ir nėra, nes juk negalima pavadinti rimais tokio eiliavimo, kaip, pav., dienelė — gali, metai—mato, sūneliams -kelio ir tt. Kitur net ritmas neišlaikytas, pav., dainose „Našlaitėlė" (10 eilė) ir „Oi neveski turtingosios" (abi paskutini eili).

Apskritai sakant, visai silpnos Giros eiliavimo pusės, kurias nesenai nurodėme, recenzuodami jo rinkinėlį „Tėvynės keliais", čia atsikartoja dar didesniame laipsny.

Tiesa, poezijos gražybė — eilių turiny, dainiaus mintyse, bet visgi reiktų mūsų poetams atsižvelgti labiau ir į eilių formą. Pirm kokių 20 metų toks eiliavimas gal būtų buvęs ir geras, bet dabar mes esam jau daugiau išlepinti ir turime teisės statyti mūsų dainiams bent kiek didesnių reikalavimų ne vien turinio, bet ir formos žvilgsniu. Geriausiai išversta čia „Vis toja man". Veikalėlis išleistas didžiausios baudžiavos sukaktuvėms paminėti.

IV.

Liudas Gira. BEAUŠTANTI AUŠRELĖ. Pjesa dviem paveikslais. Vilnius, 1913, 20 psl. in-8.

Veikalas iš visų pusių nevykęs. Savo turiniu jis yra gyvas „Probočių šešėlių" šešėlis, o kalba kimšte prikimšta visokių vietos provincializmų: loc, butau, niaugi, porinti, uogela, širdela, kumula, ledokas ir k. Vietoj mano tavo, savo vartojama ma, ta, sa. Iš tų trijų sutrumpinimų lietuviai kauniečiai tik vieną sa tevartoja, bet ir jis yra tesakomas vien kreipiantis į šunį (sa, sa, sa), o ne į žmones. Brukti panašūs provincializmai rašomojon kalbon — yra tiesiog ji gadinti. Mes prieš tai jau esam protestavę ir toliau protestuosime.

Išviršinė veikalo pusė irgi nekokia. Ketvirtame puslapy daugely vietų, raidžių, matyt, pritrūkus, ištraukinėta l ir užmiršta atgal įstatyti. Del tos priežasties randame ten tokių gražumų kaip šit: skebė,

enkus, Žagiris, tuomos, veuvos, pasienkė, viet. skelbė, lenkus, Žalgiris, pasilenkė, veluvos, tolumos...

Autoriaus ir leidėjo tiesiog čia apsileista.

V.

Liudas Gira. ŽIEŽIRBOS. 1912—1920 m. poezijos. «Švyturio» B-ės leidinys. Kaunas—Vilnius, 1921, 109 p. in-12.

Po «Dūl-dul-dūdelės», po «Tėvynės keliais», po «Žalioji Pievelė» — štai ketvirtas L. Giros originalių eilių rinkinys. Jis pavadintas «Žiežirbos». Žiežirbų esmė yra, kad jos sužiba, bet nesušildo, ūmai blykstelėjusios, greit užgesta. Panašių ypatybių turi ir šios naujos L. Giros «poezijos». Technikos žvilgsniu jos labai tobūlos, matyt, rūpestingai dailintos, poliruotos; nuo to kai kurios net žvilga. Bet, deja, yra jose ir tokių, kurios širdies nesukrato ir didesnio įšpūdžio nepalieka. Mat, skaitytojams sujudinti reikia augštesnės meilės — gilaus persiėmimo žmonijos idealais... Pro meilę asmenišką, paprastai siauručiukę ir egoistišką, pro teatralį rodymą savojo «aš», su jį vieną tepaliečiančiais vargais ir skausmais, žmonės dažniausiai šaltai praeina. O dar netikesnis poezijos objektas—tai asmeniškas dainiaus ilgesys. Užsienio poezijoj su juo mums niekur neteko susidurti. Tuo tarpu mūsų jaunųjų dainių eilėse jis užima dominuojančią vietą. Jas beskaitydamas, tik ir girdi aimanavimų: «Man ilgu, man ilgu», kartojamų įvairiausiais balsais ir tonais. Kad jauni dainiai tai daro, tai da suprantama: pajutę savy pirmutinį ilgesį, jie mano atradę niekam nežinomą Ameriką. Daug sunkiau pateisinti L. Girą, pasirinkusį irgi tą pat nedėkingą temą ir net paskyrusį jai savo «Žiežirbose» pirmąją vietą:

Išėjau į lygų lauką—Ilgesio laukelį,
Kur svajužės drąsios plauko—Ir nurimt negali. (5)

Šis «ilgesio laukelis» labai panašus į Lasto «troškimų pundelį». Skirtumas tik tas, kad Lastas troško ramybės ir tylos, o L. Gira užvis ilgis «džiaugsmo skraistės» (5), «džiaugsmo grožio» (13), «džiaugsmo

lankos» (20), «džiaugsmo gėlių» (21), «džiaugsmo spindulėlio» (24), «džiaugsmo šventos ribos» (24) ir t.t. Troškimai natūraliai, nes kas gi džiaugsmo nenorėtų, bet ar tiems troškimams reikėjo tiek daug užleisti vietos «Žiežirbose», tai yra klausimas, kurį paliekame atvirą.

Be «džiaugsmo», turi L. Gira ir kitų troškimų, k. š., tapti senovės laisvu vikingu, rūstaus kryžeivio sūnum, Rolando, Gotfrido, Tankredo žygių dalyviu, Graalio ieškotoju ir apskritai

Atgimt kada nors su pasauliu senu. (41)

Išdėta tie troškimai dainiaus «Vizijose», kurios yra tikrai gražios, jei ne pačios gražiausios visam rinkiny.

Be tų fantastiškų troškimų, daug vietos «Žiežirbose» užima realis pasiilgimas laisvės ir ramaus šeimyninio gyvenimo, dainiui kaliniu įkaitu tapus. Sėdėdamas kalėjime, jis sukoncentravo visas savo atminties ir jausmo jėgas vienan objektan, savo žmonon. Iš čia ištryško ištisa eilė «Ilgesio dainų», žėrinčių tikrais poezijos perlais ir neturinčių mūsų poezijoj sau lygių. Negalime susilaikyti neperrašę čia iš tų originalių skaisčių erotikų bent kelių posmelių. Štai, pav., jų pradžia:

Užu krotų geležinių, už drūtų,
Tarpe sienų svetimųjų uždarytas
Sėdžiu vienas ir svajoju, kaip tai Tu
Vėl myluosi, kai vėl būsime kartu,
Kai išauš vėl mano laisvės rytas. (42)

Žiūrėdamas į savo žmonos fotografiją, dainius pergyvena iš naujo savo pirmosios meilės idiliją:

Myliu Tave, myliu Tave iš naujo,
Geroji Drauge!
Ir lyg sparnai staiga man būt išaugę
Į kelią naują. (46)

Jis siunčia jai gražų «labą naktį»:

Laba nakt, laba nakt Tau, meilyte!
Migk, brangioji, ramiuoju sapnu!

Te Tau padeda jis išblaškyti,
Priminimą skaudžiųjų dienų!

— — — — — — —

Migk ramiai ir sapnuok kuo saldžiausiai
Kaip—smagi—sapnavai kitados;
Nors manęs nematai, mylimiausia,
Bet aš Tavo lig amžių laidos. (51)

Norėdama paskubinti paliuosavimą savo vyro, žmona važiuoja Kaunan pas Lietuvos vyriausybę. Tai nelaimingam kaliniui suteikia vilties, ir jis dainuoja:

Aš vyliuosi, aš tikiu—Taip man rodos,—
Neparvežti negali—Tu paguodos...
Ir nors paveržė Tave—Erdvių tolis,
Aš jaučiuosi nuo Tavęs—Nenutolęs.
Ir nors būtumei, brangi—Dar toliau Tu,
Mūsų artimas ryšys—Nesiliautų!
Aš žinau, jog Tu mane—Vis minėsi,
Visą kelią būsim vis—Dviese, dviese. (56)

Bet pastangoms paliuosuoti įkaitą reikia laiko; tuo tarpu kalinį kamuoja juodos mintys. Jis ginas nuo jų ir drauge skundžias:

Teka saulė, kitiems teka—Man neaušta...
Kam žiedus, man sviedė stiebą—Tik nulaužtą...
Stiebą sviedė dalužėlė—Sausą dagį,
O kiti žiedais grožėjas—Saulę regi.
Niaugi, niaugi neišauš jau—Man jinai,
Nepražys nejau širdis man—Amžinai?!
Niaugi laisvos mano dienos—Nebsugrįš?!
—Juodos mintys, mintys blogos—Štiš, a štiš! (58)

Nuo juodų minčių vėl kreipias mintimi į savo žmoną:

Ką aś duočia, kad žinočia—Kur dabar esi—
Ar žala širdužėj Tavo—Ar viltis šviesi. (61)

ir toliau:

Aš be baimės išgerčia lig dugno
Skausmo taurę, pusiau jau išgertą,
Kad tave aš galėčia išvysti
Dar nors kartą, nors vieną tik kartą. (65)

Šiomis «ilgesio dainomis», kurioms labiau pritiktų «meilės dainų» vardas, L. Gira pagamino mūsų

literatūrai dalyką, galintį lygintis su Slavackio «W Szwaicarji», o savo žmonai jis pastatė iš jų gražiausį literatinį paminklą. Jei kitų dainių žmonos pareikalautų sau panašaus paminklo iš savo vyrų, šie atsidurtų labai keblioj padėty, nes vargiai bau įstengtų šiame dalyke su L. Gira susilyginti. Laiminga p. Girienė, sugebėjusi tiek jausmo ir meilės įkvėpti savo bardui-vyrui, jei tik ta jo meilė tikrumoje yra taip gili ir graži, kaip šiose jo «poezijose».

Nemažiau jausmo ir poezijos yra ir dainiaus laiške Vaižgantui, rašytame iš Dvinsko:

Jau Lietuvoj pražydo vyšnių sodai,
Laukų kaurai jau puošiasi margai;
Visiems, visiems, gegužė, saulę rodai,
Tik man, tik man tebžydi vien vargai!...
Panemuniais darželį ruošia sesė,
Užmiršus dūmą savo slapčią, skaudžią,
Tik man žaibai tebgraso vis, kaip grasė,
Ir ilgesys beviltis širdį spaudžia!..
Ne man tie vyšnių žydi smagūs sodai,
Ne man sirps saulėj jų raudonos kekės,
Vis taip pat kelias užkirstas paguodai,
Vis taip pat skausmas mano neišsekęs. (66)

Iš visų tų pavyzdžių matyti karšta autoriaus širdis, gilus jausmas ir žymus dainiaus talentas. Visuomenė gali džiaugtis susilaukus tokio giesmininko. Tik poetos talentas ne vien teikia jam teisės būti gerbiamam, bet ir uždeda pareigų — rodyti tautai kilnius idealus, kelti ir vesti ją prie jų. Deja, «Žiežirbų» autorius tų pareigų nemato, jis net sakosi nežinąs

Kuo tikėti ir kuo viltis?
Ko laikytis mums tvirtai?

nei

Kas tieson nurodys kelią,
Ir ar kelias toks yra? (31)

Tai visai dainiui nepritinkąs skepticizmas. Tiesa, jis žinąs «šviesų rytojų» ir galėtų apie jį dainuoti, jei norėtų (84), bet, matyt, to noro savy nejaučiąs ir todel tautos vadovavimą paliekąs kitiems. Jiems tai ir skiriąs savo paklausimą:

Ei vadovai, tvirtabūdžiai,
Kur gi, kur gi vedat mus?..

O jei taip, tai kuo gi laiko save pats dainius. Į tai jis atsako šiais žodžiais:

O aš, kas aš? Aš vien poetas
Skausmų vargelių numylėtas,
Vien meilės ir sapnų žynys,—
Kursai neturi nieko kita,
Tik širdį jauną amžinai
Ir pats nežino, ką ryt rytą
Jausmų pagautas pramanys. (29)

Kiek tolėliau jis priduria prisipažinimą:

Užtenka sapno man skaudaus,
Užtenka man skambios dainos,
Manim sutvertojo puikumo. (30)

O kitur apibūdino save vienu žodžiu, sakydamas

Ašai ilgesio poetas. (83)

Kad dainius tuo tenkinasi, tai jo dalykas. Objektyviai imant, tai labai mažoka. Seniau ir pats jis rimčiau žiūrėjo į poetos pašaukimą:

Kaip kankliai be stygų—Tauta be poetų.
Be jų kas jai ateitį—Šviesią žadėtų...
Kas šauktų jaunimą—Į darbą pakilų.
Kad kankliai rūdytų—Poetų-vaidilų[1]).

Vadinas, poeta tur žinoti, ką jis gieda ir kam tarnauja. Jo pareiga būti tautos žadintoju ir vedėju, o ne savo ilgesio supėju bei jausmų pastumdėliu. Kaip dailės, taip ir poezijos kūryba privalo būti socialis darbas, kilniausia to žodžio prasme. Kas tą poetiškos kūrybos žymę paneigia ir užsidaro solipsizme, tas negali turėti nė jokių nuopelnų visuomenėje. Tuo tarpu «Žiežirbų» autorius yra gana augštos nuomonės apie savo nuopelnus. Kad tauta jų kartais nepamirštų, jis paduoda jai ilgoką jų sąrašą:

Žinau: į tėviškės iždyną
Ir aš įdėjau savo dalį,

[1]) Žiūr. augščiau 135 psl.

Ir to man nieks atimt negali...
Aš Lietuvos jaunutei dainai
Skinu į garbę naują taką;
Aš rodau kelią jai, kur eina
Į nemarios Elados šalį —
Kur įkvėpimo versmės teka,
Kur meilės grožis viešpatauja
Vienintėlis ir visagalis. (30—31)

Ką čia norėjo autorius pasakyti, atspės tai nebent garsusis mūsų kritikas E. Radzikauskas. Mums tik aišku, kad paminėtas čia «kelias į Elados šalį» negali reikšti klasiškos graikų poezijos, nes «Žiežirbose» mes neradom nei homėrinių, nei sofoklinių, nei anakreoninių, nei kitokių klasiškų elementų. Nėra jų nei «Dul-dul-dūdelėj», nei «Tėvynės keliais». Taigi belieka spėti, L. Girą parodžius tą «naują kelią» Eladon nebent savo naujose, niekur da nepaskelbtose «poezijose», kokioj poemoj à la «Odisėja», ar dramoj à la «Antigona», ar ditirambuose Bakcho ir Veneros garbei à la Anakreonas. Jei visa tai gatava guli L. Giros tėkoj ir netrukus išeis iš spaudos, mes, žinoma, lenkiam prieš jį galvą ir pripažįstam vadovu į klasiškąją poeziją. Bet jei jis tą vardą yr davęs remdamos vien «Žiežirbomis», «Dul-dul-dūdele» ir «Tėvynės keliais», tai turime viešai pasakyti, kad tai neatatinka tiesai. L. Gira — graikiškame chitone — tai gera tema Vilkolakiui, o ne rimtai kritikai. Bet gal mes suklydom, gal «Žiežirbų» autorius turėjo čia omenyje ne seną klasicizmą, tik naują parnasizmą, vedantį savo kilmę irgi iš Elados? Bet šiuo keliu kur kas anksčiau prieš L. Girą yr pradėję eiti B. Sruoga, F. Kirša ir kiti mūsų jauni dainiai, parodžiusieji tikrų pastangų tapti parnasistais. Taigi, mums matos, L. Giros čia apsirikta ir ne ant to žirgo sėsta.

Antra mūsų dainiaus klaida yra ta, kad jis apsireiškusį Eladoj «meilės grožį» laiko «vieninteliu ir vsagaliu». Tai dar didesnė netiesa, nes, pav., šv. Pranciškaus, Dantės, Rafaelio, Mikel-Andželo krikščioniškios meilės grožis stovi kur kas augščiau už pagoniškąjį sengraikiškąjį. Vadinti šį pastarąjį «vieninteliu»

ir dagi «visagaliu» yra tai vis tiek, ką pasakyti, jog pasaulį išganysiąs pagoniškasis Eros, o ne krikščioniškasis Logos. Su tuo joks giliau mąstantis kritikas nesutiks. Bet jis mielai pripažins, jog L. Giros dainos yra nemažas «turtas», jog daugelis jų «nešioja skausmo žymę», jog jos yra «jaunos, gyvos». Tai yra tikras «Žiežirbų» autoriaus nuopelnas, kurio, iš tikrųjų, nieks iš jo «atimt negali»...

Ne be to, kad «Žiežirbose» nebūtų ir pilietinių temų. Karas, okupacijos vargai, Lietuvos atgimimas— yr atsiliepę L. Giros liroj tam tikrais akordais. Jie negausingi, bet užtat energingi ir pranašingi. Tai matyt iš eilių, įvardintų «1914—1916 metai», kur tarp kitko dainius yr drąsiai pareiškęs:

Tačiau man negaila ramybės senos!
Aš sveikinu audrą, kurioj išdienos,
Meilesnis, ramesnis dar Rytas!..
Neslėgs gi vargai visados!
Nurims! Ir linksmesnis išauš mumiems Rytas!
Juk mūsų engėjas žiaurus išvarytas,
Kad nebegrįžtų niekados! (73)

«Meilesnis» rytas, tiesa, jau išaušo, bet ar jis bus «ramesnis», tai parodys ateitis.

Panašių minčių randas ir kitose eilėse, skirtose «1918 metams» (74).

Meilė savo krašto sostinės yr įkvėpus dainiui tikrai poetiškąjį «Vilnių». Štai keletas imtų iš ten strofu:

Gražus, o Vilniau, tu ryto metą,
Kad saulė teka nuo Kryžių kalno—
Ir ten matai tu jį, kaip ant delno,
Tik jis pro miegus tavęs nemato...
Dar miglos švelnios šydu jį vysto,
Kovot su saule lyg pasiryžę,
Bet jo bažnyčių auksiniai kryžiai
Jau šypso saulei, kaip tu jaunystėj...

— — — — — — — — —

Namų, bažnyčių smagus audimas
Žaliaisiais sodais gražiai kaišytas,
Vilioja širdį, lyg pats tas rytas!
Stebies—iš kur tik tiek grožio imas?!.. (69)

Baigias «Žiežirbos» įvairiais vertimais iš Marės Lastauskienės, Heinės, Kondratavičiaus, suomių Kalevalos. Prasčiausiai išėjo Heinės «Žiemos pasaka», geriausiai Lazdynų Pelėdos «Nemylėjo, oi — Jonulio niekas oi» ir «Kalevala». Jos oficialis vertėjas A. Sabaliauskis turėtų imti iš Giros vertimo pavyzdį, jei nori padaryti tą suomių tautinę poemą skaitytiną lietuviams.

L. Giros kalba yra turtinga retesniais žodžiais, naujais palyginimais. Prikiština tik vartojimas rytietiškų formų eitai, būtai, labyn ir k. viet. eitum, butum, labiau ir t.t. Del ko šios pastarosios Girai nepatinka, mes nežinom. Žinom tik tiek, jog pripažinus Giros pasielgimą teisėtu, turės teisės kiekvienas kišti literatinėn kalbon savo tarmę. Šalia rytietiškumų ims brautis mūsų poezijon žemaitiškumai, anykštietiškumai ir kitoki provincializmai. Ar tai bus gera, tesprendžia skaitytojai.

Nėra girtinas ir tūlas specifiškai giriškas minčių palaidumas bei jų praskiedimas. Tai ne vienoj vietoj daro L. Giros eiles apyskysčias ir ilgokas. Čion pridera, pav., «Ak kaip kartais sunki» (11), «Stebies, kodel ant mano veido» (13), «Buvo laikai» (16), «Burtų šalis» (33) ir k. Bet visas tas neigiamas puses žymiai persveria teigiamos «Žiežirbų» ypatybės— jausmo gyvumas, kalbos gražumas, rimų įvairumas, eiliavimo taisyklingumas ir turinio rimtumas. Jos tai ir padaro, jog tarp pastarais laikais išėjusių eilių rinkinių «Žiežirbos» kad ir ne visai tobūlos, vis delto yra pastatytinos šale Putino eilių, kaipo pačios gražiausios.

M. Gustaitis.

I.

A. Mickevičiaus. KRIMO SONETAI. Lietuvių ir lenkų kalbom. Vertė ir išaiškino M. Gustaitis. Vilnius, 1910, in-8 psl. 64.

Yra dainių, kurie soneto formos instinktyviai nemėgsta. Mat, ji yra visada vienokia, neatmainoma, lyg koks plieno modelis: įpili jon ištarpytos naugės, mechaniškai suspaudi, na ir gauni, kiek palūkėjęs, kokią stovylą ar šiaipjau architektūros ornamentą. Rašant sonetą, tenka irgi panašiai elgtis: įkvėpimo įkaitintą mintį turi lieti ir gerokai spausti, kad ji vargšė 14-je soneto eilučių visa sutilptų, neprarasdama nieko iš savo pilnybės, gyvybės ir gražybės. Nežinau kodel, bet man asmeniškai toksai griežtas reikalavimas visada atrodė poezijos profanacija. Su soneto sąvoka visados mano galvoj jungdavos neatskirtinas įvaizdas kažkokio siaurumo, ankštumo, smulkumo, keistumo, nenatūralumo.

Sonetas atrodė man ne tik kaipo poezijos miniatūra, bet stačiai kaipo poezijos kąsnelis, panašus į keturkampį mechaniškai sukapotojo arbatinio cukraus luitelį. Todel sakinys «parašyk sonetą» — reikšdavo man beveik tiek pat, ką ir pasakymas: «duokit šen poezijos už 14 kapeikų»!...

Bet kaip yra instinktyvių soneto priešininkų, taip netrūksta ir jo karštų mėgėjų. Tokiu nepaprastu mėgėju ir net, galima sakyti, tikru sonetistu pas mus yra jaunas talentuotas dainius M. Gustaitis.

Jis ne tik parašė platų tyrinėjimą soneto istorijos [1]), bet daug pasidarbavo dar ir praktiškai, popularizuodamas tą poetiškąją formą mūsų rašliavoj. «Draugijoje» esame davę ne vieną iš jo orginalių so-

[1]) Sk. «Dr.» T. VI, psl. 21—35, 131—140, 351—355.

netų[2]), retkarčiais davinėjome ir jo iš Mickevičiaus verstuosius «Krimo sonetus»[3]). Dabar autorius šiuos pastaruosius iš naujo peržiūrėjęs ir ištaisęs išleido atskiroje knygutėje, pridėjęs trumpą prakalbą ir patį lenkišką sonetų orginalą. Lenkiškas tekstas, mūsų nuomone, atneš skaitytojams dvejopą naudą: lenkams parodys, kad lietuvių kalba nė kiek nepanėši į lenkiškąją, o lietuviams padės suprasti sunkesnes vertimo vietas, kurių prasmė be originalo vietomis gan sunku atspėti.

Padėjimas lenkiško teksto greta lietuviškojo bus naudingas ir patiems kritikams. Jie pamatys iš čia, kokias stilistiškas sunkenybes turėjo pergalėti vertėjas, besistengdamas ir nuo originalo minčių nenutolti ir taisyklingąją soneto formą išlaikyti. Tame dalyke M. Gustaitis parodė tikrai nepaprastą artizmą. Jojo vertimas, apskritai kalbant, yra tikrai dailus, lengvas ir įvairus. Žodžių apstybė tiesiog nuostabi. Mūsų jauniems poetoms patartumėm kasdien skaityti tuos sulietuvintuosius «Krimo Sonetus», kad geriau suprastų lietuvių kalbos turtingumą, plastiškumą ir elastiškumą.

Žinoma, kaip visur ilgesniam darbe, taip ir gerb. Gustaičio vertimuose pasitaiko vietų silpnesnių, pvz.: VI, 11 ritmas netaisyklingas, trūksta vienos sąjamos, matyt, praleistas kažkoks žodis; XVIII, 12 «bardonas» sutrumpintas į «bard'ną»; — lietuvių kalba tokios poetiškos licencijos nepripažįsta, tai vistiek, kaip kad d o b i l ą sutrumpintumėm į d o b l ą. «Potockaitės karste» daug prastų rimų (a k e l ė s — ž e m e l ė s, m e r g a i t ę — g i e s m a i t ę ir t. t.).

Randasi ir žodžių ne visai gerų, pvz.: ž i e d u o t i n ė (II, 3) i l g ž a s č i a i (II, 11), g r i o v ė = ruina (VI, 8), pieva gėlėmis r i p u o t a? (XI, 5), a p v a d a s = obwód (V, 8).

Kai kur pasitaiko ir rašybos nenuoseklumų, pvz.: V, 12 randame žodį p l a š t a k i s = m o t y l, kurs VIII, 3

[2]) T. V. psl. 418. VI. psl. 330, ir t. t.
[3]) T. VII. psl. 2—5 252 ir t. t.

virsta kaž kodel plestakėle; vietoj ledo autorius rašo lado (V, 1).

Bet, žinoma, vis tai mažmožiai, kurie veikalo vertės nė kiek nemažina, bet tiktai, lyg dulkės, jo skaistumą bent kiek pridengia.

Nuoširdžiai linkime gerb. autoriui pasisekimo tolesniuose jo literatiškuose darbuose, kurių skaičius, duok Dieve, kad kasmet vis augtų, o jų artistiškoji vertė eitų tobūlyn.

II.

1. M. Gustaitis. SIELOS AKORDAI. Jaroslavlis. 1917, 64 psl. in 16.

2. M. Gustaitis. AUREOLĖ. Oratorija. Antroji laida. Jaroslavlis. 1918, 62 psl.

3. M. Gustaitis. TĖVYNĖS AŠAROS ir ERŠKĖČIŲ TAKU. Eilės. Jaroslavlis. 1916, 64 psl.

M. Gustaitis jau nuo senai eiles rašinėja. «Draugijoj», «Ateityj», «Vaivorykštėj» tekdavo ne sykį jomis gėrėtis. Dabar autorius jas surinko ir išleido trijuose augščiau įvardintuose rinkinėliuose. Apie jų poetišką vertę tariamės būsiant ne pro šalį atskirai pakalbėjus.

1. Viena viduramžio šventoji sakydavo apie žmogaus sielą, ją esant simfoningą—symphonialis est anima. Ypač tai pritinka kalbant apie poetų sielas, imančias virpėti nuo mažiausio gyvenimo sujudimo bei įspūdžio. Tokią par excellence simfoningą sielą turi ir M. Gustaitis. Matyt, jis ir pats tai jaučia, nes padėtam pirmoj vietoj rinkiniui yr davęs «Sielos akordų» vardą. Akordai — tai muzikos, simfonijos elementai. M. Gustaičio sieloj jų, matyt, ne tik esama labai daug, bet ir dailių dailiausių. Visi harmoningi, nė vieno disonanso. O kas da svarbiau, tie sielos akordai apsireiškia ne vien dailiais skambėsiais, bet ir augštai patriotiška mintimi. Tuščio žaidimo rimais, kaip pas F. Kiršą, čia nerasi. Graži mintis apvilkti dailiais poezijos rūbais, tai M. Gustaičio «sieksmas», kurį jis nuolat turi omenyje ir beveik visada laimingai pasiekia.

Del daugumo, «Sielos akorduose» atskirų dalykėlių nedaug, viso labo tik 13, bet užtat beveik visi tiekia skaitytojui tikro estetiško pasigerėjimo. Tiems žodžiams patvirtinti štai keletas pavyzdžių. Padėtos pirmoj vietoj eilės «Ant kryžkelės» prasideda šitaip:

Tai atjoja trys broleliai
Viešu keleliu;
Kad prijojo kryžmą kelią,
Vienas klausia jų:
Pasakyki, miels seneli,
Kurs čionai meldies,
Į kurią mums joti šalį?
Ieškome kloties.

Senelis duoda žinomą liūdną atsakymą, nelemiantį nieko gera. Drąsūs broleliai tuo nenusigąsta, ir kiekvienas iś jų renkas sau pavojingą kelią. Tai išvydęs, senelis su džiaugsmu dūmoja:

Nors jojėjas augšto kelio
Laimės neregės,
Bet ant balto jo žirgelio
Įpėdinis sės.
Ir pasieks tvirčiausią pilį
Ant šviesių kalnų,
Kur gyvena tiesą mylį
Sūnūs milžinų.

Kaip mato skaitytojas, ir mintys čia ir eilės plaukia lengvai, skamba kaip muzika, smegte smenga atmintin. Dailės žvilgsniu — tai tikras deimantėlis, dėtinas visosna chrestomatijosna.

Verskime toliau: štai neužmirštinas «Ilgesys», štai «Laisvės» himnas:

Sukrušo ranka geležinė
Vergybos sutrupo grandis,
Kur engė žmoniją, tėvynę,
Kaip Làokconą angis...

Toliau eina tikrai orfejinis balsas į «Jaunas širdis«. Kas iš jaunų nesuvirpės, skaitydamas kad ir šią tos dainos vietą:

Tai trispalvė vėliava
Plevesuoja iškilmingai,

Ant jos Vytis — Lietuva
Tarsi kalba paslaptingai:
— Čion suburkit savo širdis!
Jaunos širdys visa gali —
Jos ir Lietuvą nuirdys
Į garbingą laisvės šalį.

Arba kas iš jaunų nepritars dainiui, šaukiančiam:

Juoba mes jauni irėjai
Į stebūklus įtikėję,
Ant kuprotos jūrės marės
Gaivalų nebojam karės:
Jie negąstūs jaunai dvasiai:
Tikim, mylim, turim viltį.
Kas galėtų mus užvilti?
Veskim giesmę, veskim drąsiai. (34)

O kiek graudumo ir dailaus simbolizmo «Vėliavoj», parašytoj liaudies dainų forma.

Šalia orginalių eilių yra čia ir keletas vertimų: Puškino «Uznik», Baudelaire'o «Spleen», V. Hugo «Conscience», Mickevičiaus «Farys». Visi gražūs, vykę, ypač du pastaruoju, kuriuodu visai prilygsta originalui.

Kaipo tikras poeta, M. Gustaitis neberia eilėmis, kaip šiaipjau eilininkai. Poezija jam ne žaislas, bet nuolatinis kilimas ir kitų vedimas augštyn — prie Gražybės Idealo:

Vai lėkiva, lėkiva, giesme,
Kur neša Grožybės sparnai!
Ten šviečia diena amžinai,
Ten vieškelį sielai nutiesme.
Augščiau mano giesme, augščiau!
Ji lekia sparta meteoro,
Ir pasiekė sritį ten jau,
Kur nėr atmosferos nei oro... (16—17)

. . . .

Kaipo tikras poetas M. Gustaitis davė mums šiame rinkinėlyje non multa, sed multum. Del to jo «Sielos akordai» ir pasiliks visados žymiu įdėliu mūsų dailiojon literatūron.

2. «Aureolė» yra tai būsimosios «oratorijos» tekstas. Oratorija vadinasi «dvasiškoji drama su

muzikos kompozicija solo, chorams ir orkestrui», kitaip sakant — tai «muzikos dramos koncertinė kompozicija». Pridėtame šio veikalėlio gale straipsnyje autorius išdėsto trumpai oratorijų atsiradimą ir istoriškąją jų evoliuciją amžių bėgyje lig pastarųjų laikų. Kaipo tam tikra dailės rūšis, oratorija niekad nebuvo plačiai įsivyravus ir tapus populari. Dar mažiau ji yra populari šiandien. Bet autorius ją, matyt, ypatingai mėgsta ir norėtų atgaivinti bent pas mus Lietuvoj. Tam tikslui jis ir yr parašęs savo «Aureolę» kaipo libretto būsimajai oratorijai, pasitikėdamas, kad tarp mūsų muzikų atsiras ilgainiui gabus kompozitorius, kurs pasiryš jo žodžiais išreikštą «Aureolę» melodingu balsu rūbu apvilkti. Duok Dieve, kad tai kuo greičiausiai įvyktų. O tuo tarpu prisižiūrėkim arčiau pačiam «Aureolės» tekstui.

Susideda jis iš prelūdijos ir penkių veiksmų. Pirmame kaimo mergaitė, saulei leidžiantis, laisto darželyje rūtas ir dainuoja. Jai bedainuojant atsiliepia Gėlinė (gėlių dvasia) ir pasirodo scenoje trys seserys, bepuošiančios Marijos altorėlį. Pirmoji iš jų gieda:

Velyk klaupkim pasimelstų
Už tėvynę mūs' brangiausią,
Kad gyvybė josios skelstų,
Kuomet jėgos susikausią. (11)

Ši mintis yra lyg užmazga tolesnės oratorijos tąsos. Baigiasi pirmas veiksmas kilnia mergaitės giesme «Marija, Marija», kuri yra daug poetiškesnė, neg panaši Maironies giedamoji šiandien bažnyčiose.

Antras veiksmas įvyksta pavasarį 1914 m. «šalia vieškelio». Netolimai kalnely matyt sena mūro pilis. Toliau medžių koplyčia, gretimais kapinės, beržtva apaugusios. Žemiau upelis, pievos. Neregys, vaiku vedinas, skundžias del pasaulio kintamumo ir linki sau mirties. Lyg atsakydams tam neregiui pesimistui, Vaidila pranašauja:

Ant Aisčių Tėviškės
Netrukus užtekės

Dausų žiedrumoje
Šviesia žvaigždė Aistija...

Neregys toliau graudoja, kad jis nebematysiąs «ten grožybių prakilniųjų». Lakštingalų choras, vaidilai pritardamas, gieda irgi apie žmogų, kuriam teks garbė pasveikinti žvaigždę, užtekančią «ant Aisčių Tėviškės». Vaidila tai patvirtina ir sakos pažįstąs tą žmogystą. Vaikas teiraujas, kaip dvasių sritis pamatyti, ir gauna vaidilos atsaką, kad reikia melsti Dievas, kurs vienas tegali «paslapčių miglą» prašalint. Neregys sakosi esąs nevertas matyti atvertą dangų ir pasiduoda Dievo valiai. Čia pakeliui eidami sustoja trys žvalgai ir stebisi—vietoj laisvos Vytauto ir Kęstučio Lietuvos—beradę tik «apleistą kapinyną». Jiems besistebint ir bepranašaujant priešo pilies kritimą, pasklinda «balsas iš erdvės» į laisvas tautas:

Štai žiūrėkit, kuo pavirto
Didenybė Vyčio tvirto!.. (20)

Minios choras, į tai lyg atsakydamas, gieda:

Ne, ne priešas atkaklus,
Tik silpnybė žudo mus!

Antras minios choras nurodo išėjimą:

Ei, kovon, visi piliečiai,
Ji teises grąžins, tik ji!

Veiksmas baigiasi abiejų chorų himnu, kurio pastaroje strofoje išreiškiama šis politiškas obalsis:

Mes nusprendę visados
Dirbti, mirti del tautos.
Nes jos kraujas ir dvasia
Plaka mūsų širdyse:
Lai galinga ir laisva
Viešpatauja Lietuva! (22)

Trečias veiksmas perkelia mus į 1915 metus — «ant išdeginto kaimo griuvėsių». Čia jau nebe Neregys Vaidilai, bet Vaidila pavydi Neregiui, negalinčiam matyti karo baisenybių; bet štai pasirodo Regėtoja su vilties raminančiu žodžiu:

Jauskit, broliai, jauskit;
Jungo ir paniekos
Išsipildė laikas;
Kryžius siunčia naują
Gyvastį ir vardą,
Palaistykit širdis. (27)

Regėtoją sveikina lakštingalų choras, ir Neregys nudžiunga išgirdęs «žmogystą», kuri nujaučia «pranašystą». Moteris iš minios patvirtina, radus skausmuose nuraminimą tekančioje aušroje. Neregys graudoja, kad ta aušra ne tiems, «kur aptemę». Čia balsas iš dangaus» šaukia: «išsipildė laikas, atrakinkit širdis»... Lakštingalų choras sveikina «užtekėjusią Aistiją». Neregys, sujudintas tuo, ragina klauptis, melstis «Viešpačiui Kūrėjui». Regėtoja dar kartą pranašauja besiartinančią «skaisčią regyklą». Angelų chorais apie «meilės užgimimą» baigias aktas.

Ketvirtame veiksme ta pati Regėtoja pasirodo «svetimoj šalelėj», vienuolyne, begiedanti mirties himną «Dies irae». Tos giesmės žodžiai pinas su gamtos dvasių (Velyvio, Eono ir Gėlinės) balsais, vilbinančiais Regėtoją pasaulin. Ši, pažvelgus į Rytus, mato Lietuvą karo baisenybėse ir girdi «balsą iš erdvės»:

Šitai pilys kniūbščios glūdi,
Tik stačiaisiais kaminais,
Skardžiabalsiai vėjai gūdi,
Lyg trimitais gedulais;
Tų raudoja, kur išvyti
Po erškėčių bastos sritį. (39)

Tam balsui lyg pritardami, atsiliepia iš toli du žmonių choru, maldaudamu Viešpatį:

Už tą nesuskaitomą skaičių
Tremtinių našlių ir našlaičių,
Kurie šalyje svetimojo
Išsiilgusius kaulus paklojo. (42)

Tolesnėse tos maldos posmuose primenama 40 m. spaudos nelaisvė, Kražių skerdynės ir meldžiama Laisvos Lietuvos, paliuosuotos nuo «bado, maro ir karo». Abudu choru tam pritaria vienu žodžiu: Amen.

Paskutiniame veiksme bei finale scena ta pati— vienuolyno oratorija. Vienuolė toliau tęsia «Dies irae» giesmę. Balsas iš dangaus kviečia ją pas save. Žemės dvasia Eonas, kad ir atsiliepia, bet nebegundina šios žemės dukters. Ši pasiduoda Dangaus valiai ir gieda Lietuvai paskutinį «sudiev». Gėlinė spinduline girlianda vainikuoja vienuolės galvą. Angelų chorai gieda prakilnią giesmę Dievui, pasaulio Kūrėjui, žmonijos Ganytojui, ir Grožybės Gaivintojui. Tuo ir baigias ši oratorija.

Kaip mato skaitytojai, jos turinys yra ne tik giliai patriotiškas, bet ir religinis. Išreikšta joj ne viena augšta mintis ir kilnus obalsis. Be to, eilės, kaip paprastai pas M. Gustaitį, skambios, dailios ir įvairios. Visos jos prašyte prašos, kad kas jas muzikos skambesiais apvilktų. Garbė bus tam kompozitoriui, kurs tai įvykins. Gražu ir be muzikos «Aureolė» skaityti, bet su muzika bus da gražiau pasiklausyti. Taigi, garsūs muzikai, atsiliepkit kuo greičiausiai, ir tai ne žodžiu, bet darbu. Jei jūsų muzika prilygs tekstui, tai susilauksime veikalo, kuriuo ne tik mes patys, bet ir kitataučiai galės pasigerėti.

3. Tėvynės — Lietuvos nelaimės, jos sūnų namie ir svetur vargai negalėjo neatsiliepti jautrioj M. Gustaičio širdyje. Pats asmeniškai aplankęs tolimiausius Pensilvanijos «mainus», pats su pabėgėliais vargęs Rusijoj, giliai jis atjautė tautiečių kančias ir laikė savo priederme jas dainosna sudėti. Iš tų dainų ir susidarė šis trečiasis rinkinys, teisingai pavadintas «Tėvynės ašaros ir Erškėčių taku».

Kokia yra dainiaus jausmų karštybė, galima suprasti kad ir iš šių eilių:

Kad dūšią galėčiau įkvėpt giesmėmis,
Uždegčiau tų širdį,
Kurie mane girdi;
Kad šaudyčiau žodžiais, kaip armotomis,
Pajudinčiau kurčią,
Ir meilę įkurčia!..

Klausyki lietuvi!.. ką kalba širdis?
(«Tėvynės Rauda» 8.)

Neapsakomai graudi ir daili «Gedulių šeima» — tai trilogas iš poemos «Meilė». Ji buvo kitados spausdinta «Draugijoj» (№51), taigi čia apie tai plačiau nė nekalbėsim. Ji kiekvienam, ją sykį skaičiusiam, tiesiog neužmirština.

«Ant marių kranto» parašyta melodeklamacijai— ir gero deklamatoriaus pasakyta gali į klausytojus padaryti didelio įspūdžio, ypač šiedvi strofi:

Brolau, kad grįši į Lietuvą,
Brangių nerasi giminių,
Bet rasi kaulų didžią krūvą,
Lavonų, daugel kapinių...
Neverk, Tėvyne, kad ir kraujas
Taip gausiai liejas srovėmis;
Ateis, išauš gadynės naujos —
Tau šviečia laisvės ateitis... (21)

O jau «liriškas peizažas» «Iš Pensilvanijos» — tai tikrai mažytis chef d'oeuvre'as. Jis tiesiog prašos atmintinai išmokti, taip pat kaip ir malda «Prie Aušros Vartų». Ši pastaroji vertėtų mūsų giesmynuosna įtraukti ir bažnyčiose imti giedoti.

Antroji to rinkinėlio dalis, «Erškėčių takų», prasideda dailiu, kad ir verstu iš Kondratavičiaus, «protėvių karo maršu». Tam maršui yra jau ir atatinkanti gaida — taigi jis, tariamės, netrukus pasklis po visą Lietuvą.

Lamentacijoj «Ant Tėvynės griuvėsių» dainius, sopulio suspaustas, šaukia į Dievą:

Kada gi kada, Visagali,
Atsiųsi Tėvynei alyvos šakelę?

Į tai išgirsta atsakymą:

Paliauki drebėjus, širdie!
Nustok aimanavęs, bevilti sūnau!
Tikėjims Apveizda tesie
Ramybės versme ir išganymu Tau:
Tiek kovusis kart Lietuva —
Išliko, — Ji liks ir dabartės gyva!

«Bevardėms karo aukoms» paskirta net šešios kantatos «Erškėčių keliais». Vienoj iš jų (II-oj) dainius skundžiasi Dievui:

Sakei, jog tvano nebebus;
Naujų kartybių potvynys,
Kaip uraganas prabangus,
Užliejo žemę mirtimis —
Ir Laumių juostos nebmatyti,
Gaisrais tik skliautai nutapyti...

ir baigia maldą:

Gana jau, Viešpatie, gana
Bausmės pasauliui taip didžios!
Nejau tautų giliotina
Dar alkana žmonių kančios?!
Nejaugi tokia kraujo srovė
Visų kaltybių nenuplovė?!..

Dar jautresnės ir melodingesnės IV ir V kantatos; šios tiesiog prašos dainuoti, taip pat kaip ir tremtinio daina «Vai, ilgu, ilgu».

Likusios («Jaunimui, kursai šviesdinas», balada «Prakeiktas šernas», «Ištiesk sparnus», «Vadas», «Tautos genijus») irgi malonu skaityt, nors kai kurių simbolizmas yra gana tamsokas ir vos vos beatspėjamas.

Baigiasi rinkinys dailia malda «Į šv. Kazimierą», kuri irgi būtų ne pro šalį padarius bažnyčios giesme.

Visų trijų rinkinių kalba yra daili, skambi, pilna retų žodžių, duosiančių nemaž medžiagos būsimiems mūsų žodynų statytojams. Patartumėm tik autoriui nevartoti tokių trumpinimų kaip d r e b ė, vietoj drebėjo, nes jų negalima pateisinti. Be to, yra dar ir kitas dalykas, del kurio negalima neparūgoti, — tai viršelius ir tekstą «puošiantieji» piešiniai. Visus juos yr «piešęs» V Bičiūnas, bet būtų buvę daug geriau, kad jis būt visai jų nepiešęs, nes visuose juose kyšo dekadentiška maniera, kuri su grožiu nieko bendra neturi.

M. Vaitkus.

Vaitkaus lirika.

I.

M. Vaitkus. ŠVIESŪS KRISLAI. Vilnius, J. Rinkevičiaus leidinys, 1913, 111 psl. in-8.

Kad M. Vaitkus yra tikras poeta, apie tai negali būti dviejų nuomonių. Aišku tai savaime iš jo «Margumynų», «Laimės», o dabar štai vėl iš «Šviesiųjų krislų». Visai teisingai jie pavadinti «šviesiais», nes juose atsispindi vien šviesesni gyvenimo momentai. Pasakytumėm net daugiau — jie šviesos ir pagaminti, nes yra tai dainiaus jausmai fotografiškai atmušti eilėse. Tame fotografiškume yra jų ir gražybė ir draug silpnybė. Gražybė tame, kad dainius moka savo vidaus jausmus dailiai ir griežtai nupiešti, o silpnybė tame, kad poetos siela virtus lyg fotografišku aparatu, del atmušimo kad ir atmuša, ką pamato, bet daro tai perdaug pasyviai, mechaniškai, asmenišką kūrybos elementą nustumdama, galima sakyti, paskutinėn vieton. Jausmai ir svajonės, svajonės ir jausmai — tai ir visas šio eilių rinkinio turinys. Gyvi žmonės ir visas jų vargingas žemėje gyvenimas su jo kruvinomis ašaromis, su baisiomis nelaimėmis, su sociale ir tautine kova—šiuose «Šviesiuose krisluose» visai nė nesirodo. Poetai tie dalykai, matyt, nė rūpėte nerūpi. Žiūrėdamas į pasaulį per poetiškus akinius, jis nemato, ar nenori matyti, žiaurios gyvenimo realybės, tarsi ji pas mus niekados nė neapsireikštų, tarsi ji būtų persidanginus kažkur toli, į kokią trisdešimtą karalystę... Virtęs kažkokiu nutolusiu nuo gyvenimo parnasistu, mūsų dainius neturi kitų norų ir troškimų, kaip tik šitokį:

Trokštu po platųjį pasaulį skrajoti,
Karštą ekvatoro sritį išvysti,
Ledo šaltojon valstijon užklysti,
Ant Everesto viršūnės sustoti... (6)

arba į šį panašų:

Vasaros trokštu greičiau susilaukti,
Skaisčiąją dvasią dar kartą regėti,
Minijos slėny meilingai ilsėti. (53)

kame galėtų sėdėti sau —

. . . pametęs viską
Lyg paskutinis, piktasis ingis... (94)

Geismai labai pritinkantys kokiam grapui-buržujui, bet ne Lietuvos dainiui... Tikras dainius privalo vengti visokio sibaritizmo, net ir estetiško. Leisti savo sielai grimsti «į skaudų, bet saldų troškimą» ir pagaliau šaukti, kad «jai pasilsio reikia» (13) — yra tai nusidėti pašaukimui, paversti lirą kokia tai minkšta pagalve skaisčioms svajonėms besvajoti (15). Pagautas kažkokio didžio, nebent tik jauniems tesuprantamo, «gyvenimo džiaugsmo», poeta visu kuo džiaugiasi, ką tik gyvenimo paviršiuje pamato — ir skubinas sieloje viską nufotografuoti. Nuo to jo sielos aparato niekas negal pasislėpti: ar tai bus krintą obelies žiedų lapeliai (14—15), ar raudonoji žemuogė (56), ar žydrios neužmirštuolytės (57), ar ankstybas sniegas (72), ar mielasai vaikas (61—65), ar baltoji rožė (54), ar sriaunioji Žvelsa (76), ar įvairūs Palangos reginiai (43—47), ar kelionė Nemunu (89—92), ar kas kita. Visa tai užgauna jautrią dainiaus vaidentuvę ir dūoda medžiagos jo poetiškai chronikai. Net ir toks viršprozaiškas faktas, kaip kad «akys nemerkias, miegas nerodos tampa dainiaus poetiškai išnaudotas (87—88)». Taigi, rodos, nė kiek neapsiriksime pasakę, jog šiame Vaitkaus veikalėlyje tėra iš viso tik du dalyku: dainius ir gamta. Gamta veikia į dainių, dainius reaguoja į šiltus gamtos įspūdžius, perdirbinėdamas juos tuojau, kol neataušta, į eiles... O kadangi mūsų poeta turi nemažą talentą, tat ir nenuostabu, jog tas darbas jam sekasi. Eilės pas jį lekia viena

po kitos, kaip pyragaičiai iš po guvios kepėjos rankų. Visos lygios, dailios, blizgančios, tik nelygiai šiltos. Pasitaiko ir gana šaltokų (pav., «nuobodžioji naktis» ir k.). Bet yra ir tikrų perlų, kurios savo skaistumu, lengvumu ir dažų parinkimu tiesiog žavėte žavi. Visų jų išcituoti negalima, daug vietos užimtų. Bet kelias, tariamės, būsiant ne pro šalį davus ir skaitytojams pažinti. Štai, pav., tolimųjų kraštų aprašymas:

Slaptingą tolį
Aplieję̨s melsvas rūkas...
Galingas paukštis
Augštai po erdvę sukas...
Giganto kalno
Bespindinti galūnė,
Žaliosios palmės
Linguojasi viršūnė.
Tylu ir miela...
Bet kam širdis raudoja?
«Aš ten nebūsiu!»
Nuliūdusi dūmoja. (5—6)

Skaitant šitas eilutes, žmogus instinktyviai ieškai melodijos — taip tos eilės yra skambios, muzikalės. Arba štai vėl koks puikus «Išsvajotas vaizdelis»:

Staigi uola augštyn iškilus
Į dangų tyrą ir nekaltą,
Ramioj pakalnėj rūkai gilūs,
Pridengę jūrę ramią, šaltą.
Augštai, augštai pušelė snaudžia,
Kur kybo akmens neatsargūs.
Liūdnai niūniuoja dainą griaudžią,
Kovoj su audromis nuvargus.
Ir miega viskas pasinėrę
Į švelnią, lengvą rojaus tylą,
Ir dvasios ausys atsivėrė—
Tylos išgirdo duslią bylą...
Širdis nustebusi nurimo;
Krūtinė tartumei praplito
Ir skaudūs pančiai nuliūdimo
Kažkur giliai žemyn nukrito.

Puikus taipgi ir vasaros reginys «šviesiajame džiaugsme»:

Čia šnibžda man bailiai drebulė,
Ten ąžuolai šešėlį meta,

Jauni linai, rugiai sugulę
Sudarė margą, linksmą ratą.
Žiogų gyva linksma dainelė
Kutena ausį: medžiai snaudžia;
Žiedai, prie žemės galvą glaudžia,
Banguoja pievoje žolelė. (42)

Brangindamas grožio apsireiškimus gamtoje, dainius atiduoda priderančią pagarbą ir grožiui žmonėse. «Mielasai vaikas», «baltoji Kazytė» įkvepia jam ištisą seriją labai dailių eilių, kuriose randame ne tik gyvai nutrauktą to mielojo vaiko mergytės paveikslą, bet ir pastatytą eilę labai rimtų klausimų:

Auga gėlytė meilingoj tyloj...
Kas gi ten dedas maželėj galvoj?
Kokį gražybių stebuklą ji slepia?
Veikiai saulutė žiedelį atvers;
Jo paslaptis sublizgės, išsiners...
Kuo gi tu būsi, gėlei išsiskleidus?
Gal orchideja? Puiki, jautulinga
Džiaugsies, kad jautriosios sąžinės minga,
Juoksies nekaltąją širdį sužeidus?
Gal lelijytė? Kaip sniegas blizgėsi,
Širdį šventa nekaltybe žavėsi?...
Kuo gi tu būsi, gėlei išsiskleidus?...

O kitoj vietoj trumpai, bet kaip gyvai ir poetiškai yra nupieštas «žiaurusis faktas» — atsiskyrimo.

Krutame. Žvelgsiu keletą kartų...
Mielas paveikslas stovi prie vartų.
Veidas lipšnutis, šypso meilingai.
Gerosios akys šviečia širdingai...
Rūkas lengvutis veidą pridengęs...
Skausmas gal būtų sielon įžengęs?
Tolimą rojų siela svajoja?
Dūmą prakilnią, gilią dūmoja?
Liūdnas žiūrėjau keletą kartų:
Baltas paveikslas šviečia prie vartų,
Mažas, švelnutis... Tolyj išnyko?..
Kam gi žiaurusis faktas įvyko?..

Pastaruose žodžiuose žymu kažkoks liūdesys. Jis pasitaiko ir kitose eilėse (pav., 41, 98, 100 psl. ir k.). Tai yra vienintelis kiek tamsesnis krislas tarp tiekos šviesiųjų.

Žinoma, ne mūsų dalykas kaltinti autorių, kam jis vien šviesias gyvenimo puses čia tenupiešė. Šian-

dieną pas mus perdaug pesimizmo, perdaug juodumų visur matyt. Taigi toks jaunas, pilnas optimizmo dainius, kaip Vaitkus, reikia tik sveikinti. Pagyvenęs ilgiau jis, be abejo, pažins ir išvirkščiąją gyvenimo pusę, ras ten disharmonijos daugiau negu reikia. — Tuomet jo ir dainos bus kitokios. Visa kam yra laikas. Dabar mūsų dainiaus poetiškas pavasaris, tai jis ir gieda sau, kaip lakštingalas, apie tai, kas jam miela. Na, Dieve padėk jam kuo ilgiausiai tuo savo pavasariu besidžiaugti ir kuo daugiausiai pridainuoti panašių gražių dainelių. Tiesa, šiandieną jose mes nieko kita nerandame, kaip tik malonių įspūdžių, kokių dainius yra prityręs po Lietuvą bevažinėdamas, ant Birutės kalno besėdėdamas, ar į Palangos jūrą bežiūrėdamas. Bet ateis laikas, atsivers plačiau jo akys, ir jis už naujos poniškos Palangos pamatys senąją nuskurusią lietuvių kaimiečių Palangą, su jos vargu ir skurdu, atspaustu ne tik ant suaugusių vyrų ir moterų, bet ir ant mažų vaikučių veidų. Mes esam tikri, kad jautri dainiaus širdis nepraeis juos neužjautus bei jų nepaguodus, juo labiau, kad už tos senos Palangos prasideda plati mūsų Lietuva tėvynė, pilna pilnintėlė visokio materialio ir moralio skurdo...

Vienoj vietoj pats dainius pasisakė norįs «dvasią sustiprinti, augti ir augti» (53). Na, duok Dieve, kad jo dvasia iš tikrųjų išaugtų ir apimtų ne tik dailiąją Lietuvos gamtą, bet ir visus likimo prispaustuosius lietuvius su visais jų vargais dabartyje ir su geresnės ateities idealais bei lūkuriavimais.

Tiek apie šio rinkinio turinį. Ką del kalbos, tai ji visur daili, taisyklinga, tik neperturtinga. Permaža, matyt, mūsų dainius studijuoja Juškos žodyną.

Eiliavimas taip pat dailus, bet jame žymu perdidelė lenkų eiliavimo įtekmė. Daktiliškų rimų šiame rinkinyje visai neradome.

Dar viena pastaba.

87-me pusl. yra pavartota visai netaisyklinga forma b ū d a (nuo b ū d ė t i) viet. b ū d i (slg. žiūrėti—žiūri, tylėti—tyli ir t. t.).

5-me pusl. įsibrovė ortografiška klaida: žuveliai viet. žuvelei.

Bet visi tie netobūlumai nė kiek nekliudo «Šviesiems krislams» būti, iš tikrųjų, «šviesiais».

II.

M. Vaitkus. LIEPSNELĖS. Eilės. Kaunas, 157 p. in-16.

Išleidęs keturias poemas—«Laimė», «Upytė», «Genijus ir meilė», «Brėkšta» ir du smulkesniu eilių rinkiniu: «Margumynai» ir «Šviesūs Krislai», M. Vaitkus patiekė šiemet poezijos mylėtojams naują eilių knygelę vardu «Liepsnelės». Tai parodo šį mūsų dainių tikrai mylint poeziją ir nepaleidžiant plunksnos iš rankos. Taigi ir laikome savo pareiga nurodyti skaitytojams, ką nauja tiekia mums šis pastarasis Vaitkaus kūrybos vaisius.

Turinio žvilgsniu jis yra labai įvairus. Be tikros lirikos, randame jame ir pilietiškos poezijos, ir karo aidų ir net Vaitkaus lig šiol nebandytos humoristikos ir satiros.

Pats autorius savo rinkinį yr padalinęs aštuoniais skyriais: I «Kad širdį sopėjo», II «Ilgesy», III «Atminimų bangose», IV «Buvo šviesu», V «Sursum Corda», VI «Lietuvoje», VII «Juokui gundant», VIII «Didžiojo karo aidai». Kiekviename iš jų skaitytojas ras daugiau ar mažiau tikrai gražių dalykų, parodančių Vaitkų esant tikrą poetą. Štai, pav., kad ir jo «Dangaus rauda»:

Lietaus žemčiūgai švelnučiai byra:
Tankiausios stygos pasaulio lira.
Klausyk, kas jąsias tyliai užgavo?
Klausyk, jos gyvos—jos sudejavo.
Ir verkia, guodžias didžioji lira...
Tai ašarėlių žemčiūgai byra:
Tai verkia mūsų augštieji dangūs,
Kad žemę vargo migla pridengus... (4)

Vien tikra poetos intuicija tegali pagaminti tokių, tikrai Čiurlioniškų vaizdų.

O kiek gilaus jausmo jo «Elegijoj»:

Man taip kartu! Skaudžioji valanda
Kad tik greičiau, greičiau tik pasibaigtų!

Kur neš galva, išeičiau aš tada,
Tad ašarų man gėdėtis nebreiktų!
Kaip smaugia jos! Važiuokite greičiau,
Įsmeigkite širdin nuodingą plieną!
Jau pajėgų man trūksta; aš bijau,
Jog ašara suvilgys man blakstieną. (15)

Negalima atsigėrėti ir jo «Ore ir širdy» tikrai poetiškai išreikštais gyvenimo disonansais:

Vėjas kaukia; temsta; sninga;
Liūdna ten lauke.
Piktas džiaugsmas man įsminga
Ietimi sunkia.
Saulė šviečia, tyli vėjas;
Džiaugiasi gamta.
Iš širdies šaltinio liejas
Ašara karšta. (33)

Būdamas tikras poeta, Vaitkus moka atjausti ir svetimų kūrinių dvasią. Tai parodo jo dailiai iš Puškino verstas «Kalinys» (37), gražiai sulietuvinta K. Olenino «Lopšinė» (82) ir kitkas.

Jautriai dainiaus sielai negalėjo nepadaryti įspūdžio pasaulinio karo įvykiai. Tokie faktai, kaip Antverpeno, Belgrado, Varšuvos, Kauno paėmimas, pažymėti Vaitkaus atskirais eilėraščiais. Jis, kad ir vokiečių priešas, negali užginčyti jų herojizmo, todel sąjungininkų įnirtimas ant vokiečių žadina jame net užuojautos jiems:

Tiek purvo liejama ant jūsų, vokiečiai,
Bjaurių, karčių keiksmų jums siunčiama apsčiai.
Jums lemia pražūtį pasaulis be malonės.
O esat irgi žmonės. (36)

Iš kitos šalies autorius pabrėžia prieštaravimą tarp Anglijos iškelto obalsio „paliuosavimas pavergtų tautų“ — ir žiauraus pavergimo airių tautos, apvainikuoto jų vado Kezemento nužudymu. Mintys įdomios ir teisingos, tik, deja, jose daugiau grynos publicistikos, negu poezijos. Tas pat pasakytina beveik apie visas pastarojo skyriaus eiles.

Tą šaltoką ir sausoką „minties poeziją“ pirmuose penkiuose „Liepsnelių“ skyriuose pakeičia gan

dažnai specifiškai vaitkiškas sentimentalizmas, arba tai, ką rusai vadina „slaščavost», «jeleinost". Tai labiausiai žymu eilėse, skirtose Joannai d'Arc. Nes tikras įkvėpimas pakeičiamas čia vien sentimentaliais šauksmais: «švelnioji, šventoji mergaite, gražusis, saldusis žiedeli, dyvinoji, meilinga auka» ir t. t. Jei autorius būt perskaitęs kokią gerą Joannos biografiją (kad ir G. Hannotaux) ir arčiau susipažinęs su jos nuveiktais darbais ir autentiškais jos teisme ištartais žodžiais, būtų, be abejo, radęs kitokių išsireiškimų tiek Joannai, tiek ir jos priešams apibūdinti. Jokia, net ir genialiausi fantazija niekad nepavaduos realės istoriškos tikrenybės. Poezija, tos tikrenybės visai nesilaikanti, bus palaida, fiktyvi, bet nebus tikra poezija.

Nerandame tos tikros poezijos ir jo «Į dangų žengime». Čia peraugštai temai neatatinka forma ir turinys. Tai sakydami mes turime omenyje visą «Į dangų žengimo» ciklą (66,67,91,92), nežinia kam «Liepsnelėse» perdalytą pusiau ir įdėtą dviejose atskirose vietose.

Apskritai, autorius dažnai nusideda grožiui, nemokėdamas išlaikyti reikalingo saiko bei poetiškojo takto. Tai ypač žymu jo humoristikoje ir satiroj. Kaip kitur, taip ir čia Vaitkus parodo nemažą talentą. Pav., kas nesigėrės kad ir jo «Mūsų raštijos pažiba»:

Koks stebuklingas sąrašas!
Kokie tat bendradarbiai!
Tikrųjų Daktarų būrys
Tarnauja mūsų garbei.

Gražus tas sąrašas, gražus!...
Tėvynė ta laiminga!...
Tiktai... tarp tų garsių vardų
Veterinoriaus stinga.

Tiesa, sveikiems skaitytojams
Ir Daktarų užtektų;
Bet vieno kito Daktaro
Ligas kas besusektų?!... (128)

Arba vė', kas mielai nekartos Vaitkaus šauksmo «Valio, moksleiviai»:

Kas nauja, vyrai? Naujienos geros:
Brangiojoj žemėj stebuklai daros!
Užgims tėvynė! Gana bus verkus!
Kaip grybai dygsta veikėjai smarkūs!..,
Į šalį, vyrai rimti, subrendę,
Galandę protą ir mokslo kandę!
Tegul bujoja tautos jaunystė!...
Pirmyn mus veski, grakšti kursiste!...
Jauni moksleiviai aplinkui grūdas,
Rimtų žurnalų jie bendradarbiai,
Svarbių draugijų vadai didgarbiai...
Kiek knygų rašę... Ir negirdėjai?
Šulai bažnyčios, tautos gynėjai..,
Jiem duok ką nori—tuojau išrišo,
Pateiks pamokslą, nelaukę šišo.
Galingos dvasios nuvers nuo sosto
Net patį Dievą!... Tai «očen prosto». (110)

Tas pat pasakytina ir apie «Kavą begeriant», «Parodiją», «Į albumą».

Bet iš antros šalies randame «Liepsnelėse» ir ištisą eilę tokių dalykų, kurie įžeidžia ne vien estetišką, bet ir patriotišką skaitytojo jausmą. Čion pridera «Tarp eilučių», «Šešėliai». «Tautiškas vaizdelis», «Lietuvių džiovininkų himnas», kur parodijuojama mūsų tautos himnas. O da žemiau dailės žvilgsniu stovi visa «poetiškoji» Vaitkaus polemika su kritiku Tumu. Iš jos pasirodo, kad Vaitkus, nors ir švelnus žmogus, visgi moka užsigauti ir nedovanoti kritikams, o ypač Tumui. Kuo Tumas yr įžeidęs Vaitkų, mes nežinom ir iš Vaitkaus poetiškų replikų atspėti nesugebam. Bet kad Vaitkaus čia neparodyta nei didelio sąmojingumo, nei mandagumo, tai kiekvienam skaitytojui savaime aišku. Visa ta Anti-Tumiada daro neskanaus įspūdžio ir tiesiog tenka gailėtis, kad autorius jos iš savo rinkinio neišmetė. Tiek apie «Liepsnelių» turinį.

Ką del kalbos, tai ji graži, tik neperturtinga. Rimų ir ritmų įvairumas irgi neperdidžiausis. Būdamas rimo (kurį mūsų nauji kritikai kažkodel nori s u r u s i n t i , paversdami r i f m a) gerbėjas, Vaitkus stengias niekur jo dėsniams nenusidėti, bet kaipo žemaitis, jis vis delto neatskiria tvirtagalių sankrovų

nuo tvirtapradžių ir todel pas jį pasitaiko tokių ne visai vykusių rimų, kaip: nubaido—gaidą—veido, leisčiau—laisčiau ir k.

Nepergero įspūdžio daro ir perdidelis Vaitkaus kai kurių būdvardžių pamėgimas. Čion pridera: brangus, dyvinas ir k. Ypač perdaug pas Vaitkų «dyvinumo:» dyvinas laivas (57), dyvinoji mergelė (59), dyvinoji auka (60), dyvinas vardas (76), dyvinas rojus ir tt. Tuo tarpu to «dyvino» pats lietuviškumas yr daugiaus neg abejotinas.

O ką del viršelio, tai jis yra «dyvinesnis» už viską, nes jį tepuošia vienas kažkokio vaikio plikas pasturgalis. O dailininkai ir leidėjai! Quousque abutemini patientia nostra...

Vaitkaus poemos.

I.

M. Vaitkus. LAIMĖ. Poema. Chicago, 1911, 15 psl. in-12.

Vaitkus daugiausiai žinomas kaipo lirikas, mokąs giliai atjausti įvairius gyvenimo įspūdžius, mūsų gamtos ir net senovės didvyrių dvasią. «Jo Margumynai» ir «Šviesūs krislai» yr davę užtektinai pavyzdžių šiems žodžiams patvirtinti.

Mažiau pragarsėjęs yra «Margumynų» autorius kaipo epikas. Tai, rasit, del to, kad mūsų kritika jo dviejų ikšiol pasirodžiusių poemų «Laimė» ir «Genijus ir meilė» tebėra visai da kaip ir nepastebėjusi. O tuo tarpu atkreipti skaitančios publikos akį į tą naują kūrybos sritį būtinai reikėtų, ypač jo «Laimę», mūsų išmanymu, lietuviai turėtų arčiau pažinti. Nes toji poema yra grynai tautiška. Jos turinys, paimtas iš lietuvių pasakų, yra šitoks.

Pasiturįs ūkininkas turi sūnų, dorą vaikiną Joniuką. Nedora pamotė ir josios sūnus Antaniukas neapkenčia Joniuko ir sumano jį nugalabyti. Velnio

padedami išvilioja Joniuką į girią medžiotų, kame šis, begindamas lapę, patenka į burtininko rūmus. Čia jam labai smagu, kiek nori, gali gert ir valgyt, vienas tik negerumas—tai nelaisvė. Ji Joniukui greit įkyri, ir jis bando iš burtininko rūmų ištrūkti, — juo labiau, kad pats burtininkas prisipažįsta, iš velnio sužinojęs, kad Joniukas, užaugęs ir sutvirtėjęs, «griaus ir novys» jojo laimę.

Toji gi jo laimė — tai jauna karalaitė, kurią burtininkas įsimylėjo, o negalėdamas jos gauti, pradėjo kovą su jos tėvu, kurį, burtais pavertęs žirgu, laiko pas save. Karaliui dingus, jo vietą užima karalaitės dėdė, mylįs burtininką, kaip sūnų. Bet karalaitė pasirodo tvirtabūdė ir niekaip nenori tekėti už burtininko. Taigi šis ir bijos, kad jos nepavogtų Joniukas. Galutinai Joniukas atranda užkerėtąjį bėriuką — ir jojo pamokytas, pasiima šepečiuką, veidrodį, botagą, — ir, įsėdęs balnan, oru per sieną išlekia iš burtininko rūmų.

Šis vejasi, bet negal pavyti. Bėriukas atneša Joniuką į miestą, kur gyvena minėtoji karalaitė, o pats pasislepia urvan, pataręs Joniukui pastoti karaliaus sodininku. Viskas pavyksta kuo geriausiai. Burtininkas bando dar syki kardu paveržti karalaitę, bet kovoje žūna Joniuko nugalėtas. Žuvus burtininkui, dingsta ir jo burtai, bėriukas virsta žmogum ir pasirodo esąs karalaitės tėvas. Viskas baigiasi vestuvėmis. Joniukui tenka laimė būti jaunos karalaitės vyru — ir draug senojo karaliaus įpėdiniu.

Kaip matom, pasakos turiny nėra nieko ypatingo. Pasaka kaip pasaka. Ne vieną panašią esame savo jaunystėje girdėję ar skaitę. Taigi čia nenoromis kila klausimas: ar galima prileisti, autorių ją vien sau del žaislo tepasirinkus ir jos turinį į 166 puslapius ištempus. Mums atrodo, tai visai negalimas dalykas. Žaisti eilėmis tegalėtų koks eiliadirbis (à la Šerenga), ne Vaitkus. Jei tat jis šios pasakos apmatą taip gražiomis eilėmis yr ataudęs, jei jis del šios savo poemos tiek pasidarbavęs, tai, matyt, jo norėta kokia gilesnė

mintis jon įdėti, išreiksti joje simbolišku būdu kokia brangi jam idėja. Bet kokia?

Atsakyti šiam klausimui nelengva. Pačioje poemoje jokių aiškesnių nurodymų nėra, kas gi daryti? Mūsų išmanymu, reiktų pirmučiausia paieškoti rakto poemos simbolizmui suprasti. Jis rasti netaip sunku. Tam tikslui įsižiūrėkim atidžiai į šioj poemoj veikiančius asmenis. Pradėkim nuo senojo karaliaus, paversto žirgu. Karalius — žirgas! Kur tuodu dalyku taip ankštai surištu, jei ne senosios didkunigaikštiškosios Lietuvos idėjoj. Žirgas - vytis — juk tai Lietuvos herbas. O jei taip, tai burtininkas bus ne kas kitas, kaip tik kolektyvus lenkas, t. y. Lenkija. Ji tai savo žavinčiu sirėnos balseliu sužavėjo seną mūsų Lietuvą, atėmė iš jos laisvę, uždarė puikiame užburtame savo kultūros rūme, nepalaikė jos sau lygia, bet privertė ją gyventi žirgo-darbininko būdu, t. y. vien gyvulišku gyvenimu. Geresnio simbolio mūsų praeičiai išreikšti nė nereikia. Bet žiūrėkim toliau.

Į tą pat užburtą lenkystės rūmą patenka ir Joniukas. Kas jis per vienas, nesunku atspėti. Yra tai pasiturinčio ūkininko sūnus — jaunas, doras vaikinas, taigi simboliškai vaizduoja jaunąją, iš valstiečių išėjusią mūsų inteligentiją. Su tos jaunosios Lietuvos atstovu ir burtininkas lenkas kitaip apsieina. Jis jau nebeverčia Joniuko gyvuliu arkliu, laiko jį žmogum, yra su juo net lipšnus, malonus, nesigaili jam savo rūme visokių lenkų virtuvės kultūrinių valgių, imk, ryk, kiek nori, tik nesvajok pabėgti iš lenkystės labirinto, nebandyk varyti lenkams taip nemalonaus separatizmo...

Bet veltui visi burtininko monai. Joniukas nerimsta kultūriniame kalėjime. «Juk nelaisvės nepamėgsi», atvirai prisipažįsta jis burtininkui, ir rengiasi bėgti. Suranda bėriuką-žirgą — senosios Lietuvos idėją, pasiima kelionėn šepečiuką (materialės kultūros ženklas), veidrodį (dvasinės kultūros simbolis), botagą (visokios priemonės reikalingos tautinėj kovoj su len-

kais) ir pabėga abu, pakilę į orą. Tas pakilimas į orą reiškia sutvėrimą savo jėgomis augštos, grynai tautiškos lietuvių kultūros, paremtos savomis istoriškomis tradicijomis.

Kur gi žirgas neša Joniuką? Gi senon Žirgo — karaliaus viešpatijon, kur vargsta jaunoji karalaitė, dar vis tebegundoma burtininko ir jo sėbro dėdės (senoji lietuvių karta, atsidavusi lenkystei ir tebetikinti, jog lietuviai negali kitaip gyventi, kaip tik «vienybėje» su lenkais). Toji karalaitė—tai jaunosios Lietuvos idealas, kuriai tinkamiausis vardas būtų «Ateitis». Ją Joniukas tepasiekia tik po aršios kovos, galutinai nuveikęs burtininką lenką.

Aš nežinau, ar Vaitkus, rašydamas savo «Laimę», turėjo omenyje visą tą simbolizmą, bet man atrodo, jis visai natūralus ir savaime plaukiąs iš pačios poemos turinio.

Taigi, nors mūsų kritikų «karalius» Radzikauskas ir nepergeros yra nuomonės apie «Laimę», aš visgi drįstu laikyti ją gana augštoj garbėj. «Laimė»—tai mūsų «Ruslan i Liudmila», tik daug švaresnė ir tautiškesnė.

Per savo ilgumą (166 psl.) ji, žinoma, nėra be ydų. Paieškoję, rastumėm be vargo ne vieną ten silpnesnę vietą, ne vieną vulgarišką, nuvalkiotą rimą. Bet užtat kiek ten gražių ir tikrai poetiškų vaizdelių, tiekiančių skaitytojui tikro estetiško pasigėrėjimo. Negaliu susilaikyti nepacitavęs bent kelių tokių vietelių. Štai, pav., kaip dailiai aprašyta gamta, kuria Joniukas gėrisi, ištrūkęs iš burtininko rūmų:

Ei dar daug gražių dalykų
Matė Jonas... Va šakelės,
Tokios geros — veidą glosto,
Ieško, kur čia bus akelės...
Čia upelis tyvuliuoja,
Čia, žiūrėk, gūdi klampynė.
Jei netinka, malonėju, —
Va garsi dangaus mėlynė.
Tiek poetos vargšai rado
Toj gilmėj stebuklų grožio.
Debesėliai, it avelės...

Va žiūrėk, — galva lyg ožio...
Ką tik nori, čia atrasi,
Maž tiesos — daugiau apgaulės...

Arba vėl, su kokiu gyvumu nupiešta ketvirtos dalies pradžioj karališkos puotos rengimas:

Ko gi rūmas taip papuoštas?
Visas blizga, švyturiuoja...
Kas do žmonės, do didžiūnai,
Nuo pat ryto čion važiuoja?
Didis kiemas, lyg skruzdynas,
Žmonės šmiži; tarsi mugė
«Kas čia dedas», šneka žvirbliai,
Ir nustebę ir pabūgę.
O tarnai tiktai bėgioja,
Šen ir ten tik šaudo, šaudo.
Karą jie gyviams apskelbę,
Gaudo, pjauna, vėliai gaudo.
Tikras pragaras virtuvėj:
Bilda, ūžia, čirška, pyška...
Malkų krūvos greitai nyksta...
Čia sukurins visą mišką...

Galop štai dar mūšio vaizdelis:

Saulės šviesą, giedrų dangų
Dulkių debesys užklojo.
Vos per tirštą, rausvą miglą
Balti spinduliai bliksnojo
Ir pamatę nuožmią kovą,
Slėpės vėliai išsigandę;
Bet, nurimę, vėl apšviesti
Nelaimingą slėnį bandė.
O jisai drebėjo visas,
Ir dundėjo ir dejavo,
Šimtą tūkstančių kareivių
Jautė ant krūtinės savo.
Šimtas tūkstančių kareivių,
Tartumei vilkai įnirtę,
Mirtinoj kovoj čia pjovės,
Be malonės susikirtę.
Riksmas, keiksmas augo, kilo,
Ginklai veikdami žvangėjo,
Kraujas liejos; jaunikaičių
Krūvos, lyg žolė, gulėjo...

«Laimės» išleidimas—amerikietiškas, neperdailus. Jai vertėtų pagaminti daug švaresnis rūbas. O ir ilustravus ją à la «Vairas» būtų ne pro šalį.

II.

M. Vaitkus. UPYTĖ. Poema. J. Rinkevičiaus leidinys. Vilnius, 1914, 28 in-8.

Ne vienas skaitytojas, imdamas šią naują Vaitkaus poemą rankon, gal manys rasiąs čia nupoetizuotą senovės Upytės valdovo Sicinskio istoriją. Skaudžiai apsivils. Mūsų dainius vietoj šios dramatingos liaudies legendos bevelijo apdainuoti gryną gamtos faktą—upės apmirimą nuo šalčio žiemą ir jos atgijimą nuo saulės pavasarį. Tuo būdu ši poema, po teisybei, yra be fabulos, ir todel interesingumu pasigirti negali. Tiesa, vietoj natūralės fabulos, autorius stengės sutverti savo poetišką fabulą ir priduoti jai net dramatizmo. Tam tikslui jis plikus gamtos prajovus pavertė gyvais, žmogiškai jaučiančiais asmenimis. Bet, deja, tos jo alegoriškos personifikacijos nepasiekia tikslo: skaitytojui, kaip ant delno aišku, kad dainiaus fabula—tai tik žaidimas poetiškais vaizdais. Nes kas gi neatspės susyk, kad skaistusis dangaus rūmo valdovas Saulis—tai paprasta saulutė, kad jo meilužė Upytė— tai paprasta Lietuvos upelė, kad žiaurusis kunigaikštis Šaltis—tai paprastas biaurybė šaltis, ir tiek... Kaip ten dainius apie visa tai dailiai bedainuotų, skaitytojo nesužavės, nė poetiškos ilūzijos nepagamins: jam nuo pirmojo puslapio jau bus aišku, kad dainius kalba čia apie nebūtus daiktus, kitaip sakant, rodo vien «poetiškas štukas», daugiau nieko. Tatai ir tikėtis, kad ši «dailė del dailės» (negeriausia to žodžio prasme) rasianti gyvenime atbalsį, mums matos, negalima.

Dėliai to ši Vaitkaus poema turinio žvilgsniu reikia laikyti nevykusia; jos poetiška vertė yra daug mažesnė, nei kitų to paties autoriaus lig šiol pasirodžiusiųjų poemų.

Ką del «Upytės» formos—ji turi savo gražumų, kaip ir kiekvienas kitas išėjusis iš po Vaitkaus plunksnos dalykas; bet didelės pažangos eiliavime, deja, čia irgi nerandame. Gana daug pasitaiko šabloniškų rimų (pav., blikčioja — skrajoja, tebkutena — srovena,

upytės—meilytės, švelnioji—plačioji ir k.); ar net ir visai k laidingų (pav., džiaugias—nepaaugęs, viešpatauja — kraują); yra nevykusių epitetų (Saulis — «karalytė», šaltis—«žvėris besotis», žemė — «kukli ir lėta planeta», širdis — «skrajūnėlė»).

26-me pusl. eilutėje:

Atstumti neprietelį eisiu—

ritmas ir sintaksė šlubuoja. Be to, ritmo vienodumas visoj poemoj, pedantiškai išlaikytas, vargina klausą. Pabaigus šios poemos skaitymą, ilgai dar pasilieka ausyse kažkoks keistas ritmo monotonijos atbalsis lyg nuo lėkimo zovada: tabalai, tabalai, tabalai...

Poemos kalba, kaip paprastai pas Vaitkų, graži. Netikusių žodžių radom tik du: 1) «dainorėliai»; sufiksas -orius yra nelietuviškas. 2) išlošiu kovą viet. laimėsiu.

Bet nežiūrint tų netobūlybių, atskirų dailių vietų poemoj nestinga.

Štai, pav., Saulio rūmų aprašymas:

Galingai į augštį iškilęs,
Didžiuodamos, šviečia iš tolo
Nepaprastas, milžinas rūmas
Aiškiausio, brangiausio krikštolo.
Aplinkui slaptingosios erdvės,
Sidabro žvaigždelės blikčioja.
Liepsnojančios, baugios kometos,
Užklydę, aplinkui skrajoja
Jo grindys—augštoji mėlynė,
Kaip skliautai parėmę jį laiko,
Po jųjų laisvieji vėjeliai,
Bežaisdami debesius vaiko,
Ar ūžia įnirtusios audros,
Kad skliautai rūsčiai apsiūkę,
Ir trankios perkūnijos mėto
Švitruojančius žaibus, padūkę...

Arba štai Saulio kelionės žemės pažiūrėtų pabaiga:

Karalius važiuoja aplinkui.
Čia mirksi gyvai vandenynai,
Ten amžinos girios dūmoja,
Ten tyro pageltę smiltynai.
Čia kalnai į dangų iškilę,
Baltieji švelniausiai paraudę!

Prie jų ežerai bangaspalviai
Ir lenkias lipšniai prisiglaudę.
Ten lygumos snaudžia bekraštės,
Žaliuoja žolelė švelnioji;
Čia tęsias lyg milžino juosta,
Blizgėdama upė plačioji.

Kitų gražumų tepaieško patsai skaitytojas.

III.

M. Vaitkus. BRĖKŠTA. Poema. Tilžėj, 1919, 38 psl.

Kas yr skaitęs klasiškas Homėro, Virgilijaus poemas, susidedančias iš 12—42 giesmių, su keliomis dešimtimis veikiančių asmenų, su įdomia ilga fabula, tas šiam naujam Vaitkaus veikalui gal ir nenorės pripažinti poemos vardo. Formaliai toki nuomonė, rasit, ir duotųs pateisinti, nes giesmių čia tikrai sakant, tik viena, fabula trumpučiukė, veikiančių asmenų vos trys: senis stabmeldys Rimgaila, jo duktė Tylutė ir jaunas karžygys Mantrimas, tapęs nelaisvėj krikščionim. Del savo tikybos jis lieka išniekintas Rimgailos, bet tą išniekinimą herojiškai nukenčia ir dar savo skriaudėją nuo mirties išgelbsti. Nebesitikėdamas gauti Tylutę, daro apžadą, liksiąs nevedęs. Rimgailai atsileidus ir net pačiam pasiūlijus ją vesti, Mantrimas, laikydamasis apžado, išsižada mylimos mergelės. Tylutė, tai sužinojusi, iš pradžių keikia krikščionių Dievą, išplėšusį jai jos bernelį, bet vėliau, supratus kilnią Mantrimo sielą, pati virsta krikščionių Dievo garbintoja.

Iš čia matome, jog «Brėkšta» pilna dramatizmo: Mantrimo herojizmas yra šimtą kartų augštesnis už Achilo ar Odisėjo žygius, todel ir poema gali teisingai vadintis, juoba kad ir parašyta ji gražiomis eilėmis, kurioms vargiai bau rastumėm mūsų šiandieninėj poezijoj lygių. Kas tuo norėtų įsitikrinti, te pats perskaito «Brėkšta», arba kad ir pastaruosius Tylutės žodžius:

Taip, mano brangiausis! Tave vien mylėsiu!
Tau savo grožybe žvilgėsiu!
Tu vertas tos meilės, gilios pagarbos!

Tu vertas tos skausmo aukos!
Brangu man ir miela ir šventa, kas tavo!
Tas Dievas man širdį užgavo,
Jį keikiau... Taip buvo sunku ir kartu!..
Bet klydau—dabar suprantu!

Galima pagailestauti, kad autorius pertrumpai visą fabulą išdėjo, kad neįtraukė daugiau gyvenimo smulkmenų, neišaiškino, kada ir kaip Mantrimas su Tylute susipažino ir viens antrą pamilo,—bet čia jau kūrimo paslaptis, kurios šalta kritika niekad neįstengs pilnai atspėti nė suprasti. Veltui rūgoti, ko Vaitkus nedavė; geriau bus jam tarus ačiū už tai, ką davė, juoba kad ši nauja jo poema tiek turinio, tiek formos žvilgsniu reikia laikyti kilnesne ir dailesne už kitas senesnes jo poemas. Vidujei to veikalo vertei pilnai atatinka ir daili viršujė jos išvaizda. Artistiška spauda, dailus popierius, estetiškas viršelis, nebrangi kaina — visa tai duoda vilties, kad «Brėkšta» ras nemažą skaitytojų būrį ir greit bus išgrobstyta tikros poezijos mylėtojų. Ji pilnai to verta.

J. Margalis.

I.

Margalis. VOLUNGĖ IR VIEVERSĖLIS. Eilės. Kaune, 1907, 170 p.

Margalio vardas gerai jau žinomas mūsų literatūroje. Jo «Volungė» pirmą kartą pasirodė Prūsuose keliais metais prieš spaudos leidimą. 1906 m. Schoenkė iš naujo ją perspausdino Tilžėje. 1906 metais vėl pats autorius išleido Kaune tą savo dainų rinkinį jau žymiai padidintą, pridėdamas antraštėj (mūsų nuomone, be reikalo) prie «Volungės» dar ir «Vieversėlio» vardą. Tokiu būdu šis kauniškis «Volungės» leidimas yra jau trečias iš eilės. Trys leidimai tos pačios knygutės trumpu laiku reiškia, be abejo, žymų jos pasisekimą. Matyt, skaitytojai mėgsta «Volungės» balsus ir perka ją. Ką gi sako apie tai kritika?

Kritika ikšiol tylėjo ir neišreiškė savo nuomonės apie Margalio poeziją. Patrimpo nutarimas, kad lietuviai «be didelės skriaudos» gali apleisti skaitymą Margalio poezijos[1]), yra taip sau numestas, be jokio platesnio įrodymo, kuo ta poezija negera, ir todel negalima laikyti kritikos balsu. Nepersenai man teko išgirsti privačiame pašnekėsyje nuomonę vieno gan žymaus mūsų literato, kad «Volungėje» nėsama poezijos, kad Margalio eilės nedailios, netikę. Bet tai irgi ne kritika, tik subjektyvus ano rašytojo įsitikrinimas. Tačiau klausant tų taip kategoriškų nutarimų, kįla savaime klausimas, — iš kur galėjo atsirasti tokių nepalankių Margalio poezijai nuomonių.

Atsakymą į tai duoda mums dalimi pati «Volungė». Ir iš tikrųjų, kaip senovės prūsiškame, taip ir naujame kauniškame jos leidime esama nemaža eilių

---

[1]) Pergyventos valandos, 35. p.

visai nepoetiškų, o taip pat nemaža dainų kad ir tikrai poetiškų, bet, matyt, greitomis sueiliuotų ir per tai netaisyklingų, pašiurpusių, neišdailintų, k. š.: «Aš jaučiu savyje ir galę ir troškimą», «Liekanos Kauno bokšto» ir k. Ta ypatybė labiau estetiškai išlepintą skaitytoją erzina ir gimdo neretai jame nuomonę, kad M-lis n e p o e t a. Bet tai ne tiesa. Poetiškas M-lio talentas yra neabejotinas, tik nelaimė, mažai disciplinuotas ir neeinąs didyn. Koks jis buvo 1898 metais, toks jis pasilieka ir dabar: tos pačios jame tobūlybės, tos pačios ir ydos. Pažangos beveik nesimato.

Iš prigimimo M-lis yra lirikas. Tur jisai labai jautrią širdį ir lakią vaidentuvę. Todel visa, kas tokiu ar kitokiu būdu užgauna jo širdį, tarsi nuo palietimo stebuklingų kanklių, virsta balsais ir išsilieja dainomis. Ir juo arčiau koks dalykas paliečia M-lio asmenį, juo dailesnės išeina dainos. Kaipo pavyzdį galime nurodyti: «Gal naktį be miego perleisti tau teko» (11 p.), «Jei mano širdies permanytumėt šneką», «Aš jaučiu savyje ir galę ir troškimą», «Širdis, kodel tu taip jautri» ir k. Tas ir panašias M-lio dainas galime tiesiog pavadinti «Pergyventomis poetos valandomis».

Šalia savo privačių vargų ir džiaugsmų, M-lis moka taip pat gyvai atjausti sunkų savo brolių lietuvių padėjimą ir vargingą Lietuvos būvį (slg. «Tėvynei», «Ko taip nuleidote rankas», «Kaip kilo nuo šiaurės juodi vėsulai»). Poetos asmuo, jo tautiečiai, jo tėvynė — tai poetiškoji M-lio trejybė, apie kurią, lyg apie ašį, sukasi visa jo poezija. Toliau, už tėvynės ribų, M-lis nežengia, augštesnių žmonijos idealų sritin jis skristi nebando, ar savo jėgomis nepasitikėdamas, ar net tų idealų vertės nesuprasdamas.

M-lio eilėse labai dažnai randasi svetimų motyvų ir aiškių iš kitų poetų pasiskolinimų, bet ir tokiuose atsitikimuose garbus «Volungės» autorius moka tuos svetimus motyvus saviškai sunaudoti, kad

skaitytojas, svetimų literatūrų nežinąs, visai to nė nepastebės (Slg.: «Leiskit į tėvynę», «Lietuva, tu lizdas senelių», «Gimtinės paminėjimas», «Vilnius» ir k.)

Randame «Volungėje» ir sonetų (41—45). Bet jie, deja, M-liui visai nepasisekė. Mums net matos, jog M-lis nesuprato sonetų formos, nes visos jo eilės, «sonetais» pavadintos, nė iš tolo į sonetus nepanėši. Geriau būtų padaręs autorius tų sonetų visai nerašęs. Jie skaitytojuje tegali sukelti vien tik paties soneto formos instinktyvų neapkentimą.

Nemaža yra vertęs M-lis iš kitų poetų, labiausiai suomiškųjų ir rusiškųjų. Krylovo sakmių vertimas labiausiai jam pasisekė. Jas skaitant, visai nejaučiama, kad tai neoriginalas.

Gan dailios yra ir «Vaikams eilės» (89—93). Galima drąsiai pranašauti, jas patiksiant ne tik mūsų mažiems Joniukams ir Marytėms, bet ir jų tėvams. Šalia liriško nemažą tur M-lis ir satiriškąjį talentą. Tai aišku iš tokių jo dainelių, kaip: «Mūsų cenzoriams», «Žvaigždėtas», «Daina brolių girtuoklių» ir k. Gaila tik, kad dažnai satira virsta pas M-lį šaržu k. š.: «Be apetito», «Antkapis dvarponiui» ir k. Epigramos taip pat nepasisekė autoriui — trūksta joms ir sąmojingumo ir formos.

Tiek apie patį «Volungės» turinį. Ką del viršutinės formos —t. y. formato, spaudos, popierio—skaitytojas gali būti patenkintas, tiktai ne vienas, rasit, parūgos, delko leidėjas davė taip neestetišką viršelį ir nepasirūpino geriau atlikti korektūros.

Baigdami šią recenziją, linkime garbiam autoriui, kad jo «Volungė» būtų į metus išpirkta ir kad prireiktų netrukus naujo jos leidimo. Bet rengiant tą naują ketvirtą leidimą, malonėtumėm, kad Margalis daugumą savo dainelių iš naujo perveizėtų, išdailintų jų formą, išmestų tokius netikusius žodžius, k. š.: «mašinka», «rašelnyčia» ir k., ir pasirūpintų duoti estetiškesnį «Volungei» viršelį.

II.

Margalis. AŠARĖLĖS (Naujausios dainos). Kaunas, 1918.

Po 1907 metais išleistos «Volungės» Margalis buvo lyg nutilęs. Tik retkarčiais tepasirodydavo jo eilės įvairiuose laikraščiuose. Dabar šitai susilaukėm antro jo eilių rinkinėlio, vardu «Ašarėlės». Nedidokas jis gal del to, kad jame įdėtos tik «naujausios dainos», parašytos daugiausiai šiuo karo metu. Ta aplinkybė paaiškina taip pat ir jų turinį, kuriame dažniausiai vien liūdni tonai teskamba. Del to, tur būt, ir visam rinkiniui duota «Ašarėlių» vardas. Liūdi autorius del žmonių vargo («Elgeta», «Našlaitės daina», «Nemunas platusis», «Ant išmėginto kovoj šautuvo», «Išeivio daina» ir k.), del tėvynės nelaimių («Tėvynės rauda»), del augštesnių luomų sulenkėjimo («Maršas»). Šiems pastariems dainius negal dovanoti jų piktų darbų, todel ir meta jiems šį aštrų ironijos šauksmą:

Garbė jums, Lietuvos atstovai,
Kad savo tautystę pražudėt!
Garbė jums, garbė, kunigaikščiai ir grovai.
Mums kilt nepadėjot, bet kliudėt...

Tačiau klystų, kas manytų autorių neapkenčiant tų «Lietuvos atstovų». Anaiptol, jis tikisi net juos sugrįšiant į tikrąjį lietuvių tautos kelią, nes pastarąją savo «Maršo» strofą baigia šiais žodžiais:

Garbė bus, jei kartą pajusit
Jūs gyslose protėvių kraują!
Garbė bus garbė, jei iš miego atbusit
Ir tėviškėj gimsit iš naujo.

«Tėvynės raudoj» autorius ne tiek graudoja del to, kad

Erškėčiuos galvos mūsų įpintos,
Dūšia apalpsta nuo sopulių!
Dora paneigta, teisės pamintos
Ant mūsų tako pilna dyglių...

kiek del atsiradusių mūsų pačių tarpe «išgamų», kuriems pavesta ši karšta strofa:

Dieve Augščiausis! mūsų Lietuva
Savyje turi ir išgamas,
Jausmas senuolių juose pražuvo,
Graudingai raudant už jų kalčias.

Norėdamas prašalinti netikusią, žaidimuose dažnai vartojamą, dainelę «Noriu miego», autorius tuo pat ritmu parašė savo «Pašnekėsį Lietuvos su jaunuomene». Sumanymas geras, tik rimtas ir didaktiškas tos dainos turinys vargiai bepritiks linksmam žaidimui.

Pabaigoj pridurta dar trys dainos iš cigonų gyvenimo. Del ko autorius pamilo cigonus, mums neaišku, juoba kad cigonai žymesnės rolės Lietuvos gyvenime nevaidina.

Įdėtos šin rinkinėlin dainos originalės yra toli ne visos. Žymi dalis yra vertimai bei sekimai, kaip tai pats autorius pažymi. Net ir tų pažymėjimų neturinčiose nesunku kai kur nurodyti tūlų reminiscencijų bei pasiskolinimų iš svetimų raštų (pav. «Atsisveikinimas su giria» ir k.).

Dailės žvilgsniu Margalio eilės yra gan taisyklingos ir dailios, kaip ir seniau išleistosios «Volungėje». Pažangos «Ašarėlėse» nežymu. Autorius, matyt, laikosi principo «ką parašiau, parašiau» ir nemėgsta savo raštų taisyti. O labai gaila, nes netobūlas eiliavimas mažina estetišką eilių vertę.

A. a. Kun. Juozas Šnapštys-Margalis.

(1877—1921).

Miręs šiemet Sudeikiuose kovo 24 d. «Volungės» autorius susilaukė mūsų spaudoje įvairių paminėjimų ir kritikų.

Ką apie jį yr rašęs F. Kirša «Sekmojoj Dienoj», ne mūsų protui ši gudrybė suprasti. Dėliai to apie tai mes čia nė nekalbėsim.

Po Kiršos užsiėmė Margaliu pirmaklasis mūsų literatas Vaižgantas ir pirmaklasis kritikas (Vaižganto net kritikų karaliu apšauktasis) Radzikauskas. Jų

abiejų straipsniai, kaipo žmoniškai parašytieji, suprast buvo nesunku. Nustebino tik mus jųdviejų nuomonių griežtas skirtumas. Mat, Vaižganto išmanymu, Margalis buvęs didelis talentas, tik neišnaudotas iki galo per valios silpnumą. Tuo tarpu Radzikauskas kategoriškai yra nusprendęs, Margalį neturėjus jokio talento, tiesiog buvus «nulį». Šią savo nuomonę gerb. kritikas ne tik drįso viešai paskelbti, bet ir su pasididžiavimu pareiškė, tai esąs galutinas kritikos žodis: būsimieji kritikai jojo atliktąjį darbą «daugiau galės nebekartoti». Vadinas, nukryžiavo, palaidojo ir akmenį užritinęs, ant jo padėjo parašą: niekas buvęs, nieku virto, nieko nepaliko!...

Karalių autoritetams šiandieną apskritai nebetekus prestižo, negaliu ir aš tą mūsų «kritikų karaliaus» autokratišką nusprendimą laikyti galutina tiesos išraiška, juoba, kad abiejų autoritetingų Margalio teisėjų nuomonės yra diametraliai priešingos. Iš logikos dėsnio A yra=A niekam da nepavyko išvesti, kad A būtų= ne A. Taigi tas pats Margalis nieku būdu negalėjo būti drauge ir «didelis talentas» ir «nulis». Čia katro nors iš teisėjų suklysta, o gal net ir abiejų drauge. Šiaip ar taip, neabejotinai klaidos esama. Klausimas tik, kaip ji surasti?

Kadangi čia ginčijamasi apie Margalio talentą, tai pirmiausia pažiūrėkim, kaip Vaižgantas ir Radzikauskas tą žodį supranta.

Vaižgantui, kaip ir šiaip jau žmonėms, talentas— tai žymus tam tikras gabumas. Vaižgantas įrodė Margalį tokių gabumų bei talentų turėjus ne vieną. To «plačioje prasmėje» talento neneigia Margalyje nė pats Radzikauskas. Štai jo žodžiai: «Margalis, kaip ir kiekvienas kitas sugebąs surasti rifmų[1]) ir šiokių tokių poetikos figūrų, žinoma, turėjo eiliavimo talentą». Vadinas — čia abu Margalio kritiku sutinka. Nuomonių skirtumas eina iš to,kad Radzikauskas di-

[1]) Rifmos — grynai rusiškas terminas. Europa težino vien rimus (slg.vok. Reim, fran. rime, lenk. rym ir t. t.).

deliais talentais kūrybos srity telaiko vien «įžymius iš kūrėjų tarpo». Jie, kad ir «neatrasdami naujų Amerikų bei savų įstatų nediktuodami, tačiau sekdami genijų atrastais keliais bei įstatais... sugeba sukurti kartais tiesiog genialumo dvasia dvelkiančius kūrinius». Kitaip sakant, didieji talentai, Radzikausko išmanymu, tai «pirmieji po genijų». Visa tai būtų labai gražu, jei kritika turėtų tam tikrą neklystantį genijometrą, kurio pasigavus galėtų griežtai nuspręsti: tas rašytojas yra genijus, tas pirmas po genijaus, tas antras ir t.t. Kad rusų Bielinskis tikrai yr įvertinęs Puškiną ir Lermontovą, — tai tiesa. Bet nemažesnis už juos genijus Mickevičius, deja, savo laikų kritikų ne tik genijum, bet ir dideliu talentu nebuvo pripažintas. Vadinas, kaip dainių, taip ir kritikų esama visokių ir jų kategoriškais sprendimais ne visada galima pasitikėti. Tatai teneįsižeidžia ir Radzikauskas, kad mes jo stūdiją apie Margalį nelaikom galutinu kritikos žodžiu. Ypač kad ji, toli gražu, nėra pilna: gerb. kritikas pergreit joj apsidirbo su Margalio kūryba, paėmęs iš jos vos tik vieną dalelę, apsireiškusią jo eilėse, ir tas pačias įvertindamas ne objektyviai, bet greičiau partyviai. Skaitant tą Radz. stūdiją taip ir atrodo, lyg pats autorius, būdamas poeta ir kurstomas profesionalio pavydo (jalousie de métier), būtų sumanęs tyčia nustumti Margalį nuo Lietuvos Parnaso, kad pats ten vietą užimtų. Darbas visai nenaudingas ir nereikalingas, nes mūsų Parnasui, deja, kol kas visai da negresia jo įnamių perdidelio patirštėjimo pavojus. Antra vertus — tas darbas yra ir ne visai sąžiningas. Laikantis Radzikausko metodės kritikoje, pigu ne tik Margalį sutriuškinti, bet ir «nuliais» paversti net tokius «žymius» mūsų rašytojus, kaip L. Gira, J. Turčiniškis ir k.

Didžiausis Radzikausko priekaištas, padarytas Margaliui — tai šio neoriginalumas, nuolatinis kieno nors (Maironies, Nekrasovo, Kraševskio ir k.) sekimas. Kad patriotiškose Margalio dainose esama

panašumo į Maironies dainas, tai dalimi tiesa. Bet kad Margalis būtų parafrazavęs Maironį, to kritikas neįrodė. Nes Maironis buvo Margalio profesorius ir klierikams savo «Pavasario balsų» rankraščio, spaudai esant uždraustai, kaipo užginto vaisiaus, skaityti neduodavo. Taigi gana abejotina, kad Margalis būtų rašęs savo «Jaunuomenės dainą» turėdamas rankoj Maironies «Jaunimo giesmę». Nes jei Margalis būtų turėjęs šios pastarosios tekstą, jis visai nebūtų rašęs savo «Jaunuomenės dainos». Juoba, kad Margalis dainas rašydavo kaip tik dainuoti, o ne skaityti. Išgirdęs kokią lenkų ar rusų dainos dailią melodiją, Margalis sužavėtas jos grožiu ir stengdavos tuoj tą dainą versti, kad ir lietuviai galėtų ją ta pat melodija dainuoti. Iš čia ir atsirado jo «Žemaičio» ir «Augštaičio daina», «Atsisveikinimas su giria» ir k.

Sakyt, kad čia viskas skolinta, svetima, nieko sava, būtų netiesa. Kiekvienoje, kad ir perdirbtoje iš svetimo teksto, dainoje žymu savotiškas margališkas originalumas, stengimasis pritaikinti lietuvių gyvenimui. Jei jau pats kritikas «pirmiems po genijų» rašytojams leidžia «sekti genijų atrastais keliais», tai nėra pamato kaltinti už tai ir Margalis, kaip nekaltinama Baranauskas, kad jis, rašydamas savo «Anykščių Šilelį», yr sekęs Mickevičių tiek turinio, tiek formos žvilgsniu. Poezijos grožis pareina ne nuo temos naujumo, bet nuo jos poetiško išreiškimo.

Taigi ne tuo Margalis kaltas, kad jis naudojos dažnai svetimomis temomis, bet tuo, kad neperdailiausiai jas sulietuvindavo.

Radzikausko išmanymu, Margalis nebuvęs joks poeta, tik šioks toks eiliadirbis. Šiam tvirtinimui kritikas nepasigailėjo citatų. Bet jau ir tos pačios citatos parodo kritiką einant ne objektyvios tiesos, tik tam tikros tendencijos keliu.

Pirmiausia jis nepasirūpino net gauti naujausį paties autoriaus išleistą «Volungės» tekstą; jam užteko jau kelintą kartą leidžiamos sudarkytos prūsinės to

veikalo atspaudos. Bet ir toj prūsinėj laidoj randame ne vien sekimų, bet ir originalių, tikrai poetiškų, dalykų. Imkim štai kad ir «Pavasarį»:

Nupliko jau visi laukai,
Vanduo vagas ant kalno graužia.
Upeliai, upės, ežerai
Žiemos uždėtą tiltą laužia.
Linksmai šaipydamos gamta,
Per sapną regi metų rytą.
Apdrungo oras ir nušvito,
Saulutė juokiasi karšta...
Patrimpas galvą apsikaišęs
Laikydamas rankose rėtį...
Visokias sėklas susimaišęs
Keliauja pilna sauja sėti...

Patrimpui savo sėjos darbą pradėjus, atgyja visa gamta:

Žaliuoja pievos ir laukai,
Pražydo girioje žibutė;
Gelsvi purienų burbulai
Ant balų pūpso pasipūtę.
Pijolkos kvepia ant kalnų;
Lapuoja krūmuose avietės,
Iš žemės lenda susirietęs
Ir apynys tarp kūlynų...

Neužmiršta Patrimpas ir miškų:

Bežiūrint žaliąją kepurę
Visi medeliai mūsų turi...
Nuo tolo sodai jau baltuoja
Ir kas tik gyvas, kaip matai,
Tą oro permainą pajuto.
Atskrido pempės ir starkai
Kalenti ant lizdų sukruto.
Augštai iškilęs vieversys,
Apreiškė, kad šalčiai praslinko.
Išgirdęs tai paukščių būrys,
Giedot į girią susirinko.

Čia jau ir pats Radzikauskas nedrįsta Margaliui «nulį» pastatyti; mums gi tas dalykas tiekia tikro poetiško pasigerėjimo ir rodo Margalį turėjus nemenką poetos talentą.

Tą pat patvirtina ir kiti jo gamtos aprašymai, k. š.: «Gimtinės paminėjimas», «Birželio rytas kaime», «Vasaros vakaras», «Vieversėlio daina» ir t. t.

Kad mokėjo Margalis giliai atjausti ir asmeniškus pergyvenimus, tai žymu kad ir iš šių jo eilių:

Dainuoju tankiai aš su pažeista krūtine,
Ne mano tai kalčia, jog sopa man širdis,
Vainikan mano daug dyglių įpynė,
Skaudi patekusi man žemiška dalis...

Pasiskundimas tikrai jautrus ir giliai poetiškas. O štai kitas:

Aš jaučiu savyje ir galę ir troškimą
Tarnauti artimui, kariauti ir mylėti.
Ant aukurų širdžių dedu štai įkvėpimą,
Idant šventa ugnis pradėtų ten žibėti.
Bet kas išvys gilybę dūšios mano?
Giesmės kas talpią prasmę stengsis permanyti?
Kas tai užjaučia ir išmano,
Jog ašaromis skurdūs atbalsiai rašyti?
Jog netušti skunda, eilėmis perstatyta,
Jog nešalti jausmai ir kančia melaginga,
Bet jog šneka širdies kraujuose pamirkyta,
Užvirusi skausmuos, teisi, neveidmaininga?

Tariamės, ir patys skaitytojai mato, kiek čia gilios, iš sielos trykštančios poezijos. Panašių dalykų yra «Volungėje» ir daugiau, bet vietos trūkumas neleidžia jų mums čion dėti.

Apie Margalio Krylovo ir kitų sakmių vertimą kritikas netarė nė žodžio. Tuo tarpu savų gerų sakmininkų neturėdami, ilgai da turėsime naudotis seniu Krylovu. Jį yr vertę Gerutis, Jablonskis, bet jų prozos atpasakojimai toli gražu negali užvaduoti gana dailaus Margalio vertimo. Kad skaitytojai turėtų supratimo apie jį, dedame čia pav. «Didvyrio» tekstą:

Senovėje perkelta kokį ten didvyrį
Iš patalo šilkais turtingo
Šalin, Plutono valdomon galingo; —
Aiškiau pasakius — ans didvyris mirė,
Ir kaip senovėj būta,
Jo pragaro teisman pakliūta.
Tuoj tardymas: — «kas tu? o kuomi tu buvai?
Ką dirbai? kur tu gyvenai?»
— «Gimiau aš Persijoje, valdininkavau,
Buvau menkos sveikatos, vis negalavau,
Tat amatui nestengdams išteseti

Sekretoriui turėjau viską užtikėti».
— «Tuojau į rojų jį» — «Ką darot? Kur teisybė?»
Merkurijus sušuko nekantrybėj!
— «Brolau!» Eakas tarė, — «tau turiu priminti,
Kad nenujėgi reikalo pažinti:
Regi, kad buvo šis numirėlis kvailys!
O jei valdžia pasinaudojęs būtų jis,
Galėjo visą kraštą nuterioti!
Ir tau ne kartą būtų tekę apsiašaroti.
Už tai tikrai ir eina jis į rojų,
Kad jis nedirbo, o sekretoriai už nosies jį vedžiojo».
Ant žemės iš augštųjų valdininkų rastumėm ne vieną
Kurį pasiųsk į rojų nors šiandieną.

Tiesa, kaip Margalio eilėse, taip ir verstose sakmėse pasitaiko nuo liet. kalbos nukrypimų, bet jie pigu prašalinti, ir todel vertimai del jų nenustoja savo vertės. Laikyti juos «nuliu» tegalima nebent užmiršus elementarinius teisybės reikalavimus.

O jau apie paliktus Margalio beletristikos dalykus «kritikų karalius» teikės visai karališkai užmiršti. Tuo tarpu Margalis ir toje srity yr parodęs nemenką talentą. Tai galima matyt iš jo apysakaičių: «Daug išmoko», «Skurdas», «Alenytė» (įdėtų «Vienybėj» 1918 m.), «Motynos kryželis», «Petras Patarška», «Dvidešimtojo amžiaus nelaisvėje», pasirodžiusių «Kauno kalendoriuje» 1919 — 1921 metams. Surinkus jas krūvon, susidarytų gerokas įdomių vaizdelių tomas. Visi jie parašyti gražia kalba, pasižymi rimtu turiniu, sumania fabula, gyva veikiančiųjų asmenų charakteristika ir geru lietuvių gyvenimo pažinimu. Taigi net ir kaipo beletristas Margalis nėra nulis. Visa jo nelaimė, kad per valios silpnumą jis savo nemenko talento neišnaudojo iki galo, maža skaitydamas, mažai savo rašinius, ypač eiles, tobūlindamas. Mat, jam labiau rūpėjo gyvi žmonės, negu knygos, labiau gyvenimas, negu teorija. Jei jis ką rašė, tai vien norėdamas liaudžiai patarnauti. Iš jos išėjęs, jis ją mylėjo, jai dainavo, rašė jai net linksmas juokingas daineles, visai neteisingai Kiršos pavadintas «kalatuškomis». Tai jokios kalatuškos, bet savotiška liaudies humoristika (sulyg. dainas «Atva-

žiavo meška su alučio bačka», «Šaltyšius» ir k.). Geresnių tos humoristikos pavyzdžių niekas liaudžiai iš naujesnių poetų ikšiol nėra pagaminęs.

Apskritai, Margalis rašė ne sau pasigerėti, bet liaudžiai į gera pakreipti, joje geresnių jausmų sužadinti. Net ir gydyti jis yr pradėjęs augštesnių motyvų stumiamas. Mat, jam Šimbarke bekamendoriaujant, vietos felčeriui latviui pradėjus draug su vaistais varyti antireliginę propagandą, Margalis, pasimokinęs medicinos, ėmė pats tiekti liaudžiai pagalbos ligoje, kad atitrauktų ją nuo lankymosi pas bedievystės apaštalą. Margaliui gydymas taip pavyko, jog bedievukas felčerėlis visai neteko praktikos. Iš apmaudo buvo įskundęs Margalį net žandarams, kaipo neištikimą rusų vyriausybei, bet nieko nepešė, nes skundas buvo melagingas. Tuomet pasiskundė vysk. Paliulioniui, kad per Margalį netekęs duonos kąsnio ir su šeimyna turįs badauti. Šį kartą skundikas laimėjo, nes Paliulionis uždraudė M-iui gydyti ir iškėlė jį iš Kuršo.

Kad Margalis gerai nusimanė ekonomijos, ūkio, politikos klausimuose ir daug straipsnių apie tai yr parašęs, tai nurodė jau Vaižgantas. Mes čia galime dar pridurti, jog M-is yr padėjęs D-rui Basanavičiui išversti lotyniškai jo memorialą Šv. Tėvui apie lenkų kalbą Lietuvos bažnyčiose. Vertimas, tiesa, neperklasiškas, bet parodąs Margalio nepaprastą palankumą dėtis prie kiekvieno Lietuvai naudingo darbo.

Taigi, darant bendrą išvadą, drąsiai galima pasakyti, jog M-is buvo ne «nulis», bet vaisingas spaudos darbininkas, simpatingas liaudies dainius (sakytumėm, net mūsų Syrokomlia), popularus beletristas, geras Krylovo sakmių vertėjas. Kad jis daugiau nepadarė, tai čia kaltos jo gyvenimo aplinkybės, jo valios silpnybė ir jame glūdėjęs nelaimingas «šaduviškis» atavizmas.

Dagilis.

I.

Dagilis. LIETUVIŠKAS ŠIUPINYS, iš svetimų skanskonių brolių lietuvių naudai pataisytas. Rygoje, 1906, 48 psl. in-16.

Dagilis, matyt, laikosi principo: non multa sed multum, nes duoda skaitytojui ne daug, bet užtat rūpinasi, kad duodamieji dalykai būtų kuo geriausi. Garbus autorius neieško originalumo, nesikelia augštybėn, anaiptol, meldžia skaitytojo malonės, kad «nesuderintą gaidą» priimtų «už gerą»; vadina save «Dagiliu», paukšteliu «bebalsiu», kurs —

Geisdams naudos tautiečiams, gimtinėj kalboje
Svetimų giesmininkų giesmes atkartoja.

Tie «svetimi giesmininkai» — tai poetos klasikai, k. a., Šileris, Puškinas, Lermontovas, Deržavinas, Mickevičius, Kondratavičius ir k. Dagilis ima iš jų po vieną antrą dainą ir verčia jas lietuviškai. Ir, matyt, daro tai ne greitomis, bet su pamėgimu, palengvėl, dailindamas kiekvieną eilutę su nepaprastu darbštumu, rinkdamas kuo rūpestingiausiai kiekvieną žodį. Todel ir išėjo D-lio vertimai ne tik puikiai suderinti, bet vietomis taip dailūs, jog net sunku atspėti, kad tai vertimai. Tiek ten vertėjas mokėjo įdėti gyvumo ir originalumo. Kas norėtų tuo įsitikrinti, tegu perskaito Kondratavičiaus «Lietuvą», arba Mickevičiaus «Pono Tado» pradžią. Štai, pav., keletas «Lietuvos» eilučių:

Žeme mano gimtine, Lietuva šventoji,
Baltu smėliu ir smulkia žole apdengtoji

. . . .

Tavo žemė nelinksma, dangus be skaistumo,
Niekas tokiam paveiksle nerastų gražumo.
Tavo kalnai ir upės dyvais neturtingos,
Girioj auga tik eglės ir pušys griaudingos;
Menka iš netašytų sienojų lindynė,
Žydžia samanos žalios ant dangčio šiaudinio,

O po dangčiu žmogelis tokiu nešas lėtu,
Ir lig trims suskaityti, rodos, negalėtų...

Straipsneliai iš Puškino išversti idealiai. Imkim kad ir «Žiemą»:

Žiema... Linksmai vikrus seniukas
Roges jau girgždina keliu,
Nušalęs bėga jo bėriukas
Mažu, bet tankiu žingsneliu.
Drabstydams sniegą skrend, kaip vėjas
Bajoras važyj ir vežėjas,
Įlindęs vilnos' kailinių,
Su juosta raudonų gijų.
Štai vaikas taksį ant rogelių,
Kaip poną veža per pusnis,
Paknerpęs galvą kaip arklys;
Beldikas — nebejauč pirštelių,
Bet juokias — tiek jam tos bėdos,
O mama graso iš trobos...

Net ir toks sunkus dalykas, kaip Deržavino «Dievas», išėjo pas D-lį neblogai.

Žinoma, ne visi vertimui D-lio parinktieji dalykai tur lygią vertę. Kai kurie gan menkučiai, k. š.: «Paukštytės giesmė», «Čiučia liulia, varguolėli» ir k. Originalis D-lio piešinėlis — «Joninės Parovėjos karčiamoj» — reikia taipogi laikyti mažiau pasisekusiais autoriui dalykais.

Kaipo klasiškos poezijos mylėtojas, autorius rūpinasi visur išlaikyti rimo ir ritmo taisykles; nedarko taip gi natūralės žodžių priegaidos; nukrypimų tame dalyke tepatėmijom vos poroj vietų, k. š.: aną— okeaną (9); išgrožintus — pauksintus (23). Rimai taippat geri; šlubuojančių, k. š. daugį — suglaudi (8) beveik nėra. Kalba visur gryna, tik 12-me psl. įsibrovė be reikalo rusicizmas: «maknotoms» (machnatyj). Vietoj Traicė, nepabaigtas (8) taipogi geriaus būtų padėjus grynai liet. žodžius — Trejybė ir begalinis.

Bet visi tie netobūlumai (jie galima lengvai prašalinti sekančioje laidoje) nė kiek negadina estetiško pasigerėjimo, kurį tiekia skaitytojui D-lio «Šiupinys».

II.

Lietuviškas šiupinys. Kn. 2. KONRADAS VALENRODAS. Antrą kartą atspausdintas, šiek tiek pertaisytas ir užbaigtas. Vilnius, 1910, 68 p. in-12.

Šios antros Dagilio «L. Šiupinio» knygos savo laiku man neteko skaityti. Jon įdėtuoju Mickevičiaus «Konrado Valenrodo» vertimu aš prieš 13 metų gal ir būčiau buvęs sužavėtas. Šiandien, mūsų kalbai žymiai pirmyn pažengus, deja, to pasakyti nebegaliu. Nes Dagilio vertimo kalba kad ir gan daili ir įvairi, bet, nelaimė, daugely vietų sugadinta nepergerai kaltais žodžiais ir įvairiais slavizmais. Pav., vertėjas vartoja tokias žodylytis, kaip: mylančius viet. meilužis, stova v. stovykla, gailystė, gailė v. gailėjimos, tulkas v. vertėjas, šventnyčia v. žinyčia, bažnyčia, kelijos, guolis v. celės, kambarėlio, širdingystė v. nuoširdumas, stonas v. stovis, luomas, spekavo — spėliojo, pražaisti v. prakišti, pralaimėti, derėjimo skrynė v. sandoros skrynia, apturi v. gauna, tvirtinė v. tvirtovė, neteiravo v. nesiteiravo, išsilukštino mūšis v. prasidėjo, išsiplėtė, palinksminojimas v. linksminimos, sukavojo v. paslėpė, spinduolis v. spindulys, paslaptis apnašinti v. pranešti ir tt.

Perskaitę «miškuose Pinų», neįstengėm suprasti, apie ką čia kalbama, — ir tik pažvelgę originalan, patyrėm, kad čia turėta omenyje suomių, arba finų miškai. Kryžių ant kryžeivių rūbų vertėjas laiko «ženklu kunigystės», kas visai neatatinka nei originalui nei tiesai.

Bet daugiausiai Dagilio vertimą gadina sintaksiški polonizmai, pav., subėgę ant mūšio, stovi ant sargybos (4), jis neišmoko ant didžiūnų dvaro (5), kiti susėdę ant oro vėdinas (9), pareiga ant mūšio (21), ant šventoriaus (29), išbėgom ant kiemo (23), ant tokio užmetimo (39), ant to kiekvienas pašventino būvį (39) ir t. t.

Yra vietų verstų nevykusiai, pav., originale:

Lecz nigdy rękę w muzycznym zapędzie
Z lutni weselszych tonów niedobędzie,

o pas Dagilį tiedvi eili skamba šiaip:

Bet skurdžios kanklės iš giesminio kuodo
Niekad linksmesnio balso neišduoda. (7)

Aišku, kad čia «giesminis kuodas» atsirado vien del rimo.

Taip pat kitoj vietoj Mickevičius rašo natūraliai:

Wieczornych modłów kapitula słucha
I śpiewa hymny do Świętego Ducha.

Dagilis gi, nesupratęs teksto, verčia:

Koplyčion maldą vakarinę neša
Ir šventos Dvasios padėjimo prašo. (8)

Tuo būdu k a p i t u l a virsta k o p l y č i a, kas, toli gražu, neatatinka nei originalui, nei tiesai. Tai parodo, kad Dagilio vertimu ne visur tegalima pasitikėti.

Bet iš kitos šalies būtų didelė netiesa, vertėjo darbą visą perdėm išpeikus. Jame yra nemaža ir dailių vietų, kurioms kritika nieko negal prikišti. Jos miela skaityti, jomis tenka vien gėrėtis. Štai keletas pavyzdžių. Scenoj kryžiuočių puota. Prūsų dainius baigia kalbėti:

Nutilo senis ir bandė, ar turi
Pradėti giesmę; abejonė augo;
Mistras tuo tarpu šypsodamas žiūri,
Vytauto mintis banguojančias saugo.
    Kad išdavėjus peikė senas dainius,
Visi patyrė, kaip Vytautas mainės,
Kaip jojo veidas tai balo, tai raudc
O, baisus narsas Lietuvos valdono!
Šoko su kardu buvusiu prie šono,
Rodės, drąsuoliui tuoj atlygins skriaudą,
Bet vos į senio akis pažiūrėjo,
Sėdo vėl vieton, rankom galvą stvėrė,
Narsą sutirpdė ašarų srovėje
Ir paslėptinėn mintin pasinėrė. (28)

Nėr čia kas nei pridėti, nei atimti. Arba štai paskutinės Alpo ir Aldonos valandos prieš jiemdviem amžinai persiskirsiant:

. . . Taip vakarą visą praleido
Alpas prie kojų Aldonos; tevynę, kryžiokus ir mūšius
Šiandien maršon paskandino, minėjo laimingąjį laiką,
Kaip Lietuvon atkeliavo, kaip pirmkart išvydo Aldoną,
Kaip su ja vaikštinėjo; kiekvieną minėjo paeiliui
Vaikišką, bet neužmirštiną žingsnį pirmos savo meilės.
Linksmas—net miela žiūrėt, bet kam aną „ryt" paminėjo?
Linksmas, o kodel taip žiūri, akis į Aldoną įsmeigęs?
Ašaros veržias aikštėn, lyg norėtų ką tart ir nedrįsta...
Ar tai tos karštos jo šnekos, šio vakaro visas meilumas
Bus paskutinė širdies dovana ant meilės altoriaus?

Panašiais dailiais hegzametrais išversta visa «Vaidelioto pasaka». Vietomis jie daug gražesni neg originale.

O jau «Dainos» (13) vertimas kai kam atrodo gražesnis net už Maironinį. Štai viena kita jos strofa:

Vilija mūsų upių motinytė,
Aukso tur dugną ir dangišką lytį.
Lietuvė širdžia temdo aukso šlovę,
Veidu skaistesnė už Vilijos srovę.

. . . .

Viliją mielą Nemuns apkabinęs,
Kaip brangų turtą per uolas kilnoja —
Ir mielai glausdams prie šaltos krūtinės,
Draug su ja nyksta jūrų gilumoje.

Jei čia kas beprikiština, tai nebent Neries pavadinimas lenkišku Vilijos vardu.

Iš šalies teko girdėti, Dagilio giminės besirengią išleisti visus jo raštus. Mes tam mielai pritariam. Ypač mums būtų malonu išvysti Dagilio verstą «Konradą Valenrodą» išleistą atskira knygele, kad ji galėtų lengviau pasklysti mūsų visuomenėje. Bet tam tikslui reiktų visas vertimas iš naujo perveizėti ir kalba ištaisyti. Tai nebūtų sunku, nes esama ir kito visai neblogo tos pat poemos vertimo, pagaminto Jono Jonilos (kun. J. ꞁiliaus), mūsų atstovo Klaipėdoje. Jis savo vertimą yra dedikavęs «Mūsų broliams Prūsų Lietuvninkams». Tą mintį jam, matyt, yr pakišę paties Mickevičiaus žodžiai:

Dawno prusaków i Litwy zażyłość
Poszla w niepamięć ; tylko czasem miłość
I ludzi zbliża . . .

Pas Dagilį, deja, šita mintis visai dingo, nes pas jį ta vieta išversta šiais žodžiais:

... vienybė pražuvo
Kartais tik meilė, liuosa kaip paukštelis,
Dar juos suglaudžia...

Kas yra tie «jie», be originalo niekas neįspės. Tuo tarpu Jonilos vertimas čia yra kur kas artimesnis originalui:

Prūsų, lietuvių giminystė kraujo
Užmiršta tapo; pajėgos malonės
Vienok suvienys juos kartą iš naujo.

Čia vertėjas pasirodė ne tik poeta, bet ir pranašas: Jo pranašystė šiandien išsipildė.

Dagilio vertimas yra nūn tapęs bibliografiškoji retenybė. Jonilos gi verstas «Konradas Valenrodas» galima gauti visuose Kauno knygynuose[1]). Tik, deja, ir jis reikalingas taisymo kalbos žvilgsniu. Ypač kenkia jam perdažni suvalkietiški žodžių trumpinimai. Bet ir Jonilos vertime yra daug tikrai gražių vietų. Ne pro šalį būtų sulyginus jį su Dagilio vertimu, bet tam būtų reikalinga atskira stūdija, kuri čia būtų ne vietoj. Iš savo pusės mes galim tik pridurti, kad abu vertėju, ir Dagilis ir Jonila, išversdami «Konradą Valenrodą» atliko naudingą visuomenei darbą ir abu už tai verti lygiai karštos padėkos. Bet dar didesnės padėkos bus vertas tas, kas tą pačią dailią poemą, sulietuvins trečią kartą, tik dar geriau ir dar dailiau nes ji yra ir bus Lietuvoj visada aktualė.

---

[1]) Jonas Jonilas. Veikalai, veikalėliai ir vertimai eilėmis. Antras pluoštas. Tilžėje.

ir Kiškis», «Vagis ir Sargas» irgi tikro estetiško pasigerėjimo skaitytojui neteikia. Pirmoje iš jųdviejų «Šunes ir Katės», matyti, pritraukta vien rimo dėliai. Antroje vagies santykiai su ponu neaiškūs. Trūksta artizmo, tobūlumo. Jos ne tiek parašytos, kiek sulipdytos. Tokį bent daro įspūdį. Mums matos, kad geru sakmininku Ž-nis nebus, tai ne jo sritis.

Kur kas geriau sekasi Ž-iui liriškos dainelės. Tokios, pav., kaip: «Malda», «Pesimistas», «Trys sesytės», «Jaunimo daina», «Barkarolė», galima sakyti, prašyte prašos, kad kas jas būtinai padainuotų. Nes visos jos pilnos tikro muzikalumo. Deklamuoti jos permaža. Joms reikia muzikos.

Moka puikiai Ž-nis aprašinėti ir mūsų gamtą kurią, matyt, myli karšta poetos širdimi. Toks «Sirvydžių miškelis» (5—9) pilnai tai patvirtina, nors ir yra sumanytas Barono «Anykščių šilelio» įtekmėje.

Sugeba mūsų dainius būti taipgi ir linksmu pasakotoju. Jo «Trys draugai» kunigai, susitikę traukinyje ir šnekantieji apie dabartinį Lietuvos padėjimą — tai gyvas puikus vaizdelis, lengvučiu «humoru» nušviestas. Štai, pav., kaip keliais brūkšniais nupiešti mūsų ponai bažnyčiose:

Jau baigia kunigs šventą sumą,
Žlegt-žlegt maršalka su lazda —
Tik iria, iria—žmones stumia,
Mat ponams kelią skir tada. (11)

Kaip jau augščiau sakėme, ilgiausias visame rinkinyje veikalėlis — tai «Žaislai su dainomis», susidedąs iš dviejų dalių. Pirmoje randas paminėjimas bei aprašymas įvairių mūsų tautiškų žaislų ir šokių — taigi galima ji pavadinti folklorine. Antrajai labiau pritiktų vardas dramatiškosios. Čia jaunuomenė dainuoja apie geresnę Lietuvoj ateitį, senelis skundžias, kad dabar nebetokios jau girdis dainos, kaip senovėj, rimtas Petras kaltina tėvynės priešus, skamba puiki «Beturčio daina», choras dainuoja dideliai gražų girtuoklio pajuokimą, socialistų būrys žada lietuviams

«parnešti rojų ant žemės». Visame tame nėra artistiškos vienybės, bet užtat pavienių dalelių pasitaiko labai puikių. Imkime, pav., kad ir aprašymą, kaip tai yra «ant svietelio» (25):

Tasai ima viršų, kam «činas» augštesnis,
Tasai veda valdžią, kam pilvas storesnis;
Tasai yra gudrus, kurs skaudžiai įkanda;
Tasai išmintingas, kliūtis kurs išranda;
Tas kritikas geras, kurs viską išpeikia;
Tasai diplomatas, kurs nieko neveikia...
Tas svečias pirmesnis, kam ilgas liežuvis;
Tas draugas meilesnis, kursai... nelietuvis...
Jaunikis geresnis, kad rėžis platesnis;
Mergaitė meilesnė, jei kraitis didesnis.
Kurs eina į mokslus, tasai cicilistas;
Kurs myli sodietį — revoliucionistas;
Kurs tiesą pasako, tasai liberalas;
Kurs peikia senovę, — tasai radikalas;
Kurs uoliai darbuojas, tasai egoistas;
Kurs senio neklauso, visur būk paklystąs.

Mums matos, tos eilės ilgainiui taps pas mus patarlėmis.

Žalvarnis, kaip parodo šis jo eilių rinkinėlis, yra daugiau poeta-pilietis, negu poeta-estetas. Del mylėjimo myli jis grožį ir moka jį atjausti, bet juodos gyvenimo pusės, nemalonios kultūrinio veikimo aplinkybės verčia jį griebtis dainos kaipo ginklo kovai «su svietiškąja suktybe» ir kitais panašiais mūsų krašto skauduliais.

Kaip toji kova reikia vesti, koksai tikslas reikia pasistatyti, prie kokio idealo žengti, mūsų jauno dainiaus eilėse konkretesnio nurodymo nerandame. Matyt tik neaiškiai, kad jis yra krikščionis demokratas ir tautietis.

Žinoma, «Dienelei brėkštant» dar nepaskutinis Ž-nio žodis. Tariamės, jis laikui bėgant apdovanosiąs mūsų raštiją naujais poetiškais veikalais. Tuomet ir kritika, rasit, galės plačiau ir pilniau pakalbėti apie tikrąją jo vietą mūsų poetiškame Parnase. Dabar gi galima tik pasakyti jam ačiū už tai, ką yr davęs,

ir palinkėti geros sveikatos ir įkvėpimo, kad galėtų pasekmingai darbuotis mūsų raštijoje dar daugel, daugel metų.

II.

A. Žalvarnis. PAISTRIEČIAI. (Eilės). Išleista autoriaus lėšomis Paistrio bažnyčios naudai. Kaunas, 1910, 12 psl. in-16.

Autorius sakosi neturįs augštų siekių: jis norįs nupiešti:

. . . . kertelę čia užmirštą suvis,
Kur skurdo ir nyko brolelis lietuvis.

Ta «kertelė» — tai Paistris — menka filijėlė — buvusi ilgą laiką be kunigo. Gal būt, ji ir toliau būtų pasilikus «užmiršta». Bet «kaž-koks garas» atnešė čion kelias marijavites. Tos paleido garsą apie savo kunigus, kad jie

. . . . , . begal esą teisūs,
Tokie malonučiai, geručiai, nebaisūs!
Bijodamies pildyt ir menko jie grieko
Už savo tarnystę nebeima nieko.
Basi ir per šaltį jie vaikščioja žiemą,
Nors pusnys giliausios, o brenda per kiemą,
Monstrancijos ženklą nešioj' ant krūtinės,
Nenumet ir naktį aštrios ašutinės.

Galop atvyksta ir pats marijavitų kunigas. Tamsios bobelės iš pradžių gėrisi:

Gražus kunigėlis! nesenas—jaunutis...
O gi gerumėlis, ajai kaip meilutis...

Bet vietiniam klebonui uoliai paaiškinus, kas tai yra per svečias, ir išsirūpinus pas vyskupą nuolatinį Paistriui kunigą, žmonės kimba statyti naują bažnyčią. Kol kas Kalėdos tenka švęsti senoje koplyčioje. Aprašyta puikiai žmonių maldingumas ir karšto tikėjimo stebuklai, o taipgi gyvai atpasakotas naujos bažnyčios statymas.

Baigia autorius savo vaizdelį aštriu pabarimu tų, kurie bažnyčiai nedavė «nei grašio, nei žygio kelionės» ir dar vienybę ardė — o draug ir meldimu, kad Dievas apsaugotų tėvynę «nuo dvasiško miego».

Kaip mato skaitytojai — turinys nesukomplikuotas — stačiai paimtas iš gyvenimo — tik savotiškai dainiaus apdainuotas. Eilės taipgi gana paprastos; bet užtat jas puošia gyvas jausmas, karšta mūsų krašto ir mūsų žmonelių meilė. Matyt, autorius visą tą piešinėlį ne sausai išgalvojo, bet iš širdies išspaudė, ir ne tiek rašalu, kiek ašaromis rašė. Garbė už tai tebūna jaunam ir jautriam mūsų dainiui.

J. Mikuckis.

I.

J. Mikuckis. AUŠTANT. Jono Rinkevičiaus išledimas. Vilnius, 1912, 62 pus. in-8.

Yra tai naujas mūsų jauno dainiaus eilių rinkinys. Pavadintas jis «Auštant», matyti, sąmoningai, nes, po teisybei, viskas čia prie dvejopos aušros nuvedama; mat, iš vienos šalies apdainuojama tautinis atbudimas (lietuvystės aušra), iš kitos — jaunystė su jos svajojimais apie asmenišką meilę ir laimę (gyvenimo aušra). Tautiniam atgimimui reikia prašalinti suvaržymai, reikia pilietinės laisvės. Nuo jos mūsų dainius ir pradeda, pranašaudamas jos atvykimą:

Nuo rausvųjų rytų,
Per griuvėsius pilių,
Per prabočių kapus —
Tu ateisi, tikrai,
Tu ateisi pas mus!

Tiesa, gyvenime netrūksta faktų, parodančių, jog

. . .silpnas kenčia nuolatos
O tvirtas tveria prispaudimą,

bet dainius nenusimena; jis tikisi, jog —

ir Lietuvos atgims vėl vardas,
Skambės daina drąsi, liuosa,

ypač jei

Į vieną tikslą susipynę,
Mes eisim, kur teisybė ves.

Bandė autorius ir Lietuvos praeitį dainon įtraukti («Milžinkapio pasaka»), bet vaizdelis išėjo silpnas, nevykęs. Kur kas daugiau jame dirbtinės retorikos, negu poezijos.

Taip pat neperpuikus ir «Milžinų kraujas»: palyginimai čia nenatūraliai ir eilės šleivos (arė, gerą,

duona, monų, liejas, vėjas). Užtat pradžia «Vakaro ant Gedimino kalno» labai daili ir poetiška:

Nusileido saulužėlė
Pabučiavus lauką žalią,
Spinduliai užgeso mieli...
Mėnuo sveikina girelę...
Mėnuo sveikina girelę
Ir augščiau, augščiau vis kįla,
Apšvietė štai baltą kelią,
Apglėbė galingą šilą,
Apglėbė galingą šilą,
Bet iškilt augščiau dar trokšta,
Spindulius ant žemės pila
Ir bučioja seną bokštą.

Toliau — jau daug silpniau, lyg iš dienraščio straipsnio:

Nū kita gadynė virto,
Atsinešus jungą kietą,
Nū teisybė klauso tvirto;
Turtas nūdien valdo svietą...
Ir lietuvį nelaimingą
Nū bloga dalis ištiko,
Nors ir dirbti jis netingi,
Turi vardą tik mužiko.

O jau paskutinės trys strofos visai nevykusios. Žmogus jauti, jog čia eilės ne pabaigtos, bet tiesiog greitomis užrauktos, kad tik išeitų rimas, o su prasme — tiek to...

«Ąžuole» bandyta papasakoti apie meilę «Ąžuolo» prie eglelės, kurią kažkoksai ponaitis iškirtęs. Eilės ilgos, pilnos sentimentalizmo, bet skaitytojo nė kiek nejudina.

Apskritai sakant, ilgesni episki dalykai (k. š.: «Be kovos», «Lazdynų pasaka» ir k.) autoriui nesiseka. Jo talentas, matyt, vien liriškas. Lirikos srityje jis jaučiasi savame gaivale, tatai ir jo kūriniai čia tikrai gražūs ir teikia skaitytojui tikro estetiško pasigėrėjimo. Ton kategorijon pridera «Vakaro ilgesys», «Draugui už okeano», «Iš nakties melodijų», «Romansas» «Iš gyvenimo audros», «Draugas» ir k.

Rinkinyje nepažymėtas eilių parašymo laikas. Jei jos sudėtos chronologiškai, t. y., jei eilės nuo 44 pusl. iki galui yra naujausios, tai reikia pripažinti, jog autoriaus talentas pastaruoju laiku žymiai subrendęs. Nes kaip pirmoje to rinkinio dalyje (1 — 44 p.) visai maža tobūlų eilių, taip antrojoje (44 — 62 p.) visai maža blogų. Dainius, matyt, išmoko apgalėti techniškas eiliavimo sunkenybes, rimu ir ritmu jis lyg žaiste žaidžia. Per tat jo eilės išeina lengvos, skambios ir, tartum, prašyte prašos gaidų ir muzikos. Štai keletas pavyzdžių:

Baisi banga,
Atplauk greičiau!
Kova ilga
Irklus mečiau...

Kur plaukt toliau?
Aplink tamsu,
Kas kart giliau...
Sunku, baisu. («Banga»)

Arba:

Po karklynu, pas upelį
Tarp žalių dažų,
Sėdi viena ir dainelę
Trauki pamažu

Užžavėjai žalią šilą,
Klausosi žiedai;
O dainelė plaukia, kįla,
Kur dangaus skliautai...

Arba vėl:

Gal liūdna tau, drauguži mano,
Toli už juodo okeano,
Gal būt, verki,
Atminęs savo kaimą seną,
Kur tavo broliai bandą gano,
Kur taip puiki
Mergaitė puošias, kaip išmano,
Gal būt, už juodo okeano
Nūnai verki ir t. t. ir t. t.

Visgi patartumėm jaunam dainiui perdaug nežaisti rimais ir ritmu, ypač ketursąjamėse eilėse, nes čia labai lengva peržengti poezijos ribą ir tapti eilininku akrobatu. Taip, pav., autoriaus «Rauda» — labai panėši į krūvą vienokiai skambančių žodžių, surinktų kaip papuolė, visai maž težiūrint pačios minties. Nepersenai A. iš B. labai sąmojingai pajuokė «Viltyj» tokį eiliavimo būdą — ir, mums matos, visai teisingai.

Reikėtų taipogi autoriui saugotis tokių rimų, kaip: sudaužys, mirtis, geidžiu, žvaigždžių, akis, nesulaikys, ma (su ilgu a, suvalkietiška forma vietoj man), pirma ir t. p. Kai kur randame autoriaus nevykusių išsireiškimų, pav., «vieką lėsą» (?), «rausvi jos žandeliai» viet. veideliai, «pagosti (viet. paguosti), sielą menką ir k. (?)

Autorius bandė rašyti ir satiriškų eilių. Čion pridera «Paukščių koncertas», «Ponas ir mužikas», igrama». Bet tie dalykėliai išėjo labai silpnučiai ir visai nesąmojingi. Geru humoristu ir satiriku Mikuckis, matyti, nebus, bet geru liriku jis gali tapti. Antroji šio rinkinėlio dalis, kaip jau minėjom, pilnai tai patvirtina. Tatai Dieve padėk mūsų jaunam dainiui ir toliau laimingai lipti į lietuvių poezijos Parnasą.

II.

J. Mikuckis. DIDVYRIAI IR SMULKMENOS. Ryga, 1915, 32 p. in-8.

Apie Mikuckio poeziją «Draugijoj» (XX t. 1913) buvo įdėta gana platoka K. Puidos stūdija (234 — 249 p.). Šio kritiko pasakymu, «visoje Mikuckio kūryboje žymu jausmo nedirbtinumas, jo atvirumas ir ėjimas mūsų visuomenėn su visais savo sielvartais bei bėdomis». Ten pat nurodyta, jog jam labiau sekasi liriškos eilės; episkose jis esąs «nuobodus, daugkalbis ir neskambus».

Šiame rinkinėly mūsų jaunas dainius pasirodo naujoje dramatiško poetos rolėje. Įdėti čia pirmon vieton «Didvyriai» susideda iš dviejų «paveikslų». Pirmame parodoma dainuojanti, bet draug ir savo krašto veikalus gerai suprantanti vaidelytė, nes išreiškianti visai praktišką ir svarbų postulatą:

Mums nūdien reikia ne dainų —
Mums reikia tų, kas gintų šalį,
Mums reikia vyrų milžinų. (4)

Vaidila stoja už dainas, nurodo jų rolę tautos gyvenime kaipo dvasios ginklo ir, atsiminęs Lietuvos priešus, sušunka:

Ne iš vergų mes esam gimę, —
Vergais netapsime nūnai!

Tuo tarpu girdis bildesys — tai pargrįžta laimėję mūšį kareiviai su savo vadu, kurs, vaidilai leidžiant, rengia savo būriui puotą. Pagarbinę dievus, kareiviai valgo, geria alų, šnekučiuoja ir klausos vaidilos dainos. Bet čia nakties tamsoje pasirodo pazaras. Tai lietuviai šaukias pagalbos nuo užpuolusių priešų. Kareiviai, vado vedami, joja į naują mūšį dainuodami:

Pirmyn, numirti už tėvynę,
Pakelkime augštyn kardus!
Jei ginsime, kaip bočiai gynė,
Didvyrių gausime vardus!...

Tuo ir baigias pirmas paveikslas.

Antras — iš spaudos uždraudimo gadynės. Studentas džiovininkas Banaitis rašo vasarą kieme, po liepa. Girdėdamas vaikų dainą, jis laukia iš jų «naujų ateities didvyrių». Jo draugas Šilkaitis ateina dainuodamas aplankyt ligonio ir paguosti mintimi, kad

Tvirta dvasia—ne tvirtos rankos
Išganymą tėvynei duos. (17)

ir prašo Banaičio padeklamuoti savo naujas patriotiškas eiles. Šiam bedeklamuojant iš susijudinimo užsikosėjus ir jėgų nebtekus, Šilkaitis, lenkdamas galvą prieš tą idėjos kentėtoją, atsiliepia:

Brolau, išmokai tu kentėti,
Už tai didvyris tu esi. (18)

Čia ateina Strazdas, nešinas knygomis iš Prūsų, ir apdalina jomis abu savo jaunu draugu. Į Banaičio graudojimus, kad «nelaiminga mūs' tėvynė», Šilkaitis atsako:

Jei dirbsime, nušvis saulutė,
Nežūna be naudos darbai. (22)

Veikalo mintis aiški: didvyris tai tas, kas dirba, pasišvenčia tėvynei, josios kėlimui, savo brolių naudai. Didvyriais buvo senovės karžygiai, kovojusieji

su kryžiuočiais užgrobikais, didvyriai, kurie savo raštais kėlė tautinį susipratimą, didvyriai, kurie nebodami rusų grumojimų gabeno knygas iš Prūsų, galop didvyris yra kiekvienas, kurs dirba ir kenčia del tėvynės.

Sceniškumo žvilgsniu abu paveikslu silpnoku: trūksta jiems gyvumo, akcijos, dramatizmo. Bet skaityti malonu, užgriebia jie širdį lirizmu, gražiomis, liaudies poeziją primenančiomis, dainomis.

Antroj šio rinkinėlio daly, «Smulkmenose», randame viso labo vos penkis atskirus grynos lirikos dalykėlius; iš jų gražiausias yra «Šv. Petras», aprašąs, kaip Šv. Petras bebėgdamas iš Rymo sutikęs Kristų ir išgirdęs iš Jo klausimą: «Quo vadis» — kur eini? Čia J. Mikuckis jaučias savo gaivale; jausmai ir mintys plaukia natūraliai, randa tinkamų sau išreiškimo formų — ir vietomis daro įspūdžio.

Visos šio rinkinio eilės buvo ėjusios per «Rygos Garsą» 1915 metais. Iš ten jos ir tapo perspausdintos. Viršutinė leidinio išvaizda gan švari. Popierius geras, spauda aiški, klaidų nepastebėjome. Veikalėlis vertas praplatinti; ypač tiktų jaunimui.

Putinas.

I.

Putinas. KUNIGAIKŠTIS ŽVAINYS—poema ir RAUDONI ŽIEDAI — eilės. Petrapilis, 1917, 110 in-12.

Putinas yra tarp jaunų mūsų dainių vienas iš gabiausių. Del daugumo jis nedaug terašo, bet ką parašo, visada malonu skaityti. Visi trys poezijos elementai: turinys, forma ir kalba visada pas Putiną taip suderinti, kad savaime veikia į skaitytoją gamindami jam estetiško pasigėrėjimo.

Kas čia pasakyta apie Putino poeziją apskritai, pilnai tinka ir šiam, jei neklystam, pirmam jo rinkiniui. Susideda jis iš poemos «Kunigaikštis Žvainys» ir «Raudonų Žiedų».

Žvainys gabus, narsus karžygis, bet, deja, pamilęs ir vedęs lenkę gražuolę, apsigyvena jos pily ir užmiršta savo brolius ir Tėvynę. O čia Lietuvą gula priešai. Lietuviai nutaria siųsti krivį į Lenkų šalį ir kviesti Žvainį, kad grįžtų Lietuvos gelbėti. Krivis, su dviem palydovais atvykęs į pilį, kur Žvainys su bajorais lenkais linksmai puotauja, karštai prašneka šaukdamas:

Grįžk tad su mumis, Žvainy,
Ir šventos kovos ugny
D v a s i o s n u v a l y k r ū d i s...:
Grįžk; ir mano tad atgis
Susopėjusi širdis,
O jei ne — tai paskutinę
Žaizdą jai atverk mirtinę...

Žvainys atsisako grįžti. Tuomet krivis jį prakeikia, už ką lieka pats Žvainio nužudytas: Bet toje valandoje perkūnas trenkia į rūmą, ir griūnant sie-

noms ir bonioms, išgama kunigaikštis randa negarbingą galą. Toksai šios poemos turinys.

Tipų čia maža, fabula trumpoka, tačiau poema, pilna gyvo dramatizmo, daro įspūdzio, ir todel tarp mūsų naujųjų poemų «Žvainys» reikia laikyti viena iš geriausiųjų.

Antroj daly sudėtos smulkesnės eilės. Jos pavadintos «raudonomis», žinoma, ne del bolševikiško «raudonumo», tik del to, kad turi tolesnio ar artimesnio sąryšio su kruvinu šiuo karu. Autorius aiškiai pasisako, nėsąs karo gerbėjas nė mėgėjas:

Man įteikė Viešpats ne kardą, — kanklius;
Ramybę širdis pamylėjo,

Bet karui ištikus, ramybei nėra vietos. Dėliai to autoriaus dainose skamba vien liūdni tonai — ir nenorom lenda galvon liūdni klausimai, pav:

Žinau, kad praeis, tas audras užgesys,
Vėl saulė žemelę žiedais aptaisys, -
Bet ką gi papuoš pirmas žiedas kvapus:
Ar juodus dirvonus, ar šaltus kapus?

Dainius mato brolių vargus, ašaras, skausmus, jam tai skauda, ir jis dainuoja, vis mintim į Lietuvą begrįždamas ir jos pasilgusius pabėgėlius tėvynėn grįžti ragindamas:

Žinok — ramiau ilsėtis bus
Šventoj žemelėj Lietuvos,
O jei turi kiek pajėgų,
Svetur veltui jos tenežūva,
Sulaukęs geresnių laikų,
Sugrįžki, broli, į Lietuvą...

Dainius nenori būti pesimistas, jis trokšta, kad ir kiti, nusikratę nusiminimo, gyvuotų geresnės ateities viltimi. Dėliai to jis ir baigia savo rinkinį šiais raminančiais žodžiais:

Šalin dejas, nusiminimą!
Skausmuose viekas tenemažta...
Praūš verpetai sopulingi,
Tada užgrūdinti, galingi

Suseisim laukuose Tėvynės
Vieni kitiems rankas ištiesę,
Su meile degančioj krūtinėj
Statysim ateitį sau šviesią
Naujoj atgimstančioj Tėvynėj.

Senkevičiaus Volodyjovskio obalsis: Tibi soli, Tobie ojczyzno! skamba ir Putino eilėse. Visos jos patriotizmo pilnos, bet ne šabloniškos, tik iš širdies išplaukusios (ypač «Raudonos eilės», «Tėvynei», «Be šviesiųjų minčių»), padailintos gerai parinktais epitetais (žvainios naktys, audrios mintys, vaiski liepsna, šiurpus garsas, beržynai baltliemeniai, sesutė šilkakasė ir t. t.), papuoštos skambiais rimais, o be to, lengvos, gyvos, melodingos, kaip retai kur. Vienas tik dalykas, kurio Putinui būtinai patartumėm saugotis, tai nelemtas suvalkietiškas būtojo laiko veiksmažodžių trumpinimas: skambė', spindė', kalbė', viet. skambėjo, spindėjo ir t. t. Tie trumpinimai duoda kartais lengvų rimų, bet tokiam dainiui, kaip Putinas, tų palengvinimų reiktų vengti, juoba kad nei Žemaitijoj, nei Augštaitijoj niekas taip netrumpina.

Tai yra šlykštus kalbos gadinimas, kurs, deja, randas taipgi ir pas kitą dainių suvalkietį, M. Gustaitį.

Kazys Binkis.

Kazys Binkis. EILĖRAŠČIAI. 1920, 50 psl. in-16.

Šiuo mažu rinkinėliu padaryta nemaža įnaša mūsų naujon poezijon. Binkio «Eilėraščiai» skiriasi nuo kitų tuo, kad juose nėra nė vieno dalykėlio, kurs nebūtų gražus formos žvilgsniu. Bet «Eilėraščių» turinys neperįvairus. Daugiausia piešiamas juose gamtos reginiais (keturių metų dalių) sukeltas dainiaus ūpas. Gamtą jis moka giliai, tikrai getiškai atjausti (slg. jo «Žalumo bangos», «Pavasaris», «Žiemos ūpas», «Sniegas» ir k.). Moka jis ir meilės jausmus švelnučiais tonais išreikšti. Tokių gražių idilijų, kaip «Gėlės iš sniego», «Dukružėlė», «Persiskyrimo daina» reta rasti net ir mus pralenkusių tautų literatūrose. Be to, jos žavi skaitytoją lietuvį ir tuo, kad jose labai daug liaudies dainų elementų ir motyvų. Viena tik jo «Rūta» gadina įspūdį savo lengvapėdišku, tikrai sengraikišku atsinešimu į jaunų žmonių moralybę. Gėrėtis jąja tegalėtų nebent stabmeldys-esteta.

Atskyrus tą vieną išimtį, visos kitos, net ir erotiškos, Binkio dainelės miela skaityti: visos jos prašyte prašos melodijos, kad galėtų būti dainuojamos. Nes jos, be jausmų gyvumo, pasižymi ir dideliu eilių muzikalumu. Tuo žvilgsniu Binkis jaunų mūsų dainių tarpe beveik neturi sau lygių.

Tiems žodžiams patvirtinti imkim vieną kitą jo eilėraščių vietelę. Štai, pav., mergaitės skundas:

Mano rūtos baigia džiūti,
Nors ir laistau vis tankiau,
Kad pridengtų kiek saulutė
Debesėliui aš sakiau.
Bet neskuba debesėlis, —
Vos ant miško pasikėlęs,

Žiūri, žiūri ežeran...
Kas daryt, jei pasivėlys?
Išdžius rūtos, suvys gėlės,
Ištuštės darželis man...

Arba štai «Obelių žiedai»:

Žiūrim—krinta patylomis
Obelių žiedai.
Plaštakėlėmis baltomis, —
Žiūrim—krinta patylomis,
Rodos, sniego atkarpomis
Snigo tik andai.
Žiūrim—krinta patylomis
Obelių žiedai.

Nemenkesnės ir «Rugiagėlės»:

Vien tik mėlyna akyse.
Žemėj, ore ir danguj
Daugiau nieko nebmatysi —
Vien tik mėlyna akyse...
Užsimerksi, pamąstysi,
Nusijuoksi, o paskui
Vien tik mėlyna akyse
Žemėj, ore ir danguj.

O štai, ar bereikia gražesnės snieguolių muzikos:

Sniego apsuptas krislais
Tyli stovi ir klausais.
Kaip tolių varpų balsais
Kalba žemė su dausais.
Lydi mintys tolų aidą,
O snieguolės skraido, skraido...
Tolimų sapnų šešėliai
Prieblandoj dūluoja vėlei.
Pasibaido.
Išsisklaido.
Tai aplinkui vėl sustoja.
Tai laukimų sutemoje
Vėl tolyn, tolyn vilioja.
Slepia rūke tylų veidą,
O snieguolės skraido, skraido...

Pagaliau negalima aplenkti ir Binkio erotikos. Kaipo jos pavyzdį, dedam čia «Persiskyrimo dainos» pradžią:

Apsisiautus šilkaryšiu
tu išeidama tarei:
«Lauki, mielas, gal sugrįšiu»...
Ir pamąsčius valandėlę,
nusiskynei baltą gėlę,
tą dailiausią iš visų...
Tą rasotą svyruonėlę,
kuri dvasią mano kėlė
lig pat saulės, lig dausų,
tu šypsodamos nuskynei
ir prisegus prie krūtinės,
lyg dievaitė nuėjai.
Mano vilčiai paskutinei
žiedą jauną tu nuskynei,
taip, kaip žolę pjovėjai...

Be to, Binkis mums dar ir tuo yr brangus, kad jo «Eilėraščiuose» nežymu jokių svetimų moderninių įsravų. Jis dainuoja natūraliai, nuo širdies, nesiaudamas jokių modernumo koturnų. Vien tik pastarame dalykėly «Gyviesiems» yra bent kiek simbolizmo, tačiau ir čia tas simbolizmas yra švelnus, neakiplėšiškas.

Jei kas Binkiui beprikiština, tai nebent šie trys dalykai:

1) Galdiko pieštas «Eilėraščių» viršelis: jis yra bjaurus — ir tokioms gražioms, švelnioms eilėms visai neatatinkąs.

2) Rinkinio vardas «Eilėraščiai». Šis žodis yra naujai Rygiškių Jono nukaltas sulig rusų «stichotvorenije». Kaipo dirbtinis padaras, jis yra nenatūralis, nedailus, perilgas ir vedąs į tautologiją: eilėraščius rašyti. Šiam dailiam eilių rinkiniui reikėjo ir dailesnis vardas parinkti.

3) Ne visur vykęs liet. žodžių akcentavimas. Pav., autorius taria: plaukioja (5 p.), vėliąvos (12), prakalbinsiu (22), ilgėsy (31), kalnai (41). Žmonės, bent mano gimtinėj, taip netaria.

Be to, pas autorių randam v a k a r i ų v e j ą, viet. v a k a r ų ir v a k a r į v ė j ą, d a u s u s (48) viet. d a u s a s, p l e s t a k ė s v. p l e š t a k ė s. Abejojame taipgi, ar galima sakyti: p r ū d a s o š i a.

Faustas Kirša.

I.

Faustas Kirša. VERPETAI. Kuktos sp. Vilniuje, 1918, 110 psl. in-12.

Tai pirmas didesnis karo metu išėjusis eilių rinkinys. Malonu jis imti rankon, nes gražiai išleistas. Poezijos mylėtojai, be abejo, neiškęs jo nepirkę. Bet nusipirkę ir paskaitę, vargu bau Kiršos eilėmis bus patenkinti. Kai kas iškels gal net klausimą: kas yra «Verpetų» autorius — poeta ar eiliadirbis? Ir šis klausimas nebus čia visai be pamato. Nes jau pačiuose «Verpetuose» kad ir yra vietų, pilnų tikros poezijos, bet kur kas daugiau pasitaiko ten eilių, kuriose dainius, mintim visai nesirūpindamas, bežaidžia vien tik rimais. Maža to, jis ne tik tai daro, bet ir tą savo rimais žaidimą laiko kažkokia pozityvia naujos poezijos žyme bei tobūlybe, nes charakterizuodamas savo dainas, sako, jog —

jų laukas — sapnužiai, jų laimė — aidužiai,
jų žodžiai — troškimai, o kelias tik rimai... (53)

Vadinas, Kiršai nereikia įkvėpimo, augštų minčių, jam užtenka vien harmoningų «aidužių»; kelią į šventą poezijos sritį jis temato «tik rimuose». Kitiems dainiams poezija buvo «šventoji auka,» «dievų kalba», «augščiausioji dvasios kūryba», — Kiršai gi ji tik «dainų pynimas» rimais:

Tau aš dainą, naują žvainą
vėl atgimęs šočiais (!..) rimais
pint pinu... (47)

Apie eiliadirbius sakoma, kad jie «eiles lipdo». «Verpetų» autorius, matyt, eilių lipdytoju savęs nelaiko, jis bevelija būti — «dainų pynėju».

Ar tas naujas pašaukimas yra tas pat, ką ir poetos, šį klausimą mes paliekame atvirą. Kas iš tikrųjų yra Kirša, geriausiai tai žino jis pats. Jei jis pasiskelbė esąs «dainų pynėjas», tai ne mūsų dalykas prieš tai protestuoti. Protestuoti mes galim ir net privalom vien prieš neteisėtą Kiršos šventoj dainų srity šeimininkavimą, prieš sąmoningą poezijos žeminimą, prieš vertimą jos tusčiu rimais žaidimu. Deja, to «žaidimo» Kirša ne tik blogu nelaiko, bet dar net juo, lyg kuo geru, didžiuojas, kaip tai galima matyt kad ir iš šios «Verpetų» vietos:

Kaip tarp šakų margi žaidimai
rausvos saulutės spindulių,
taip žaidžia mano dvasios rimai... (28)

o kitur jis visą dailininko bei dainiaus kūrybą charakterizuoja tuo, kad jie, girdi,

per savo širdies pakilimą,
visa varsto ant pašvęsto rimo. (73)

Saulės spindulių žaidime tarp šakų nėra jokios minties, varstymas karolių ant siūlo, kaipo darbas mechaniškas, irgi nieko bendra su poezija neturi. Tuo tarpu Kirša laiko abu tuodu vaizdu tinkamiausia poezijos esmės ilustracija. Šis klaidingas įsitikrinimas eina iš to, kad «Verpetų» autorius yra linkęs laikyti poetišką kūrybą per vien su mechanišku «rimavimu», ir net identifikuoti poeziją su rimu. Rimas Kiršai — tai viskas: jis rimais ne tik žaidžia, bet ir verkia:

Skausmai pražuvo del maldų,
tik liko ašaros ant rimų... (77)

Taigi tų rimų Kiršos «Verpetuose» yra lig sočiai, sakyčiau, lig nuobodumui, kaip įkyraus vabzdžių zirzėjimo vasarą. Rimai—tai Kiršos dainų žirgelis, jis nuolat ant jo joja, rimais jį maitina, puošia ir plaka. Jei poezijai nieko daugiau nereikėtų, kaip tik skambių rimų, tai Kirša būtų mūsų didžiausias poeta,nes tuo žvilgsniu jis žymiai pralenkia kitus mūsų dainius.

Bet, deja, kaip žinom, poezijai to neužtenka: be rimų — jai reikia dar dailių vaizdų ir augštų minčių. Poezijos esmę sudaro krūvon sujungti minčių kilnumas, jausmo gilumas ir rimų skambumas. Kitaip sakant, poezijoj lygiai svarbu tiek jos turinys, tiek ir jos forma. Kur nėra harmoningos tų dviejų elementų sintezės, ten nėra nė poezijos. Maža ta — jos gali nebūti net ir trūkstant kurio nors vieno iš šių dviejų elementų. Augštos mintys be dailios formos bus filosofiškoji proza, dailūs rimai be minties — bus tuščias dekadentizmas. Taigi rūpinimos forma neprivalo gaminti turinio atrofijos. Deja, Kirša tuo žvilgsniu savo «Verpetuose» labai dažnai nusideda: bevaikydamas rimų skambumą, jis mažne visur darko dedamą eilėsna mintį. Iš čia ir eina jo eilių tamsumas, painumas ir nenatūralumas; mažne visose mintys kažkokios neaiškios, lyg rūkais apdumtos, o kartais per tuos rūkus juose net ir visai prasmės nesimato. Del bandymo Mūza yr bandžiusi Kiršai

praskleisti rūkus ant jaunutės galvos, (5)

bet prašalinti tų «rūkų» ji, vargšė, matyt, neįstengė, nes kitoj vietoj jis sakosi:

Per rūką vis skubu į ribą. (49)

Tatai ir nenuostabu, kad beveik visos jo dainos te bėra tuose rūkuose paskendę.

Atjaučia tai dalimi ir pats «Verpetų» autorius, nes, pav., savo «Vienumą» pradeda šiais žodžiais:

Ką tik sėju — vis slaptinga.
Rodos, giedu, o vis stinga,
Ko gi? Nežinau!... (18)

Ko čia nežinoti! Kiršos dainoms labiausiai stinga aiškaus, protui prieinamo turinio. Jo nėsant ir nenuostabu, kad gerb. dainius gieda pats «nežinodamas» apie ką. Tasai mintimi nesirūpinimas priveda kartais mūsų dainių prie tokių sąvokų sugretinimų, kurie negalima kitaip pavadinti, kaip kuriozais; daugelis jų

tiesiog prašyte prašos suparodijuoti. Štai keletas pavyzdžių:

Kovų žaibai, sielon sulindę
neverčia patvaron šulų,
taip saulė jūrėse atspindi
tarp amžių vėtrų ir uolų. (18)

arba

Iškelki galvą lig žvaigždžių,
O pėdą svilink centre žemės, —
Tai sapnas lig pirmų gaidžių,
O senis Rytas vėl aptemęs. (19)

Kas čia norėta pasakyti, vargiai ir pats poeta beatspės; jam gal tai atrodo minties gilumu, o iš tikrųjų, anot rusų betariant, čia tėra tik «poetičeskaja beliberda», daugiau nieko.

Arba kitur:

Gims, ar gimė... mažą žymę
riksmas pagamins.
Apsivylę, jūrės tyli,
Močia nusimins...

Gaudžia varpas. Mažas tarpas
Tarp dviejų grandžių;
Kilt, gyventi, eit, pasenti,
Mirti ant raidžių. (67)

Taip prasideda eilės, skiriamos «V. Kudirkos vėlei». Skambumo daug, o minties ir pats Saliamonas nesuseks.

Trečiur («Laiške») randame šitokį autoriaus prisipažinimą:

Vai, drauguži, savo naštą ašen vos nešu;
Einu puolu, puolu—giedu po vilties šašu. (34)

Padėjus čion vietoj «šašu» bet kokį kitą žodį, pav.: šišu, lašu, kipšu, mintis nė kiek nepakitėtų, ji liktų kuo buvus—tuo pat absurdu.

Be «vilties šašo», Kirša yra dar išradęs «vilties magaryčias» (21), «audrų sijonus» (59), «liūto oraciją» (23), «daugiaspalves raudas», «jausmų rūsį» ir daug kitų panašių niekam nesisapnavusių dalykų. Einant tuo keliu galima lengvai prisidirbti ir dar gražesnių naujų poezijos pažibų, pav.: «meilės aruodų», «neapykantos žirklių», «dėkingumo rezginių», «vaivorykštinių jausmų» ir t.t. Ko čia varžytis?! Laissez faire, laissez passer...

Dar kuriozesni yra vartojamieji Kiršos apibrėžimai, pav., 6 psl. širdis apibrėžiama kaipo idėja («Idėja—širdis»), o 89 psl. dar puikiau: «Širdis tiktai

dvasios vaizdų bel-etažas»... Kas norėtų daugiau panašių poetiškų definicijų, teperskaito kad ir šias eiles:

... idealai—žaidikai,
Sumanymas—auksu veržti rutulai,
Takeliai—gyvenimo meilės vainikai
Ir kančios—nemirštančio tikslo šulai. (6)

Senovės romėnai pavadintų tai — «Vox, vox, praeterea nihil», rusai — «pustoi nabor slov», o Kiršai, matyt, tai atrodo kažkokia slaptinga minties gilybe...

Pradėjęs ieškoti įvairių daiktų apibrėžimų, Kirša neužmiršo apibrėžti ir pats save. Kas gi tad yra «Verpetų» autorius? Į tai 26 psl. jis duoda šitokį atsakymą:

Aš nei vergas, nei žinys,
Tik svajonių kalinys...

kuriam, net ir «įkvėpimą turint», gimsta ne mintys galvoje, bet tik «iš lūpų sakiniai». Kiek toliau (40) jis apibrėžia save dar kitaip sakydamas: «aš — kibirkštis meteorų siautimo».

Kitur Kirša poetai (taipgi ir sau) liepia būti «tyrų kviesliu», «be keršto spinduliu», «kovų žiniu», «tiesa», «šviesa».

Labai gaila, kad mūsų dainius to savo liepimo nepaklausė: «tiesos» vietoj jo eilėse dažniausiai kyšo vien tiesai priešingas painumas, nenatūralumas, o vietoj «šviesos» terandame ten tiktai nuo «suplaktų rūkų» tamsumą. Del to kartais ir pats Kirša nusiminęs ima savim abejoti, šaukdamas:

Oi ne! Esmi ne dainius, ne kūrėjas, (13)

ir net viešai prisipažįsta:

Del to žmonėms aš negaliu
Ramybės duoti nei eilių. (20)

Na, tai nesunku ir suprasti. Nes kas yr «svajonių kalinys» bei «meteorų kibirkštis», o ne kūrėjas bei idealų įkūnytojas, tas, žinoma, nė negali žmo-

nėms duoti gerų eilių. Jis teg ali pripinti begales netikusių eiliapalaikių...

Iš to, kas augščiau apie Kiršos poeziją yr pasakyta, o taipgi ir iš tik ką pareikštų jo paties žodžių daug kas gali daryti išvadą, kad Kirša, iš tikrųjų, yra ne poeta, bet eiliadirbis. Bet tokia išvada nebūtų visai teisinga. Kaip augščiau esam minėję, jo «Verpetuose» netrūksta ir tikrai poetiškų dalykų, dailių gamtos aprašymų, kilnių minčių, skambių, muzikalių dainelių, k. š.: «Varnas», «Kalvis», «Dailidė», «Kur Krivės», «Vienui vienas», «Plaukia laivas», «Aušta rytas», «Užsidegė aušra», «Lauke» ir k.

Šie dalykėliai parodo, kad Kirša tur poetos talentą, jautrią širdį, lakią vaidentuvę, simfoningą sielą ir todel galėtų tapti žymiu mūsų dainium, jei įstengtų pasiliuosiuoti nuo vienos nemažos ydos, kuri dažniausiai ir gadina mažne visus jo poetiškus kūrinius. Ta yda — tai mechaniškas rimų gaudymas, neatsižvelgiant į mintį. Kiek galima spėt iš «Verpetų» kūrimo procesas pas Kiršą atrodo šitaip: paliestam kokio įspūdžio bei jausmo dainiui ateina pirmiausia galvon tam tikras «sakinys», užbaigtas kokiu skambiu žodžiu, pav., dažas. Šiam žodžiui Kirša tuojau ieško rimo ir ima pirmutinį pasipainiojusį, pav., pažas, bel-etažas. Prilipdęs šiaip taip prie tų rimų kokį sakinį, kad ir visai nesirišantį su pirmuoju, mūsų dainius tuo ir tenkinasi; kūrybos procesą jis laiko pabaigtą. Nes ir ko gi daugiau bereikia: rimas yra, eilės išeina skambios, o kad ten mintis šlubuoja, tai tiek to! Skaitytojas nesupras, palaikys tai dar jausmo gilumu, minties slaptingumu ir t. t. Tuo būdu eilės pas Kiršą ir liete liejas, kaip vanduo iš verdančio puodo. Per tai jų ir susidaro tiek daug, kad į vieną rinkinį nebetelpa. Po «Verpetų» žada eiti «Aidų aidužiai», po tų — poema «Genionis» ir dar gal šis tas. Kad visų tų eilių kokybė prilygtų jų kiekybei, tai galėtumėm tikrai pasidžiaugti. Bet tikruma, deja, kitką ro-

do. Iš 109-nių įdėtų «Verpetuosna» dalykėlių gerų bei įmanomų tėra nedaugiau 20. Vadinas, grynos poezijos tėra ten tik koks 21%, o poetiškų šiukšlių bei šlamštų — 79%! Tiesa, kad tai gaila, ir gaila, kad tai tiesa, bet kalta čia ne kritika, tik pats dainius. Jei jis nori susilaukti palankesnių kritikos balsų, privalo pirmiausia išsižadėti augščiau minėtojo rimų gaudymo, tur atkreipti daugiau dėmesio į eilių turinį, į minčių aiškumą, natūralumą, nesilaikyti principo: quod scripsi — scripsi, bet kiekvieną strofą pirm leidžiant spaudon gerai pačiam perkritikuoti — ir rūpestingai ištaisyti. Senų rašytojų obalsis: saepe stilum vertere, naudingas prozaikams, dar labiau reikalingas poetoms. To rūpestingo atsinešimo į savo rašinius pas Kiršą, deja, mes nerandam. Kur kas daugiau ten visokių «licencijų» ir tiesiog poetikos taisyklių nesilaikymo. Net ir pačiuose rimuose, kuriuos Kirša pirmon galvon deda, daug kur žymu paskubis ir apsileidimas. Nes tokie rimai, kaip: nė**ra** ir ban**ga**, stik**le**—sa**ve** (9), kliu**dys**—kali**nys** (68) ir k., tiesą sakant, nėra rimai, arba bent nėra geri rimai. — Galima šis tas ir kalbai prikišti, pav., «almazan įrašė» (83) — grynas rusicizmas, lietuviai «almazą» vadina «deimantu». Kitur vartojama svetimi žodžiai, savotiškai iškraipyti, pav., «eroglifai» (90), «klavitūra» (95) viet. ieroglifai, klaviatūra. Visa tai gadina įspūdį ir neleidžia atjausti tikro pasigėrėjimo beskaitant Kiršos eiles. Net ir pačiomis geriausiomis besigėrint, skaitytojui sunku nusikratyti jausmo, kad joms ko tai stinga. Tai paskutinė jų strofa netikusiai greitomis užraukta («Jūrės, jūrės»), tai keistokas sąvokų sugretinimas, tai nenatūralis palyginimas, tai pretensionalis sąvokojimas erzina tiesiog net ir kantriausią skaitytoją. Jei jau pats kun. Tumas buvo bekeikiąs «Verpetų» autorių del kai kurių tos knygelės vietų, tai ką besakyti apie kitus, mažiau susivaldančius, skaitytojus. Tai reikėtų Kiršai gerai omenin įsidėti ir su skaitytojais bent kiek labiau skaitytis. Labai būsime laimingi, jei ren-

giamiems Kiršos «Aidų aidužiams» nebegalėsime ko nors panašaus prikišti.

II.

Faustas Kirša. AIDŲ AIDUŽIAI. Antra eilių knyga. Piešinius darė Vilius Jomantas. Kaunas, MDCCCCXXI, 111 psl. in-4.

Tų Kiršos «Aidų aidužių» pradžia (I-XXXI) buvo įdėta pernykščioj «Dainavoj». Dabar pridurta prie jų dar 82 nauji panašūs aidužiai (XXII—CIII) ir išleista atskira «antra eilių knyga». Kas gi tuose «Aidužiuose» gera? Pirmiausia reikia pagirti luksusinė knygos išvaizda, dailus popierius, graži spauda, ir pakenčiami Jomanto piešiniai.

Pačiuose «Aidužiuose» yra gera autoriaus rūpestingas laikymasis ritmo ir rimo, dailus aidužių skambėjimas. Kiršos siela yra perdėm simfoninga; jis negali beeiliuodamas taip šlubčiuoti, kaip, pav., L. Gira savo pastarame tikrai nežmoniškame Heinės «Žiemos pasakos» vertime (žiūr. «Skaitymų» 4 kn.). Del to Kiršos eilės visos muzikalės. Naujoviškų eiliavimo formų, nepaprastumo, dirbtinumo jis neieško. Jis mielai tai palieka savo kolegoms Baliui Sruogai ir Butkų Juzei. Sulyginus su šiais, jis galima pavadinti klasiškos poezijos atstovu, bent formos žvilgsniu. Kas kita turinys. Čia jis pasilieka savotiškas, kaip buvo «Verpetuose», nors vienur kitur duoda ir tikros poezijos kūrinių (k. š. XXII, XXXIII, XL, XLVIII ir k.).

Didelė «Aidužių» dauguma yra skirta «jai», dainiaus mūzai bei mylimajai, ir pasižymi romansų pobūdžiu. Kitoj jų daly dainius apgieda patsai save, savo pergyvenimus, laimės troškimus, savo nuopelnus dainų srity ir jų neabejotiną ateity pripažinimą. Ne vienas dalykas čia keistai skamba ir ne visai sutinka su tuo, kas buvo išreikšta autoriaus «Verpetuose». Ten jis, pav., charakterizavo save, liūdnai šaukdamas:

Oi ne! Esmi ne dainius, ne kūrėjas, (13)

ir net viešai prisipažindamas:

Del to žmonėms aš negaliu
ramybės duoti nei eilių. (29)

Tuo tarpu nūn «Aidužiuose» jis išreiškia viltį, kad jį, dainų kūrėją, angelas «pranašo žodžiais pasveikins ir giesmę palaimins» (111) ir tuomet jis, iškilęs iš tamsybės, galėsiąs «arelio sparnais pagyventi» (ib.). Kad autorius savo dainoms pripažįsta nepaprastą vertę, tai aišku ir iš CI aidužio, prasidedančio šiais žodžiais:

Mano dainos, skambios dainos,
Sakalais pasaulį skrenda;
Tai rubinais žiūri, mainos,
Tai audužiuos laimės randa. (109)

«Rubinai» čia neatrodo tikri, greičiausiai bus stikliniai... Tame pat aidužyje minima ir dainiaus «idealas», bet, deja, iš «Aidužių» mes jo esmės suvokti neįstengiam. Jei mes neklystam, tas idealas yra gana žemas ir siauručiukas — rasti laimės meilėj ir aidužiuos. Tikrame gyvenime vainikuojamieji idealai teatsiekiami vien skausmo jėga, tuo tarpu Kirša pats apie savo pašaukimą sakos, kad jam esą skirta «dainuoti be skausmo» (34). Del to mes ir nesuprantam, kaip «dainuotojo be skausmo» idealas galįs būti «pašarvotas skausmo žvilgsniais» (109).

Be šių neaiškumų, yra «Aidužiuose» daug ir netobūlumų. Didžiausias netobūlumas — tai jo alogizmas, arba, aiškiau sakant, minties stoka jo eilėse. Ji randas iš to, kad Kirša labiau brangina skambų rimą, negu aiškią mintį. Del to «Aidužių» strofose pirmutinių dviejų eilučių, o kartais ir trijų prasmė dar susekama, o jau paskutinės mintis dažniausiai visai nesiriša su tuo, kas pirmose trijose išreikšta. Štai keletas pavyzdžių:

Kad meilėje mirtų širdis,
Man būtų gražu ir galinga:
Per meilę atėjus mirtis
Ir Dievui šventai reikalinga. (40)

Šventai numirti reikalinga žmogui, bet kad toki mirtis būtų «reikalinga Dievui», tai yra ir poetiška ir teologiška nesąmonė. Kitur (65) skaitome:

Kloniu plaukia mūsų upė,
Sukasi verpetai:
Žaidžia saulė ir šešėliai,
Džiaugias metų metai.

«Metų metai» atsirado čia vien del «verpetų». C-me aidužy autorius charakterizuoja save šitaip:

Aš liūdnas minčių poematas
Žvalgaus kaip sidabro kryželis
Ant vieškelio dūksta verpetas;
Ir miršta pražydęs žiedelis.

Kur kas tiesingiau būtų čia pasakius, kad autorius yra «minčių chaosas», negu «poematas» (!), nes poema tai sutvarkytų minčių eilė, tuo tarpu pas Kiršą jos vargšės dažnai sugrūstos be jokios tvarkos; o jau sakyti «žvalgaus kaip sidabro kryželis» yra pasakyti nesąmonę, nes joks kryželis nesižvalgo. Be to, tarp dviejų pirmutinių eilučių ir pakutinių nėra jokio sąryšio.

LIV-me aidužy autorius sakos sugavęs krintančią planetą ir padovanojęs ją savo meilužei. Už tai prašo iš jos šitokio atlyginimo:

Už sugautą tau planetą
Duok man veido siluetą,
Duok rinktų žiedų karpytų,
Duok man žodžių nesakytų.
Aš širdy jausiu rakietą,
Mirksnį būsi tu nulieta,
Ir tave kaip marmurinę
Jausiu vieną nuolatinę. (62).

Tyrų Duktė pasakytų tiesiog—duok man bučkį, Kirša tenkinasi vien «veido siluetu», nors mes abejojam, ar būtų dainius patenkintas, jeigu jo meilužė įteiktų jam pabrėžtą popieriuj savo veido siluetą.

Kad autoriaus mylimoji noręta paversti «marmurine» stovyla, tai gana keistoka; bet kad jis 82 p. net patį plotą paverčia «marmuriniu», tai da keis-

čiau. Išaiškinti tai tegalima vien tuo, kad Kirša žodžių prasmės nelabai težiūri. Jam svarbiau jų skambėjimas — «aidužis». Taigi pas jį nesunku rast vietų, kur minties beveik jokios nėra, pav.:

Mes į ateity atėję
Su vilione be žiedų,
Galvas žingsniuosna nuleidom,
Žodžius renkam iš maldų. (83)

arba:

Norėčiau širdį širdžiai duoti,
Visas mintis sušaukt mintin,
Bet štai plaukai nevainikuoti,
Tik žiūriu laimės ateitin. (16)

Sušaukt «visas mintis mintin», žinoma, negalima, todel ir skaitytojai veltui ieškos «Aidužiuose» minčių. Jų ten kaip ir nėra; jų vietą pakeičia «aidužiai». Galimas yra daiktas, kad kai kurie skaitytojai tą minties nebuvimą palaikys dideliu minties gilumu ir nepaprastu kiršinės poezijos augštumu. Bet tai bus apgaulinga ilūzija, prieštaraujanti neabejotinam realiam faktui.

Naujoj Rusijoj yra nesenai susidariusi atskira naujos poezijos srovė, pasivadinusi «echizmu». Ten taip pat gražus skambėjimas, dailūs aidužiai padėta poezijos pamatan. Ar F. Kirša turi kokių santykių su Rusijos «echistais», mes nežinom. Bet kad jo poezijoj yra aiškių echizmo elementų, tuo netenka abejoti.

Brangindami poezijoj turinį, mes Kiršos «Aidužiais» nėsame patenkinti. Pilno estetiško pasigėrėjimo jie neduoda, nes juose, net ir gražiausiuose, visada randasi disonansų tai iš minties neaiškumo, tai iš par force pritrauktų rimų. Bet mes dėkingi «Aidužių» autoriui, kad jis neerzina skaitytojų poetikos ir etikos taisyklių laužymu. Dieve jam padėk III-joj jo eilių knygoj tapti aiškesniu, natūralesniu ir dar harmoningesniu dainium.

Žegota-Puida.

I.

Žegota. IŠ SERMĖGIAUS KRŪTINĖS. Eilės. Vilnius, 1906, p. 94.

Kas nežino patarlės: «poezija — tai dievų kalba». Tame apibrėžime randame trumpai išreikštą senovės žmonių pažiūrą į poezijos esmę. Mat, jiems rodėsi, kad poezija — tai ne bet koks minties ar jausmo išreiškimas, bet — kalba nepaprasta, augštesnė, gražesnė, išlaikanti savas neatmainomas taisykles, turinti ypatingą tikslą — žadinti žmonėse gerų jausmų, duoti dievams garbės ir t. t.

Kokia yra tikra dievybės esmė, to senovės žmonės nežinojo. Jie tik instinktyviai atjautė — jog visų augščiausioji esybė, Dievas, esanti absolūti chaoso antitezė: chaose — tamsa, Dievuje — šviesa, chaose—netvarka, Dievuje—harmonija, chaose—bergždžias visa ko mišinys, Dievuje — gyva, organiška visako pilnybė, kurioje viskas sutvarkyta, atsverta, apskaityta...

Turėdami tokią nuomonę apie dievybę, senovės žmonės instinktyviai yr priėję tai, kad ir »dievų kalboje» — poezijoje viskas tur būt in numero, mensura et pondere. Tuo būdu jie savaime yr priėję ritmo, cezūros, eilinių pėdų, strofų ir pagalios rimo idėją.

Ritmą ir strofas randame jau ne tik pas Heziodą ir Pindarą, bet ir visų seniausiuose semitiškos poezijos paminkluose. O ir tarp mūsų visų seniausių lietuviškų tautiškų dainų nėra nė vienos, kurioje nebūtų ritmo. Tuo būdu nuo karalio Dovido ir Homėro gadynės iki paskučiausių laikų ritmo idėja buvo neatskiriama nuo eiliavimo idėjos. Nė vienas dainius nedrįso rit-

mo įstatymų peržengti. Jie paminti tapo vien naujausiųjų mūsų gadynės «poetų».

Del ko taip atsitiko, nesunku įspėti. «Wer den Dichter will verstehen, muss in Dichters Lande gehen» sako vokiečiai, o mes pridurtumėn ir «in Dichters Zeit leben». Nes iš tikrųjų, kaip paprastas žmogus, taip ir dainius nepasilieka gyvenime nepakrutinamas lyg akmuo. Viešpataujančios idėjos, darančios įtekmės į visus, pasiekia ir dainių sielas. Gyvendami tatai šioje «išsiliuosavimo» gadynėje, ir mūsų jaunieji dainiai pasiduoda kraštutiniam individualizmui ir imdami pavyzdį iš savo draugų «kovotojų už laisvę», atmetančių visus senovinius įstatymus: politiškus, socialinius, religinius ir net doriškus, pradeda nesitenkinti sena klasiška poezija, ieškoti naujų takų. Jiems atrodo, kad poezija buvus iki šiol perdaug suvaržyta įvairiomis taisyklėmis, kurios tik tramdę laisvą mintį ir sunkinę dainiaus darbą. Tatai šalin su jomis — sušuko šios gadynės poetos—tegyvuoja laisvė, jokiomis taisyklėmis nevaržoma: to geidžia mūsų draugai socialiame gyvenime, tai ir mes stenkimės įvykdinti poezijoje. Nes kam čia reikia to ritmo, tų jambų, chorejų ir kitokių eilinių pėdų; be to viso bus kur kas lengviau eiles rašinėti; paliuosuoti nuo varžančių poetikos ir logikos įstatymų, galėsime per vieną dieną prirašyti daugiau eilių, negu seni dainiai prirašydavo per metus!..

Na, ir pradėjo rašyti «naujai», pamynę po kojų «seną klasišką» poeziją: iš pradžių del «didesnio originalumo» ne sykį prašalindavo logiką iš turinio, pasilikdami prie vienos tik poetiškos formos, dabar jau pradeda ir pačią formą lauk vyti.

Tokiais naujos gadynės dainiais yra prancūzų Verlaine, lenkų — Kasprowicz, rusų — Balmont, o pas mus pirmutinis ant to kelio stojo Žegota.

Ir iš tikrųjų, jo tik ką išėjusiame eilių rinkinėlyje skaitytojas vos tik keletą teras taisyklingai pa-

rašytų strofų. Matyti, tas taisyklingumas yr atsiradęs čia savaime, be jokio autoriaus noro, nes jis tuo savo eilėse visai nesirūpina.

Žegotos eilės galima padalyti į dvi rūši: vienon pridera originalės, kiton — iš svetimų poetų verstos. Skaitytojas neras jokio tarp jų skirtumo; visos jos vienodos — kreivos, šlubos, nelygios. Tiems žodžiams patvirtinti štai pavyzdžių pora:

Kada užsimerks akis
Ir nutils plakus širdis,
Ir saulės išnyks gaivinga šviesa...
Kada užmigs suvargus mintis
Ir atšals jausmų ugnis,
Ir iš krūtinės n'išlėks jau daina...
Vai tą syk' širdingi jausmai,
Jaunybės saulėti sapnai,
Kovos, nelaimės, ašarų lašai,
Meilės įkvėpimo spinduliai, —
Vieninteliai mano turtai,
Jūs—tik jūs raudosit graudžiai
Ant mano lavono, užkasto giliai!...

Taip tai dainuoja Ž-ta originaliai. O štai kaip verčia:

Stygos! Kodel jūsų balsai
Širdies tur skambėt skausmais?
Kodel jūs balsai, ir ašarų lašai
Ir dejavimas viešpatauja su jais?
Juk gyvuoja dainiai ir rūksta aukurai
Ir didi tavo dainos stebuklai·
Tu gyvuok,
Tu garsiai dainuok!...

Kaip matome, mūsų dainius prašoko net kitų tautų dekadentus. Toks Verlaine arba Balmontas dekadentais yra tiktai mintyse, forma gi jų daili: išlaikytas ne tik ritmas, bet ir rimas. Ponas gi Ž-ta nėjo jų pėdomis: jisai, matyt, rūpinosi išlaikyti rimą, bet ritmą beveik visur atmetė kaipo nereikalingą dalyką. Tame ir yra visas Ž-tos originalumas.

Ar Ž-tos eilės kam patiks — nežinome. Mes tiek tik iš savo šalies tegalime čia pasakyti, jog eilės gali būti be rimo (kaip antai Duonelaičio «Keturi metai», Baranausko «Pasikalbėjimas giesmininko su Lietuva», o taipgi ir visos mūsų tau-

tiškos dainos), bet eilių be ritmo mes tiesiog nesuprantam, taip pat kaip ir muzikos be takto; nes eilės be ritmo — tai oratio soluta, tai proza, o ne eilės. Eiliavimas be ritmiškumo tai vis tiek, ką girtų šokis, kur kiekvienas saviškai trepsi, jokios tvarkos ir takto nesilaikydamas, kitaip sakant, — tai tiesiog anarchija poezijoje.

Tą tai anarchizmą sumanė Ž-ta įvesti mūsų poezijon. Bet, kaip augščiau jau minėjome, stvėrėsi to darbo ne visai nuosekliai. Atmetęs ritmą, mūsų dainius užlaiko šiokį tokį rimą, strofas krauja senoviniu būdu, dažniausiai ketureiles, ir net bando rašyti... sonetus!

Tas viskas aiškiai parodo, jog Ž ta tur animam naturaliter poeticam et symphonialem, kuri savaime instinktyviai ieško tikrų poetiškų formų, atjaučia tikros dailės grožį. Tik tame nelaimė, kad Ž-ta tą poetiškąjį jausmą savyje darko, užsigeidęs sutverti kažkokią «naują» poeziją, jokiomis taisyklėmis nesuvaržytą... Žinoma, tas darbas, kaipo negalimas, jam nepavyko. Įdėtieji Ž-tos knygutėje «naujos» poezíjos pavyzdžiai yra tiesiog poezijos karikatūros... Jokio estetiško pasigėrėjimo jie skaitytojui neduoda.

Tiek apie Ž-tos eilių vertybę.

Ką del pačios knygutės — ji išleista puikiai, dailus popierius, daili spauda, gražus viršelis, papuoštas originale vinjete, — nebrangi kaina — viskas akį traukia prie tos knygutės, ir viskas būtų gražu, kad ne ta nelemtoji Ž-tos manija sutverti kažkoks naujas anarchiškas eiliavimo būdas.

II.

K. Žegota. RUDUO. Knyga I. Vilnius, 1906 112 psl. in-12

Šitas Žegotos veikalėlis parašytas proza, bet jame kur kas daugiau poezijos, negu augščiau paminėtame to paties autoriaus eilių rinkinėlyje. Rašytojas, matyti, tur gerą, jautrią širdį. Jam visa ko gaila: gaila nušauto zuikio, gaila valtininko žyduko Peiškės, gaila vargšų sielininkų, gaila kareivio Anta-

nuko, grįžusio iš Mandžūrijos numirti tėvynėje, gaila jo senos motynos, gaila jaunos Onytės, nedoro žmogaus suvedžiotosios... Širdingas autorius ne pasakoja, ne vaizdelius piešia, jis tik rauda — jautriai, graudžiai, nuo pradžios iki galo. Visas jo veikalėlis iš tokių «raudų» sudėtas — ir visose jose randi vien tik ašaras, krintančias iš autoriaus akių, lyg nuobodus rudens lietus.

Ne vienam skaitytojui, perskaičiusiam iki galo Ž-tos veikalėlį, ateis gal mintis: bene perdaug čia tų ašarų? be nėra autorius kartais tyčia apsimetęs melancholiku? be nėra čia vadinamosios rusų «nytikų» manieros?

Mums matos, kad tokie klausimai būtų ne vietoj, nes abejoti autoriaus atvirumu nėra pamato. Jis, matyt, rašo taip, kaip jaučia.

Be to, «Ruduo» tai nepaskutinis autoriaus žodis. Kaip rodo parašas — yra tai tik pirmoji veikalo dalis. Paskui ją eis, be abejo, kitos trys: «Žiema», «Pavasaris» ir «Vasara», kaip pas Reymontą. Ten, tose naujose Ž-tos tetralogijos dalyse, jei jos būtų parašytos, bus, be abejo, kitokių jausmų, kitokių varsų. Kažin — gal rasime ten net ir paaiškinimą, jog «gyvenimas tai ne nuolatinė kankynė ir ne tolydinė linksmybė, bet labai svarbus uždavinys, kurs reikia ir rimtai vesti ir gerai baigti.» Duok Dieve, kad tame spėjime neapsiriktumėm. Tuo tarpu tiek tik tegalime pasakyti, jog tarp Reymonto ir Ž-tos yra didis skirtumas. Reymontas tai pilnas subrendusio talento epikas, o Ž-ta vos tepradedąs į gyvenimą žiūrėti lirikas. Jo «Ruduo» yra aiškus tų žodžių patvirtinimas, nes visas tas veikalėlis yra ne kas kita, kaip tik eilės prozoje, — ir reikia čia atvirai dar kartą pasakyti, — turinčios daug daugiau vertės, negu to paties autoriaus eilės, sueiliuotosios rinkinėlyje «Iš sermėgiaus krūtinės». Garbus autorius geru poeta eilininku, matyti, niekados nebus, o geru liriku pro-

zaiku gali būti, jei tik panorės ir nepasigailės darbo. Mes to nuoširdžiai linkime.

III.

Žegota. KELEIVIS. Lègenda. Vilniuje, 1906; siaurutė in-8, 46 psl.

Autorius vadina šį veikalėlį «pirmomis tautos dirvone nuvarytomis vagomis.» Tai matos ir be paaiškinimo. Pratęs rašytojas prisilaiko principo:

Žodžiams kad būtų ankštu,
Mintims ruiminga...

o nepratusiam, kaip sako Dostojevskis, reikia nemažiau «10 puslapių net tokiai svarbiai tiesai išreikšti, kad vištoms įgimta kiaušiniai dėti...» Mat, autoriai, pradedantieji rašinėti, brangina kiekvieną savo pabrėžtąjį žodį ir niekados jo neišbrauks, ypač jei gauna už jį šiokį tokį honorarą.

Taip, matyti, elgės ir Ž-ta. Jo simboliškai — sentimentaliam «Keleiviui» būtų užtekę 4 — 5 puslapių, bet gerbiamas autorius, praskiedęs savo mintis dekadentiškos deklamacijos dažylais, užpylė jais net ištisus 46 puslapius. Na, ir išėjo veikalėlis, kuris sunku iki galui perskaityti. O jau veikiančiųjų asmenų vardai: Afla, Valiora, Syzakas—tokie keisti, kad daug greičiau pritiktų Marso, negu žemės gyventojams.

A. Lastas.

I.

Adomas Juodasis (Lastas). SAULĖTA PASAKĖLĖ, LELIJA, VĖTRA. Mariampolė, 1920, 32 psl. in-8.

Trys dalykėliai — visi trys kaip vienas — lygiai silpnoki. Keista, A. Juodasis yr parašęs ne vieną gražią dainelę, bet vos tik yr pabandęs išeiti iš lirikos srities, tuoj virto lyg kitu žmogum, nebenumanančiu elementariausių grožio dėsnių. Štai, pav., kad ir «Saulėtoj pasakėlėj» — mintis graži: gyvių gėrėjimasis saulės šviesa ir šilima. Bet tie gyviai parinkti čia taip, kad jie krūvoj niekad nebūna (voverytė, kalakutas, kiaulė, pavadinta čia nauju kūkės vardu), taigi ir jų šnekos atrodo dirbtinės, nenatūralės. Tam įrodyti imkim kad ir kiaulę. Ją dainius verčia šitaip kriuksėti:

Kru-kru, kru-kru. Kas čia šneka?
Sudraskysiu kaip lydeką,
Jei trukdys man kas miegoti.
Ach, kaip gera pasvajoti,
Kaip pilve tešlutė rūgsta...
Taip man gera, taip malonu,
Kaip kuiliukas da po šonu...

Tikra gyva kiaulė vargiai bau taip kriuksėtų. Nes kas gi yr matęs kiaulę gaudant ir draskant lydeką? Tešlos ji irgi negauna paragauti, nebent labai retai per šeimininkės žioplumą. O ir noras turėti «kuiliuką da po šonu» yra ne kiauliškas, nes lyties dalykuose kiaulės gana susilaikančios. Taigi, tiesą sakant, autorius čia ne tik skaitytojų estetikos jausmus yr pažeidęs, bet ir kiaulės psichikos yr davęs netikrą vaizdą.

«Lelija» pridera mitų kategorijai, metamorfozių rūšiai. Tai metamorfozei atpasakoti būtų užtekę

vieno puslapio, autorius suvartojo 10, bet paties pasakojimo vertė nuo to nė kiek nepadidėjo; anaiptol, jo turinys tapo dar tamsesnis, taip kad galop skaitytojas nebežino, nei kas kuo virto, nei del ko. Rašant šį dalykėlį, turėta gražus tikslas — skaistybė pagerbti, bet geri autoriaus norai taip ir liko norais, tinkamai jie išpildyti nepavyko.

Tas pat pasakytina ir apie «Vėtrą». Pastarasis karas — tai milžiniška tema. Bet jai atvaizduoti reikia ir milžiniško talento.

Autorius jo neturėdamas, karo piešti nė nebandė; jis tik pamėgino atvaizduoti savo ūpą, karo sukeltą. Bet ir ūpo vaizdas išėjo nekoks. Gaila, bet nieko nepadarysi. Recenzento pareiga verčia mus atvirai pasakyti, kad šiuo leidiniu A. Juodasis mūsų dailiosios literatūros nepraturtino.

II.

Adomas Lastas. AUKSINĖS VARPOS. 1-oji knyga. Mariampolė, 1921, 160 psl. in-4 min.

Ko, ko, o jau poetų Dievas mums nepasigailėjo. Pilna jų ir Vilniuj, ir Kaune, ir Mariampolėj, ir Šiauliuose, ir kitur. Taigi ir nenuostabu, kad jų eilių rinkiniai duoda spaustuvėms daugiausia darbo. Jie eina vienas paskui kitą be paliovos. Vaitkaus, Vaičaičio, Tyrų Dukters, Kiršos, Putino gana storoki tomai jau guli knygynų vitrinose. Po jų štai pasirodo šeštasis iš eilės Adomo Lasto eilių rinkinys, pavadintas «Auksinėmis varpomis». Deja, tos «varpos», kaip žemiau pamatysim, beveik visos begrūdės, ir ju auksingumas labai problematiškas. Dalimi yra nujautęs tai ir pats autorius, nes šio leidinio gale yr pareiškęs, jog jo «eilės... yra nelygaus tobūlumo arba silpnumo», nors ir nėra «pirmòs pradžiòs darbas».

Kitą autoriaus konfidencialį prisipažinimą randame pačiose jo eilėse:

Pasaulis be galo, pasaulis be krašto.
Nemoku skaityti aš amžino rašto;
Vien mažmožių prasmę įspėju,
Ir tai pasitaręs su vėju. (93)

Išeitų, lyg dainius būtų vėjo vaikas ar brolis, kad vėją renkasi sau patarėju. Bet, žinoma, tai tik poetiška alegorija: vėjas čia nieko nekaltas, nes jis jokių patarimų Lastui duoti negalėjo. Kas «Auksinėse varpose» prieiliuota, visa tai pridera vienam autoriui, ne vėjui. Autoriui, be abejo, pridera ir rinkinio paskirstymas keturiomis dalimis: I Keturi saulės žvilgsniai, II Visatos atspindžiai, III Vertimai ir IV Žali grūdeliai. Tos dalys padalytos toliau dar mažesniais skirsneliais, vienas už kitą keistesniais vardais: k. š.: «Auksinis žaislas», «Kančios iškentėtos», «Švintanti aušrelė», «Svajonių karalija», «Baltos krūtys» ir t.t.

«Baltos krūtys» įkvėpė Lastui net šias eiles:

Pamačiau aš ją pas upę
Skaisčią, nuogą, jauną,
Ir gyvi troškimai supę
Širdį nesiliauna. (75)

Na, žinoma!... Bet kas čia kaltas? Nereikėjo eit pas upę, kur mergos maudos. Kitą savo Laumę ar dievaitę «Naktinę» dainius taip apdainuoja:

Ji galinga, eina, dairos,
Akys gilios, meilę žvairos...
Krūtys augštos ir stamančios,
Šaukia, kalba geismo kančios...
O klūbai mėsingi platūs
Pritaria: Ana jau pratus... (77)

Moterų kūno anatomijos Lastas pasirodo čia geras žinovas... Gaila tik, kad poezija su anatomija nieko bendra neturi.

Autoriui netrūksta ir patriotiškų jausmų, nes vienoj vietoj jis taip dainuoja:

Lietuvio aš sielai troškimų pundelį
Surišiu minties žilvyčiu.
Pas jį aš nusiųsiu svajonių vaikelį,
Kurį iš platybės kviečiu. (70)

«Troškimų pundelis», «minties žilvytis» ir «svajonių vaikelis» tai yra originaliai poetiški Lasto išradimai, verti apipatentuoti išradimų biure lygiai su kitais panašiais jo poetiškais tropais, k. š.: «pūvančių

obalsių urvas» (145), «džiovinančio ilgesio vėjas» (72), «sutemos plaukai» (45), «mįslinga visuma» (12) ir k.

Kitur pakįla autorius į grynai pilietiškos poezijos sritį ir šiaip išreiškia eilėmis savo liūdesį:

Oi liūdna, kad žmonės kvaili,
Del niekniekių pakelia triukšmą...
Jų širdys kaip ledas taip šaltos,
Nes jųjų krūtinės medaliais apkaltos;
Jų akys, nors veizi, bet spangos,
Nemato šunybių, skriaudų...
Jų sąžines taip aukso bangos...
Apsėmė, kad jokių aidų
Nei verksmo, nei šauksmo jie nieko negirdi. (138)

Čia, matyt, turėta omenyje anoji gadynė, kada «medaliai» turėjo reikšmės, taigi rusų laikais. Bet šaltų širdžių ir šiandieną taip pat daug, kaip šaltų rezonavimais prikaupuotų eilių. Jei liūdna dainiui, tai nemažiau liūdna ir kritikui panašias eiles beskaitant. Bet nieko nepadarysi. Gerų eilių, kaip ir gerų grybų, kur kas mažiau neg šungrybių. Tas pat pasakytina ir apie Lasto «Auksines Varpas». Mes jose tesuradom viso labo tik vieną įmanomą dainelę:

Juodą žirgą pabalnojęs
    Augštu tymo balneliu,
Aš sau vienas josiu—lėksiu
    Amžių užmirštu keliu.
Josiu lygų platų lauką,
    Josiu snaudžiančias girias, —
Ten su ragana sudaušiu
    Burtų sklidinas taures.
Kai įjosiu gi į kalnus,
    Kur skrajoja vien arai —
Ten aušros vartus pasieksiu,
    Ten ir mirti bus gerai. (112)

Vertimai, kurių šion knygon teįdėta tik vienas, yra geriau vykę. Patartumėm Lastui lietuvinti svetimų geresnių poetų dalykus. Viršujė leidinio pusė gana graži; popieriaus nešykštėta, kai kur, k. š. 32, 35. 36, 37 pusl. tepadėta viso labo po 5 eilutės.

Šis rinkinys neapima visos poetiškos Lasto kūrybos; jame teįdėta eilės, parašytos 1910—1915 m., kurios ir sudaro «Auks. Varpų» 1-ąją knygą. Toliau

eis II-oji. Bet apsivylę pirmąja, abejojame, ar benorės kas pirkti antrąją.

Viena jose gera, kad dainius gerbia ritmą ir rimą. Bet šios vienos pastangos negali sužadinti skaitytojui optimizmo ir sukelti vilties, kad Lastas antroj savo knygoj sugebės duot gražesnių ir tobūlesnių dalykų. Duok Dieve, kad mes pasirodytumėm suklydę šiame sprendime.

Tyrų Duktė.

Tyrų Duktė. VASAROS ŠNEKOS. Eilėraščiai. Vilnius — Kaunas, 1921 82 p. in-12.

Tyrų Dukters lirika jausminga, harmoninga, tik neperįvairi, nes vienašališkai erotiška. Aš ir tu, t. y. bernelis ir mergelė ir jų pirmoji meilė, lydima bučkių — tai ir visas jos turinys. Bučkiai taip autorei patinka, jog ji apdovanoja jais visą gamtą. «Vasaros šnekose» viskas bučiuojasi: saulė bučiuoja žoles, vėjelis—žiedus (7, 8, 13, 14, 27, 29, 30, 37, 38, 41, 51, 64, 67 psl.), dalgis—gėles (9, 10, 25), lietus—upelyčius (22), pievas (ib.), rugiai—rugiagėles, spinduliai—varpas (24), meilužis—meilužę (43, 53); bučkiai liečia lūpas (35, 36. 39), bučiuoja žiema ir žvaigždės (73, 81), bučiuoja galop net pats vargas (66, 73). Didesnės laimės už bučkį autorė nežino, todel naiviai sentimentaliai šaukia:

Pabučiuoki — mane
tarp gėlių — vakare.
Tada dainas — nakčia
aš nupinsiu — slapčia.
Tavo bučkis — gija bus
dainų audime...
Tavo bučkis — perlu bus
varsų žaidime... (55)

O kitur su pasigėrėjimu prisipažįsta:

Tu mane — bučiavai,
Pabučiuosiu — ir aš.
Tu mane — mylavai,
Pamyluosiu — ir aš. (70)

Be bernelio ir mergelės, Tyrų Duktė nemato gyvenime jokių kitų žmogystų. Tėvai, broliai, darbininkai, žmonos, našlaičiai, vargšai, vaikai — jai nuobodi proza. Todel ji atvirai šaukia:

Bėgsiu tenai... — Tik kojos pinas,
vaikai sukibo — man į skvernus...
Mano meilužis, kažin, ar bus?
Bėgsiu... Gal manęs laukia?
Ten bus ramu — ten nėra bobų,
nėra vaikų... Cha, cha, cha... nėr... (69)

Tokio beširdžio egoizmo meilėj, rodos, dar niekas mūsų literatūroj nėra ligšiol piešęs. Ta garbė teko Tyrų Dukteriai... Ji tuo lyg didžiuodamos vaišina skaitytojus tokiais atsiminimais:

Supamės, supamės
gražūs, jauni,
Supuoklės' klevo,
Vienui vieni...
Akys, lūputės
visai arti... (47)

arba:

Slėpiningi — ir galingi
ir jauni, jauni...
Einam, einam per pasaulį
mes vienui vieni...
Ugnis — mudu, žaibai — mudu,
laimės paslaptis,
mes pakeičiam meilės daina
nuobodžias naktis... (49)

Visame rinkiny teradom vos du dalykėliu, kur dainuojama ne apie tą egoistišką meilę: tai «Dainiaus Žodis (59) ir «Žmonės ateities» (77). Pastarasis skirtas «Šauliams», gal del to, kad jie, būdami karžygiais, nepaliauja buvę mylimais autorei «jaunais berneliais».

Vienas kritikas, perskaitęs Tyrų Dukters eilėraščius, palygino juos su saldainiais: mat, jie gražūs pažiūrėti, saldūs paragauti, bet juos suvalgęs, sotus nebūsi. Rankoje nuo jų liks tau vien varsotas popierėlis, daugiau nieko. Šis palyginimas gana gerai apibūdina poetiškąją T. Dukters kūrybą.

Joj vieni jausmai, žymesnės minties — jokios. Autorė yra ne kūrėja, bet savo jausmų fotografė. Tos fotografijos tuo geros, kad parodo jaunos moters sielą be jokios priedangos: kūno meilė jai viskas. Prie sielų meilės, prie krikščioniškos artimo meilės, prie pa-

sišventimo meilės ji da nepriaugo. Visa jos psichika tebėra da gimnazistės. Dėliai to ir jos eilės tegal patenkinti nebent jaunutes, gyvenimo nepažįstančias, gimnazistes.

Formos žvilgsniu visas autorės originalumas tame-kad ji mėgsta trumputes eilutes, ir iš vienos senovinės priskaldo po dvi, po tris saviškas. Rašydama sa, viškai, ji užpildė savo rinkiny 82 pusl., rašant žmoniškai, visos «Vasaro šnekos» būt pigiai galėję sutilpti 41 puslapy. Autorė visai be reikalo taip daug popieriaus aikvoja. Pseudonimas taip pat netikęs—jai labiau pritiktų vadintis Bučkių Juzė.

Balys Sruoga.

I.

Balys Sruoga. DEIVĖ IŠ EŽERO. Svanetų žemės legenda. Vilnius, «Švyturys», 31 psl. in-18⁰.

Svanetų žemėj buvęs deivės Dalės ežeras. Gerbę jį visi gyventojai — ir sėt einantieji seniai, ir karan jojantieji kareiviai, ir pamedžiot užsimanę jaunuoliai. Dalė nusileisdavus laumės juosta ežeran ir teikdavus laimės svanetams. Bet kokį laiką kažkodel ji svanetus užmiršus. Tuo pasinaudodama ir Dalės neginama saulė nudeginus visą Svanetiją. Seniai susirinkę tartis, kas daryti. Pasiginčiję nutarę — priminti deivei «žemės garbę» ir atkeršyt jai už jos apsileidimą, metant į ežerą pasmaugtą juodą katiną. Del tokio paniekinimo deivė baisiai supykus, sujudinus ežero bangas, siuntus 9 dienų krušą ir užliejus visą Svanetiją. Žuvę daugybė žmonių, bet deivei buvę atkeršyta. Nuo to laiko svanetai vengią klonių ir beveliją gyventi kalnų viršūnėse. Toks tai šios legendos turinys. Pamatinė jos mintis — tai žmogaus priedermė kovoti net su dievais už savo teises. Rusai tai vadina «bogoborčestvo». Po Byrono «Kainas» tai, rodos, bus antras mūsų literatūroj tos idėjos pavyzdys.

Parašyta legenda baltomis eilėmis. Jos kalba gyva, įvairi, papuošta gerai parinktais epitetais. Poetiškas autoriaus talentas neabejotinas, gaila tik, kad perdaug egzotiškuman palinkęs. Kas tokie svanetai, maža kas tai težino. Neperįdomi ir jų legenda. Kur kas gražesnių yra iš mūsų senovės. Suprato tai tokie dainiai, kaip Mickevičius, Kondratavičius, Kraševskis, ir ėmė iś ten savo poemoms temas. Imti jie ėmė, bet, toli gražu, visų legendų neišsėmė. Paieškojęs, būt ten radęs ir Sruoga vieną kitą temą. Gaila, kad to nėr

padaręs. Nes tolimi svanetai mus nei šaldo nei šildo. Viršujė leidinio išvaizda būtų pakenčiama, kad ne parioglinta plika deivė ant luobelio. Ne visai vykęs ir pats vardas «Deivė iš ežero». Lietuviškiau butų «Ežero deivė». Keistas taipogi perdidelis popieriaus aikvojimas, nes kiekvienan puslapin tedėta eilių tik nuo 12 lik 10, nors ten būt galėję sutilpti dvigubai tiek. Toki kaina už 30 mažų puslapėlių irgi perdaug «luksusinė». Trumpai sakant, maža čia natūralumo, kur kas daugiau noro nustebinti «minią» ir kitokių autoriškų pretensijų.

II.

Balys Sruoga. SAULĖ IR SMILTYS. Aidijos, giesmės, poemos. 160 p. in-12.

Vl. Solovjovas kadaisia yr išsitaręs: «Grožis išganys pasaulį». Bet kitur jis pridūręs dar šią pastabą: «Juo tobūlesnis ir artimesnis yra apsireiškimas tikrojo grožio, kuris apsiaučia Dievybę, ir Jos jėga veda mus į išganymą nuo kentėjimo ir mirties, juo plonesnis daros brūkšnys, skiriąs tą tikrąjį grožį nuo melagingo ir bejėgio grožio, kuris vien tepalaiko amžiaus kentėjimų ir mirties viešpatiją»[1]).

Tais žodžiais nurodyta, jog kaskart sunkiau yra atskirti tikrasai grožis nuo visokių naujoviškų jo ersatz'ų, kurie lietuviškai galima trumpai pavadinti «šungrožiais».

Kokio gi grožio tiekia mums augščiau nurodytasai pirmas bent kiek didesnis Balio Sruogos eilių rinkinys? Norėdami teisingai į tai atsakyti, pasiryžom šį «naujos poezijos kūrinį» perskaityti visą nuo pradžios ligi galui. Teisybė verčia mus prisipažinti, šis darbas buvo mums nelengvas; reikėjo gerokai prisispausti, kol jį atlikom. Kad jis veltui nedingtų, nurodysime skaitytojams atsiektuosius mūsų tyrimo rezultatus. Štai svarbiausieji iš jų.

1. Balys Sruoga tarp mūsų dainių yra labiausiai norįs būti orginaliausis; jo obalsis — «viską daryti ne taip, kaip kiti». Kiti savo leidinių vardą viršeliuose deda

---

[1]) Sk. Stichotvorenija Vl. Solovjova, izd. 4, str. XV.

arčiau viršaus, Sruoga — arčiau apačios, kiti savo knygoms renkas formatą pailgą, atatinkantį «dieviškos proporcijos» dėsniui, Sruoga beveik kvadratišką. Kiti tarp eilių arba nededa jokių pagražinimų arba deda paprastus, kokių spaustuvė turi. Sruogos visos, neturinčios atskiro vardo eilės, papuoštos budistišku kryželiu «svastika». Nevienas šių dienų dainius, atsižvelgdamas į popieriaus brangumą, ekonomizuoja kiek tik gali, žiūrėdamas, kad leidiny nebūtų nereikalingų tuštumų, kad tuo būdu knyga išeitų pigesnė ir publikai prieinamesnė, — Sruoga tiesiog veltkleidiškai aikvoja popierių, palikdamas tuščiais ištisus puslapius, kad tik jo rinkinys atrodytų storesnis. Kiti dainiai rašo savo aidijas bei poemas dažniausiai vidutiniško ilgumo eilėmis; pas Sruogą eilės arba visai trumpučiukės — iš vieno bei dviejų žodžių, arba vėl ilgos «kaip smilgos», taip kad jos normaliame puslapy netelpa ir rinkėjams tenka jas pusiau laužyti.

2. Originalis savo išvaizda, dar originalesnis yra šis Sruogos eilių rinkinys savo turiniu. Visa jo poezija yra perdėm simboliška. Kad Sruoga pridera simbolistų grupei, mes tuo nei kiek nesistebim nei piktinamės. Simbolizmas poezijoje turi pilietybės teisių, ir kaikurių simbolistų (pav., Baltrušaičio, Vl. Solovjovo) eilėmis negalima atsigėrėti. Bet to sveiko, natūralio ir racionalio simbolizmo Sruoga nemėgsta. Jis yr pamilęs naują, modernų, liguistą, «sumaigytą-suraizgytą», grynai dekandentišką simbolizmą, kuriame racionaliam elementui beveik visai nepalikta vietos. Tiesa, paskutinio absoliūtaus irracionalizmo laipsnio, kaip Kirša savo «Idiote» (ž. «Vejos» 2 n-rį), Sruoga da nėr pasiekęs, bet sparčiai jin žengia. Kad skaitytojas geriau suprastų tą Sruogos simboliškai-dekandentiškąjį palinkimą, paaiškinsim tai pavyzdžiais. Imkim tam tikslui kad ir jo «Seną girininką». Štai kaip jis skamba:

Senas girininkas rymo
Prie vartelių atdarų...

— Kam čia dėmės? Žengsnio žymės?
Kam čia ašaros žiedų?...
Senas girininkas klėtin
Skuba linkstančiais žengsniais...
— Metas keltis!... Saulė kėlės!...
Dukterėle, pamigai!...

Senas girininkas beldžias
In užudaras duris...
— Nu, amželis!... Nu, gi rankos!
Drebulėlių šiurpulys!

Senas girininkas smyli,
Lenkia ryto spindulius!
Baltas ėglis sostą sergsti —
Baltus dukteries žvilgsnius. (21)

Taip simboliškai «vaizduoja» Sruoga «Seną girininką», susirūpinusį del labai prozaiškos nelaimės dukters, įsileidusios naktį klėtin kažkokį vietos donžuaną... Kiek čia grožio, tesprendžia patys skaitytojai.

Kitu sruogiško simbolizmo pavyzdžiu teesie jo «Pasaka». Ji skamba šitaip:

Pas karalių dvaras margas,
Karaliūnaitė, kaip gulbė,
Saulės viešnia ankstyboji.

Nuo žaros lig žaros
Purinu
Liekną žemę motyną
Nuo vagos lig vagos
Niurinu,
Alkią dalią sotinu.

Grūdus sėsiuosi geltonus,
Augštą laužą uždegsiu...
Žels atolas, žalios vilnys...
Dalgį, dalgį ot plaksiu!

Karaliūnaitė kaip žiedas...
Paliai dvarą ežerėlis,
Paliai margą tyvuliuoja...

Ir nakčia paslapčia
Tirpdamos
Rankos žemės siekiasi...
Susigūdę vogčia
Virgdamos
Godos dalgiui tiekiasi!...

Rytą saulė netekėjo.
Tik žėrėjo žiedu du...
Nuo pat ryto želia kelias...
Ar javai tai, ar kapai?...

Karalaitė—ašarėlė...
— Ežerėli, vai, brangusai,
Ar tai toli dugnas tavas?

Skaitytojau, supratai?! Ne? Na, tai nenuostabu. Sruoga to tik ir tegeidžia, kad jo niekas nesuprastų. O tuo tarpu čia tema paprasčiausia, «eie alte Geschichte», kaip vokiečiai sako. Karaliūnaitė — tai paprasta, trokštanti meilės mergelė, o plakąs dalgį šienpjovėlis — paprastas mergelės pasiilgęs bernužėlis; «žiedu du» — tai jų susiartinimas, gal ir nelabai poetiškai pasibaigęs. Dalykas paprasčiausis ir suprantamiausis, bet Sruoga užsimanė iš jo padaryt kažkokią simbolišką paslaptį, na, ir išėjo nei driežas, nei gegutė.

3. Jaunas mūsų dainius neapsieina, žinoma, ir savo asmeniškų jausmų nepalietęs. Bet ir tuose jausmuose veltui ieškotumėm visiems suprantamo žmoniškumo. Kaip Sruogos «pasakos», taip ir jo lirika apvilkta simboliškai dekadentišku rūbu. Pavyzdžiui užteks čia išrašius kad ir jo «Saulėleidžio giesmę».

Per dien išsiblaškęs,
Kaip alkanas vilkas,
Aš gęstančią saulę sapnais pašarvuotą palydžiu..
Jurginą nuraškęs,
Beržais išsikaišęs
Ir žvaigždėms uždegusioms dangų gyvybės ugnim—nepavydžiu...
Nereik man žvaigždžių,
Nereik dangaus —
Aš sparnus ištiesiu—ugnim pasiliesiu, dausas gi nušviesiu daina!
Te varsos varinės
Mėnulio blankaus
Klekėjimo mano netyčia pažinę spingsoti danguj pasiliaus.
Aš vienas neliausiu
Ir kelio neklausiu:
Žvaigždynas—tai kelias dangaus—tai godelės skridimas žydrus ir tt.
(62—63).

Skaitytojau, jei turi lakią fantaziją, įsivaizduok mūsų dainių «beržais išsikaišiusį», «ugnim pasiliejusį»

ir «beklekantį» į dangų, kaip «alkanas vilkas». Jei nepajusi čia naujo grožio, bus ženklas, kad nėsi priaugęs lig naujos poezijos supratimo.

Be «kaišymosi beržais» ir «klekėjimo», Sruoga mėgsta dar neapsakomai «Gandą» (plg. 7, 11, 12, 23, 24, p. ir k.), «Baltąją Gulbę» (87, 107, 150 ir k.), «augšto laužo kūrimą» (8, 11, 104 ir k.), kažkokią naujovišką «išlaisvą», nesuprantamą, abstraktų «naktumą» (28) ir «yrumą» (38), iškreiptus «žengsnius», «šaltenes», «lėbones», «pavilgus» ir puošia jais, kur tik gali, savo «aidijas, giesmes, poemas», bet, deja, jos nuo to nesidaro nei dailesnės, nei prasmingesnės nei jausmingesnės.

Visose jose glūdi lyg kokio juodo antspaudo žymė — nenatūralumas, dirbtinumas, pretensingumas.

4. Negalime pasakyti, Sruogos neturėta gerų norų. Jo norėta padaryti niekieno dar nebandyta mūsų liaudies dainų ir dekadentiškojo simbolizmo sintezė. Bet, deja, neatsižvelgta į tai, kad tuodu elementu yra absoliūčiai nesujungiamu, kaip muzika ir dailė. Kuo pasibaigė muzikos reiškimas varsomis, žinome gerai iš nepavykusio Čiurlionies bandymo. Vietoj dailės išėjo jos parodija. Tas pat pasakytina ir apie Sruogos bandymą iš liaudies dainų ir dekadentiško simbolizmo padaryti kažkokią naują poezijos rūšį. Jokio estetiško pasigėrėjimo ji neduoda, tik gadina geriausias Sruogos eiles. Pav., parašytas liaudies dainų stiliuje «Pjovėjas» yra labai gražus; bet tam pjovėjui pažadėtoji sesulės «iš radastų juosta, mėnesiena krūpulinga lūkesio ataustą» — gadina visą įspūdį.

5. Ne be to, kad visame rinkiny nebūtų dalykų, primenančių tikrąją poeziją. Čion pridera «Ties banga» (20), «Supasi, supasi lapai nubudinti» (27), «Tylybės daina» (130), «Rymastis» (37) ir k. Iš jų žymu Sruogos poetiškas talentas — anima naturaliter poetica. Bet, deja, tą talentą darko, iškreipia ir trinte užtrina nelemtoji dekadentiškoji «maniera». Ji

yra «Saulės ir Smilčių» autoriaus «pirmoji meilė», ji jo įkvėpėja-mūza, ji jo «Baltoji Gulbė», kurioj jis nemato jokios dėmės, jokio šlykštumo. Iš po jos hipnozo vargu bau kada nors Sruoga «atsipalaiduos», taigi ir tikėtis iš jo tikrojo grožio kūrinių negalima. Čia pilnai pritaikomas Hugo principas: Ceci tue cela, — šlykšti maniera užmuša jo eilėse tikrąjį grožį ir paverčia šungrožiu.

6. Ir kad bent ta maniera būtų tikrai orginalė, paties Sruogos išrasta! Deja, ir to nėra. Ji yr gimusi parnasistų tarpe pusiau XIX a.; iš čia persikėlusi Rusuosna apie 1895 m. Kritiškai ją yr įvertinęs jau Vl. Solovjovas 1895 m. keliuose straipsniuose, vardu «Russkie simvolisty»[1]). Tų simbolistų žymiausiu atstovu tuomet buvo Val. Briusovas. Iš jų Sruoga ir yra pasisavinęs tą gudrybę, lyg ką gera, su visa jų butaforija, «ilgesiais», «augštais laužais», «Baltomis gulbėmis» ir kitu kuo. Taigi tuo žvilgsniu Sruoga yra ne daugiau, kaip nekritiškas rusų simbolistų-dekadentų sekėjas-kopijuotojas. Jei jis mano tuo dirbąs naudingą darbą, atidengiąs naujas poezijos sritis, mes dėliai to jo subjektyvaus įsitikrinimo nematome nei naudos, nei reikalo ginčytis. Jei Sruogai tai patinka, tevaro jis savo «naują» vagą ligi galui, mums užteks konstatavus faktą, kad toji vaga nėra nei orginalė, nei nauja, nei graži.

7. Be rusų simbolistų, Sruoga yra dar ir vokiečio Nietzsche's, mėgėjas ir sekėjas. Tai matyti iš jo «Miserere»(146—151), kur tarp kitko randame, pav., štai kokių grožybių:

Jei aš apsvaigau, gegužiui gimstant, tai kam, jūs broliai, mane mylite?
O jei nemylėdami mane lydite, tai kam jūs svaigstate mano apjakimu. . . . .
Apvyliau aš gyvenimą, apvyliau aš brolius mano ir seseris, ir dabar keliu paskutinę mano maldos nuodų taurę.... ir t.t.

Čia pasakyta truputis tiesos. Sruoga iš tikrųjų yr apvylęs jei ne savo brolius, seseris, tai bent mū-

[1]) Sk Vl. Solovjov, Sobr. soč. t. VI str. 504—515.

sų visuomenę, kuriai jis vietoj ko gera, tepagamino vien «smilčių» jos akims apdumti...

8. Dalykėlių šiame rinkiny viso labo 54. Rašyti jie, rodos, ne vienais metais. Taigi savo poetišku gausumu Sruoga negali pasigirti. Del ko čia tų atskirų «aidijų ar poemų» taip maža? Bene del to, kad dekadentiškai simboliškos eilės rašyti taip sunku? Paklaustas apie tai mano draugas Druskius nusijuokė, atsakydamas: Sveikas klysti. Rašyti dekadentiškai be galo lengva. Prašalinęs iš poezijos racionalį elementą, gali rašyti visai liuosai, kas tik užeina ant seilės. Eilės plauks kaip vanduo. Jei netiki, duokš plunksną; aš sveikam tuojau prirašysiu ištisą dekadentiškų eilių virtinę. Visos jos bus lygios vertės su sruoginėmis, o skambės net da gražiau. Ir iš tikrųjų neapvylė: po dviejų valandų atnešė man pluokštą eilių, visai atatinkančių «naujos poezijos» turiniui ir formai. Kad jos nedingtų, dedu jas kaipo šios recenzijos poetišką pabaigą. Štai tų eilių tekstas:

I. PRANAŠAS.

Man atsivėrė pranašo akys:
Žemė, pelėsiai, vilkas ar tekis...
Ūžia ir dunda nežinia kas.
Kipše, kam plunksna gundai rankas?

Man atsivėrė pranašo ausys:
Kriuksmo, žviegimo gan prisiklausęs,
Drimbu į karstą, žiūriu — dangus!..
Sarge Sparnuotas, kas gi čia bus?..

Gi štai man Saulė dainą dainuoja,
Mėnuo pritardams jai — trimituoja,
Mano aidiją garbin kartu...
Gulbe Baltoji, klektelk ir tu!

Man atsivėrė pranašo lūpos:
Žodžiai tik bįra stambūs, kaip pupos,
Klausos jų uolos, Gandas patsai...
Mūza Olimpo, ko tu šypsai?

II. PASAKA.

Patvory puikiai išdygo,
Dygialapė dilgynaitė,
Žemės grožė ankstyboji.
    Ko bereik, bėgu veik —
    Sveikinu

Savo mielą džiugesį,
Aš visais pašaliais
Skelbdinu,
Tuščia garbe sotinu...
Leisiu, skleisiu gudrius monus,
Šiaudų kūlį uždegsiu...
Būsiu vaidila ir magas...
Ot garbės kad prilaksiu!..

Dilgynaitė paūgėjo...
Paliai tvorą čiukė gūžias,
Liekną žemę knisinėja...
Man ranka ši ir ta
Tiesiasi
Garbės laurų trokšdama,
Kritika tik pikta
Šiepiasi
Tiesos dalgiu kirsdama...

Anksti rytą rasos krito...
Žur dilgynė? Stiebas viens...
Kali lapai čiukei teko...
Ar čia juoktis? Ar čia verkt?..

Dilgynėle, duronėle,
Kodel dygūs tavo lapai?..
Būtum tapus vainiku...

III. JAUNAS MAGAS.

Jaunas magas plunksną kramto,
Vilgo baltu rašalu...
Kam čia darbas, kad nelieka
Žymės jokios jo raštų?..

Jaunas magas skub kandyklon,
Skrieja virpančiais sparnais:
Metas jau išmest burnelę...
Kam tu, mūza, pamigai!..

Jaunas magas linksmas veržias
Į atadaras duris...
Nu gadynė! Nu gi dainos ----
Idioto kūrinys.

Jaunas magas silpsta, svaigsta,
Gaudo saulės zuikelius...
Žalias kipšas smilko plunksną,
Žalius mūzos veidelius...

IV. AUKA.

(skiriama „Idioto" autoriui.)

Jausmas gauruotas medžioti išgūrino,
Šovė jis snargliu į skriejančias smagenis...
Ak, kodel nėra čia baltojo mūrino,

Jis būtų jas susikrovęs į nagines...
Bet ir tas šaudymas—aidas senoviškas.
Jis nebetinka kūrybai naujausiajai...
Aitvare, šaukim į dausas naujoviškas,
Ten mes sukursime laužą augščiausiąjį,

Ant ugnies aukuro smagenis dėsime,
Išlaisvos žvangalu mes sukvatosime,
Čirškinsim, spirginsim jas ir klekėsime —
Naujajai Saulei mes auką aukosime

Mat seni dainiai, prabirbę išmanymą,
Audė poeziją šaltą ir protišką,
Magai, mes chaose radom išganymą...
Taigi valio aidija idiotiška!

V. ANATEMA.

Augšti kalnai — Mano broliai,
Kietos uolos — Mano sesės,
Ilgesėlis man draugužis —
Balta Gulbė man meilužė,
Jiems aš giedu — Dainas audžiu,
Juos aš, jie mane supranta.
Miestai, kaimai, rūmai, lūšnos,
Jų gyventojai, vargai,
Meilė, ašaros, džiaugsmai,
Jų siekimai, idealai
Ir didvyriški darbai
Kovos, priešai, — visa tai
Vien retežiai mano dvasiai,
Laisvės Gando nešėjėlei,
Ilgesėlio mėgėjėlei...
Jie ir aš — tai priešu du,
Niekados nebus kartu:
Naujas grožis jiems — niekai,
Naujos dainos — žvangalai.
Dausos—mano karalija,
Iš ten plaukia man aidija...
O čia kas? Vien tematai:
Kraujas, ašaros, purvai!...
Tat prakeikiu tave, žeme,
Tu supuvus, negyva..
Su lavonu, su savuoju —
Dvokiančiąja žmonija...
Ak, aš spjaučiau, kad galėčiau
Jei tiek seilės beturėčiau,
Žeme, aš kęsti tavęs negaliu jau ilgiau,
Tat sprogsiu bomba ir milionais
[skeveldrų

Nušluosiu visą žmoniją,
Uždegsiu didžiausiąjį laužą,
Jo liepsnos pasaulį nušvies,
Parodys, išves naują grožį
Aidijų, poemų, dainų,
Aš jų naujas vaidila —
Aš aidijų Viešpats...
Savo apsvaigusiu apjakimu
Nešu jums išganymo aušrą...
Tat broliai apvilti ir sesės,
Už jus aš geriu nuodų taurę...
Nes aš gėlos gėrėjėlis...
O išgėręs į jūres, į jūres
Mesiu taurę, kad nieks jos
Nesuras, nesuras...

Nežinau, kaip kam. Man tos eilės gana patiko ir nemaž priajuokino. Iš jų išvydau, kad dekadentiškai rašyti, iš tikrųjų, visai lengva.—Taigi ir manau, kad nūn visi jauni ir nepripažinti poetos ims netrukus lenktyniauti su Sruoga panašių eilių rašyme ir užvers visas redakcijas tos naujos «poezės» kūriniais. Jei tai įvyks, tai bus ne Sruogos, tik Druskiaus nuopelnas, nes jis pirmas bus įrodęs, kaip pigu tokios eilės lipdyti.

Butkų Juzė.

I.

Butkų Juzė. ŽEMĖS LIEPSNA. 126 psl. in-18.

Viskas čia naujoviška: ir raudonas viršelis, ir raudonas eilių turinys, ir revolucionieriškas noras poetikos taisykles po kojų paminti, ir spausdinimas visų eilių vienomis didžiomis raidėmis, ir nepažymėjimas spausdinimo laiko.

Eilių paskirstyme irgi žymu originalumo pretensijų (Žemės liepsna, Žemė ir dangus, Dangaus giesmė). Pirmoj daly dar matyt poetiška liepsnelė; antra — ištisa dekadentiška arlekinada, trečia—bandymas kilti augštyn, pasigaunant koturnų.

Turėdamas talento, šis jaunas dainius kai nori, parašo ir įmanomų eilių. Jų netrūksta ir naujame jo rinkiny «Žemės Liepsna». Bet kadangi rašyti eiles žmoniškai kur kas sunkiau, negu naujoviškai — ekspresionistiškų fasonu, tat ir pas Butkų Juzę randas kur kas daugiau ekspresionistiškų dirbinių, negu tikros poezijos.

Naujoviškumas «Žemės Liepsnoj» pirmiausia apsireiškia temų pasirinkime. Jos daugiausia partinės, imtos iš bėgančios politikos. Jų objektas — draugas kaimietis, draugas darbininkas ir jų kova del savo teisių. Raudona vėliava, raudona ugnis, o kartais ir raudonos mergaitės lūputės — tai trys Butkų Juzės mūzos įkvėpėjos. Rusų terminologija, jis reiktų pavadinti «sovremiennyj graždanskij poet», nes jam ne tiek rūpi dailė ir grožis, kiek perversmo idealas, naujos revolucionieriškos dvasios kurstymas.

Kas tuo netikėtų, tepaskaito kad ir šias «Žemės Liepsnos» eiles:

Kraujo jūroj išsimaudę,
Ledo kalnus išmatavę,
Urve naktį išbūdėję,
Bekeliaujam tiesų kelią.

Mums nebaisios juodos šmėklos,
Nenugąsdins keršto lūpos,
Mūsų tikslas — vargui laimė,
Jos kariauti pasirengę.

Amžius aręs lauką dyką,
Skriaudą, kančią težinojus,
Sunkų kūjį bekilnojęs —
Vieną giesmę bedainuojam.

Ir subiro kraujo sostai,
Mūre durys atsivėrė,
Kojos pančius nusikrato
Ir galingą žygį ruošia. (17)

Kaip toji «vargui laimė» pasiekti, autorius tai nurodo eilėse, skirtose jo nušautam draugui «Jonui Drakšui». Štai jų tekstas:

Kai tu nušautas
Puoši slėnį,
Saldi paliko žemė.
Ir tavo kraujo rožės
Prigirdė mirtį —
Ir mes nebijom mirti,
O tik
Raudonai dangų
Ant žemės tavo
Užkurti trokštam (20.)

Tas noras, užkurti dangų ir žemę, pasikartoja «Prikaltame Prometėjuj» (skirtame «Darbininkui»), «Jūrų Karaliuj» ir kitur. Vietomis raudona ugnis pakeičiama dar stipresniu gaivalu, būtent, užmušančiu, griaunančiu ir draug deginančiu žaibu.

Keistoki tie autoriaus norai, bet dar keistesnė forma, kurioje jie reiškiami. Ji yra pati modernioji, ultraekspresionistiška. Ji apsieina be rimo, be ritmo, o kartais ir prasme maža tesivaržo. Mat rimas, ritmas, prasmė — yra senovės liekanos, varžančios naujų dainių dvasią, taigi jos ir metama lauk be pasigailėjimo.

Kaip atrodo ta naujoji poezija visoje savo nuogybėje, būdama išvilkta iš rimo ir ritmo rūbų, vie-

nais žodžiais išaiškinti nėra kaip. Žodžių vietoj čia būtinai reikia pavyzdžių. Štai jų keletas.

Paskutinę vagą išvaręs, pasuko jaučius linkui
Namų.
Pūslėta ranka perbraukė skersai išvagotą
Savo kaktą.
Atsiduso visa krūtine, tarytum dirbtuvės
Kaminas paskelbė, kad jau metas rytui darbą
Palikti.
Ir savo žaibo akimis apmetė pasaulio plotą,
Galvą pakėlęs, garsiai ištarė: «Žeme, aš tave
Uždegsiu»!
— O saulė, paleidusi raudoną liepsną,
Pasislėpė, (54)

— Kur gi čia poezija?—paklaus skaitytojai. Tai yra gryna proza! — Taip, seniau tai vadinta proza, dabar tai poezija, eilės. Mat, dabar viskas kitaip kainuojama: senos brangenybės niekais laikoma, o nauji niekai — brangenybėmis.

Bet tik ką paduotas bevardis dalykas naujoviškumo žvilgsniu, toli gražu, nėra pats «puikusis». Yra daug už jį gražesnių, pav., kad ir šitas:

Tur būt, aš nuodėmę nešioju.
Jei taip, tai aš ją atpirksiu!
Metų naktį atsiskyręs pabūsiu.
Verksiu taip, kaip giria galingosios audros
Metu verkia.
Drebėsiu, kaip žvaigždės mirga.
Ir sukniubsiu ant kelių kaip mėnulis užsileis -
Damas kad daro.
Tuomet perskelsiu savo krūtinę ir savo šir-
Dies krauju savo sielos nuodėmę, nuplausiu.
— O tu, ar pažinai savo nuodėmę? (62)

Ir mes, tas «eiles» perskaitę, tegalim tik tą patį klausimą atkartoti Butkų Juzei: O tu, dainiau, ar pažinai savo poetišką nuodėmę? Deja, autorius jos nepažįsta, ar net ją geru dalyku laiko.

Kaipo jauną žmogų, viena pilietiška poezija, kad ir kairiausioji, žinoma, mūsų dainių neįstengia patenkinti. Jis negali praeiti pro šalį meilės neužkliudęs. Taigi randame pas jį ir erotikos. Tiktai ir ji gana keistoka. Štai pora pavyzdžių:

Aš dvi sauli
Težinau...
Vieną saulę
Aš jaučiu,
Bebučiuojant
Mano kuprą,
Kai šienauju
Susilenkęs.
Antrą saulę
Aš kas naktį,
Kai neloja
Kaimo šunes,
Pats bučiuoju, (99)

O kitoj vietoj skaitome:

Mano siela — šakotas miškas,
Ant kiekvienos šakelės
Meilė kabo (104)

nelyginant kokia dešra, pakabinta mėsininko krautuvėj.

Bet dar originalesnės yra šios eilės:

Aš
Baltosios rožės
Žiede
Pasislėpęs, palūkėsiu,
Kol
Priglaus mane mergužė
Prie
Raudonų lūpų.
Ir
Tuomet,
Tuomet bučiuosiu
Ją
Taip, kaip vilnys
Saulę
Jūroj besimaudant. (102)

Keistesnių eilių nesugalvos net ir Balys Sruoga, kurs ligšiol pats vienas buvo pas mus moderniausių eiliavimo formų platintojas.

Iš šių pavyzdžių skaitytojai, tariamės, jau užtektinai yra pažinę Butkų Juzės poeziją. Nūn belieka pažinti arčiau dar jis pats. Tam tikslui užteks perskaityti kad ir ši trumputė jo paties autocharakteristika:

Esu, Dieve, teisingas tarnas tavo,
Esu dvasia, didžiausias maištininkas,
Esu piemuo ožkų tavų'ų, tavo aidas,
Esu uola, esu aš bokštas ir tavo varpas. (120)

Jei Butkų Juzė yra «Dievo tarnas», tai turėtų Dievo klausyti, iš jo semtis įkvėpimo, jam tarnauti ir neimti Jo vardo dovanai. Bet jis sakosi esąs «maištininkas», ir iš tikrųjų, yra griovimo, deginimo, žudymo bardas, taigi Dievo Kūėrjo tarnu tegali

būti nebent ta prasme, kaip piktoji dvasia pas Goethę, pasivadinusi save:

..jene Kraft,
Die stets das Böse will, und stets das Gute schafft.

Kas yra «Dievo ožkos», kurias B. Juzė sakosi ganąs, mes atspėti neįstengiam, bet jei jis yra «uola», tai nebent del savo **kieto** užsispyrimo griauti tikrąjį grožį, jei «varpas» —tai nebent tų naujų gaisrininkų, kurie ne gesina gaisrą, bet patys ugnį kuria žemei uždegti.

Trumpai sakant, «Žemės Liepsnos» autorius yra tipiškas ekspresionistas tiek savo subjektyvia pažiūra į poeziją, tiek grožio formų — ritmo ir rimo—niekinimu, tiek galop savo nesveiku troškimu «užkurti žemę», apsireiškiančiu net ir tose jo dainose, kurioms formos žvilgsniu nieko negalima prikišti. Kaipo klasinės kovos bardo, jo dainos savo turiniu maža tesiskiria nuo prozaiškiausių kairiųjų proklamacijų. Ar šis talentas, geriau gyvenimą pažinęs, pakeis savo nusistatymą ir numes mados skraistę, kuria nun mielai dangstosi, ar bevelys visą amžių likti raudonų eilių kaliku, parodys ateitis.

II.

Butkų Juzė. VERKIANČIOS ROŽĖS. 1921, 47 p. in-24.

Yra, matyt, žmonių, laikančių Butkų Juzę nepaprastu genijum. Jie, tur būt, daug ko laukia iš jo ir todel nesigaili pinigų jo silpnosioms eilėms leisti, piešia jo rinkiniams viršelius ir siūlo publikai.

Gal jis asmeniškai ir daro įspūdžio žmonėms kokiomis savo būdo ypatybėmis. Bet žiūrint vien jo kūrybos, tenka tik nustebti jo pretensialumu ir perdideliu pasitikėjimu savimi. Išleistu lig šiol Butkų Juzės du eilių rinkinėliu to pasitikėjimo visai nepateisina, ypač antrasis, kurs visais žvilgsniais reikia laikyti silpnesniu už pirmąjį.

Pavadintas jis «Verkiančiomis rožėmis». Iš tikrųjų gi nėra čia nei rožių, nei verksmo, nei poezijos.

Poezija pakeista čia įvairiais surogatais. Šlykščiausias iš jų—tai burnojimas Dievui, kaip šit «Aimanoje»:

Krauju pražydo lygi pieva,
Ir užmušti į dangų joja,
o sužeisti tiktai vaitoja:
«Įkėlęs rojun pirmą koją,
nusmauki, drauge, piktą Dievą». (17)

Tas pats burnojimas pasikartoja ir «Atdūsiuose»:

Dviejų netekęs mūšy kojų,
ranka aš kaktą kryžiavoju
ir leidžiu aštrią ilgą maldą,
te augštą dangų ji suskaldo:
idant nužengtų žemėn protas
ir būvis dingtų ašarotas. (18)

Jaunas autorius, matyt, labai pasitiki savo protu. Juo viską spręsdamas, jis neranda karui pateisinimo. Jam atrodo, kad sykį yr karas, tai čia kaltas ne kas kitas, tik Dievas. Bet del ko gi Dievas, o ne žmogus? Argi Dievas yr davęs žmonėms įsakymą: neapkęskite kits kito, žudykitės! Argi Dievas liepia lenkams pulti Lietuvą? Ir ar pats Butku Juzė neatsižadėtų savo kraštutinio antimilitarizmo, jei lenkai imtų pulti Kauną ir panorėtų užgrobti visą Lietuvą? Galop ir karų juk esama visokių: yra užgrobimo karas — ir tas visad smerktinas, bet yra ir apsigynimo karas—ir tas gerbtinas, nes ir paties Kristaus juk pasakyta: «Nėra didesnės meilės už tą, kad žmogus padeda savo galvą už brolius». Tą heroišką meilę yr parodę narsūs mūsų kareiviai, žuvę kovose su bolševikais ir lenkais.

Tiesa, šioks ar toks karas yra visada nelaimė, del to ir meldžiamasi bažnyčioj, kad Dievas apgintų mus «nuo bado, maro, ugnies ir karo». Bet jei koks grobuonis priešas, jausdamasis stipresniu, puola karo ginklais silpnesnį kaimyną ir pradeda kariauti, tai kaltinti čia Dievas ir vadinti jis «piktu», reikštų elgtis tiesiog beprotiškai.

Geras daiktas yra neapkęsti pikta, tik norint būti logiškam, reikia neapkęsti pikta ligi galui, ne vien pikta pasauly, bet ir savy, taigi neapkęsti ir visokį

išdidumą, pasipūtimą, įžeidimą svetimų teisių, o tame skaičiuje ir Dievo teisių. Jei Butkų Juzė būtų taip giliai pikta neapkentęs, tai jis ir nebūt parašęs savo «Aimanos» ir «Atdūsių», kuriuodu eilėraščiu kaip tik ir parodo, kad mūsų dainius ir negiliai pikto esmę supranta ir negiliai jo žalas atjaučia. Jis panėši į vaiką, kurs stuktelėjęs kakta į stalo kampą, ima plakti jį, kaipo padariusį jam tą skausmą.

Nesuprasdamas pikto esmės, mūsų dainius toliau šaukia iš dangaus perkūnų tiems, kurie «nukankintą žmoniją su kryžiumi štai kelia» (Marija 22). Čia Butkų Juzė panėši į apaštalus, meldusius, kad Išganytojas nutrenktų perkūno ugnimi nevaišingus Samariečius. Kristus atsakė jiems: «Nežinote, kokios esate dvasios». Tas pat reikia pasakyti ir mūsų autoriui.

Antras Butkų Juzės poezijos surogatas — tai didžiavimasis savo «übermenschizmu», pav.:

Jei tik širdis manoji,
kur tyli naktį,
pradėtų plakt, —
pasaulis tuoj drebėtų —
ir daug dienų saulėtų,
tau švistų, žeme mylimoji. (12)

Jei tiek maža tereiktų, kad žemė turėtų «daug saulėtų dienų», tai Butkų Juzei nepriderėtų būti egoistu, jam reikėtų priversti savo širdį plakti žemės naudai. Bet kadangi žemė — vis dar tebėra ašarų pakalnė, tai, matyt, dainiaus širdis ar nenori, ar negali žemei plakti. Rezultate gauname ne poeziją, tik juoką.

Tokio pat įspūdžio daro ir «Stebuklingoji siela». Čia dainius bando duoti savo sielos charakteristiką, bet išeina gryna, pretensionalė deklamacija, daugiau nieko.

O jau tokios eilės, kaip:

Ot, kad saulės kuiną širvą
žaibo dar botagą
aš įgyčiau — tuoj į dirvą
šokčiau plėšti vagą...

arba:

Dainiau žemės, kalvi, plieno
kelkite plaktuką,
nes pasauliui ant blakstieno
Skausmas gūžtą suka... (9)

tiesiog atrodo lyg skolintos iš S. Šemerio. Keista ir gaila!

Apskritai tarus, Butkų Juzė šiomis savo „Rožėmis“ sau dainiaus vainiko nenupynė. Nė viena iš jų neduoda tikro pasigėrėjimo. Visos jos šlubuoja: vienų forma būtų graži (k. š. Marija, Aimana ir k.), bet turinys netikęs, kitų turinys būtų įmanomas, bet forma greitomis nuvelta, nekokia (k. š. 7, 8. 9, 11, 23 psl, ir k.).

Vienas šio rinkinio pliusas — tai žymus B. J. grįžimas prie klasiškų poezijos formų, ypač prie rimo. Tik, deja, tas rimas dažniausiai esti už ausų pritrauktas, taigi ir Butkų Juzės „Rožės“ ne puošia, tik visą poezijos kvapą joms atima.

Charakterizuodamas dainių, autorius visaip jį vadina, tai jūra, tai saule, tai žaibu, tai kariu, kurio žodis galįs „monarkus nuo sosto mėtyti“ (15). Ar tai tiesa, mes gerai nežinom. Žinom tik viena, kad Butkų Juzės „žodis“, kiek jis lig šiol yra viešai pasireiškęs, tos stebuklingos galios neturi.

J. Tysliava.

Juozas Tysliava. ŽALTVYKSLĖS. Klaipėda, 1922, 62 p. in-4.

Apie Šilerį teko girdėt, jį mėgus pūvančių obuolių kvapą. Ar tai tiesa, galvos neguldom. Tikrai težinom tik tiek, kad tie pūvą obuoliai, jei jis juos ir laikė savo rašomajam kambary, nekliudė jam tapti poezijoj klasiškojo grožio reiškėju. Jo eilėse nejaučiame pūvančių obuolių kvapo ir nerandame jose jokių tam kvapui ditirambų.

Tysliavos pamėgimas dar keistesnis: jis yr pamilęs žaltvykšles ir jų vardu pavadinęs pirmąjį savo eilių rinkinį, bet, deja, jo eilės dėliai to, toli gražu, netapo panašios į šilerines. O ir pats faktas, kad Tysliava visur rašo «žaltvyksles»,[1]) verčia mus abejoti, bau jis gerai žino savo mylimojo ir dainuojamojo objekto vardą ir esmę. Nes iš tikrųjų, kas gi yra žaltvykšlės?

Chemijos nurodymais — tai dujos, kilančios iš pūvančių kūnų; del to ir apsireiškia jos dažniausiai pelkėse ir kapinėse. Kaipo puvimo padaras, jos tinka mirčiai simbolizuoti, o ne poezijai, tai kilniausiai žmogaus gyvybės ir kūrybos išraiškai. Bet Tysliava yra kitokios nuomonės. Jis mano, parodysiąs nepaprastą originalumą, pasiskelbdamas žaltvykšlių dainium ir mylėtoju. Todel jis drąsiai šaukia:

Tolimos pelkės
Klajūnės žaltvykslės,
Manoji vilione! (55)

[1]) Miežinis ir Lalys savo žodynuose težino vien «žaltvykšles».

Aš skrisiu į pelkes, jos mane ten laukia,
It auštančios amžių aušros.
Žalčių karalybė... Žaltvykslių pulkai...
O pelkės, tos pelkės vilionė dangaus. (44)

Vadinas, Tysliava sakosi pelkėse randąs sau «dangų»... Sveikinam, bet nepavydim.

Kitur dainius žaltvykšles įasmenina ir daro jas savo pelkių poezijos mūzomis, šaukdamas:

Žaltvykslės, ašai jūs ' sūnus... (23)

. . . . , ...

Žaltvykslės, dainuojamų pelkių žaltvykslės,
Tebūna jos mano pasaulio aušra...
Jos žino — gyveniman dainiai atvyksta
Tik tam, kad žmoniją papuoštų daina. (7)

Žinoma, visa tai yra vien Tysliavos prasimanymas, gryniausia netiesa. Jei pelkės jam būtų taip malonios, tai jis ir būtų pasilikęs pelkėse. Apsigyvendams Kaune, jis tuomi pat parodė, kad pelkės nėra jo «dangus» ir kad visi jo ditirambai pelkėms yra vien poetiškoji fikcija bei netiesa. Tokia pat netiesa ir tvirtinimas, kad žaltvykšlės ką tai žiną.

Kad dainiai yra tam, «kad puoštų žmoniją daina», tai yra teisinga, tik ne žaltvykšlių, bet paties Tysliavos mintis. Gaila, tiktai kad jis nedaro iš jos prideramų išvadų. O jos čia savaime plaukia. Štai viena kita svarbesnioji:

1) Poetos uždavinys — gyventi ne sau, bet žmonijai.

2) Gyvendamas žmonijai, jis privalo mylėti tą žmonijos dalį, iš kurios pats yra kilęs, t. y. savo tautą.

3) Prabilti į žmoniją jis tegali vien per savo tautą. Tik sužavėjęs savo tautą, jis tegali atkreipti į save žmonijos akį.

4) Norint sužavėti savo tautą, jis tegali kreiptis į ją suprantama jai kalba. Tautai dainiaus nesuprantant, jo dainos nueis niekais ir liks be pasekmių.

5) Kad dainos tikrai papuoštų žmoniją, reikia, kad jos pirma papuoštų dainiaus tautą, žadindamos

žmonėse gerų jausmų, rodydamos kilnius ateities idealus ir kelius, vedančius į juos.

6) Tie gi idealai — tai ne kokios pelkių žaltvykšlės, bet atsiekimas absoliūčiai tikros tiesos, tikro labo ir tikro grožio.

Ką gi į tai Tysliava?

Gi nieko! Bent nesimato, kad tai jam rūpėtų. Jis vien varo savo «liniją» ir, įsikibęs į puvėsių žaltvykšles, džiaugias jomis bežiūrėdamas, kaip jos klajoja tarp žemės ir dangaus. Tame jis mato žmogaus gyvenimo simbolį. Bet čia dainiaus užmiršta, jog tarp dangaus ir žemės skrajoja daug kas, pav., arai, lakštutės, gulbės, aeroplanai... Tai ne svajonės, tai tikros realybės, konkretūs faktai, Dievo bei žmogaus kūrybos padarai. Juosę tiek gyvybės, energijos, grožio! Štai iš kur buvo galima rinktis tinkamų poezijai simbolių. Pasirinkimas jų vieton keisto žaltvykšlių simbolio parodo Tysliavą neturint aiškaus poezijos esmės supratimo. Del dainavimo jis neva dainuoja, bet nežinia kam. Jis nori tarnauti Dievui, bet tai nėra tikras meilės ir teisybės Dievas, tik kažkoks niekam nežinomas pelkių dieveklis (slg. «Pelkių dievija» 22). Dėliai to ir jo dainos nežinia ką reiškia. Tikriau sakant — tai ne dainos, bet galvosukiai, kurių sveiku protu nesuprasi. Štai keletas pavyzdžių:

Žaltvykslės ir rudenio vėjo spengimas —
Žavėjimas mano pasaulio žmonių...
Tas vienas ir šventas žaltvykslių skridimas,
Man, tartum, godelės draugų kalinių... (7)

Žydėjimo lemtis ir man jau netoli, —
Siela ne tam skraji, kad dulkėse vystų.
Jai tolio tolumos glūdėjime išvyst
Reikės visų aušrų, dvi gimsianti gelmi. (17)

Takai užburtieji, kur raganos vaikšto,
Ir želia ir plečias erškėčių keliais...
Nū sekmąji tarpą į karstą palydint
Gyva eldija ataskrieja skliaustais. (38)

Skaitytojau, supratai? — Ne. Aš irgi. Ir pats Tysliava, prispaustas prie sienos, ką jis čia norėjęs iš-

reikšti, esam tikri, negalėtų duoti jokio atsako, nes čia, iš tiesų, jokios minties nėra, jos vietą užima vien įvairių skambių žodžių kratinys. Ir kad jis bent būtų savas, originalis! Bet ir to nėra. Tysliava vergiškai nevykusiai kopijuoja Balio Sruogos visokias «išlaisvas», «bokštus», «gandus» ir kitką. Tiesiog nuostabu, kaip Tysliavai nenusibosta pamėgdžioti svetimą rašymo būdą ir autis svetimus koturnus. Koturnai dainiaus niekad augštesniu nepadaro. Metas būtų Tysliavai tai suprasti ir panorėti tapti «sau dainium».

Dalimi, matyt, jis ir pats tai nujaučia, nes kai kur bando, numetęs svetimą kaukę, parodyti tikrąjį savo veidą. Ir kur tik jis iš po tos nelemtos pašalinės įsravos atsipalaiduoja, virsta visai kitu Tysliava, —gyvu, jautriu, harmoningu. Kiek pirmoj fazėj jo kūryba yra tamsi, sunki, gramozdiška, tiek antroj — ji pasirodo aiški, natūralė, lengvutė. Štai keletas pavyzdžių:

Širdies žiburėlis.

Užžiebsiu, uždegsiu
Širdies žiburėlį —
Užžiebsiu.
Suvyto lelijos,
Iš naujo žydėti
Joms liepsiu... (11)

Svaigulys.

Nuo gėlių pavasarinių,
Saulės spindulių auksinių
Apsvaigau.
Iš pavasarinio rojaus —
Išeities ilgai ieškojau,
Neradau.
Kas dabar atskirti gali —
Nuo dangaus gėlėtą šalį,
Nežinau. (48)

Trumpa dainelė, o poezijos joje šimtą kartų daugiau, neg visose jo «žaltvykšlinėse».

Be šių dviejų, ton antron kūrybos rūšin pridera dar «Nakties daina», «Karalaitis ir karalaitė», «Saulutė», «Mamytei». Čia tai yra tikra Tysliavos dainų

sritis. Čia jis gali duot tikrai gražių dalykų, ir už juos gauti skaistų «angelo vainiką». O už savo žaltvykšlines jis nė šiaudų grįžtės nevertas. Dėliai to geriausiai padarytų jas visai mesdamas lipdęs. Nes jos niekam neįdomios ir tetinka nebent Šmalvaro parodijoms.

Jaunas autorius sakosi mylįs savo motyną (Mamytei). Bet meilė reikalauja įrodymų. Geriausiai savo meilę įrodytų dainius paskaitydamas mamytei savo eiles ir paklausdamas: «Ar supratai, mamyt?» Mamytei atsakius: «Ko čia nesuprasi, vaikel», bus ženklas, kad eilės yra geros ir vertos spausdinti. Bet jei mamytė tartų: «Vaikeli, čia tu iš didelio rašto išėjai iš krašto», tai reikštų, kad parašytos eilės tetinka pečiui pakurti, o ne spaudai.

Kitaip sakant, ne tik Tysliava, bet ir kiti jauni dainiai, kurie dar tebeturi savo mamytes, tetaria Dievui ačiū, nes mamytės asmeny jie turi vienatinį, geriausį ir teisingiausį kritiką. Ką mamytė pagirs, bus ir kritikų pagirta, ko mamytė nesupras, vargiai ir kritikų karalius ras ten ką gera.

«Žaltvykslių» kalboj dažnai vartojamas žodis «nemarybė». Jis reiktų pakeisti «nemirybe».

Apie viršelį gana bus pasakius, kad jį Galdikas galdikiškai piešė.

Sakalas ir Dasaitis.

J. Sakalas ir Dasaitis. PADANCĖSE. Išleido B-vė «Sėjikas», Berlynas, 1921, 125 psl. in-16.

Sumanymas leisti dviejų autorių kūrinius vienoj knygoj yra naujas. Jei jis čia įvykdintas, tai, matyt, del to, kad abu autoriu sutiko greta viens antro viešai pasirodyti. Iš to galima spėti, kad juodu yra viens antro draugu, ar bent vienaminčiu.

Toks dviejų kūrėjų sugretinimas skaitytojui gal būt malonus, nes duoda progos jų talentus sulyginti. Bet patiems autoriams tai gali kartais ir nenaudon išeiti, nes turįs didesnį talentą pigiai nustelbia antrąjį. Taip atsitiko ir šiame atvejyje. Abudu išskridę į padanges, toli gražu, nevienokį augštumą yra pasiekę: Sakalas žymiai pralenkė savo kolegą Dasaitį.

Sakalo sieloj esama daug harmoningumo, tikro lirizmo, natūralumo, aiškumo ir gilesnių minčių. Jis myli gamtą, moka ją dailiai apdainuot. Kas tuo norėtų pats įsitikrinti, tapaskaito jo «Pavasarį», «Saulytę», «Lakūnėlius», «Mano gėles». Visos jos gražios, nors jų turiny ir nėra nieko ypatinga. Silpesnis bent kiek yra «Erelis». Jo meilinimos erelytei:

Ką aš turiu, vis tavo bus,
Tik būk man draugė amžinoji (20)

ir erelytės griežtas nusistatymas:

Nori, girk ar peik,
Tavęs nemyliu, ir nereik. (21)

visai neatatinka tokiai romantiškai scenai.

Daug įdomesnis yra «Žvilgių dialogas», bet ir čia pasirodo žvilgių kalba esanti nepertobūla, nes «ji» nesuprato «jo» žvilgių ir ištekėjo už kito.

Dalykas, kuriam nieko negali prikišti—tai «Viešpaties giesmės» skyriuje «Iš gyvybės pasaulio». Čia autorius tikrai augštai pakilo ir randa žodžių amžinai kartotinų:

Visi jėgos pasauliai—ne Tu.
Visi šviesos pasauliai—ne Tu.
Visų pasaulių meilė—ne Tu.
Visa Tavo didybėj nyksta.
Tavo keliai ne mum matuoti.
Tavo amžiai ne mum skaityti. (124)

Iš tų pirmų bandymų matyt aiškus J. Sakalo talentas. Gaila tik, kad jame žymus palinkimas pamėgdžioti Nietzsche's rašymo būdą ir valkstytis Zaratustros rūbais.

Pas Dasaitį tas palinkimas yra dar didesnis, sakytumėm, tiesiog monstrualis. Jis nemoka kitaip rašyti, kaip vien dekadentiškai. Minčių stoką jis pridengia beprasmių žodžių aibėmis, nenatūralėmis metaforomis, pilniausia netvarka ir chaosu dalyko dėstyme. Visame savo gyvenime nėsame skaitę nieko nuobodesnio, kaip Dasaičio «Pavasario pasakos» ir jo «Gyvybės aidai». Štai keletas Dasaičio stiliaus pavyzdžių.

Tamsioji naktis kalbėjos su mėlyna jūra.
Ir juokės ir kvatojo naktis bučiuojama
Vėju godžiu. (28)
Pasauli, ir tu neramus
Užtvenki mano sielos erdves,
Ar susiaurink mane. (30)
Lipsiu vėla į kalną,
Statysiu mano sielai šventyklą.
Jau pasilgau maldos.
Skubėjau sukrauti sienas.
Ir uždengti stogą,
Nes ten už jūrų skrido debesiai. (16)
Visa susipynė.
Gera nesipriešina blogui.
Tamsa sveikina šviesą,
Ramybė laukia audros.
Visa suprantama išnyko.
Kalnuose sniegai... Balti... Balti...
Laukuose miškai... Tamsūs... Tamsūs...
Už jųjų jūros... Audringos... Audringos...
Ir laukiu del ko, ir pats nežinau. (83)

Gaivino mane erdvių sielos keistas juokas. (96)
O saule, išpuoški svajonių kasas. (101)
Nerimstu aš.
Nerimsta mano siela.
Melsiuos nežinomam Dievui... (103)

Vadinas, Dąsaičio asmeny turim nepaprastą žmogų; jis laukia nežinia ko, meldžias nežinia kuriam Dievui; jo galvoj viskas susipynė, gera su bloga, tamsa su šviesa, grožis su bjaurumu; vargšas, jis nieko nebeatskiria. Aišku, kad jis nežino nė kam rašąs. Taigi mes jam prieteliškai patartumėm mesti plunksną ir užsiimti velyk kokiu naudingesniu ir realesniu darbu.

Leidinio viršujei pusei nieko negalima prikišti.

J. Tumėnas.

I.

DĖDĖ arba AINIŲ KANČIOS. Justino Tumėno su Vandos Mingailytės stūdija. Bern, Academ. Buchhandlung von Max Drechse, 1914, 136 psl. in-8.

Brangus nūn kiekvienas savas veikalas, da brangesnis, jei pasirodo toli už Lietuvos ribų. Tikram lietuvių literatūros mylėtojui — tai maloniausis, išsiilgimai laukiamas svečias. Dėliai to ir šios dailiai išleistos mūsų jauno rašytojo J. Tumėno poemos pasirodymas daug ką, be abejo, dideliai pradžiugins. Imdami ją į rankas, jauni poezijos mylėtojai tarsis rasią ten kuo ilgam pasigėrėti; bet, deja, pasijus dalimi apsivylę.

Pirmiausia nepatenkins jų estetiško jausmo jau pats poemos vardas «Dėdė.» Apsakymėliui, satirai, komedijai jis gal tiktų, bet poemai jis yra peržemas ir, sakyčiau, net trivialis. Daug kam jis primins nuvalkiotą mūsų scenos vaizdelį «Dėdė atvažiavo», arba ir dar negražesnį mūsų piemenų pasierzinimą:

Mano dėdė, tavo dėdė,
Mano š...ė, tavo ėdė...

Šiai poemai būt visai užtekę vieno vardo «Ainių Kančios». «Dėdė» bus čia greičiausiai atsiradęs kaipo lenkų literatūros atbalsis. Mat, ten esama «Diedų» (Dziady), tat ir Tumėno, užsigeista apdovanoti vargšę mūsų literatūrą savu «Dėde».

Šiaip ar taip — del vardo būtų dar pusė bėdos. Neveltui juk žmonių sakoma: kaip pavadino, bet nepagadino. Kiek tai kartų poemos vardo netikumą pridengia jos turinio bei formas tobūlumas. Bet čia, deja, ir tuo ne visai tegalima pasidžiaugti.

Pirmiausia keletas žodžių del turinio.

Mūsų kritika senai jau yr konstatavusi faktą, kad lietuvių poezijai trūksta episkumo. Ir iš tikrųjų — iš senovės gadynių, kaip žinom, neužsiliko žmonėse jokių poemų bei pasakojimų apie mūsų didvyrius. Visa mūsų liaudies poezija yra perdėm liriška. Lirikai par excellence yra ir jaunieji mūsų dainiai. Rašyti ilgesnes poemas, piešti episkai mūsų gyvenimas jiems nesiseka. Net ir patics žymiausio mūsų poeto Maironies poemos pavadinti vykusiomis negalima. Visoms joms, ar tai bus «Tarp skausmų į garbę», ar «Naujoji Lietuva», ar «Raseinų Magdė», trūksta episkojo elemento, veikimo; jų vidujė struktūra visur kažkokia neaiški, miglota, nes juose beveik nėra žymiausio poemose dalyko, jų conditio sine qua non — fabulos.

Tas pat reikia pasakyti ir apie Tumėno «Dėdę»: episkojo elemento, veikimo, fabulos čia dar mažiau, kaip pas Maironį. Viršujis mūsų tautos gyvenimas autoriui, matyt, nė kiek nerūpėjo, jį teinteresavo tik vidujai «Dėdės» pergyvenimai, jausmai bei svajojimai. Į tokius natūralius klausimus, kaip šit: kas buvo poemos Dėdė, kaip jis gyveno, veikė ir kovojo, Tumėnas visai neatsako, bet užtat jis gan dailiai liriškai išgieda, kaip veikė Dėdę graži Lietuvos gamta ir sunkios mūsų gyvenimo aplinkybės prieš «Aušrai» atsirasiant. Čia autorius jautės esąs savo gaivale ir pagamino ne vieną gražų gamtos vaizdelį bei lirišką jausmingą raudą. Gražumų poemai iš čia pribuvo, bet jos turiningumas dėliai to nė kiek nepakilo. Visas jos turinys lengva keliais žodžiais išreikšti: autorius plaukia Neriu ir sutinka keleivį, kurs, nurodęs «seną rūmą ties mišku», ima pasakot apie gyvenusio ten žmogaus («Dėdės») ir jo vaikų «skaudų likimą». Mat, tas bevardis[1]) dėdė yra praradęs žmoną ir vyriausiąjį sūnų, žuvusį nuo išiilgimo mirusios motynos. Norėdamas apsaugot nuo to pat likimo antrą sūnų ir dukterį, Dėdė veža juodu Vilniun ir į Tra-

[1])Ne tik «Dėdė», bet ir visi šioj poemoj veikią asmenys yra bevardžiai. Del originalumo, tai gal ir originalu, bet kad tai poemai būtų sveika, abejojame.

kus, šventas tautos vietas, tautinės gyvybės jiems įkvėpti. Beplaukiant Trakų ežeru, sūnus įkrinta vandenin, bet, laimingai išsigelbėjęs, pasiekia salos krantą. Ten išlipęs, susikuria ugnį ir nakvoja pilies griuvėsiuose. Naktį mato jis trijų erelių viziją, rytą girdi gražią balandžio ir gegutės dainą ir, žvejų perkeltas iš salos, atranda beieškantį jo susirūpinusį tėvą. Atradęs vaiką, Dėdė gyvena toliau liūdėdamas del sunkaus Lietuvos padėjimo ir, galop davęs «vienybės» pamokymą, miršta. Tai ir viskas.

Jei neklystame, autorius yr rašęs šią savo poemą po įsrava Lermontovo «Mcyri». Nes kaip ten, taip ir čia ta pati eilių forma, tas pat epiškąjį elementą nusmelkiąs lirizmas, tas pat vidujų kentėjimų aprašymas. Skirtumas tik tas, kad «Dėdėje» randas dar vienas naujas elementas — simbolizmas, kurio Lermontovo poemoj nesimato. Tą simbolizmą gana gerai išaiškino p-lė V. Mingailytė savo knygos gale pridėtoj «Dėdės arba Ainių Kančių» stūdijoj.

Be to, «Dėdė» skirias ir viršuje savo forma. Visa poema padalyta ne giesmėmis, kaip kitos poemos (Iliada, Odysėja, Eneida, Dieviška komedija ir k.), bet trimis dalimis, pažymėtomis trimis alfabeto raidėmis A, B, C. Kiekviena iš tų dalių paskirstyta savo žaru mažesnėmis dalelėmis, pažymėtomis mažomis alfabeto raidėmis nuo **a** lig **z** (trečioji tik dalis baigias raide **k**). Dalykas tai ne naujas; senuose viduramžio rankraščiuose bei spaudiniuose neretai jis pasitaiko. Bet, žinoma, tai mažmožis.

Daug svarbesnis dalykas yra klausimas, ko verta pati poema dailės žvilgsniu. Atsakyti į tai vienu žodžiu negalima. P-lės Mingailytės išmanymu, ši poema, turinčioji «didelę tarptautišką vertę, nesiliauna būti grynai tautišku sutvariniu» (136 p.). Mums gi matos, jog tarptautiška «Dėdės» vertė yra nekokia arba ir labai abejotina. Del to ir nepatariame jos versti svetimosna kalbosna, nes vargiai koks kitatautis ras savy tiek kantrybės, kad galėtų ją ligi galui

perskaityti. Aš pats, kad ir labai mėgstu eiles, tik vos-ne-vos tepriverčiau save ją ištisai perskaityti. Iš kitataučio tokio pasišventimo sunku laukti.

Tautišku žvilgsniu mums ši poema turi daugiau vertės. Tiesa, pirma ir trečia jos dalys nuobodžios, bet antroji užtat turi ne vieną gražumą, kuriuo tikrai galima gėrėtis. Autorius, matyt, karštai myli mūsų gamtą, moka pastebėti kiekvieną jos smulkmeną ir dailiai viską žodžiais nupiešti, kaip tikras dailininkas. Štai, pav., kaip jis piešia saulėtą vasaros rytą:

Vingiavo upė tol miškus.
Vanduo taip mielas ir aiškus!
O kalnas klausėsi liūdnai
Murmėsio jojo nuolatai
Su išsimetusia kakta
Augštyn, kaip pranašo galva.
O pievose rasa-ugnis
Žibėjo degė taip gražiai;
Saulelė kilo perskaisčiai.
Rytai raudonino vilnis
Jaunas, o kalvos skrituliai
Sostinę rietė paupiais.
Iš užu upės, nuo miškų,
Pilnų ramumo ir sveikų,
Vėjelis atpūtė pušų
Jaunų pavasario kvapų... (53—54)

Arba kitoj vietoj:

Gamtos pavasario žiedai
Daugiau žydėjo peršventai.
Daigus ištraukus ugnimi
Iš žemių, saulė varsomi
Nudažė pievą. Jau gamta
Ir vėlybesnė prikelta
Iš miego būdama visur
Nuo linksmo ūpo šaipės šioj
Saulinėj šviesoje meilioj.
Minkšta žolelė pievos, kur
Šaltos raselės nupurkšta
Dar iš nakties ir priberta
It aukso su žarijomis
Pliūnojo čia žiežirbomis.
Drugiai, kaip drebulė, margi,
Balti, raudoni ir lauki
Drebėjo, skraidė su sarpnais,
Kaip ir lapeliais plečiamais
Tarpu pavasario širdies... (56)

O štai kaip dailiai nupiešta Dėdės dukrelė:

Dukčiutė mano nuolatai
Draug ėjo su manim tiktai,
Šilkinę žolę skindama
Žolynėje stabčiodama,
Ji skynė pievose žiedus
Į saują gniaužė jų vienus,
O metė vystančius kitus,
Kai pasitaikė koks skaistus,
Ir maišės su žiedais pati
Jauna gėlelė nuprausta,
Rasų perlinių dar anksti
Žaliais lapeliais aptraukta...
. . . .
Visa svajonės pakelta,
Bet ir liūdėsio, ši rūta
Vos daigeliukas, vos spurgai,
Vos kraunąsi dori žiedai.
Daržely pievos jauname
Vis žaidė, linksminos kame,
O saulės vilnys jos plaukai...
Geltono aukso taip dabiai
Žibu varvėjo įstabiai
Ir kaip karščiau į jos akis
Ji galvą lenkė, bet tiktai
Šviesa maloni mušė vis,
Ir vėl ją kėlė, saldžiomis
Akutėms ir mėlynomis
Į dangų žvelgė taip augštai,
Lyg skrido, lėkė su siela... (50)

Kaip mato skaitytojas, autoriaus poema parašyta vien vyriškais rimais. Del taisyklingumo jie taisyklingi, bent akcento žvilgsniu. Bet tobūlais jie pavadinti negalima, nes autorius žiūri tik kad paskutinės balsės būtų vienodos, o derinimu stovinčių prieš tas balses priebalsių nesirūpina. Ypač gadina įspūdį nekokie rimai: kaip — taip — visaip, kurie labai dažnai pasikartoja. Taip pat perdažnai ir ne vietoj vartoja autorius žodį visas[1]). Pasitaiko pas jį net tokių keistų išsitarimų, kaip «visa sesuo», lyg tar-

[1]) Pav.: Neleidė dygt sieloj linksmiems
Gyvenimo daigams visiems. (4— 5)
arba : Bet trokšti daug pagelbėt jiems
Likimo vergams šiems visiems (19) ir k

tum būtų atsitikimų, kur sesuo paliautų buvus visa. Apskritai — Tumėno eilės pilno estetiško pasigėrėjimo neduoda. Kai kur jų prasmė sunku susekti. Pav., 6 psl. skaitome:

. Taip lauku
Mėnulis mėlynu žiedu
Dangaus paritęs persmagiai.

arba 8 pusl.

O tikras negimė piemuo,
Didieji dvasios milžinai
Tautos atgimusios jaunai.

arba 15 pusl.

Manau, žinoti yr brangu
Žmonių skausmai keleivi tu? ir t. t.

Pirmuoju du pavyzdžiu yra tiesiog nesuprantamu, trečiasis gi prieštarauja gramatikai. Ypač daug panašių neaiškumų yra pirmoj «Dėdės» daly.

Nepakelia poemos vertės ir kai kurie savotiški žodžių ištarimai, pav., aržuolas, viesiulas, linksmiai, skledinas, lėdas, žiedžiurba, mostikliavo, pikčiai, nuometa, vietoj ąžuolas, viesulas, linksmai, sklidinas, ledas, žiežirba; mostagavo, piktai, nuometas.

Bet šiaip jau «Dėdės» kalba yra gana turtinga ir įvairi. Autorius įtraukė daug mažai kam težinomų ir retai tevartojamų žodžių, k. š.: atačiuot, atlailėt, pliūnot, atkalus, gila, kriaušiusčižas, atadvastis, draskus, prašus ir k.

Taigi galutinas rezultatas, kurio šioj kritiškoj «Dėdės» stūdijoj esame priėję, yra šis: kaipo poema, pats veikalas neduoda pilno estetiško pasigėrėjimo ir todel didesnės vertės neturi; jis parodo tik, kad Tumėnas turi poetišką talentą, iš kurio galima tikėtis, kad ilgainiui susilauksime kitų gražesnių ir tobūlesnių poetiškų veikalų.

Ar šis mūsų spėjimas tikrai išsipildys, žinoma, tikri nesame, Bet jis gali išsipildyt, jei tik jaunas autorius, supratęs šios pirmutinės savo poemos silp-

nas puses, pasistengs jų saugotis tolesniuose savo raštuose ir nesiskubins leisti jų spaudon, kol pats jų neperleis per kritiką ir rūpestingai neištaisys.

II.

Justinas Tumėnas. PETRAS GANDAS. 1905—1908 Raseiniai 1922, 114 p. in — 8.

Justinas Tumėnas yra labai darbštus rašytojas. Per pastaruosius 8 metus jis yr išleidęs 4 ilgas poemas: «Dėdę», «Auklinio meilę», «Laisvės Kalinį» ir «Širdies viesulą», du romanu — «Jausmų srovės» ir «Nuomonius», dvi drami — «Lietuvos neprigulmį» ir «Uolą», pagalios du mokslo veikalu:—«Le regne de la verité dans le monde» ir «La critique religieuse chez le Cicéron». Iš jų «Dėdę arba ainių kančias» mes jau esam recenzavę «Draugijoj»[1]). Ten buvome išreiškę vilties, kad jaunas autorius ilgainiui pagamins mums dailesnių poemų. Deja, apsivylėme. Jo naujausia poema «Petras Gandas» parodo, autoriaus talentą ne tik nekįlant, bet tiesiog žemyn žlungant. Ta poema, tiesą pasakius, yra nepaskaitoma ir, be abejo, ne vienam duos progos įtarti, be nėra autorius iš didelio rašto visai išėjęs iš krašto, ir ar jam galvoj netrūksta kartais šulo. Per ilgus 174 psl. jis kalba ir kalba ir nė vienos minties išreikšti įmanomai nesugeba. Turinio, fabulos «Petre Gande» veltui ieškotum; jų ten nėra. Iš poemos tesužinom tik kad yra ar būta kažkokių dviejų žmonių: Petro Gando ir jo numylėtinės Teos. Abudu juodu yr prisiekusiu svajotoju. Visoj poemoj Gandas tepadaro tik du aktyviu žingsniu: veda Teą ir pasako Vilniaus Seime niekam nesuprantamą kalbą ir už tai autoriaus apšaukiamas nežinia del ko didvyriu. Tea gi, emancipacijos pagauta, svajoja apie moters kunigiškumą. Maža to, ji siekia dar augščiau, šaukdama:

Norėsime ir vyskupauti,
Kaip tapsime jau kunigai,
Pamėgusios tikybiškauti

[1]) 1919 m. 61—66 psl.

Vadinsimės teologai.
Laikysime savos gadynės
Šventas ir amžinas mišias.
Giedosime maldas gražias,
Įvyks raudotos gedulinės. (26)

Ir toliau:

Tikyba yr moteriškumas,
Mergužių ir žmonų dirva...

Mat

Joms... liepta toj daly
Gyvenant, kunigaut aukoriui,
Tarnaut dievaitėms ir dievams! (28)

Apie civiles profesijas nėr kas nę kalbėti. Įsibėgėjusi ponia Tea ragina moteris eiti į juristes, teisėjas, matininkes, užimti pranašų ir net karalių vietas (29), pagaliau nugalėti visai vyrus ir išveržus iš jų «duonos, vietų, kraičių», «viešpatauti pilnai». Gandas tam visam pritaria.

Senų moterų yra labai mėgiamas kortų žaislas, vadinamas «patience»; lietuviškai tai bus kantrybė. Tą žaislą nūn pilnai gal pakeisti «Petras Gandas». Nes kam nenusibosta bemintis kortų dėstinėjimas ant stalo, tam, be abejo, neįkyrės ir skaitymas beprasmių tos poemos strofų. Sveikam gi ir normaliam žmogui skaityti ši poema yra tikra kankynė. Žodžių jūroje negalima ten nieku gyvu sugriebti bent vieną įmanomą mintį. Kas tuo netikėtų, tam štai keletas pavyzdžių:

Siaustų gudrybių miriadės
Iš jo galvos, neva dangaus,
Kurs duoda išmintį žmogaus,
Prieš jį širdies nulenktos pradės.

— — — — — — — — — — — — —

Gerųjų vyrų legionai
Paskui jį sekė be ribos.
Didžių erdvybių milionai
Prigimdė darbo nuosprendos.

— — — — — — — — — — — — —

Kur jo burnos gryni ir tiesūs
Pakliudūs žodžiai tirpalai,
Ten žmogų sėmė kvepalai
Vienybių, meilūs, saldūs, šviesus (3) ir t.t.

Kur kitur dainius yr davęs tiesiog nepasiekiamų akrobatiško stiliaus «štukų». Štai, pav., pora tokių galvosukių:

Stipra tauta seniau gyveno
Didžios valstybės galumu,
Pakako jai minčiausio meno
Įvaldiškaujant gudrumu...
— — — — — — — — — —
Jos supinas vos žmoniškavo
Pirmoj eilėj Europoje.
Nes ji viršesnė: mandagavo
Visuomių spindo tvarkoje. (96)

Tumėnas turėtų pirma išleist savo kalbos žodyną, kuriame būtų paaiškinti visi jo nukaltieji žodžiai. Perskaitę visą tą «poemą», tesuradome joj tik dvi įmanomi strofi. Štai tos retenybės:

Smėlys pabalo, pasausėjo,
Mažiau šaltinių ežerų,
Stambiųjų praeities miškų,
Javai ir žolės pasmulkėjo. (41)
— — — — — — — — — —
Pražydę grikiai dirvoj balsta,
Kaip sniego pusnys kaip jūria
Be kranto; pavėjuoja, salsta
Meduitas kvapas ir giria. (41)

Visos kitos turi ne tik liguistumo žymių, bet atrodo tiesiog panašios į psichopatiškas, lyg būtų rašytos žmogaus, netekusio normalės sąmonės ir nesusilaukusio «lucida intervalla». To nežiūrint, kažkoks ponas K. S-ė, neva profesorius, veikalo gale tvirtina J. Tumėną esant «didį Lietuvos poetą», tiesiog «genijų». Tik, deja, kritiko tvirtinimai ne visai teatatinka poemos tekstui. Sulig patim autoriu, P. Gandas yr veikęs 1905—1908 m., o kritiko išmanymu — yr gyvenęs «vidury XVI-to šimtmečio». Vadinas, arba J. Tumėnas, arba ponas «profesorius K. S-ė», jei jis yra atskiras asmuo nuo J. Tumėno, čia tiesai yra nusidėję. Tik katras iš jųdviejų, iš poemos turinio visai neišsprendžiama. Nes jei ne keli Lietuvos vietų vardai, k. š.: Vilnius, Ežerėnai, Tea ir Gandas, greičiau būtų galima palaikyti Mėnulio ar Marso gyventojais negu

žemės, nes tų «veikėjų - didvyrių» kalba ir logika nieko beveik bendra neturi su mūsų tarimo bei pro tavimo būdais. Autoriaus lyg tyčia norėta, kad pas jį «nors nežmoniška, bet viskas būt kitoniška». Šiuo žvilgsniu jis reikia laikyti savo tikslą pilnai atsiekusiu.

Neskaitę jo prancūziškų veikalų, mes nežinom, kaip jis rašo tąja svetima kalba. A priori spėjame, kad jis ją gerai moka. Iš pačios poemos matyt, kad jos autorius bene bus tik pirmutinis lietuvis, kreipiąs lietuvių kalbą «na francuzskij manier». Tai žymu kad ir iš to, jog tokie pr. žodžiai, kaip egoisme, romantisme, pas J. Tumėną yra virtę mot. giminės ir figūruoja kaipo egoizmė, romantizmė; prancūzų būdvardžiai: classique, romantique, culturel «Gando» priede yra sulietuvinti į klasikis, romantikis, kulturelis. Ten net diplomatas (pr. diplomate) yra paverstas diplomate, o daugskaitoj diplomačiai (81).

Pamėgęs galūnę -ė, autorius rašo gaidė, žaizdė, išpažintė. Nuostabu, bet tai dar šiaip taip galima pateisinti. Bet kas visai nepateisintina — tai vartojimas tokios aiškiai netikusios formos kaip rašėjas («tautų rašejai» 25). «Rašėjas» pats yra virtęs pašaipos vardu popieriaus terliotojams grafomanams pažymėti. Tumėnui jis, rasit, ir pritiktų, bet «tautos rašytojams» nieku gyvu. Skaudu mums tai rašyti, bet amicus Plato, sed magis amica veritas. Savo «Petru Gandu», deja, J. Tumėnas aiškiai yr parodęs, beeinąs ne į garbius rašytojus, tik į vargšei mūsų literatūrai jokios garbės nedarančius «rašėjus».

J. Ralys.

Homėras. ODISĖJA. Vertė D-ras J. Ralys. Kaunas, 1921, 292 p. in-8. Švietimo Ministerijos leidinys.

Odisėją esam skaitę gal kokį ketvertą kartų; nūn mielai perskaitėme ją penktą kartą lietuviškame d-ro Ralio vertime. Visada ji sukeldavo mumyse naujų minčių. Šį kartą nustebino ji mus savo giliu tikėjimu į dievaičių įsikūnijimą žmonėse. Senovės graikai, kaip matyt iš Homėro, kiekvieną žmogų, pasižymėjusį bet kokia pozityvia ypatybe: ar tai mokslu, ar sumanumu, ar gražumu, buvo linkę laikyti įsikūnijusiu dievaičiu. Pati Odisėjo globėja Atenė pasirodo poemoj įvairių žmonių pavidale. Ji, galima sakyti, yra vyriausis veikiantis Odisėjoj asmuo.

Antra, kas toj poemoj puola į akį — tai nepaprastas graikų gyvenimo demokratiškumas. Iškilmingoje puotoje dalyvauja čia ne vien svečiai didžiūnai, bet ir piemenys ir elgetos. Galop ir patys pietūs tiek «karaliaus» Odisėjo rūmuose, tiek kiaulių ganytojo Eumajo pirkioj niekuo beveik nesiskiria: ta pati čia ir ten kepta mėsa, duona ir vynas,—skirtumas nebent tik induose, taurėse ir sėstose.

Trečia — tai didelis anos gadynės graikų kultūringumas. Tiek ten turėta dailių aukso ir sidabro dalykų, tiek įvairių ginklų, puikių rūbų, didelių laivų ir kito! Matyt, klestėjo ten naminiai amatai, stovėjo augštai krašto pramonė ir tarptautinė prekyba.

O už vis charakteringiausia graikų būdo žymė— tai jų gilus gyvenimo ir visų jo smulkmenų pamilimas. Graikui viskas—ar žmogus, ar lova, ar diržas, ar sagtė — lygiai yra įdomūs; jis jiems atidžiai prisižiūri ir objektyviai smulkmeningai aprašo. Odisėja — tai tikras senovės graikų kultūros muziejus.

O kiek ten gražių tipų: Nestoras, Telemachas, Nauzikaja, Aretė, Penelopėja, Eumajus ir kiti. Ir

visus juos Homėras duoda mums pažinti ne tik iš jų veikimo, bet ir iš jų kalbų, dideliai charakteringų ir įdomių.

Drauge randame čia nemaža ir keistumų. Stebina mus graikų dievaičiai, lengvai pasiduodantieji ūpui ir kitoms silpnybėms. Ypač keista yra jų laisvoji meilė, nors daugelis jų ir moterystėj gyveno.

Nemažiau keisti ir žmonių santykiai, kaip šit jaunikių apgulimas Penelopėjos namų ir naikinimas jos turto, lygiai kaip ir tų pačių jaunikių išžudymas Odisėjo vilyčiomis ir ietimis. Juridiškos normos, matyt, tebeglūdėjo dar ten vystykluose.

Visoj poemoj dvelkia švelnus žmoniškumas, kurį tik pabaigoj įžeidžia žiaurus išdaviko Melanto nužudymas.

Tiek del Odisėjos turinio.

Ką del paties Ralio vertimo, apie kurį Vaižgantas yr pareiškęs, kad jo pavydės mums kitos tautos, mes, deja, negalim pripažinti jį tobūlu, nes, perskaitę visą ligi galo, radom jame gana daug trūkumų.

Laikydamasis originalo, Ralys vertė Odisėją hegzametrais.

Bet tie jo hegzametrai kartais virsta pentametrais, o dar dažniau heptametrais.

Pentametrais, pav., yra šios eilės:

Puikiai gyvena. Ten tūkstančiai valgių prikrauta (102)
Krūvina viskas; baisu pažiūrėti. Toks lygiai (249)
Autolikonas įsakė sūnams savo greitai (215)
Ašaros tek jums per veidą. Aptaškytos jau sienos (226)
Vyrai, kur žuvo anuomet plačioje Trojos žemėj (134)
Dukrai Ikario protingai Penelopėjai lauko (228)
Ir Odisėjas dievaitiškas juos sekdams į kiemą. (324)

Hegzametrais tos eilės paversti tegalima vien akcentuojant žodžių pažiūrėti, aptaškytos, sūnams, plačioje, Penelopėja pirmąją sąjamą. Bet tokios akcentacijos lietuvių kalba nepripažįsta. Dėliai to mes tas eiles ir laikome pentametrais bei sutrupintais hegzametrais.

Jei del pentametrų galima da ginčytis ir, kraipant lietuviškų žodžių priegaidą, versti juos hegzametrais, tai del heptametrų negali būti jokių ginčų, nes jų jokiomis priemonėmis negalima įsprausti į hegzametrų formą. Tuo tarpu tų nelemtų heptametrų Ralio vertime yra didelė daugybė. Tiems žodžiams patvirtinti štai pavyzdžių eilė:

Lygiai gailėjo, tik ne Poseidonas; tasai nepaliaudamas pyko (3)
Man panašus į jį rodais ir akys tos pačios; o mudu tankiausiai (7)
Sėdosi ji savo sostan, po kojomis suolelį turėdama mažą. (35)
Mums nelaimingiemsiems vabalams žemės viena tik paguoda (36)
Mat, tu Eleną gi vedęs turėdams, jau žentu skataisi Kronydui (43)
Būrį avelių atvarė ir vyno, kurs tvirtina vyrus, pristatė (44)
Euritionas Kentauras garsingas. Namuos Peritojaus galingo (234)
Mudum saldaus miego paragaut ir pasilsinti kūnas nuvargęs (254) ir t.t.

Jei Ralys mums netikėtų, tepabando pirštais pats suskaityti tose eilėse «metrus», o pamatys, kad jų čia visur esama septynių, o ne šešių, kaip kad turėtų būti.

Yra ir hegzametrų, sugadintų del netaisyklingos žodžių priegaidos, pav.:

Tiek, kiek yr vairo rankenos ilgumas, pataikint kaip reikia (99)
Lygiai kalvis kad nukalęs ar didelį kirvį ar kaplį (97)
Manęs tenai neužmirški: daviau aš tau pagelbą (86)
Eikiv vienok mudu gulti, žmonele, jau laikas ir miegot (254) ir t. t.

Bet užvis daugiausia yra netikusių hegzametrų, įdedant ne vieton prailgintų žodžių formų, vietoj sutrumpintų, pav.:

Artinas galas tuotarp neišvengiamas baisus. Pasirodė (99)
Arba kur šičia išvažiavimo lauksiu iš jusų ir dievo (122)
Sėdo visi jie vikriai ir greičiausiai irklą nusitvėrė (128)
Vandeniu kur nusimazgojau rankas ir pradėjau maldauti (136)
Žmogui trumpaamžiui sunku, nors jis būtų didžiausiai protingas [(144) ir tt.

Pabrauktosios raidės gadina hegzametro tobūlumą ir todel yra išbrauktinos.

Mūsų išmanymu, čia kaltas bus ne tiek vertėjas, kiek korektorius, kuris, matyt, neturėdamas jokio hegzametrų supratimo, yr vertimo tekstą savotiškai ištaisęs.

Negalime pagirti Ralio ir del jo graikiškų vardų

transskripcijos. Vyriausiąjį graikų dievaitį jis vadina Zeusu, o kai kur vartoja ir net rusiškąją formą Zeveso. Tuo tarpu nieks, rodos, taip netaria. Mus bent gimnazijose mokyta tas vardas tarti Dzeus. Taip jis reiktų ne vien tarti, bet ir rašyti, nors galima tarti ir minkštai Dzieus, Dzievs, Dzieuso, Dzievo. Prailgintos formos Zeveso, Achileso, kaipo rusiškos, yra būtinai vytinos iš mūsų raštų, nes jos nieku nepateisinamos.

Iš kitos šalies nėra geras ir graikiškų vardų trumpinimas. Iš Agamemnono, Euriklėjos, Nestoro... nereikėtų daryti Agamemno, Euriklės, Nestro. Moteriškiems vardams Ino, Pero, Tyro, Leto būtų ne pro šalį pridavus lankstomas formas: Inoja, Peroja, Tyroja, Letoja. Vyriškųjų vardų galūnės — **es, os** reikėjo pakeisti lietuviškąja — **as.** Nereikėjo ir Helijo versti Saulium, o sykį išvertus, nereikėjo vėl grįžti prie Helijo, kaip tai matom pas Ralį.

Kitur vertėjas yra nenuoseklus. Pav., pradžioje mirties palydovę Kėrą (Ker) jis vadina nelankstomu vardu «kier» ir rašo mažąja raide, o prie galo susigriebęs pasitaiso ir ima rašyti Kiera, Kieros (nors teisingiau būtų — Kėra, Kėros).

Kur kitur, nesupratęs graikiško žodžio, palieka jį nevertęs ir dar rašo jį didžiąja raide, kaip šit dešimtos giesmės pabaigoj:

> Juosmenį sau apsijuosė su juosta auksine, o galvą
> Dailiai uždangstė Kaliptra...

Tuo tarpu toji «Kaliptra» (gr. kaluptrė) — tai paprastas moterų šydas, lenkiškai kwef niewieści.

Negalėdami suprasti tos vietos Ralio vertime, mes kreipėmės į originalą. Čia pasirodė naujų keistumų eilė. Pirmiausia pastebėjom, kad vertimo numeracija neatatinka originalo numeracijai. Taip eilė, kurioj išeina aikštėn ana nelemtoji Kaliptra, pas Ralį yra 539-oji, o originale 545-oji. Visa dešimtoji giesmė pas Ralį susideda iš 567 eilių, o originale ji tur 574 eiles. Tą pat randame ir kitose giesmėse; pav. 4-oji

giesmė pas Ralį tur 825 eiles, o originale — 847. Iš čia matyt, vertėjas yra kai kurias originalo eiles arba visai apleidęs, arba jų po kelias sukišęs į savąją vieną, ko nieku gyvu negalima pagirti.

Vertimui lyginti su originalu eilių numeracija yra labai racionalis dalykas. Tuo tarpu vertėjas iš pradžių eilių nenumeravo ir tiktai nuo 49 psl., t. y. nuo ketvirtos giesmės galo tesusizgribo jas numeruoti. O kadangi Ralio numeracija neatatinka originalui, tai sunku suprasti, kam ji čia reikalinga.

Ralio kalba yra graži, gyva ir įvairi, nors netrūksta ir čia nenuoseklumų. Taip Penelopėjos jaunikius jis vadina iš pradžių jaunikaičiais ir tik vėliau ima juos tinkamiau vadinti jaunikiais. Būdamas žemaitis, Ralys vartoja žemaitišką žodį neng; tuo tarpu lietuviškai tegalima tik forma neg', negu (slg. jeigu, tegu, begu...). Vietoj nejaugi pas Ralį visur padėta nežinia del ko jaugi. Vietoj valkata Ralys įsikandęs laikosi savo valkiatos. Posakiai «ant svieto», «ant galo», kaipo gryni polonizmai, be reikalo irgi Ralio kartojami.

Netrūksta ir stambių, prasmę pakeičiančių, spaudos klaidų, k. š.: minčiai (viet. mirčiai) 26, tau (viet. ten) 163; ginklo (v. ginčo) 224: vadas (v. vardas) 249; kaip (v. taip) 210; jau (v. jai) 126; Erinijus (v. Erinijos) 121; Niektors (v. Nestors) 29 ir k.

Rusai sako: «pervyj blin komom». Tokiu nedakeptu blynu reikia, deja, laikyti ir pirmasai mūsų Odisėjos vertimas. Jis atliktas greitomis, ką liudija ir pridėtoji gale ilga eilė pataisytų eilių, kuriose, deja, netrūksta irgi nelemtų Ralio heptametrų.

Leidžiant naują to veikalo laidą Švietimo Ministerija turėtų pavesti tą darbą žmogui, išėjusiam klasiškus mokslus ir mokančiam atskirti hegzametrą nuo heptametrų.

Žibuntas.

Žibuntas. VARGELIŲ ŽIEDAI. Eilių rinkinys. Vilnius, 1918, 51 psl. in-12.

Žibunto vardas maža kam dar težinomas. Jaunas dainius nemėgsta reklamuotis. Net ir savo eilių rinkiniui jis neieškojo leidėjų, bevelijo jį savo lėšomis išleisti. O ir išleidęs maža tesirūpino jį paskleisti, nes «Vargelių Žiedai» vos tik šiemet tepasirodė Kauno knygynuose. Neatsiuntė jis jų net ir laikraščių redakcijoms, kad paminėtų. Žibunto kolegos: Biržys, Lastas, Tyrų Duktė ir k. pasirodė kur kas apsukresni. Jie savo, kad ir menkesnes eiles, mokėjo leidėjams įpiršti, ir jos nūn, estetiškiau išleistos, nustelbia knygynų vitrinose žalsvą, akies neveriantį, Žibunto tomelį. Tuo tarpu tame tomely poezijos kur kas daugiau, neg kituose naujuose eilių rinkiniuose, masinančiuose publiką savo spalvotais ar net ir aukso raidėmis atspaustais vardais.

Poezija Žibuntui ne tuščias rimais žaidimas, beminčiais aidužiais gėrėjimasis, bet:

Ji—žemiška draugė dangaus augštumų,
Ji—žvaigždė kelių idealų,
Ji—amžinas indas džiaugsmų, ir skausmų,
Tiesa nepažinusi melo. (22)

Tos pažiūros laikydamasis, jis nelinksta į naujas poezijos sroves (parnasizmą, echizmą, ekspresionizmą), nes teisingai mato ten ne tikrą, tik iškreiptą, melagingą grožį; jo lira skamba vien tautiškais aidais, jo dainose — daug sveikų mūsų liaudies poezijos elementų. Didelė jo dainų dalis («Sunkiąją valandą», «Draugei, gyvenančiai Amerikoj», «Vakaro daina», «Traukinyje», «Našlaitėlės daina», «Išvažiuojant į karą», «Elegija», «Aeternum vale», «Lietuvio amerikiečio dejonė», «Pabėgėlio rauda» ir k.) yra lyg nauji variantai žinomos liaudies dainos: «Oi varge, varge,

vargeli mano». Dėliai to ir visas rinkinys teisingai pavadintas «Vargelių žiedais». Turėdamas jautrią širdį, dainius atjaučia kiekvieną vargą; jis negali šaltai į jį žiūrėti, jo siela tuoj suvirpa, ir iš to suvirpėjimo gimsta jo dainos. Kad skaitytojas suprastų tų dainų dvasią, paaiškinsime keliais pavyzdžiais. Imkim štai kad ir pirmutinę iš jų, «Ar pažįsti?» Štai keli jos posmeliai:

Ar pažįsti tą šalį,—Kur giružės ūžia,
Kur vingiuojasi upelės—Baltojon jūružėn,
Kur žmonelės—vargo gėlės—Saulės pasiilgo,
Kur rasa—tad ašarėlės.—Sausą žemę vilgo...
Ašaros kur valgant krinta—Ant juodos duonelės,
Kur verksmais širdelė minta,—O siela vargeliais.

Daukantas vadino save «vargo pelė». Žibuntas, savo širdies instinkto vedamas, surado lietuviams daug tinkamesnį «saulės pasilgusių vargo gėlių» vardą. Jis ir tiesai labiau atatinka ir drauge yra tikrai poetiškas, kaip ir visa ši dainelė. O štai kita:

Pas Nemunėlį—prie ąžuolėlio
Stovi nuliūdus—jauna mergelė.
Verkia mergelė akis nuleidus,
Ašaros bįra—per skaisčius veidus.

Paklausta ko verkia, atsako:

Kaip neraudosiu,—miels ąžuolėli,
Žuvo karužy—mano brolelis.
Žuvo brolelis—ant karo lauko,
Jo drapanėlės—kraujuose plauko... (6)

Nėra abejonės, kad ši daina netrukus pateks liaudies dainų repertuaran. Kaimo mergaitės pačios suras jai gaidą ir su pamėgimu ims dainuoti savo vakarėliuose, drauge su kita panašia «Nė girelė» (44).

Nemažiau jausminga yra ir jo daina «Traukiny»:

Lekia dunda traukinys—Lieka dūmų sūkurys
Nusidriekęs ilga juosta.
Sėdi liūdi vagone,—užsigobus šilkine
Mergina ir jai per skriuostą
Rieda ašara gaili—Ji važiuoja ten toli
Į Ameriką «laimingą»...

Gaila jai savo darželio, gaila laukų ir miškų, bet ji važiuoja del to, kad yra perskaičiusi melagingą pažįstamo laišką:

Aš, tėveliai, prijaučiu—Kad jūs laukiat, tad siunčiu
«Poltraktą» ir laišką ilgą.
Žiūrint tik ant drapanų—Matot, kaip aš gyvenu;
Vien savųjų man tik ilgu.
Gyvenu aš sau kaip pons—Kaip mūs dvaro akamons,
Dirbu kad čia visa rūksta.
Nors aš mokslo neturiu,—Bet sau pinigus žeriu,
Tik vienos pačiutės trūksta. (16)

Tuo tarpu toks pagyrų puodas vėliau pats gailėsis raudodamas:

Kam man brangią išmanėlę,
Dieve, nedavei tada;
Kad buvau pas motynėlę
Namieje po jos globa?
Kam dabar čia dūmus gerti,
Spėką baigti pabrikuos,
Savo prakaitu tuos šerti,
Kurie iš tavęs juokuos...
Oi Dievuliau, Dievulėli,
Kaip didžiai apsirikau,
Kad Lietuvą motynėlę
Taip toli aš palikau!... (35)

Nemažiau graudi ir pabėgėlių rauda, nusiskundžiančių:

Kad nėr kaip grįžti—Mielon gimtinėn,
Nėr kaip užrišti—Skausmų krūtinėj.
Tik vien vaidenas—Kas naktį dieną
Namelis senas—Galvoj kiekvieno...

ir prisimenančių dar tuos laikus, kada

Neardė grioviai—Gilių tranšėjų
Ir kraujo srovės—Da netekėjo.
Kaip gera buvo—Brangi Lietuva,
Po Suvalkiją—Zanavykiją...
Tenai beržynai—Kasas nuleidę
Tai susipynę—Tai pasileidę...
Visur upaitės—Upelės, upės
Tai vis dukraitės—Mielos Šešupės... (50—51)

Ne be to, kad rinkiny nebūtų ir linksmesnių tonų. Bet ir čia dainius pasilieka tos pat lietuvių sie-

los jausmų reiškėjas. Tuo kiekvienas gali įsitikrinti perskaitęs kad ir jo «Griškabūdiečių dainą».

Kur Novužė teka,—Vandenėlis rieda,
Tenai čiauška kas rytelį
Lakštingėlė gieda.
Žalios lankos žydi,—Dobilėliai kvepia,
Ten mergelės kaip gulbelės
Oi gražiai dainuoja.
Skaisčios mūs' mergelės—Meilios jų dainelės,
Da vaišesnės, da meilesnės
Jos prie bernužėlių... (23)

Arba gyvą «Sodiečių šocą»:

Oi tik griežkit, tik smuikuokit,
Per stygas smagiai užduokit!
Bus jums šauniai užmokėta,
Bus namų alaus padėta.
Šokit, kliokit, kas tik gyvas,
Čia jauniems nebus padyvas!..
Ei, smuikoriai, bus gana,
Ilsta mano mergina! (23)

O kas net ir iš senių tarpo nepasigėrės Žibunto «Vakacijomis»:

Ei palikim miesto rūmus,
Jau nubodo gerti dūmus,
Eikim į laukus.
Ten gamtos knyga atverta,
Dievo išminčia sutverta...
Ei kaip linksma bus!..
Ten išnyks mūs' nuliūdimas,
Atgaivins vėl įkvėpimas,
Suskambės daina. (21)

Grynos lirikos pavyzdžiu gali būti jo «Muzika»:

Glosto ji rankom, lengvai slinkinėdama
Fortepijono gelsvus klavišus,
Plakas širdis neramiai trinkinėdama,
Ruošia jai meilės tvirčiausius ryšius,
Supasi tonų bangelės ramindamos,
Pasiųstos rankų mergelės mielos,
Guodžias širdis man, kai vaizdą gamindamos
Nyksta jų srovės gelmėje sielos.

. . . .

Groki mieloji! Akordai, vai, plaukite,
Degkite meilę, pavergkit mane!
Širdį grože kuo tyriausia nuplaukite,
Lai aš paskęsiu tos grožės tvane. (44)

Čion pridera taip pat «Antakalnio miške», «Vakaras ant Novos kranto». Netrūksta autoriui ir humoro gyslelės, kaip tai matyt iš jo «Parnaso atakuotojui», o ypač, iš jo «Teisėjo», kurs gavęs iš besibylinėjančios del užmušto gaidžio bobelės avį ir skapą, šitaip yr užbaigęs tą bylą:

Gana tik, gana tik, teisėjas joms tarė:
— Juk tokios sodietės ir kelt tiek vaidų!
O jeigu tau didelę skriaudą padarė, —
Tai aš tau atlyginsiu šiokiu būdu:
— Ar brangiai gaidys tas tau perkant atsėjo?
— Pons klausia. — Du auksinu duot nereikėjo,
Nes man atgrąžino šešis skatikus, —
Atsakė žmonelė žiūrėdama bailiai.
— Del šitiek, man rodos, ir skundos bereik...
Te auksinų porą, sutikita dailiai!

Tas salomoniškas nusprendimas pasiekė tikslą: žmonelės susitaikė ir abi liko patenkintos:

Ir džiaugias našlė, kad nebuvo bausta,
Kad liko prieš žmones garbė nežeista.
Skundikė vėl girias, kad jajai teisėjas
Prieś žmones už gaidį «savais» užmokėjęs.
O žmonės, kur teismo atėjo žiūrėt,
Ponu negalėjo net atsigėrėt.
Vieni jau pasieniais tarp savęs kuždėjos,
Kad šitas teisėjas teisiausias žmogus
Iš apskričio viso. Kiti vis gėrėjos:
Daugiau neteisybių mūs' valsčiuj nebus. (32)

Ar bereikia švelnesnės ironijos!... Neblogas ir vaizdelis «Karaliaus vargai» ir balada «Baltieji kareiviai». Visa tai parodo, kad autoriui netrūksta ir epiko talento. Žinoma, yra rinkiny ir silpnų dalykų, k. š.: «Pavasaris», «Atbusk», «Ar mums», «Sunkiąją valandą» ir k., kur jaučiama daugiau šaltos refleksijos bei dirbtino patoso. Net ir geriau vykusiuose dalykėliuose, k. š.: «Ar pažįsti», «Pabėgėlio rauda» ir k. pasitaiko silpnesnių vietelių.

Rimą autorius del gerbimo gerbia, bet vietomis jo vartojime perdaug duoda sau laisvės (pav., ūžia—jūružėn, apleidi—eiti ir tt.). Kalbai trūksta įvairumo, nors ji šiaip jau yra taisyklinga ir nebloga. Apskritai,

«Vargelių Žieduose» žymu tūlas literatiškas apsisileidimas. Savo dailiais kūriniais autoriaus permaž rūpintasi, permaž jų forma dailinta. Kad Žibuntas turi talento, neabejotina, bet talentas, kaip ir kitokia noblesse — oblige. Talentą privalo lydėti ir nuolatinis triūsas.

Šiame rinkiny teįdėta Žibunto kūriniai vos tik trijų metų (1913—1915). Jei jis nuo 1915—1921 metų nėr metęs plunksnos ir neapleidęs poezijos, reikia tikėtis iš jo daug daugiau ir kur kas gražesnių dalykų. Bet ir už tai, ką savo «V. Žieduose» yr davęs, mes laikome savo pareiga viešai tarti čia jam nuoširdų ačiū.

P. Biržys.

Petras Biržys (Liudiškietis). SIELOS AKORDAI. Kaunas, 1919, 83 psl. in-18.

Kas yra šviesa? Eterio virpėjimas. Kas yra poezija? Sielos virpėjimas. Gal šis sąvokojimas ir negriežtas, bet jis poezijos genezę gan gerai išaiškina. Ir iš tikrųjų — kol dainiaus siela neužgauta, ji tyli; vos tik ją kas sujudina, ji ima lyg styga skambėti ir gaminti dainų. Taip būna su visais, ypač jaunais poetomis, taip yr buvę ir su Biržiu, kurs, matyt, ir pats tai dalinai jautė, nes pirmam savo eilių rinkiniui yr davęs „Sielos akordų" vardą. Akordai — juk tai ne kas kita, kaip tam tikra virpejimų rūšis.

Biržio sielos virpintojų neperdaugiausia, viso labo tik trys: gamta, tėvynė, meilė. Gamta daugiausia yr veikus į jauną dainių, dėliai to jai „Sielos akorduose" ir teko daugiausia eilių. Keturios metų dalys: pavasaris, vasara, ruduo, žiema; keturios dienos dalys: rytas, vidudienis, vakaras, naktis, o taipgi įvairios gamtos dalys — miškai, laukai, pievos, upės... visa tai Biržio dainose lyg kokiam fotografiškame aparate yr gyvai atsimušę. Dainiui beliko visa tai tik užfiksuoti, nuplauti ir rinkinin sudėti. Taigi visas darbas buvo čia daugiausia mechaniškas, tikros poetiškos kūrybos — nežymu. Mat, Biržys dainuoja tik apie tai, ką jis yr matęs ar jautęs. Tuo jis panėši į liaudies dainius; dėliai to geriausios jo eilės labai primena liaudies dainas. Štai pora pavyzdžių:

Lydi, lydi mergužėlė
Savo mielą bernužėlį
Per upelį per girelę
Pro senąjį ąžuolėlį.

Sunku skirtis mergužėlei
Su jaunuoju bernužėliu,
Verkė skundės giružėlei,
Negailėjo ašarėlių.

Trokšta vieno merguželė:
Niekuomet neišsiskirti,
Kaip vainikas su gėlele
Žaliuot sykiu, sykiu mirti. (65—66)

arba kitoj vietoj:

Mano jaunosios dienelės
Jau praėjo,
Kaip raudonosios gėlelės
Pražydėjo.

Žalių rūtų vainikėlis
Jau nuvyto,
Nebešviečia spindulėlis
Skaistų rytą...

Nusileido jau naktelė
Nelaboji,
Surakintoji širdele,
Ko vaitoji?...

Tą patį natūralumą randame pas Biržį ir gamtos aprašymuose: jokio čia dirbtinumo, — jokių dekadentiškų galvosukių.

Štai, pav., pavasario vaizdelis:

Jau atskrido paukštužėliai
Iš už jūrų iš miškų,
Pabučiavo spindulėliai
Šaltą žemę iš dausų,

Jau išvarė piemenėlis
Savo bandą į pievas,
Ir išėjo artojėlis
Art pradžiūvusias dirvas.

arba rudens.

Štai atėjo rudenėlis
Ir lapeliai krinta,
Šviesus saulės spindulėlis
Jau retai sušvinta.

Šaltas rytas ūkanotas
Pro langelį žiūri,
Pievos sniego jau apklotos
O miškai paniūrę ir t. t.

Kūrybos čia nėr, bet gamtos vaizdeliai nutraukti neblogai, daro malonaus įspūdžio.

Antras Biržio dainų motyvas tai Tėvynė. Jis ją myli, jai tarnauja kareivijon pastojęs. Taigi ir dainuoja:

Puikių jausmų pilna krūtinė —
Matai atgimstančią Tėvynę,
Matai kareivių čia pulkus;
Karžygys veda juos puikus.

Pirma gi būdamas Rusijoj, jis ne vienoj dainoj stengės nupiešti tremtinių vargus ir Tėvynės ilgesį.

Meilės jausmas yr davęs pradžią ištisai dainų eilei, k. š.: «A. a. St. Girčytei», «A. a. V. Endziulaičiui», «Našlaitė». Nuoširdžiausia iš jų pastaroji:

Gera gėlelei — linksmai žydėti
Linksma paukšteliam — laisviems čiulbėti.
Tik našlaitėlę — vargeliai spaudžia,
Jai ašarėlė — takelį audžia.
Sildo žemelę — saulytė šviesi,
Auga pušelė — linksmutė tiesi;
O našlaitėlės — galvelė svyra,
Ir ašarėlės — per skruostus bįra...

Viskas čia aišku, suprantama, miela, gražu. Jokių pretensijų, jokių kraipymųsi,, jokio noro stebinti skaitytoją naujomis formomis, keistais prilyginimais. Tuo Biržys užvis savęsp skaitytoją traukia. Ten gi, kur jis apleidęs liaudies poezijos sritį, pasigauna koturnų ir bando augštyn kilti, dainos išeina nevykusios, keistokos, pretensionalės. Kas, pav., be juoko gal skaityti kad ir šią dainiaus autocharakteristiką:

Jei man gabumo kas duotų poeto...
...Jautrioji krūtinė
Tąsyk nurimtų... Jausmai susipynę
Gimbomis, kilpom — matkuosna vyniotus
Dyglius paleistų senai priviliotus...
Dailiai iš matko aš tiesčiau eilutėms
Jausmo plokštelį lygiomis kilputėms,
Ausčiau be gijų servetą stikluotą...

Ta jausmų «serveta stikluota», plaukianti iš nelietuviško «matko» (lenk. motek), labai tiktų kokiam «Juokų kalendoriui»; «Sielos Akorduose» ji daro disonansą ir yra ne vietoj. Panašių keistumų yra ir daugiau (pav. «dangus gauruotas» 62, «vilkai subliovė» 68). Jų patartumėn jaunam autoriui vengti. Tiek apie turinį. Kai del eiliavimo, tai jis gana taisyklingas, atskyrus kai kuriuos netikusius rimus, kaip šit: akmens — gins, namo — aukavo, erškėčių — ačiū, ledas — pėdas, krinta — apimta, miškas — viskas. 37 -me psl. 7 eilutėj iš viršaus praleistas kažkoks dvisąjamis žodis...

Korektūra išvesta gan nerūpestingai; net pačioj pradžioj pirmose dviejose eilutėse palikta dvi klaidi; netrūksta jų ir toliau, pav.; 12 p. daržavęs v. daržoves, 13 p. čirškema v. čirškena, 41 p. žirdį v. širdį ir k.

Žodį man autorius be reikalo suvalkietiškai trumpina į ma (5).

Bet nežiūrint tų trūkumų, Biržio «Sielos Akordai» bus ne pro šalį poezijos mylėtojams paskaičius; ypač jie tinka kaimo jaunimui.

Viršujė leidinio išvaizda švari, spauda aiški, kaina įmanoma.

Būdvytis Svyrūnėlis

I.

Būdvytis Svyrūnėlis. IŠTRĖMIMO KELIAIS. Pirmieji bandymai, 1901—1919. Kaunas, 1922, 153 psl. in-12.

Autoriaus vardas nėra visai nežinomas. Jo eilių tekdavo matyti mūsų laikraščiuose. Kaip kiti jauni dainiai, taip ir B. Svyrūnėlis leidžia nūn ištisą savo kūrinių rinkinį. Jie pavadinti „pirmieji bandymai". Jei jų chronologija tikra, tai tenka nustebti, kad tie „bandymai" tęsėsi per aštuoniolika metų (1901—1919). Ar tai gal būt? Ar galima šiomis chronologiškomis žiniomis pasitikėti? Mums matos, ne. Nes eilių rašytų prieš 1918 metus rinkiny nėra, o naujesnių, pažymėtų 1920 ir 1921 metais, yra ne viena. Taigi autoriaus rinkinys bus gimęs ne 1901—1919, bet 1918—1921 m. laikotarpy. Bet tai, žinoma, ne taip svarbu. Kur kas svarbiau patyrinėti, ko verti B. Svyrūnėlio kūriniai poezijos žvilgsniu.

Prasideda rinkinys skirsniu, įvardintu „Svajojant šventai". Tų „šventų svajojimų" objektas yra tėvynė Lietuva. Ji brangi mūsų dainiui. Jis ją myli ir trokšta jai laimės ir geresnės ateities. Supranta jis ir kelią ton ateitin — per žūtbūtinę kovą su priešais. Dainius tiki, tą kovą būsiant mūsų laimėtą, del to ir pranašauja:

Tikiu—mums laisvė grįš, vis tiek! (13)
Bet tu tikiesi—ir tikėk;
Saulelė visgi sužibės!
Brolyt, tik kardo nepadėk!
Pirmyn! del protėvių garbės. (11)
Gali tikėti — jau laisvi
Gyvensim... Broliai, tik pirmyn. (10)

O kitur tą pačią mintį dar aiškiau pareiškia:

Ateis laikai — nušvis skliautai!
Linksmai paukšteliai sudainuos,
Trispalvė vėliava augštai
Liuosybe, meile plevėsuos. (22)

Ginant kardu savo tėvynę, tenka neretai ir savo gyvybė palydėti. Dainius to nebijo ir kitus karštai žadina mirties nebijoti:

Daugel žuvo tenai ir nebegrįš amžinai,
Daugel eina nūnai dar kariauti tenai.
O nelikti čia mums, nedainuoti dainas,
Kad laimingas suteikt mūs Tėvynei dienas.
Valio vyrai! ir mes eisim mirti tenai,
Su didvyrio drąsa — už Tėvynę linksmai!... (74)

Už tų kilnių tėvynės meilės jausmų žadinimus jaunas dainius tikrai yra padėkos vertas. Jei čia galima kiek pagailestaut, tai nebent del to, kad tų „šventų svajojimų" pas mūsų dainių sulyginti labai nedaug. Kur kas daugiau „svajonėlių" nešventų; jos sukasi siaurame dainiaus gyvenimo rate, aplink „draugus" ir drauges — Agniukus, Karoles, „Zinočkas"... Poezijos čia visai nėra arba maža; tai privati panelių albuminė literatūra, teįdomi vien autoriui ir toms Beatričėms, kurioms ji buvo skirta. Ji buvo galima drąsiai išmesti iš rinkinio nė kiek jo vertei nepakenkus.

Tas pats pasakytina ir apie „Sapnų šešėlius". Jau pats sapnas ne ko vertas. O ką besakyti apie „sapno šešėli"?!... Autoriaus sapnų ypatybė — neramumas ir pesimizmas. Gyvenimas jam atrodo „tuščias be galo" (77), nusibodo jam ir žmonės, nes jie „už girios medžius šaltesni" (74), jis „vis skausmuose viens skęstąs" (81), „sunkieji sapnai jį kankiną" (80), jis „skęstąs tų sapnų tvane" (86) ir „iš tų visų sapnų nekįląs" (86). Taip keistai žiūrėdamas į gyvenimą dainius galop pareiškia, kad ir jo paties gyvenimas esąs betikslis (91) ir kad „neverta jam vergauti". Čia ne vienas skaitytojas gal įtart dainių eisiant ir tuoj pasikarsiant... Bet kiek toliau Svyrūnėlis netikėtai pareiškia, kad jis

Keliauja vienas takeliu
Ir džiaugias — savo vargeliu. (97)

Jei džiaugias — tai kam tada del tų vargelių taip pyksta?!.. Kur čia poezijos tiesa? Kur logika? Mūsų dainius, matyt, jos visai nepripažįsta. Ji ne jam rašyta. Jis mėgsta labiausiai prieštaravimus, jungimus nesujungiamų dalykų, pav., jis „dainuoja — verkia ir juokiasi verksmais ir nebemoka šypsotis linksmai" (111), jis rimtai klausia berželio, del ko jį „nuolat suvilioja sapnai"(137), „del ko nusilpo svajonės sparnai"(ib.), jis nekenčia linksmo ir doro pasaulio (124), jis telaukia mirties (125). Skaitant panašius pareiškimus, taip ir noris tarti jaunam dainiui: Nutilk, paliauk niekus tauškęs! Jaunas esi, pilnas jėgų — eik tėvynei tarnauti, kultūros darbo dirbti, šeimyninio, viešojo gyvenimo taisyt, o ne verkšlent, kaip sena bobelė, kad jai „visi kauleliai skaudą".... Jauni tam yra, kad sunaudotų Dievo duotas jiems kūrimo jėgas, o ne tam, kad nosį nuleidę per visą gyvenimą tik žliumbtų....

Tiek apie B. Svyrūnėlio eilių turinį. Jų forma irgi ne labai tegalima pasidžiaugti. Autorius, matyt, daug ir greit rašo ir taisymo, dailinimo nepripažįsta. Jo kalba neturtinga, rimai nuvalkioti, dažnai netaisyklingi (pav. puikūs — smulkūs, prisegsiu — atnešiu, ir t.t.), nei naujų žodžių, nei naujų minčių čia nerasi, — viskas pilka, sausoka, skysta, negyva.

Vienoj vietoj pats autorius apie savo poetiškąją kūrybą yr išsitaręs šiais žodžiais:

O mintys... sau mezgas ir vėlaik išįra. (40)

Deja, šis Svyrūnėlio poezijos apibūdinimas visai teisingas. Jei kur ir pasitaiko jo dainose „minčių", dažniausiai jos esti ten palaidos, nesumegstos, iširusios. Pastangų jas sutvarkyti, geriau suderinti — nematyt. Autorius nekuria, tik fotografuoja savo pergyvenimus. O kadangi jų esmė gan chaotiška, tatai ir jų atvaizdavime tos chaoso žymės visur kyšo. Labai gaila, bet, deja, tai tikra tiesa.

Tas dainiaus pasyvumus žymu dar ir jo sekime Maironies takais (pav., „Ateis laikai, nušvis skliautai..“ 22 ir k.). Bet sekti viena, pasiekti kita. Del sekimo autorius seka, bet, iš tikrųjų, niekur Maironies nepasiekia nei turinio, nei formos žvilgsniu. Gera pas Svyrūnėlį tik tai, kad jis nori būt klasiškos poezijos atstovu, myli ritmą ir rimą; ritmas pas jį beveik visur išlaikytas, rimas, kaip jau minėjom, kai kur šlubuoja ir tobūlumu nepasižymi, nes tokie rimai kaip: šarmužė—žiemužė, lapeliai—upeliai, sodely—pievelėj (72)... rimais vargiai bau galima laikyti.

Iš geriausiai vykusių autoriaus kūrinėlių galime nurodyti jo «Maršą» (24), „Drąsiai, broliai, už tėvynę“ (9) ir ketureilį (113). Šis pastarasis skamba šiaip:

Liūdėk... Paliūsk — ir aš liūstu...
Mes turim liūsti juk čionai.
Už tai, kuomet pridengs karstu,
Nusišypsosim amžinai...

Bet ir čia reikalinga pataisa: amžinai nusišypsosim ne del to, kad liūdėjom — čia mūsų jokio nuopelno nėra, — bet del to, kad stengėmės mažint kitų liūdesį, šluostyti kitų ašaras ir kad perėjom per gyvenimą gera darydami kitiems, ne pasyviai liūsdami del viešpataujančio pasauly chaoso, bet aktyviai vykdindami amžinojo Logoso dėsnius ir platindami Dievo karalystę žemėje.

II.

Pr. Būdvytis. VYČIŲ TAUTOS PASAKA ir dar šis tas. Kaunas, 1923, 345 psl. in-8.

Žmonijoje nestinga svajotojų. Vieni svajonės objektu renkas ateitį, kiti — praeitį. Pirmieji gyvenimo tikslą mato kovoje del būsimojo žemės rojaus, antrieji renkasi dar nedėkingesnį pašaukimą — grąžinti atgyvenusią senovę su jos senais dievaičiais, su jų ugnies kultu ir pagoniškuoju ritualu. Su pirmaisiais, kaipo progresistais, dar galima rimtai ginčytis, pastarųjų gi, kaipo atžagareivių—«starovierų»— tenka vien pasigailėti.

Tokiu pagailėtinu «sentikiu» yra, deja, ir Pr. Būdvytis. Kad jis savo «Vyčių Tautos pasakoje» yr sumanęs apdainuoti lietuvių kovas su kryžiuočiais, lenkais, rusais, vokiečiais okupantais, už tai jis pagirti vertas. Bet kad jis prie šios progos rado reikalo viešai pasiskelbti Perkūno bardu, tai del to tenka vien nustebti. Jo klausimas:

Kas žino, Kristus ar norėjo,
kad mokslą jo beskelbdami
žmonėse pragarą gamintų,
vardan brolybės mušdami (9)

yra čia visai ne vietoje. Kad kryžiuočiai negerai darė «kirviais skleisdami Kristaus mokslą», dėliai to šiandien negali būti dviejų nuomonių. Visi juos smerkia.

Taip pat ir unijos su lenkais tenori nebent vieni Lietuvos lenkai, nes lietuviai be partijų skirtumo visi yr pasirodę jai priešingi, vienu balsu pasmerkdami garsųjį Hymanso projektą.

Kad mūsų valdžia nėra ideali, tuo irgi nieks neabejoja. Perdaug ji girti negalima, bet ir visai ji smerkti — būtų neteisinga. Perdėti niekas netur teisės, net ir poeta. Tuo tarpu Būdvytis aiškiai perdeda rašydamas:

Tauta valdžios nebesuprato,
Kabinetai kasdieną mainės
ir šimtas dvylika burnų
Seime kalbėjo išrinktųjų,
parduot ar neparduot linus
ir kiek Kaune laikyti smuklių?.. (17)

Kad tai kalbėjo, nesiginčysiu, bet kalbėjo ir daug kitų svarbesnių dalykų. Ir ne tik kalbėjo, bet ir Klaipėdos kraštą prijungė ir lenkų puolimus atrėmė. Bet autoriui, matyt, tai nieko nereiškia. Nusistatęs duoti valdžiai kuo daugiausia pipirų, jis jos nuopelnų nė nemato. Jam įsmego galvon tik «nelaimingas sacharinas», ir jis jį net keliose vietose savo pasakon įbruko, nemaž tuo pakenkdamas jos grožiui.

Autorius randa ir daugiau valdžios klaidų ir pliekia jas, šaukdamas:

Užmiršta viską, viską žmonės! —
ir karo dainą ir trimitą,
iš Vilniaus šaukiantį būdėt,
tik dolerį ir sachariną
ir Volfo alų neužmiršo,
dusyk valytos prisilakę. (18)

Įsibėgėjęs autorius kaltina valdžią net ir už tai, kad

ant kapo bočio Gedimino
pastatė sausą medžio kryžių,
kurio mūs bočiai nepažino. (19)

Autorius mato čia «kapų iškoneveikimą»; jo išmanymu, kryžiaus vieton esą reikėję «iškelti Vytį». Tos klaidos atitaisymo jis laukia iš «mažučių vaikelių». Tat ir kreipias į juos, šaukdamas:

Jūs, kūdikių širdys nekaltos,
užkurkite laužą sargybos
ir deginkit amžiną ugnį,
ir melskit Perkūną galingą
tėvų jūsų klaidą atleisti,
nes jie užsimiršo senovę!... (21)

Ar ir save laiko autorius vienu iš tų «mažučių vaikelių» bei «kūdikių», iš jo «Pasakos» nematyti. Aišku tik viena, kad jam — tai vaidinas «Galingas Perkūnas», vedąs lietuvius į kovą prieš savo prispaudėjus (23), tai jį graudin, kad nūn «niekas nekuria laužo» (24), tai jis norėtų, kad žemaičiai ir augštaičiai paskelbtų kovą «visiems savo brolių skriaudėjams» (26). Visi tie autoriaus raginimai — melsti Perkūną, kurti laužus, stoti į kovą su skriaudėjais, lygiai kaip ir jo daromieji valdžiai priekaištai atrodo gan chaotiški, organiškai savitarpy nesurišti, ir todel gilesnio įspūdžio nedaro. Skaitytojui visas tas dainiaus karščiavimasis atrodo nerimtas, savotiškas «kuriozas», su daile ir poezija nieko bendra neturįs.

Vienintelis bent kiek rimtesnis eilėraštis — tai «Šeštiems metams». Čia dainius pranašauja galutiną lietuvių laimėjimą ir Gedimino sostinės atgimimą.

Antron knygutės dalin įdėta Būdvyčio satiros bei šaržai. Autorius čia bando pajuokti biznio, spekulacijos, karjieros vaikymą, o taipgi piešia liūdną Kauno gatvės vaizdą:

Klykia mergos ir garmoškos,
kad net Šančiai girdi,
šiaučiai, kriaučiai ir majorai
voliojasi girti...
Ir dainuoja ir bučiuojas,
niekad nenuilsta!
Tiktai valandą ketvirtą
dainos jų nutilsta. (35—36)

Tenka ir Kauno miesto sodui. Jei tikėti dainium, tai čia viešpataująs vien «cibulių aromatas» ir pasitaiką tokių scenų, kurių «net šešėliai išsigandę slepias» (41). Labai liūdna, jei tai tikra tiesa.

Knygelės pradžioj ir pabaigoj padėtos mūsų tautos himno parodijos. Pirmoj nei iš šio, nei iš to kaltinami «Saulės rūmai», kad jie skleidžią «tinklą prietarų». Kokių?—nepasakyta. Nejaugi čia prietarų vardu būtų pavadinta krikščionystė? Nenorėtumėm tikėti. Bet iš kitos šalies, kadangi šioj «Pasakoj» viešai stojama už «galingąjį Perkūną», tai labai gali būti, kad Būdvyčiui Kristus yra mitas, o jo evangelija— prietarai. Visuotiname šių dienų minties chaose viskas yra galima. Jei yra Kaune žilagalvių Perkūno krivių, delko negalėtų rastis ir vienas kitas jaunas krivaitis? Netolimoji ateitis, tariuos, nušvies galutinai šį neaiškų dalyką.

Skirta šita knygutė «Penkių metų Nepriklausomybės sukaktuvėms (1918—1923)» paminėti. Šiai dedikacijai atatinka ir jo eilėraščių turinys. Tikros poezijos, grožio reiškėjos, čia beveik nėra; jos vietą užima vien pilietiškoji moralizacija ir šaržuotoji satira, abi silpnoki. Eilės taip pat nekokios, daugiausia pus-

baltės. Kalba vienur kitur gerokai šlubuoja. Varančius šmugelį autorius vadina «šmukleriais», tuo tarpu gyvoj kalboj tuo vardu vadinami visai nepeiktino amato atstovai su šmugeliu nieko bendra neturintieji. Iš rusų «policeiskij» autorius nusikalė naujadarą «miliceiskis». Labai abejoju, ar Terminologijos Komisija pripažins tą terminą geru. Apskritai tarus, šiuo leidiniu pasidžiaugti netenka: jo vertei išmatuoti tektų nebent skolintis iš augštosios matematikos begaliniai mažų dydžių...

Išeivis.

Išeivis. LIRA IR SATIRA. Dainos, sakmės, eilutės, parodijos. Operetė libreto «Našlaitės Sapnas». Glasgow, 1918, 80—66 psl. in-12.

Išeivis viena tenori — kelti Škotijos lietuviuose tautinį ir tikybinį susipratimą. Taigi jo raštų charakteris yra grynai popularis. Autorius tiek prozoj, tiek eilėse visados atsimena berašąs «saviems» skaitytojams, todel ir nori jiems įtikti. Tas popularumas turi savo gerų pusių; negera tiktai, kad jis dažnai virsta šaržu, perdaug žemai nusileidžia, ir tuo būdu praranda tikros poezijos charakterį ir net natūralumą.

Natūraliausios ir todel geriausiai vykusios yra autoriaus «Liaudies dainos». «Sakmių» vertė neperaugšta, juoba kad jų mintys ne originalės, tik skolintos. Gan gerai sekasi autoriui parodijos bei satiros. Iš jų pati gražiausia — tai «Šalia kelio», pilna sveiko humoro ir gyvumo. Štai jos tekstas:

Šalia kelio vieškelėlio
Gyveno mergelė:
    Tra-lia, tra-lia-lia,
    Gyveno mergelė.

Ji turėjo tris jaunikius,
Visus tris kaip vienas:
    Gir-gar, gar-gar-gar,
    Visus tris kaip vienas.

Vienas raišas, antras klišas,
O trečiasis šlubas:
    Klumpu-klibt, paklybikšt,
    O trečiasis šlubas.

Išvažiavo trys jaunikiai
Pirkt mergelei žiedo:
    Timpt-tpru! Šmiaukšt-no!
    Pirkt mergelei žiedo.

Raišas žiedą, klišas skarą,
Šlubas čeverykus:

Blykst! švyst! čiršku-čirkšt,
Slubas čeverykus.

* * *

Šalia kelio vieškelėlio
Buvo karčiamėlė:

Ui-vai, fain gešeft,
Buvo karčiamėlė.

Ją užlaikė trys žydeliai,
Visi trys kaip vienas:

Rubel-kopek, rubel-kopek
Visi trys kaip vienas.

Vienas Judel, antras Leiba,
O trečiasis Ickus:

Šacharai-macharai
O trečiasis Ickus.

Užvažiavo trys jaunikiai
Į tą karčiamėlę:

Din-di-lin! Cim-ci-liam!
Į tą karčiamėlę.

Ir pamiršo trys jaunikiai
Apie mergužėlę:

Sveiks-dėkui! murkt-gurkt!
Apie mergužėlę.

Ir pagrįžo dainuodami,
Nieko nenupirkę:

U-ha, u-ha-ha,
Nieko nenupirkę.

Anei žiedo, anei skaros,
Anei čeverykų:

Oi-oi, oi-oi-oi,
Anei čeverykų.

Ir pavarė mergužėlė
Visus tris jaunikius:

Pašol von, pašol von,
Visus tris jaunikius.

Raišą šluota, klišą samčiu,
O šlubą mazgote:

Šliapt-kaukšt, tešku-pliaukšt...
O šlubą mazgote.

Vertėtų mūsų kompozitoriams atkreipti į ją akį ir pagaminti linksmą gaidą. Ji, be abejo, plačiai pasklystų žmonėse.

Operetė - libreto «Našlaitės sapnas», autoriaus pasakymu, «pertaisyta ir papildyta». Mums matos, to «taisymo ir papildymo» čia net perdaug. Tuo ji ir sugadinta. Ypač karalius su savo «Mikitos» šokiu ir nuolatiniu šūkavimu: «Ucha veselė, Gaidžio koja večerė», o taipgi žydas su savo «paravozu» — tegali patenkinti nebent labai neišlavintą publiką. Gaila, kad tai įvyko, nes pati operetė turi daug sceniškumo ir josios mintis yra gera. Patartumėm autoriui tą veikalėlį perdirbti dar kartą, išmetant iš jo visus nereikalingus šaržus. Tuomet ji tiktų ir inteligentų scenai.

Krislelis.

I.

Krislelis. IŠ NEMUNO. Tilžėje, 1921, 36 psl. in-12.

Mažytis prozos ir eilių rinkinėlis, bet dailės žvilgsniu brangesnis už ne vieną storoką, pretensionaliais viršeliais papuoštą modernios poezijos leidinį. Autorius yra tikras liaudies dainius, persiėmęs liaudies poezijos dvasia ir jos forma. Savo «ją», mūzą įkvėpėją, jis sakosi pažinęs, «kai pavasaris aušo ir ledai tirpo, o Nemunas buvo iškilęs ir putojo», ji jo «širdy apsigyveno — tyli, liūdna, graži». Geriausias to patvirtinimas — tai pačios Krislelio dainos. Visos jos tylios, liūdnos ir gražios. Štai kad ir dainiaus pasiskundimas savo močiutei:

Šiurpus vėjelis—medelius lanksto,
man širdužėlę—skausmužis spaudžia.
Mano močiutė—sunkiam vargely,
Sunkiam vargely—be paramėlės;
nėr kam vaduoti,—nėr kam padėti,
viena vis vargsta—visą amželį.

Pasižadėjęs močiutei padėti vargelį vargti ir darbelį dirbti, dainius betgi liūdi, kad nemokėsiąs močiutės švelniais žodžiais paguosti:

Močiute mano,—senoji mano,
išmokei mane—jausti, mylėti,
išmokei mane—jausti, mylėti,
tik neišmokei—meilės parodyt,
tik neišmokei—jausmų išreikšti. (5)

«Berneliui» nepataria ieškoti tolimo krašto, nes—

Jei kietos savųjų—žmonelių širdelės,
tai jau svetimųjų—bus kaip akmenėliai.

. . . .

Savoji šalelė—nors ir neturtinga,
nors ir neturtinga,—bet laime gausinga.
Savieji žmoneliai—nors ir nedėkingi,
nors ir nedėkingi,—bet meile galingi. (6)

Dainius ne vien savo, bet ir kitų vargą gyvai atjaučia. Bet jis neina žemės uždegti, kaip Butkų Juzė, jis tik liūdnai dainuoja širdin smengančiais žodžiais:

Pinu dainelę—iš rūpestėlio,
tariu žodelį—iš skausmužėlio.
O gana kęsčiau,—gana tylėčiau,
kad nematyčiau—bedalių vargo...

ir kreipdamasis į žmones šaukia:

Vai žmonės, žmonės,—geri žmonėliai,
ar jūs negirdit, ar jūs nematot?
Ar jūs negirdit, ar jūs nematot,
kiek nelaimingų, kiek vargdienėlių?
Tik pasisukit—į vieną pusę,
Šimtai našlaičių—po akių stosis;
o pasisukit—į kitą pusę,
čia pamatysit—pulkus bedalių...

baigia dar poetiškiau:

Saulelė teka—viską nušviečia,
o tik labiausiai—bedalių vargą...

. . . .

Saulelė leidžias,—raselė krinta,
o vargdienėlio—tai ašarėlės.
Naktis ateina—visur sutemsta,
o vargšo sieloj,—tai tik labiausiai. (8)

Kitur, sutikęs Lietuvos ubagą, taip jį sveikina:

— Būk sveikas, senužėli,
seneli vargdienėli,
Iš kur tu parkeliauji
krepšeliais apsikarstęs?
Ar neišalkai eidams?
Nepavargai keliaudams?
Ėjai, žengei ne vieną mylią
toks senas, negalingas.

Į tai gauna šitokį atsaką:

— Sūneli mano mielas,
vaikeli tu brangusis,
didi, maži vargeliai mano—
Dievulis viens težino.
Bet tau už aukso žodį,
už brangų tą žodelį,

kol gyvas būsiu, Dievą melsiu
— brangiosios sveikatėlės. (17)

Tokios švelnios poezijos, tokio gilaus jausmo veltui beieškotumėm pas mūsų naujoviškus dainius. Širdies vargšui jie neturi, vargšas jiems tereikalingas vien jų mūzai agitatorei. Kas kita Krislelis. Jam vargšas — brolis, del to jis ir užjaučia jį kaip brolį. Tuo ir tegalima išaiškinti, pav., kad ir ši jo daina:

Platus, oi platus—mūs Nemunėlis,
nuo kalno ligi kalno;
Bet dar platesni—žmonių vargeliai
be galo ir be krašto.
Gaili, oi gaili—beržo raselė,
kur anksti rytą krinta,
bet dar gailesnės—už tą raselę
bedalių ašarėlės.
Oi eičiau, eičiau į vargo žmones
padėt vargelių vargti,
vargelių vargti, skausmų kentėti
ir verkiančių raminti.
Tik ką aš eisiu, kad mane patį
vargelis visur lydi,
vargelis lydi, skausmužis skaudžia
ir ašarėlės bira. (20)

O kitur savo dainų liūdnumą šitaip aiškina:

Tik nesakykit,—tik nekalbėkit,
kad skurdžios mano dainos.
Varguos užaugęs, vargus pažinęs,
vargus ir apdainuoju. (25)

Autorius net laiko nelaimingu tą, «kas per linksmą širdį užmiršta vargšus».

Kitur vėl savo dvasios vidų šitaip apibrėžia:

Oi niekas nemato,—nieks nežiūri,
kas dugne Nemunėlio:
ar rūdynėliai,—ar akmenėliai,
ar šviesūs smiltynėliai.
Oi nieks nežino, nieks nenujaučia,
kas širdyje susopo;
ar didi meilė,—ar gražios mintys,
ar vargas sielvartėlis? (32)

Vienatinė linksmesnė dainelė — tai »Vasaros dienos». Sužavėtas gamtos gražumais, autorius užmiršta ir savo ir vargdienių sielvartėlį.

Prozos straipsneliai silpnesni ir mažiau įdomūs, bet ir juose žymu jausmo švelnumas ir mokėjimas savo pergyvenimus dailiai išreikšti. Bet tikras autoriaus talentas gražiausiai apsireiškia jo dainose. Šiame rinkiny jų neperdaugiausia. Tikimės ateity Krislelis pagamins jų kita tiek. Dieve, jam padėk

II.

Krislelis. IŠ NEMUNO. Tilžėje, 1922, 64 psl. in-12.

Apie Krislelio «Iš Nemuno» pirmą leidinį esam jau augščiau rašę. Šin antran leidinin sudėti nauji dainiaus kūrinėliai, parašytieji 1920—1922 metais. Atskyrus prozos straipsnelius, visi kiti dalykėliai yra sueiliuoti liaudies dainų ritmais. Jei kas tas Krislelio dainas įterptų liaudies dainų rinkinin, tai joks folkloristas neįstengtų atspėti jų naujumo; nes visos jos ir savo turiniu ir savo forma niekuo beveik nesiskiria nuo tikrų liaudies dainų. Tame fakte glūdi ir Krislelio dainų vertė. Lietuviškesnio ir arčiau liaudies stovinčio dainiaus už jį mes neturim.

Kaipo grynai tautiškos, jo dainos visos pilnos švelnaus liūdesio. Liūdi jis pirmiausia savo jaunystę atminęs, kurioj «daug, daug regėjo — šviesios akelės» ir augo jo mintelės —

. . . bujojo svajonėlės
brendo troškimai, didėjo viekas,
laukė didžių darbelių... (6)

Bet «prispaudė sunkūs vargeliai» ir jis nesugebėjo «atrast kelelio į savąją dalelę», nes «nebuvo kam pamokyt». Liūdi jis ir del savo kambarėlio, ankšto «kaip urvelis», ir del «šiltų dienelių», juodam šaltam debesėliui saulę uždengus.

Ypatingu jautrumu ir jausmų švelnumu pasižymi jo «Lik su gyvais». Verčiama pamotės tekėt už nemylimo bernelio, nori mergelė nusiskandint, bet jai ir «guobos paukštelis», ir srovelė, ir vėjelis ragina to nedaryti ir ieškotis pasauly kitos vietelės.

Jautri dainiaus siela moka širdies jausmais susilieti su gamta («Upelis», «Kodel girelė taip skaudžiai ošia», «Genelis», «Kiškis ir žmogus» ir k.), visa, kas tik gyva, jis karštai užjaučia, visų gailis, kas tik kenčia. Vaizdely «Verkia vargų žmoneliai» piešia liūdną likimą ėjusio «Vilniaus vaduoti» kareivio, o grįžusio be rankos, be kojos ir be akies, ir del vargo praradusio visą šeimyną. Jo žmona, mažutėlių vaikėlių motyna

. . . palydėjo brangią gyvybę
giliam šaltam pusnyne.
Didžiai gailėjos vargšas žmogelis
brangios žmonos netekęs,
verkė, raudojo maži vaikeliai
savo augintojėlės.
Tiktai neilgai vaikeliai verkė,
tiktai neilgai garbstė:
Užėjo ligos, kaklais apsirgo—
mirtis visus nutildė. (27)

«Motynėlės laukime» aprašo dainius, kaip motyšna ilgis savo sūnaus, Rusijon pabėgusio, ir kaip i laiško sužino:

Jūsų sūnelis, jūsų brangusis
negrįš jau namučių į tėviškėlę.
Nesenai mirė Rusų šalelėj,
kur skurdas bujoja, sunkūs vargeliai.
Tris savaitėles alkanas buvo
devynias dieneles badą kentėjo;
Neiškentėjo, neištūrėjo,
paliko kaulelius svečių šalelėj. (28)

o «Paklydėly» piešia, kaip kita motynėlė verkia graudoja del savo sūnaus, pražuvusio piktoj draugystėj:

Visai dar jauna—jojo širdužė,
buvo kietesnė—už akmenužį.

sukietino gi jo širdį, —

piktų žmonelių—meilios kalbelės
išmokė vaiką—piktų darbelių... (29)

Gražus ir vaizdelis «Į karą», kelias skaitytojui ūpo ir energijos:

Motužėlė išlydėjo—sūnų į karužį...
Tik tą vieną teturėjo,—ir to negailėjo.
Negailėjo, kad išėjo—už tėvų žemelę,
Kad išeidamas žadėjo—grįžti, nepražūti.

Sūnus energingai ramina motynėlę:

Ko čia žūti? Juk lietuvis—vienas ką padaro.
O kad stos net visas pulkas—sudrebės ir žemė
Pamatysit, kaip ereliai—po laukus skraidysim,
pulkus rusų, gaujas lenkų—tuoj ir išvaikysim...
Sudiev, motyn, neberimsta... Marš, bėruk, į rytus!..
ir išjojo išbildėjo, kaip perkūns, per lauką,
nušvytavo, nublizgėjo, kardą išsikėlęs.

Motynai ir gaila ir linksma. Vos suspėjo nušluostyti ašarėlę, jau sūnus «užu kelių varstų»:

Blizga kardas, dunda žemė,—dulkės tiktai rūksta,
«Tai vaikins!... Prie jenerolų juk toksai pritiktų»... (36)

taip sau mano motynėlė, begrįždama rami į pirkelę... —

«Kančių metais» yra lyg maža liriškoji poemėlė liaudies dainų formoje. Simonas Gedvilas gyvena netoli senos pilies griuvėsių. Jo sūnus, ėjęs mokslus, ragina mokytis ir savo seselę, tardamas:

mokykis, sesele, kilki į saulelę,
kad daugiau suprastum—kad daugiau matytum;
kiek pasauly grožės,—kiek žemelėj gera,—
kiek skausmų, nelaimių, karčių ašarėlių,

o drauge ir kad galėtų pamatyti,

kaip gyvena žmonės—ir delko gyvena,

ir labiau pajusti ir save

gyvu žmogum esant—skaisčią sielą turint,
kur į dangų žiūri,—didžių darbų trokšta, (45—46)

Pilies tyrinėti atvyksta jaunas bernelis kareivėlis, bet nesugeba susyk palenkti Gedvilaitės širdelės. Jis grįžta frontan ir žūva mūšy už Vilnių. Mergelė liūdi, bet po laikui.

Prozos straipsneliai irgi švelnūs, jausmingi, liaudies dvasia perimti.

Taigi visas šis antras Krislelio kūrinėlių rinkinys daro labai malonaus įspūdžio. Kaipo tokį visiems tyros poezijos mylėtojams mielai rekomenduojame. Darydami tai, mes pildom vien savo pereigą, keldami aikštėn jaunus talentus, tikrai vertus palaikyti.

Ateivis.

Ateivis. TĖVYNĖS GARSAI. Poezijos žiedai, pražydę liuosybės rytmetyje. Musačiai, 1919, 54 p. in-14.

Ateivis yra Mažosios Lietuvos sūnus. Dėliai menko vietos lietuvių tautiško susipratimo jis, būdamas tikras tėvynainis, yr nemaž susirūpinęs. Todel savo «Tėvynės Garsais» jis pirm visko stengiasi patarnauti savo šaliai, žadindamas dar tebesapnuojančius apie vokiškus idealus savo brolius keltis iš miego. Ypač jis nori vietos jaunimui įkvėpti drąsos, «kad savo tėvynę mylėtų visados» (2). Todel Ateivio «Tėvynės Garsai» prasideda karštu patriotišku himnu: «Lai gyvuoja Lietuva», o kiek toliau ragina jis savo brolius žvelgti į pasaulį «per tautybės akinius», nelaukti pagalbos iš priešų, nešti tautybės šviesą į brolius, branginti gimtos kalbos galybę:

Taip kaip motyna mokino
Mes privalom vis kalbėt.
Ką už tiesą išpažinom,
Turim gerbti ir mylėt. (7)

Kitur ragina savo brolius į darbą, šaukdamas:

Prie tautiško darbo,
Brangiausio mūs skarbo
Subruskim visi.
Prikelkim tėvynę, —
Išauš mums gadynė
Po audros šviesi. (11)

Dainoj «Kas kaltas» karštai žadina seseles lietuviškai dainuot, patsai gi, išreiškęs «norą kovoti» už tautos laisvę, klausia toliau:

Dar svetims liežuvis,
Tebskamba tarp mūs?
Sakykit broleliai,
Ar vis jau taip bus? (14)

Kareivių sugrįžimą dainius šitaip apdainuoja:

Jau grįžta iš karo—Tėvynės sargai,
Kaip blizga nuo saulės—jų plieno kardai.
Kiekvienam namely,—kurį jie prajoj,
Tarp rūtų seselės—skarelėms jiems moj',
Juos gatvėse miestų—pasveikin minia:
Valio didžiavyriai—valio Lietuva. (16)

Ypač giliai patriotiška yr daina «Per skausmą į garbę». Paduodame čia ją ištisą:

Ak, kaip kantri kentėjime,
Tu, Lietuva, esi!
Nors tavo kryžius yr sunkus,
Tyliai tu jį neši.
Iš visur gresia pragaras,
Bet tu jo nebijai.
Drūtai teisybės kardą tu
Apgniaužusi laikai.
Juo gintis nori prieš visus,
Pagelbės Dievas tau.
Kurie tave jau laidoja,
Kapus jie taisos sau.
Tiesa, tu priešų daug turi,
Bet jie tau nebekenks:
Tu kaip šaltinis jau sraunus,
Kurio nieks neužtvenks.
Nors tavo priešų skaitlingums
Būt' žiezdrams panašus,
Dievs duos ant jų laimėjimą,
Jis viens tik yr teisus.
Tik per vargus ir nuoskaudas
Dievs laisvę tau grąžins,
Ir tavo aukas kruvinas
Vertingoms pripažins.
Ar būtų Lenkas, Vokietis
Atduot tau jie turės:
Ką jie su Kardu ir Melais
Pagavo iš tavęs.
Nórs Lenkai Vilnių savinas —
Jie džiaugsis juo trumpai.
O į mares plauks Nemunu
Lietuviški laivai. (18-19)

Duok, Dieve, kad ši dainiaus pranašystė išsipildytų kuo veikiausiai.

Vokiečiams, protestuojantiems prieš Maž. Lietuvos sujungimą su Didžiąja, autorius drąsiai atsako:

Nors jie šaukia, protestuoja,
Jų tik svietas n'atsiklaus.
Nors jie šiandien dar meluoja,
Ryt teisybė viršų gaus.
Lai jie sako, kad šis kraštas
Yra vokiškas grynai,—
Mums bet liudyj kraujas, raštas,
Jog mes esam lietuviai...
Mes nenorim, mes negalim
Lietuvos išsižadėt,
Kas yr mūsų, tą mes turim
Be malonės paveldėt.
Tilžė Lietuvos miestelis,
Ir Šilutė, Klaipėda...
Čia galiaus kiekviens namelis
Lietuvos neš vėliavą... (21-22)

Numanydamas reikalą spiesti inteligentiškas jėgas krūvon, kad tėvynės darbas sektųsi, autorius kreipias į išsisklaidžiusius po Vokietiją brolius šaukdamas:

Sugrįžkit šiandien į tėvynę,
Visi jūs, Lietuvos vaikai
Jau broliai taką jums pramynė,
Pro šalį jau žiemos laikai:
Sugrįžkit, jūs mums reikalingi,
Tėvynė jūsų lauk senai. (27)

O kitur tas pačias mintis kitaip išreiškia, sakydamas:

Oi neklausk, broleli,
Kur tėvynė tavo,
Tik pas Nemunėlį
Rasi laimę savo.
Kur tau saulė švietė
Į akis pirmiausia, —
Močios žodžiai lietė
Širdį tau giliausiai.
Kur po žalią pievą
Su draugais bėgiojai,
Išpažinęs Dievą,
Jo maldoj ieškojai. (30)

Savo brangiai gimtinei dainius skiria šią tikrai poetišką dainelę:

Kaip brangi gimtinė—Man svetur esi,
Tu į širdį mano—Ilgesį dedi.

Tavo čia vaizdelių—Nūn pasigendu.
Prie tavęs kasdieną—Mintimis skrendu.
Svetimi čia žmonės—Nesuprant manęs.
Nuraminsiu širdį—Vien tik prie tavęs. (41)

Yra rinkinėly ir paprastų dainelių, k. š.: «Rugpjūtė» (40), «Debėselis plaukia», «Šienapjūtė», (37), «Mano tėvų nameliai» (38), ir k,; jose irgi žymu dainiaus jautri širdis ir mokėjimas eiles sudėti. Savo pobūdžiu jos artimos liaudies poezijai. Būtų geistina, kad šį Maž. Lietuvos dainių pažintų ir Did. Lietuvos piliečiai.

St. Durskis.

St. Durskis. KARO METU EILĖS. Klaipėda, 1920, 34 p. in-24.

Šio eilių rinkinėlio autorius yr pergyvenęs vokiečių okupaciją, matęs žmonių vargus, skriaudas, supratęs jų jausmus ir lūkesčius — ir visa tai aprašęs, kaip mokėjęs, savo eilėse. Dailės žvilgsniu jos silpnokos, bet jos brangios, kaipo liaudies dvasios atvaizdas. Rašytos jos karo metu, bet karas tesudaro tik pirmosios rinkinėlio dalies (1-20 p.) turinį. Antroj daly jo visai nematyti.

Draug su liaudžia autorius pirmiausia ieško karo kaltininko ir randa jį keizerio Viliaus asmeny. Mat, jis norėjęs pasauly:

. . . užimti pirmutinę vietą;
Visus suspausti geležine sauja:
Dievas bus danguj, o jis čia ant svieto. (4)

Bet jo svajonės neišsipildė:

Skraidė jis paukščiais, debesiuos blizgėjo,
Augštai iškilęs, krito ir pražuvo. (76)

Sukeltas jo karas sugadinęs visą liaudies psichiką. Dingo joj sąžinė, doros dėsniai, įsivyravo visur egoizmas, gobšumas:

Užmiršę Augščiausį, pritrūko ir soties,
Nes nori be darbo viso ko turėti,
Ir žiūri nekartą, atvėrę sau žiotis,
Kada pradės mana iš dangaus birėti. (6)

Karas padarė gyvenimą nebepakenčiamą. Autorius, reikšdamas liaudies jausmus, gailis, kad išsidangino rusai:

Dievas yr augštai, karalius toli,
Kazokai mūsų pražuvo...

Ir net meldžias, kad Dievas rusais, kaip savo rykšte, nubaustų nekenčiamus «vienragius» vokiečius:

Dieve Augščiausis, kurs danguj,
Duok jiems sulaukti kazokų... (11)

Kadangi vokiečiai labiausiai įgriso liaudžiai savo plėšimu, tatai ir dainius draug su liaudžia šaukia:

Metai jau penkti gana įkyrėjo,
Visas pasaulis žūsta, skurdan eina;
Nuo pirmos dienos, kaip jie čia atėjo,
Ramybės nėra, vis ta pati daina:
Duok jam ir duok jam, o soties neturi,
Nors visa grobia, vis jis nepriėda;
O žmonių skurdo nemato, nežiūri
Ir dar baisesniai vis ant mūsų sėda.
Imdamas visa, ka tik akys mato,
Matyt, Augščiausis nedavė jam soties,
Jei kartais kojas gyvulys pakrato, —
Ir tą vežk kreisan, mesk anam į žiotis.

Tokios neteisybės, kaipo aiškiai priešingos Dievo įsakymams, įkvėpia dainiui drąsos — pranašauti vokiečių žlugimą:

Rusai spaudė, jau pražuvo,
Pjaunas, kraujas liejas;
Toks ir vokiečių likimas:
Pranyks jie, kaip vėjas,
Trumpu laiku pamatysim,
Slinks jie vakarop,
O jei karas ilgiau tęsis,
Gal nueit velniop... (11)

Tų pranašavimų randasi čia ir daugiau. Pav., «Pavergtųjų balse» pasitaiko šitokių išsireiškimų:

Užmirš ir vargus Lietuvos vaikai
Vokietys pražus kankinęs.

— — — — — — — — — — — —

Toksai likimas ir anų laukia
Už visas skriaudas Lietuvos...

— — — — — — — — — — — —

Šoka jie liūtais, pranyks, kaip musė,
Su visu savo smarkumu.
Tik laukim galo, o pamatysim
Vokiečių koks bus likimas. (7)

— — — — — — — — — — — —

Ateis tie laikai ir ant jų
Už mūsų turtų plėšimus,

Už atėmimą gyvulių
Ir prekių žydams statymus. (8)

Būdamas karo vargų bardas, autorius draug su liaudžia džiaugias Lietuvos prisikėlimu:

Štai, lietuviai, jums naujienos:
Krito jau valdžia satrapo,
Nei sapne mums nevaidinos,
Kad Lietuva kils iš kapo... (14)

Autorius atjaučia, kad tai ne lietuvių nuopelnas, tik Dievo stebuklas, todel ir šaukia:

O kad ne Augščiausis taip būtų surėdęs,
Lietuvos vytis ar jotų šiandien?

Todel ir siunčia Dievui maldą:

Dieve Augščiausis, Dieve visagali!
Laimink Lietuvą, mūsų brangią šalį,
Duok mums didvyrių—žmonių tvirto būdo,
Mes neatbosim nei prūso, nei gudo...

Bet žinodamas, kad Dievas istorijoj veikia per žmones, ragina tautiečius imtis energingo valstybės kūrimo darbo:

Del to gi šiandien kas ir kuo tik gali,
Tur prisidėti kelt Lietuvos šalį;
Mokyti vyrai—tiesos kelią tiesti,
Jaunimas visas doromis tur šviesti.
— — — — — — — — — — — —
Tik dirbkim visi, kaip skruzdės ir bitės,
Tautos kultūros apšvietoj reik vytis...

Lenkų okupacijos autorius nėr savo akimis matęs, jis apie ją težino iš laikraščių, taigi lenkus temini vienoj tik savo dainoj «Lenkų legionai», bet užtat plačiai, smarkiai ir teisingai juos pliekia (17—19). Taip pat ir bolševikai bei vietiniai jų šalininkai teminimi tik vienoj dainoj «Darbai apaštalų liuosybės» (12—13), bet jų veikimas apibrėžtas nepergyvai ir neperteisingai.

Antroj daly aprašoma Lietuvos gamta ir duodami kai kurie praktiški patarimai. Yra net eilėmis su-

rašytas «Klebono raportas» vyskupui». Poezijos čia maža, daugiau didaktikos. Liaudžiai tai gali tikti, inteligentams netiks. Paduoti augščiau eilių pavyzdžiai parodo autoriaus kalbą ir eiliavimą esant gan pakenčiamą, nors vietomis pasitaiko ir «kantičkinių» rimų ir ritmų. Mūsų neturtingoj «didžiojo karo» literatūroj galės turėti savo svarbą ir šis veikalėlis.

J Tamašauskaitė.

J. Tamašauskaitė (Lakštutė). EILĖS IR DAINOS. Knyga, 1917, 64 p. in-12; knyga II, 1920, 72 p. in 12. Boston Mass.

Mūsų broliai Amerikiečiai turi savo vietinių dainių, k. š.: Jonilą, Kmitą, Lakštutę ir k. Ši pastaroji, rodos, bene bus visų jauniausia. Ji, matyt, gana daug rašo — nes į trumpą laiką yra savo lėšomis išleidus net du «Eilių ir dainų» tomeliu. Prisižiūrėkim arčiau jų turiniui.

Gimus Girdiškio par. ir vargo išguita Amerikon, Lakštutė dažnai mintimi grįžta į savo tėvynę.

Oi, gimtinė mano vieta
Ir senas namelis,
Kur yr mano numylėtas
Petkalnio kaimelis.
Čia upelis grynas, tyras
Pro šalį srovena,
Čia lakštingals krūme gieda.
Čia tutlys dudena.
Čia saulelė skaisčiau teka,
Širdelę ramina,
Čia dainelės linksmai skamba,
Net sielą gaivina. (I. 6—7)

Neužmiršta ji savo gimtinės net patekus gražion Floridon. Tai matyt iš jos karšto šauksmo:

Namo, namo iš tos šalelės,
Kur palmių medžiais vien turtinga.
Aš pasiilgau tos grįčelės,
Kuri man buvo taip meilinga (II, 23)

Mat, ten Floridoj —

Nėr šaltinių nei upelių
Nėr puikių kalnų nei laukelių (ib,)

kuriuos poetė yra mačiusi Lietuvoje.

Tėvynės vargai, tamsi spaudos uždraudimo gadynė, kada—

Tamsybėj mus laikė. — Nedavė spaudos,
Kad tauta mūs' gaištų — Be jokios naudos.
Norėjo paversti — Kacapais visus. (I, 13),

stovi irgi Lakštutės akyse, ir ji su pasigėrėjimu mini tuos «tautiečius gerus», kurie platino uždraustą spaudą:

Jie ėjo, keliavo — Per tamsius miškus,
Gabeno iš Tilžės — didelius pakus. (ib)

Ištikęs karas taip pat nepasilieka be atbalsio jaunoj poetės sieloj. Ji graudžiai nusiskundžia, kad lietuvių padėtis šiam kare yra tiesiog tragiška, nes —

Kerta brolis broliui galvą
Už rusą, už prūsą,
Ne už brangiąją tėvynę,
Ne už tautą mūsų. (I, 20)

Del ko? Gi del to, kad lietuviai pavergti svetimų valdovų, kurie ir elgias su jais kaip tinkami, ir siunčia juos ten, kur nori:

O dabar siunčia lietuvį
Kariaut už Uralo,
Mūsų broliai nei nežino
Už ką gauna galą. (I, 21)

O kadangi artimiausi ir poetei geriausiai žinomi prispaudėjai buvo rusai, tai iš jos sielos išsiveržia savaime pageidavimas:

Ar neateis kada galas
Ir caro rageliams,
Tada šauksim visi «bravo»
Lietuvos broleliams. (I, 35)

Bet priespaudos ir vargo netrūksta tiems «broleliams» irAmerikoj. To vargo yra prityrus ir pati poetė, nes ir jai teko «sunkiai procevoti» ir «anksti atsikėlus dirbtuvėn vaikščioti» (I. 34). Todel ji ir pabrėžia turtuolių ir vargšų antitezę:

Kaip milionieriai šunis gardžiai šeria,
Ir dar ligonines įsteigia katėms.
Iš auksinių taurių brangų vyną geria,
O vargšams netenka ir duonos kitiems. (I, 36)

Nuo tos socialės neteisybės poetė kreipias į bendrąją gyvenimo neteisybę ir išdėsto ją originaliai scenizuotoj pasakoj «Teisybė ir Neteisybė». Čia nuo autorės tenka ne tik teisėjams, advokatams, ciciliku vadams, bambizams, magikams, burtininkams, daktarams ir šundaktariams, bet ir vyskupams:

Neteisybė pas vyskupus
Sėdi už pat stalo,
Jie godoja Neteisybę,
Sodin už pat galo. (I. 53)

Apie kokiuos čia vyskupus kalbama, nepasakyta. Reikia spėti, kad apie amerikiečius. Bet jei čia turėta omeny katalikų vyskupai, tai poetė pati bus čia nusidėjus teisybei, nes apkaltino vyskupus gerai nežinodama Amerikos bažnytinių įstatų ir parapijų valdymo tvarkos.

Tenka nuo poetės ir jos sesutėms amerikietėms. Štai, pavyždžiui, vienos tokios amerikietės Onutės portretas:

Jos sijonas veik lig kelių,
Trys žiedukai ant pirštelių,
Kepurė su kutu juodu,
Nutepti skruostai abudu. (II. 26)

O štai vėl šeimyninio gyvenimo vaizdelis:

Vyras parėjas peklą kelia,
Nuo darbo jam net strėnas gelia,
O vakarienė dar nevirta,
Pačiutė lovoj serga girta. (II, 40)

Bet, autorės išmanymų, blogų moterų yra neper daugiausia:

Bet moterų tokių maža
Šią gadynę yra,
Moteris vis yra gera,
Jei tur gerą vyrą. (II, 58)

Nuo gyvenimo disonansų Lakštutė dažnai bėga gamtos prieglobstin. Savo gamtos meilę ji plačiai aprašo eilėse «Ką myliu». Štai keletas iš ten imtų posmelių:

Myliu, rugeliai kada išplaukia,
Kaip graži jūra banguoja lauke,
Gražu klausytis jųjų šniokštimo,
Ten atsisėdus, tuoj miegas ima.
Myliu tetušio mažą sodnelį
Ir pro jo šalį viešų kelelį,
Dar aną gojų tuojau už lauko,
Tylų upelį, kur žuvys plauko. (II, 58)

O štai kaip gražiai gamtos balsus poetė moka atvaizduoti:

Prūduose varlės kurkia, putoja,
— «Bobut, kur peilis», klausia žalioji,
— »Koks, koks, margkraunis», ši atsiliepia,
— «O ne, juodkraunis», kita pašiepia.
Šunys palakę, loja, vampnoja,
Gaidžiai pramigę kakarikuoja,
O žiogai lankoj lyg dalgius pusto,
Linksmūs, kad žolė negražiai skusta. (II, 57)

Netrūksta autorei ir humoro, kas galima matyt iš jos «fantazijos». Štai keli jos posmeliai:

Oi ateis tokie laikai,
Vyrai gims, o ne vaikai,
Ir už meto laiko ves,
Vienas kito jie nemes.
Stiklo namus tada lies,
O mokyklų nereikės,
Nes mokyti visi gims,
Skaitys knygas, kai paims.
Neturės nei kapinių,
Keliaus dangun traukiniu...
Duonos kepti nereikės,
Miltus saulėje padės,
Tuojau duona gatava
Riek ir valgyk su kava,
Gyvulių jie nelaikys
Del mėsos jų nežudys,
Nes karveliai patys lėks
Ir po pečium pasislėps.
Upės pieno ten tekės
Maudytis jame galės,
Keptos žuvys tenai plauks,
Kad tik imtų jas kas, lauks. (II, 57)

Puiki parodija «cicilikų rojaus». Iš tų ištraukų matom, kad Lakštutei netrūksta jausmo, fantazijos ir

talento. Bet iš kitos šalies turim prisipažinti, kad skaitymas jos abiejų tomelių nesuteikė mums tikro poetiško pasigėrėjimo. Lakštutės eilės įvaro nuobodulį savo ilgumu, minčių nesutvarkymu, kai kur net trivialumu, o beveik visur nežinojimu elementariausių eiliavimo taisyklių. Visos jos eilės, matyti, nėra dailintos, taisytos; kaip galvoj susidėjo ir ant popieriaus išiliejo, taip ir liko. Dėliai to jos eiliavimas dažniausiai netaisyklingas, kantičkinis, del nežiūrėjimo žodžių akcento, del netaisyklingų bei banalių rimų, del daugybės polonizmų (ant svieto, ant nelaimės, procevoti, pliotkarkėlės ir k.). Mėgsta taipgi autorė sakyti pamokslus amerikietėms sesutėms apie pudras, trumpus andarokus ir kitką:

Palikai draugę Lietuvoj, sesę,
Ar tokia, kaip ji, tu dabar esi?!
Ji baltu veidu skaisčiai raudona,
O tu nuo pudros — ruda geltona. (II, 17)
Nenešiok trumpo tu andaroko,
Lig pusiau blauzdų, kaip tik ant juoko,
Dar pakabinus po pat pažastų,
Iš šalies žiūrint, tai baisiai šlykštu.
Atmink, kad eini kasdieną senyn,
O andaroką kerpi vis trumpyn.
Įsiūk rankoves į savo bliūzę,
Pridengk krūtinę nors ligi pusei. (II, 18 — 19)

Patarimai yra geri, bet, deja, poezijos čia jokios nėra, taipgi ir eiliavimas visai netikęs.

Visi tie Lakštutės netobūlumai eina iš vieno bendro šaltinio—ji mažo mokslo ir neužtektinai apsiskaičiusi tikrų poezijos veikalų. Jei ji ketina toliau rašyti, tai patartumėm jai pirmiausia išmokti eiliavimo taisylių, nekraipyti žodžių akcentų, suspausti labiau savo mintis, kad jos nebūtų palaidos, kad nesikartotų po kelis kart tose pat eilėse, o užvis daugiau skaityti gerų lietuviškų eilių, k. š.: Maironies, Putino, L. Giros, Gustaičio ir kitų, ir geriau išmokti lietuvių kalbos. Be mokslo net ir didelis talentas gali niekais nueiti, o juo labiau toks vidutinis, kaip Lakštutės.

K. Stiklelis.

I. K. Stiklelis. LAISVA VALANDĖLĖ. Broliams dovanėlė (Eilės). Vilniuje, 1906, 32 pusl. in-18.

II. K. Stiklelis. LABAI GRAŽIOS DAINOS. Tilžėje, 1907, 40 psl. in-18.

III. K. Stiklelis. LIETUVA TĖVYNĖ MANO. Tilžėje, 1907, 16 psl. in-18.

P. Stiklelis rašo eileles nebepirmi metai. Tų jo eilelių išėjo jau keli rinkinėliai, be augščiau nurodytųjų. Kokia gi jų vertė?

I. «Laisvoj valandėlėj» autorius daugiausia vietos paveda gamtai, kaip matos iš dainų sąrašo: Pieva — Upelis — Giria — Vėjas — Rasa — Žaibas — Audra — Perkūnas — Žemė — Saulė — Reginys — Lietuvoje ant gražaus augšto Šešupės kranto. Pradžioje autorius apie save sako:

Geriuosi pasaule, kol jaunas gyvuoju,
O gamtą kaip moku, taip ir apdainuoju.

Iš tų žodžių matome, kad autorius da jaunas ir kad neprižada aiškinti jokių gamtos paslapčių. Ir iš tiesų, jis dainuoja neperpuikiai, be pretensijų, kartais gan naiviškai išreikšdamas paprasto lietuvio kaimiečio jausmus ir geismus. Į gamtą St. žiūri poetos akimis, kaip į gyvą būtybę, liepia jai kalbėti ir daryti aluzijų į žmonių gyvenimą. Vietomis tie gamtos pašnekėsiai įgauna gan poetišką formą, bet neretai virsta tuščia retorika. Geriausiai pasisekė autoriui «Auksinė žuvis»;gaila, kad autorius nenurodė, jog jos siužetas paimtas iš Puškino. Pasakojime «Pinigų galybė» be reikalo įbruktas «bambizo» pajuokimas. Visoje knygutėje daug netaisyklingų rimų, k. š: džiaug-

tis — keiktis, vargą — tarpą, pasaulė — meilė, galvą — kalbą ir t. p.

II. «Labai gražios dainos»—tai ne St. sueiliuotos, tik iš žmonių užrašytos Liepalotų kaime, Naumiesčio apkaimijoj. Tų dainų yra iš viso 32 —ir jos, kaipo tautiškos, be abejo, tur savo prigimtą gražumą. Be reikalo tik į tą rinkinėlį įbruko leidėjas ilgą, ilgą naujesnio darbo dainą (30) apie tai, kaip «kitąsyk ponai žmones kotavojo»; joje nėra jokio gražumo, yra tiktai vienpusiškas lietuvio kaimiečio protestas prieš ponus. Be to, šios knygutės tekste randas gana daug spaudos klaidų.

III. Šis dainų rinkinėlis mažutis, bet ir jame yra kelios dainelės neblogos, k. š.: «Galui 1906 metų», «Ženkim į naują gadynę». «Reikia darbuoties daug Lietuvoj». Štai kaip autorius aprašo pirmąją Lietuviu Dailės parodą Vilniuje:

Augštas baltas mūro namas, vežikas sustojo,
Ilgas vėlukas raudonas drykso plevėsuoja.
Durys plačios, kaip bažnyčios, trepai akmeniniai
«Lietuvių Dailos paroda» atdaryta miniai.
Prisirinko dikčiai ponų žibknypkių, barzdotų,
Kunigėlių, moterėlių, liesų ir pilvotų...
— — — — — — — — — —
Prasidėjo atvėrimas, publika nutilo,
Lietos vyras lietuviškai į svečius prabilo...
— — — — — — — — — —
Kambariai šeši ruimingi, šviesūs, išdabinti.
O paveikslai įvairiausi tankiai pakabinti.
Pristatyta stovylėlių drožtų ir lipintų,
Medžio, gipso ir molinių tvirtai sudžiovintų:
Juostų, šaukštų, dyvonėlių ir visokių smulkių
Mažmožėlių. Oi Lietuva, kelkis jau iš dulkių.

Tas parodos aprašymas parodo, kad St. moka veizėti į gyvenimo apsireiškimus ir juos saviškai su plunksna apipiešti. Gaila tik, kad eiles rašydamas nusideda neretai poetikos įstatymams, vartodamas nevienokiai skambančius rimus, k. š.: žvanga — skamba, išaušo — klauso, diplomatų — amàtų ir t. p. Tame rinkinėlyje taip pat gana daug

spaudos klaidų. Geistina, kad autorius rupintųs daugiau išdailinti savo eilių formą.

II.

IV. K. Stkls. GYVENIMO GABALĖLIAI. Chicago, 1908, psl. 50 in-8.

P. Stkls labai daug rašo eilėmis ir proza. Kasmet beveik išleidžia po keletą knygučiu. Matyt, tos knygutės randa pirkėjų ir skaitytojų. Ir tai pigu suprasti. Mūsų skaitytojai daugiausia kaimiečiai — na, o Stikls, kaipo pats iš kaimo išėjęs, rašo dažniausiai prastai, kaimietiškai. Jis supranta žmones, matyt, ir žmonės jį supranta.

Ar turi Stkls talentą — mūsų kritika nieko nepasakė. Del ko — nežinia. Matyt. — ji neišmoko dar kalbėti, ji moka tik tylėti. Bet kritikai taip betylint, Stkls netyli; jis nepaleidžia plunksnos iš rankos ir vis daugiau rašo ir rašo.

Štai ir šiemet pasirodė dvi nauji jo knyguti: viena Amerikoj, kita Vilniuj. Prisižiūrėkim pirmajai iš jų, amerikietiškajai.

„Gyvenimo gabalėliai“ susideda iš 13 nedidelių originališkų vaizdelių. Autorius, matyt, moka atjausti ir mūsų gamtos gražybes, ir žmonių vargus. Jis užstoja už skriaudžiamuosius „mažutėlius“ („Piemenėlis“, „Antanukas“) jam gaila ir vargšo elgetos („Senelis“) ir darbininko artojaus, kurio visas idealas tai „didelis duonos kepalas“ („Vasaros rytas“). Paliečia jis trumpai ir Lietuvos praeitį („Skaitymas“) ir mokina tėvus, kad neverstų savo sūnų stoti seminarijon be tam tikro pašaukimo („Vienturtis“).

Iš visų tų „gyvenimo gabalėlių“ kvepia sveika gaivinanti dvasia, vietomis pagilinta simbolizmu («Pavasario stebuklai»), kitur papuošta lengvučiu lirizmu («Vasaros rytas»). Todel, mūsų nuomone, «Gyvenimo gabalėliai» pridera prie geriausiai pavykusių Stkls veikalėlių. Jei Stkls sutiktų specializuotis vien toje dailės šakoje ir nepatingėtų plačiai apsišviesti ir geriau mūsų gyvenimą pažinti, esame tikri, su laiku tikrai pragarsėtų pas mus, kaipo trumpučių vaizdelių

rašytojas. Nes tiems rašiniams pa jį esama talento, nors dar ir neišlavinto, nedisciplinuoto ir savo silpnų pusių nepažįstančio, kurių, deja, tikrai jame esama.

Pirmoje vietoje tarp silpnų pusių reikia paminėti autoriaus palinkimas eiliuoti. Stkls netur poetiško talento — ir niekados poeta nebus: gali būti tik eiliadirbiu, kupletistu — o tuo būti neverta. O da labiau neverta vartoti eiliuotąją prozą, kaip tai padarė autorius vaizdelyje: «Saulutė teka». Išeina nei šis, nei tas.

Tą patį reikia pasakyti ir apie «Vasaros ryto» pabaigą, kuri taip skamba:

Vėl vasaros rytas, vėl ta pati muzika, tą pačią melodiją griežia...
Vėl vasaros rytas...
Vėl vasaros...
Vėl...

Matyt, autorius norėjo nustebinti skaitytoją nauja originališka pabaigos forma, bet iš tikrųjų parodė tiktai stilistiškąjį „Kunststück'ą" be jokios prasmės, iš kurio artistiškai išlavintas skaitytojas vien pasijuokti tegali.

Autoriaus „Skaitymas" yra nepasisekęs del kitos priežasties. Mat, Stkls sumanė 3-se pusl. sutalpinti visą Lietuvos istoriją. Tokiam plačiam dalykui — tokios siaurutės ribos, žinoma, yra neatatinkamos. Išėjo skysta deklamacija, daugiau nieko.

III.

V. GEGUTĖ. Eilėmis parašė K. Stiklelis. Plymouth Pa, 1909, psl. 16 in-14.

VI. PIRMASIS DEGTINDARIS. Pagal L. Tolstoi'jų parašė K. Stiklelis. Tilžėje, 1909, psl. 31 in-16.

Tarp mūsų „rašėjų" (nežinančių net, kad tas žodis tiek vertas, kiek „kiaulių ganėjas") pirmutinė vieta priguli Stikleliui. Jis jau išleido 26 knygeles, o 14 dar turi parašęs. Nepalyginamas kaipo „rašėjas", jis yra dar stebuklingesnis, kaipo redaktorius „Ežio", kurio vienas numeris yra lygus trims ir trys vienam. Be to, St. yra ir poeta, ir prozaikas, ir beletristas, ir ekonomistas, ir antiklerikalas, ir antialkoholistas, ir sa-

tirikas, ir pornografas, ir viskas, ko tik nori. Kad Amerikos „Saulė“ nepasikvietė St. redaktorium vietoj mirusio Bačkauskio — tai tiesiog nedovanotina klaida. Geresnį Bačkauskui įpėdinį vargiai kas besuras, ypač darbštumo žvilgsniu. Mat, St., jo paties žodžiais, „važinėdamas bei vaikštinėdamas po Lietuvą ir tyrinėdamas žmonių gyvenimą, ir toliau savo brolių naudai be pailsio rašo“. Pažiūrėkim tat, kaip gi tie jo „raštai“ atrodo.

V. Klystų, kas manytų, St. „Gegutę“ esant poemą. Nors St. rašo ir poemas (pad. „Arkliukas Kupriukas“), bet šį kartą davė mums savo „eilių“ rinkinį, kurį del jo nepaprasto mažumo (nes jame vos tik 6 trumputės tepatilpo dainelės) galima pavadinti „rinkinėliukėliu“. Del ko tas rinkinėliukėlis įvardintas „Gegutė“ — sunku pasakyti, nes jis lygiai gerai galima buvo pavadinti „Pavasarėliu“ arba „Duonos kąsniu“. Žinoma — už vardą daug svarbesnis eilių turinys. Deja, tas dalykas St. retai tepasiseka. Paprastai jo eilių turinys menkas, o jų forma — kaip Dievas davė, dažniausiai „kantičkinė“, su pritrauktais už ausų rimais. Šiame rinkinėliukėlyje geriausios eilės, mūsų nuomone, yra šios:

Kelk artojau, verski vagą,
Piemenukas, pūsk į ragą—
Gink į lauką karvutes
Kiaules, arklius, avutes. (3)

Gegutei poeta liepia kukuoti ir laimę lemti visiems:

Lemk seneliams pagyvent,
Lemk jauniesiems nepasent,
Lemk vaikinams apsivest,
O merginoms vyrus rast...

Na, ar ne poetiškai pasakyta?!..

Šalia „poezijos“ St. eilėse neapsieinama ir be politikos. Poeta liepia gegutei lemti Lietuvos veikėjams „tvirtą viltį (?) prie kovos“,

O žandarams, žemsargiams,
Paslaptingiesiems šnipams
Lai užtenka žmones vergt—
Laiks spaudėjus bausmėn smerkt.

Kokiu būdu ir kokiom „bausmėm“ smerkt, mūsų poeta nutyli.

Kur kas interesingesnės eilės „Duonos kąsnis“. Jei tikėti poeta, tai jam duonos kąsnis yra viskas: jis ir „maistas“, ir „vaistas“, ir „tulžis“, ir „žmogaus tikslas“, ir „saldybė“, ir „kartybė“, ir galop „Dievas“. Štai paties St. žodžiai:

Tu man Dievas, tu išganims (sic!)
Tu švenčiausias sakraments;
Tu išrodai lyg pramanyms
Augti medžiui ant akmens. (sic!)

Negana to — duonos kąsnis, anot St., yra ir universalis mokytojas:

Tu mokytojus gražiausiai
Išmokai žmonėms kalbėt,
O dainius dainuot, puikiausiai
Eilutes jausmų sudėt.

Jei „duonos kąsnis“ yra St. „mokytojas ir net „Dievas“, tai kritika tur teisės parūgot, kad tas „mokytojas“ neišmokė St. rašyt geras eiles, o tas naujas „Dievas“ neįkvėpė mūsų poetai augštesnių minčių.

Paskutiniame „Gegutės“ psl. randame tikrai gražias eiles: „Birželio rytas kaime“. Gaila tiktai, kad jos ne Stiklelio, bet mūsų žinomojo dainiaus Margalio, (Žiūr. «Volungė ir Vieversėlis» psl. 13—14). St. laikosi tokios pat literatiškos etikos, kaip ir Gogolio Chlestakovas. Pastarasis „parašė“ „ Jurgį Miloslavskį“, St. visai tokiu pat būdu „parašė“ „Birželio rytą kaime“.

„Gegutės“ turiniui pilnai atatinka ir rašyba: St. rašo blogin, didin (p. 6), išganims, skurzdins, ekmens (10). Todel tam St. rinkinėliukėliui kur kas geriau pritiktų vardas, paimtas iš lietuvių patarlės: „nei driežas, nei gegutė“.

VI. Tolstojaus veikalas, be abejo, kiekvienam mūsų skaitytojui gerai žinomas, todel apie jį nėr kas bekalbėti. Už jo išvertimą galima būtų St. pasakyti net ačiū, jei jis nebūtų prie jo pridėjęs savo trijų skatikų „prasitarime“. Ko vertas tas „prasitarimas“,

skaitytojas pats tesprendžia iš pačių St. žodžių. Štai kaip mūsų garsusis „rašėjas“ filosofuoja:

Jau iš senovės yra žmonių tikiama (sic!), kad visa, kas gera — Dievo duota, o visa, kas bloga — velnio... Ar tie žmonės gerai tiki, ar klysta taip manydami; ar gal ką velnias duoti, ar Dievui (sic!) pamėgždžiodamas nulipinti? — čia netyrinėsiu. O kad mūsų žmonės be velnių ir be visokių niektikėjimų negali apsieiti, tai tas visiems aišku...

St. kaipo gilus „filosofas“, žinoma, nei į „velnius“, nei į kitokius „niektikėjimus“ netiki. Jis išsprendžia visus gyvenimo klausimus „duonos kąsniu“, kuriame, kaip augščiau matėm, rado sau ir „Dievą“, ir „švenčiausį sakramentą“, ir viską. Na ir tesimeldžia tam vienatiniam Dievui; bet jei nori da būti ir „rašėju“, tai tegu pasirūpina pats šiek tiek apsišviesti ir rašybos bei eiliavimo išmokti. St. turi tiek talento, kiek ir kitas iš kaimiečių išėjęs mūsų poeta Jovaras. Skirtumas tik tas, kad Jovaras, matyt, lavinasi, mokosi, o St. vien „be pailsio“ rašo ir rašo, visai nesuprasdamas, kad bemokslio rašymas tai vis tiek, ką iš tuščio aruodo sėmimas.

Jovaras.

I.

Jovaras. ŽIBUTĖ, arba pirmieji pavasario žiedai. Eilės. Vilniuj, 1907, 16 psl. in-16.

Mažutė, bet švariai išleista knygutė. Įdėta jon 17 taisyklingai sueiliuotų dalykėlių. Jovaras, matyt, gerai žino, kas tai yra ritmas ir rimas, gaila tik, kad vietomis užmiršta vieną iš svarbių eiliavimo taisyklių—rimų įvairumą. Taip autorius perdaug mėgsta rimus su galūne - ai: «Pavasario ryte» (2) 5-se keturеilėse strofose tas rimas randas 3 kartus, o sekančioje dainelėje «Auštant» (3) net 5 kartus. Toksai dažnas rimų su galūnėmis - a i, - i a i kartojimas, sakyčiau, «aijavimas», silpnina estetišką pasigėrėjimą eilėmis, kitais žvilgsniais taisyklingai parašytomis. Be to, peraiškus Maironies daugelyje vietų sekimas nustelbia autoriaus originalumą.

Kai del «Žibutės» turinio, jis yra gan įvairus. Autorius tur gan jautrią širdį. Jis atjaučia ir gamtos grožius («Žibutei», «Auštant» ir k.), ir motynišką meilę («Motyna»), ir mokslo reikalingumą mūsų jaunuomenei («Ieškančiai mokslo»), ir savo asmeniškus vargus («Temstant», «Noriu rašyti», «Mano jaunystė»), ir dega neapykanta prieš «juoduosius svečius» ir «pelėdas» su «apuokais» («Jau aušta raudona aušra»). Kaipo lirikui, Jovarui negalima čia nieko prikišti: jis tur teisę išreikšti savo subjektyvius jausmus, kurie jį karščiau buvo užgavę. Bet kai kur tas liriškas Jovaro subjektivizmas virsta nuobodžia ir skaitytojams visai neinteresinga autobijografija, k. š. eilėse «Mano jaunystė». Kad autorius mažas būdamas «lauke bėginėjo» ir «su kaimo vaikiukais smiltis kasinėjo», kad paskui turėjo «piemeniu būti» ir «algą tėvams atiduoti», kad toliau

jam «prisėjo prie žagrės pristoti» «ir naktyje arklius į lauką išjoti», arba kad «mama ir tėtė jį barę ir prie darbo vis varę». Visi tie ir panašūs atsitikimai gali turėti autoriui nemaža svarbos, bet šiaipjau skaitytojui jie parodo vien tik autoriaus nereikalingą atvirumą arba, tikriau sakant, jo naivumą. Naiviai taipogi ir net juokingai skamba klausimai, kuriuos autorius užduoda savo «meiliajai panelei» apie tai: «Kur tos žvaigždės keliauja?», «Kam jų mirga šviesa taip augštai?», «Kam tas mėnulis nuliūdęs išbalęs?», «Kam tos audros sukįla?», «Kam tos upės taip teka?», ‚«Kam auga tie žolynai?»... Ne vienas perskaitęs tas eiles («Pasakyk man»), be abejo, nusišypsos ir tars: «Koks gi nepraktiškas tas Jovaras! Susiėjęs su savo meiliąja panele», užuot pasiklausęs jos: ar ji jį myli, jis duoda jai ilgą klausimų eilę iš astronomijos, meteorologijos, botanikos ir kitų mokslų, tarsi koks profesorius egzaminatorius mergaičių gimnazijoje..." Be to, apskritai sakant, persunkią Jovaras uždeda mūsų mergaitėms lietuvaitėms naštą:

Įkvėpkite liuosas mintis!...
Įkvėpkite meilę poetišką, dorą,
Ir liepkite dvasiai pakilti į orą,
Prašalinkit proto naktis!...

Dar su «liuosų minčių» įkvėpimu — gali būti ir šiaip taip. Bet «proto nakties» prašalinimas — tai jau visai ne mergaičių darbas, Čia reikia mokslo, kurio ir patariame Jovarui energiškai ieškoti, tik ne pas mergaites, bet tam tikrose mokslo knygose, nes nuo to pareis Jovaro ateitis kaipo poeto. Jei autorius įgys platesnį mokslą, jei lavins savo talentą,—galės tapti tikru mūsų dainiu; o jei pasitenkins vien «Žarijos» šviesa, jei paniekins savo «mamytės» nužemintą šauksmą į «Dievą ir į Šventą Paną», tai virs paprastu kaliku agitatoriškų eilių, su tikra poezija nieko bendra neturinčių. Kokį kelią Jovaras pasirinks, įspėti negalime, tai pareis nuo jo laisvos valios ir noro.

II.

Jovaras. SIELOS AIDAS. Vilnius. 1913, 30 psl. in-16.

«Lietuvos Ūkininko» šulai norėjo padaryti iš Jovaro pirmeivį poetą. Pirmeiviu del padarymo padarė, atimdami iš jo tikėjimą, bet poeta paversti — neįstengė. Mat, pirmeiviu tapti nesunku, o poeta reikia užgimti. Bet ir gimti poeta negana; reikia dar savo poetiškas talentas tinkamai lavínti. Tai yra dvi būtini tikro poetiško darbavimos sąlygi, be kurių nieko gera negalima poezijoj nuveikti.

Deja, Jovare nė vienos iš tų sąlygų nerandam. Nei jis dainium negimė, nei reikalingo poetai išsilavinimo įgyti nepasirūpino. Jame yra tik tuščio noro dainium būti. Tas noras verčia jį eiles lipyti, kurios, kaipo jokios vertės neturinčios, yra niekam nereikalingos. Visi šiek tiek nusimaną poezijoj šiandieną tai supranta, nesupranta to tik pats Jovaras, kurs, lyg sykį užsuktas gramafonas, po šimtą kartų tuos pat motyvus savo eilėse tebekartoja. Vargšas nebenuvokia, kad jis savo dainomis, ant vieno ir to pat pirmeiviško kurpalio nukaltomis, yra senai jau tikriems poezijos mylėtojams iki gyvo kaulo įgrisęs.

Kad šitie mano aplami pasakymai nepasirodytų kam partyvūs, perdėti ir be pamato, štai keletas konkrečių pavyzdžių iš pastarojo Jovaro «Sielos aido».

Jin įdėta viso labo 26 eilėmis parašytieji dalykėliai ir vienas proza.

Iš tų eilių 10 susideda iš vienų «imperatyvų». Mat, Jovarui, kaipo pirmeiviui, iš viso pirmeivystės katekizmo labiausiai yr patikus prievartos dogma. Jis tat kitaip ir nemoka išreikšti savo pirmeiviškų geismų, kaip vien kategorišku paliepimu. Kaip koks feldfėbelis, bemuštruodamas naujokus kareivius, nuolat tik bekartoja «kamandą»: Eik! stok! Dešinėn! Kairėn! Pirmyn! Atgal!... taip lygiai ir Jovaras nieko kita savo eilėse taip nemėgsta, kaip «muštruoti» paukščius, gėles, vėjus, žmones ir visą sutvėrimą. Mat, visa gamta privalanti tarnauti dainiui pirmeiviui ir jo «meilutei». Margajam paukšteliui įsakoma skri-

sti ir nunešti jai «gėlių pluokštelį» ir dainiaus «raštelį» (tarsi Lietuvoj pašto nebūtų). Nesitenkindamas ar nepasitikėdamas vienu «marguoju paukšteliu», Jovaras, lyg koks «paukščių karalius», įsako toliau visai paukštijai, kad tarnautų jojo «meilutei»:

Jūs, gervės ir žąsys, pas ją nuplasnokit,
Jos dvasią pakelkit ir meilę giedokit.
Gužučiai ir gulbės, tą žydintį jausmą
Nuneškite savo baltaisiais sparnais,
Išgydykit sielos kankinantį skausmą
Ir glostykit širdį svajonių sparnais.

Prozaiškas klausimas, kaip gali gervės ir žąsys «meilę giedoti», būdamos iš prigimimo nekokios giedotojos, ir dargi meilutės «dvasią pakelti», Jovarui neateina galvon. Jis liepia «giedokit», ir tiek. Dar sunkesnes pareigas krauna mūsų dainius gužučiams ir gulbėms, vieniems įsakydamas tapti gydytojais («išgydykit») ir dargi «sielos», o antroms virsti masažistėmis ir «glostyti širdį» meilutės...

Bet ir čia tų jovariškų nesąmonių dar ne galas. Įsikarščiavęs dainius ne vien gervėms, žąsims, gužučiams ir gulbėms duoda darbo, jis liepia dar, kad jo meilutei tarnautų taipgi ir kregždės, varnėnai, strazdai, vieverséliai, lakštutės, startos ir, aplamai, visi paukšteliai, nes visi jie gauna iš dainiaus įsakymų nešti jo meilužei «žodžius jausmingus», giedot «jausmus ypatingus», nešti aukas iš poetos minties.

Matyt, Jovaro norėta labai išpoetizuoti savoji meilė. Bet išėjo tik juokinga parodija, vien «Garniui» tetinkanti.

Ir kad jau ji tuo ir pasibaigtų. Bet ne. Jovaras ją pakartoja ir 8-me pusl., ir 9-me, ir 10-me, ir toliau.

11-me pusl. dainius ima «kamandieruoti» jau nebe paukščiais, bet vėjais, miškais, gėlėmis ir visa gamta: vėjams liepiama pūsti («Papūskit»), miškams — žaliuoti («Žaliuokit»), gėlėms — žydėti («Žydėkit»), pasaulio dukterims — «turtingus mylėti», o ir visai gamtai jiems tarnauti:

Gamta! Turtingiems duok didžią linksmybę!..

Vadinas, išreikšta ironija, kurios objektas — nelygus likimas turtuolių ir beturčių.

Tai teisingai minčiai išdėti Jovaras nerado kitokios, tinkamesnės poetiškos formos, kaip vėl tą pačią nuvalkiotą kategoriškų imperatyvų virtinę: «papūskit», «papuoškit», «gaivinkit», «sužaliuokit», «padėkit», «giedokit», «paguoskit», «užjauskit», «priglauskit» ir t. t.

12-me pusl. vėl nauja «kamanda»: vėjams įsakoma «sukaukti» del to, kad dainius yr įsitikrinęs:

Nebus laimingas,
Nes laikas verksmingas.

Gamtai ir žmonijai liepiama pasakyti:

Ar verta gyventi, kad vargas gyvenimą kerta?

O kadangi dainius laiko save «nelaimingu» ir net «žūstančiu», tatai duoda šį paskutinį savo įsakymą:

Dangus tesiniaukia, nešvieski saulute,
Užgesk paskutinė šviesioji žvaigždute...
— — — — — — — — —
Jūs, gražios meilytės, manęs nemylėkit,
Kad dvasiškai vargstu, to nesigailėkit...
Tebus nelaimingi,
Kurie neturtingi...

Vadinas, protestas prieš likimą, nedavusį dainiui turtų...

13-me pusl. naujas paliepimas—šį kartą žmonėms:

Viens kitam mes rankas pasiduokim
Ir reikale brolį iš vargo vaduokim.
Padėkim išnaikinti dvasišką miegą,
Tarp pikto likimo atraskime jėgą...

20-me pusl. kažkokiam «draugeliui» įsakoma:

Lakiok, kaip drugelis...
— — — — — —
Pažink malonumą...
— — — — — —
Į meilę tikėk,
Ramybę mylėk,
Ir viltį turėk!..

Tikrai buržujiškas idealas.

22-me pusl. poetiškas paliepimas kanklėms:

Paleiskit akordus galingus,
Paberkit žodžius išmintingus!..

Bet kanklės, matyt, nepaklausė, nes visame šiame rinkinėly jokių «išmintingų žodžių» beveik nerandama.

Toliau toms pačioms kanklėms įsakoma:

Iš meilės šviesią laimę pinkit,
Piktuosius norus sutirpinkit!...

Ir čia kanklės pasirodė neklusnios, nes dainiaus «pikti norai» kyšo ne vienose augščiau cituotose eilėse; bet ypatingai jie žymūs 5-me pusl., kur autorius su piktumu šaukia:

Kad aš turėčiau audrų galybes,
Kilčiau su griausmu ten į augštybes,
Žaibu perkūno žemę trankyčiau,
Tiesą daryčiau, melą žudyčiau...
Deginčiau, griaučiau, kaip senas tvoras —
Tuos, kuriuos turtai riša į poras...

o taipgi ir 16-me pusl., kur jis donkichotiškai girias:

Nebijau kunigų, nei carų, nei karalių,
Nebijau ištrėmimo, nei bado, nei karės,
Nebijau išnaudojimo ponų dauggalių
Nei gilių ežerų, nei sujudintos marės...
Nebijau n e i v e l n i o, n e i L i u c i p e r i o pono,
Nebijau nei d i e v ų, nei žilųjų (?) rūstybių,
Nei bažnyčios šventos, nei barimo klebono;
Nei įkaitusio pragaro dervos karštybių,
Nei stebuklų garsiųjų švenčiausių panelių...

Rodos, ko daugiau bereikia? tikras didvyris ir gana! Bet pasirodo, tas nei Dievo, nei velnio nebijąs drąsuolis yra visgi labai baikštus: jis bijo «rudens nugeltusių lapų», «rugienų nubalusių šapų», «brolių—draugų rengiamųjų šunybių», «namiškiu mažučio piktumo», «tuščių plepalų senųjų bobelių» ir galop «būvio pilkumo».

Visa ta litanija, ko dainius bijo ir ko nebijo, surašyta su didelėmis pretensijomis į «viršžmogystę», bet taip nevykusiai, kad skaitant tik daros gaila to seniau gal ir doro žmogelio, bet dabar virtusio neišgydomu maniaku, tikru pirmeivystės donkichotu. Ta naujos rūšies manija verčia jį imtis pranašo rolės ir skelbti pranašystes:

Mes liaudį uždegsim, audrą sukelsim,
Tėvynę su garbe iš miego prikelsim,
Su mokslo galybe priešus pergalėsim,
Gyvenimui pamatus storus (?) padėsim ir t. t.

Vadinas, savo eilėms bei partijos idėjoms pripažįstama kažkokia stebuklinga galia, tarsi kokio pasakų Orfėjo lirai. Tikra mania grandiosa. Nes jei del malonių Jovarui «idėjų» dar galima ginčytis, tai apie jo eiles negali būti dvejopos nuomonės: jos tiesiog niekam nevertos. Yra tai ne poezija, bet paprasčiausia eiliadirbystė, sui generis «kustarnyj promysel». Jokios fantazijos, jokios poetiškos invencijos. Visos Jovaro mintys išsilieja visada vienoje asmenavimo formoj: dažniausiai tat esti liepiamasis sakymo būdas: skrisk, čiulbėk ir t. t., rečiau vartojama būsimasis laikas: pergalėsim, pasėsim, pjausim, užkariausim ir t. t., arba dabartinis: nebijau, brendu, neatrandu ir t. t.

Vienoj vietoj Jovaras daro šitokį prisipažinimą:

Pelkėmis, purvais klampoju prie laimės...

Čia tai iš tikrųjų puikiausia viso Jovaro charakteristika. Trokšta jis laimės, bet krikščionišką į ją kelią pametė, patikėjęs savo vadovams pirmeiviams. Dėliai to ir įbrido į visokias pasaulio «pelkes» ir yra priverstas «klampoti purvais». Gaila ir liūdna, o juo liūdniau, kad brisdamas «pelkėmis ir purvais» nelaimingas raudonų eilių kalikas mano beeinąs tiesiuoju vieškeliu ir dargi tuo didžiuojas...

A. Lasdonas.

A. Lasdonas. PIRMIEJI ŽIEDAI. Eilės. Biržai, 1913, 21 psl. in-16.

Štai naujas eilių rinkinėlis. Jų autorius yra A. Lasdonas. Jei neklystam, vienos kitos jo dainos buvo spausdintos «Ateity» ir «Aušrinėj». Iš atskirų dalykėlių, kartais dar redakcijos ištaisytų, sunku buvo spręsti, kas yra A. Lasdonas: poeta, ar eiliadirbis. Šie jo pirmieji žiedai (jų tėra vos 19) nebeleidžia toliau abejoti: Lasdonas yra nelaimingas eilių kalikas, neturįs jokio poetiško talanto. Tuo pasakymų, be abejo, mes skaudžiai užgausime jauną «autorių», bet, deja, kitaip pasakius būtų netiesa. Visos jo eilės sunkios, neapdirbtos, pašiurpusios. Jei kas netiki, tepaskaito pats. Mums užteks čia davus vieną kitą ištrauką. Štai, pav., kaip Lasdonas charakterizuoja mūsų dainas:

Kas per dainos, kas per dainos,
Skamba mūsų Lietuvoj?
Tautos, amžiai, viskas mainos,
O jos vis žalioj spalvoj.
Žmonės šaukia: «Bus toks laikas,
Kad mūs krašto dainos nyks?"
Bet dainavo vis jų vaikas,
Ar tai Nemuno žuviks.

Net ir apdainuodamas «pabučiavimą», nieko geresnio nemoka autorius pasakyti, kaip tik klausti meilužės: «Atmeni širdžių liepsnavimą» (žmonių sakoma liepsnojimas) ir referuoti:

Aš skiečiaus (?) prie tavęs artyn...
Tu šilko kasužes paleidai...
Širdelė tik plakė greityn...

Taip tai Lasdonas supranta meilę. Mūsų išmanymu, čia ne meilės poezija, bet tikra meilės paro-

dija. Už netikusį savo meilės išreiškimą turėtų Lasdoną jo «panelė» aštriai nubausti, ar net ir visai paliauti mylėjus.

Su «panelėmis» tiek to: jos gali atsileisti ir jaunam eilininkui jo poetiškas kaltes dovanoti. Bet kad poezijos mūzos jam niekaip nedovanos jo lindimo Parnasan ir niekad poetų vainiku nesutiks jo vainikuoti, tai čia negal būt jokio abejojimo. Patartumėm tat Lasdonui paliauti apie poeziją besvajojus ir eiles belipinus. Niekam jos nereikalingos ir neįdomios. Poetiško talento Lasdonas, kaip jau esam pasakę, visai neturi. Tuo žvilgsniu jis stovi net daug žemiau už Jovarą, Liepuką ir kitus mūsų nepripažintuosius «genijus».

Kazys Ivaška.

Kazys Ivaška. SIELOS SKUNDAI. Tilžėje, 1920 m. 24 ɪn-16.

Su viršeliu šioj knygutėj viso labo 28 psl., iš jų tuščių yra 12, taigi tekstui belieka vos 16 psl. Gale surinkta Ivaškos originalės dainos ir vertimai iš rusų poetų (Puškino, Rozenheimo, Tiutčevo, Bunino, Maikovo, Nekrasovo). Iš jų matyt, jauną autorių turint eilių rimo ir ritmo supratimą, bet poetišką jo talentą esant labai abejotiną. Tiesa, paties autoriaus pasakymu, tai jo «pirmieji eilıavimo bandymų vaisiai», bet teisybė verčia mus pareikšti, kad tie jo «pirmieji bandymai» neleidžia ko geresnio tikėtis iš tolesnių Ivaškos «žingsnių poezijos srity». Tam sprendimui pateisinti štai vienas kitas Ivaškos «Sielos skundų» žiedelis. Puškino «Poeto» vertimą autoriaus šitaip baigia:

Visur jam ilgu. Jis nerimsta,
Neapkenčia žmonių kalbos
Ir jų dievaičio nepažįsta,
Ir nelenkia prieš jį galvos.
Jis bėga rūstus ir pamišęs,
Pripildytas šventų garsų,
Viską pasaulyje pamiršęs
Į slaptąsias tankmes miškų.

Trumpos gi odos į miegą pradžia dar gražesnė:

Myliu tave, miege galingas,
Užuomaršą randu tavyje,
Nes tąsyk aš visas laimingas,
Kada laikai mane glėbyje.

Jei dainiaus laimė miege, tai kam dar jis tą laimę trumpina, eiles berašydamas. Miegotų velyk.

J. Šmalvaras.

Jurgis Šmalvaras. MANO RAŠTAI. I tomas. Mariampolė, 1922, 40 psl. in-24.

Leidėjai sakosi, pasiryžę leisti šiuos mažai dar žinomo jauno poetos raštus «vien del to, kad padauginus mūsų leidinių skaičių». Padauginti — jie padaugino, bet mūsų literatūros nepraturtino. Nes visą Šmalvaro raštų I tomą tesudaro vos 18 smulkučių eiliuotų dalykėlių. Savo turiniu jie pridera šaržo bei parodijų rūšiai. Parodijuoti Šmalvarui gan sekas. Štai, pav., kaip atrodo pas jį P. Vaičiūno «Mano kelias»,

Pasiraitęs iki kelių
Vėl imuosi saulę šveisti,
Vėl brendu Parnaso kelią,
Vėl man ausys ima kaisti,
  Vėl aš dainius su šluotele.
Dumblo šiurpo paragavęs,
Grožio slogą aš prakeikiau
Ir eiliuodams gumbą gavęs,
Aš, saulėtas, apsiniaukiau.
  Niurna siela, kaip katelė.

Nebloga ir modernių poetų charakteristika:

Rimai bėga pirmyn,
Aš su jais vis lenktyn,
O minties vis nesugriebiu galo.

Be šių galima da rasti šiam rinkinėly vieną kitą Kiršos, Paparonies, Lasto, Lermontovo parodiją. Ši pastaroji baigiasi gan vykusiu ketureiliu:

Kai skaitysit šį vertimą,
Tai mokėkit jį suprast:
Kupstas išvertė vežimą,
O aš išverčiau eiles.

Tai parodo, autorių turint linksmą būdą ir tūlą sąmojingumą. Bet iš kitų jo šaržų, k. š. «Mėnesiena», «Realybė», matyt, kad jis nemoka suvaldyt savo liežuvio, nes taip krečiamieji «juokai» tegali patenkint nebent kokį nepraustburnį dvaro berną ar girtą špitolninką. Taip pasielgdamas Šmalvaras pats padarė savo «raštus» doram skaitytojui neimtinus į rankas.

Dainiai rašiusieji nelietuviškai.

Ю. Балтрушайтисъ: ЗЕМНЫЯ СТУПЕНИ. Элегiи, пѣсни, поэмы. [1]) Москва, К-во „Скорпiонъ". MDCCCXI. стр. 112 in 8.

Ant turtingo rusų poezijos aukuro nemenką atnašą sudėjo ir Jurgis Baltrušaitis, tikras lietuvis, bet senai jau vien tik rusiškai berašąs. Jo raštai, ypač eilės, pagamino jam pas rusus jau ne nuo šiandien tikro poetos garbę ir atidarė jo mūzos kūriniams rimtų rusiškų laikraščių skiltis. Tos gi mūsų garbaus tautiečio mūzos, matyt, esama gana vaisingos. Nes be augščiau nurodyto leidinio, rengiami nūn Maskvoje dar trys kiti jo eilių rinkiniai. Jei visi jie tarp rusų randa leidėjų ir skaitytojų, manau būsiant ne pro šali ir mums su poetiškąja J. Baltrušaičio kūryba bent kiek arčiau susipažinti. Tam tikslui patarnaus mums čia jo «Zemnyja stupeni» —«Žemės laipsniai», tik ką iš spaudos išėjusieji.

Del ko rinkinys pramintas «Žemės laipsniai»? Ką reiškia tas keistas vardas?

Autorius, matyt, pramatė tą klausimą, nes, lyg jin atsakydamas, pačioje savo rinkinio pradžioje deda šias charakteristiškas eiles:

Вся мысль моя — тоска по тайнѣ звѣздной,
Вся жизнь моя — стоянiе надъ бездной..

Ilgėdamos tos «užžvaigždinės paslapties», poeta jaučiasi bestovįs nuolat pats vienas ant žemės, lyg ant bedugnės kranto. Jo siela, remdamos sutvėrimais, lyg laipsniais, trokšta nuolat pakilti augštyn prie nepasiekiamųjų žvaigždžių ir iš ten, susilie-

[1]) Delko autorius mini poemas, sunku suprasti. Jų šiame rinkinyje visai nėra.

jus su gamta, vienu žvilgsniu «visą pasaulio apimti vainiką»... Bet, deja, tai negalima. Poeta tai supranta, todel ir gailestauja:

Подходитъ сумракъ, въ мірѣ все сливая,
Великое и малое въ одно...
И лишь тебѣ, моя душа родная,
Съ безмѣрнымъ міромъ слиться не дано...

Единая въ проклятіи дробленья,
Ты въ полдень—тѣнь, а въ полночь—какъ звѣзда,
И вся въ огнѣ отдѣльнаго томленья,
Не вѣдаешь покоя никогда.

Намъ Божій міръ — какъ чуждая обитель,
Угрюмый храмъ изъ древнихъ мшистыхъ плитъ,
Гдѣ человѣкъ, какъ нѣкій праздный зритель,
На токъ вещей тоскующе глядитъ... (Вечеръ, 144)

Priešais tą idealę visatos vienybę, kurion dainiaus siela veržte veržias, gyvenimas stato nuolat «prakeiktąjį» suskeldėjimo dėsnį, verčiantį kiekvieną žmogų virsti atskiru «nenuilstančiu audėju», užimtu nuobodžiu darbu — audimu sau «mirties rūbo»:

Надъ докучной сѣрой тканью,
Ткачъ упорный, я померкъ...
Вѣрный темному алканью
Тку — сплетаю съ мигомъ мигъ...

— — — — — — — — — — — —

Вечерѣетъ и невольно
Тѣнь сдвигается къ станку...
Что-то грустно, что-то больно...
Ужъ не саванъ ли я тку? (Ткачъ, 168-169)

Ir kas liūdniausia dainiui — tai vienumos jausmas. Nors gyvenimas ir duoda kiekvienam iš mūsų tas pačias stakles gyvenimo audeklui austi, tačiau kiekvienas audėjas visada pasilieka našlaičiu, vienišu. Taip bent mūsų dainiui atrodo.

Звучитъ по разному у всѣхъ
Одинъ и тотъ-же стонъ и смѣхъ
На всѣхъ ткачей — одинъ станокъ,
Но каждый сырь и одинокъ... (Одиночество, 175)

Tą pačią mintį atkartoja dainius ir be alegorijos:

Среди людей, я средь — чужихъ...
Мнѣ въ этомъ мірѣ не до нихъ,
Какъ имъ, въ борьбѣ и шумѣ дня,
Нѣтъ въ жизни дѣла до меня...
Въ дорогѣ дальней имъ, какъ мнѣ,
Тужить, блуждать наединѣ...
Мнѣ въ мой просторъ, въ мою тюрьму
Входить на свѣтѣ одному... (16)

Todel gyvenime dainius nemato nieko dvasią keliančio. Nors pradžioje ir yra išreiškęs geismą kilti vis augštyn, prie žvaigždžių, bet tos žvaigždės, matyt, nė kiek jo sielos nešildo, negaivina, nes jis gailiai skundžias:

Проходитъ жизнь въ томленіи и страхѣ,
Безмѣренъ путь...
И каждый мигъ, какъ шагъ въ угрюмой плахѣ,
Сжимаетъ грудь. (Черное Солнце, 183)

O baigiasi tos eilės dar kartesniu skundu:

. . . въ лунный часъ, какъ воронъ на курганѣ,
Чернѣю я,
И жду, прозрѣвшій въ жизненномъ обманѣ,
Небытія.

Žinoma — dainius klysta, jei nebuvime mato gyvenimo tiesą ir tikslą. Juo labiau, kad kitoje vietoje pats prisipažįsta nežinąs visų gyvenimo «labirinto lindynių»:

Весь свой вѣкъ, какъ рабъ угрюмый,
Въ опустѣломъ рудникѣ,
Пролагаю ходы, трюмы,
Съ тяжкимъ молотомъ въ рукѣ...
Много въ мірѣ насъ стучало,
Вскинувъ горестный топоръ,
Мы не знаемъ, гдѣ начало
Въ лабиринтѣ нашихъ норъ..

Iš to gyvenimo labirinto dainius mato tik vieną išėjimą—m i r t į. Jis ją, matyt, tikrai atjaučia ir todel jos artinimąsi labai gyvai moka nupiešti:

Будто съ тоской по утраченнымъ днямъ
Кто-то по древнимъ глухимъ ступенямъ
Поступью крутой идетъ въ глубину,

Ниже, все ниже, во тьму, въ тишину...
Будто съ угрюмой мольбой о быломъ
Сумрачный Кормчій упорнымъ весломъ
Глухо, размѣренно гонитъ ладью
Въ даль, въ неизвѣстную пристань мою. (Маятникъ,
[205)

O kitoj vietoj tą pačią mirtį poeta šitaip aptaria:

Еще недолгій взглядъ въ безмѣрность бытія,
А тамъ на дно временъ, къ пучинѣ первородной,
Ея поверхности случайная струя,
Къ недвижности конечной и исходной
Вернусь и я! (Древняя молва, 160)

Mirties klausimas — mūsų dainiui, matyt, spirginanti problema. Jis nuolat prie jos grįžta, bet visos jo pastangos tame dalyke nesiekia toliau šaltos retorikos ar net ir aiškiausios klaidos, kaip jau augščiau minėjau. Dainiui mirtis atrodo n e p e r g a l i m a s f a k t a s. Klausimas apie tai, argi n i e k s i š ž m o n i ų m i r t i e s n ė r n u v e i k ę s ir nenuveiks — poetai, matyt, neateina galvon. Didžiausias Kristaus triumfas — atsikėlimas iš numirusių — jo širdies nė kiek nejudina. Užuot tikėjęs visuotino žmonijos iš numirusių atsikėlimo dogmatą, dainius nieko geresnio neranda, kaip i d e n t i f i k u o t i m i r t į s u g y v e n i m u:

За мигомъ мигъ въ таинственную нить
Власть Вѣчности, безстрастная, свиваетъ
И горько слѣпъ, кто сумрачно дерзаетъ,
Кто хочетъ смерть отъ жизни отличить...

Menkas tai nusiraminimas, apgaulinga viltis. Gyvenimas nėra mirtis, ir mirtis — nėra gyvenimas. Identifikuoti juodu — tai žaisti sofizmais. Panašiais sofizmais yra ir šios dainiaus pažiūros į gyvenimą:

Надъ глубью лазурной, не знающей дня,
Я самъ — кочевая волна...
Пирую, кружусь на пиру свѣтовомъ,
Какъ искра въ пожарѣ живомъ .. (15)

Prilyginimai gražūs, bet neteisingi. Daug teisingiau yra išsitaręs dainius kitoj vietoj:

Мы — туманныя ступени
Къ свѣтлымъ высямъ Божьихъ горъ,
Восходящія изъ тѣни
На ликующій просторъ. (Ступени, 75)

O dar puikiau ta pati mintis paaiškinta eilėse «Ave, Crux». Štai jos:

Брось свой кровъ, очагъ свой малый,
Сонъ въ тоскующей груди,
И громады скалъ на скалы
Въ высь нѣмую громозди...

Божій міръ еще не созданъ,
Недостроенъ Божій храмъ,
Только сѣрый камень розданъ,
Только мощь дана рукамъ...

Žmogus tatai ne niekis, ne burbulas, iššokęs vandens paviršiuje, ne kažkokia «likimo nukalta grandis», bet gyvas Dievo Kūrėjo paveikslas, turįs pašaukimą dapildyti Dievo kūrimo darbą žemėj, pasinaudodamas sau Dievo duotąja kūrimo jėga. Tą gilią filosofiškąją mintį poeta išreiškia mums toliau šiomis tikrai dailiomis eilėmis:

Роя путь въ твердынѣ горной,
Рви гранитъ, равняй холмы,
Озари свой мракъ упорный
Искрой, вырванной изъ тьмы...

Пусть взлелѣетъ сны живые
Отблескъ творческой мечты,
И чрезъ бездны роковыя
Перекинутся мосты...

Лишь свершая долгъ суровый,
Въ мірѣ лени, праздной лжи,
Ты разсиришь гранью новой
Вѣковые рубежи...

Лишь предавъ свой духъ терпѣнью,
Имъ оправданъ и спасенъ,
Будешь малою ступенью
Въ темной лѣстницѣ временъ. (85—86)

Taigi pirmiausia žmogaus priedermė — tai pasinaudoti tąja «kūriančia svajone», nepraleisti veltui nei vienos progos, nei vienos valandėlės. Poeta teisingai sako:

Есть искра свѣта въ каждой тьмѣ,
Есть мигъ свободы и въ тюрьмѣ,
Есть кладь и въ нищенской сумѣ. (31).

Mūsų dalykas—pasilikti visur «sau žmogum», niekad nenusiminti, bet visad ir visur ieškoti tų trijų brangenybių: šviesos, laisvės ir laimės.,. Nes tik ieškotojams ir pergalėtojams telaimina Dievas, kurį dainius teisingai charakterizuoja šiais žodžiais:

Нашъ свѣтлый Богъ — великій Богъ алканья
Нашъ грозный Богъ — суровый Богъ борьбы. (50)

Yra tai poetiška parafrazis šv. Rašto žodžių: «ieškokite, o rasite», ir «pergalėtojui duosiu paslaptingos mannos».

* * *

Iš augščiau paduotųjų ištraukų matome, jog p. Baltrušaičio poezijoje yra daug refleksijos, daug filosofiškojo elemento. Kaipo poeta, jis yra parnasistas. Gyvenime jis visada vienas, toli nuo minios ir jos bėgančių reikalų. Nerası tat pas mūsų poetą — tikro, kunkuliuojančio žemės gyvenimo, bet vien kurčius jo atbalsius ir vos besugaunamus atspindžius dainiaus sieloje. Ir tie atspindžiai dažniausiai priima simbolų formą. Tasai simbolizmas pas Baltrušaitį tęsias per visą jo knygą. Iš to atžvilgio J. Baltrušaitis labai primena mūsų. Čiurlionį. Jei kas norėtų išleisti Čiurlionies paveikslų albumą su paaiškinančiais parašais po jų, tai teksto tiems parašams turėtų ieškoti pirmučiausiai pas J. Baltrušaitį. Šiems mūsų žodžiams patvirtinti štai keletas pavyzdžių:

Запылала заря передъ шествіемъ дня,
Ночь скликаетъ къ ущельямъ туманы;
И жемчужной толпой, въ поясахъ изъ огня,
Разступаются тучъ караваны...

Великій часъ! Лучистая заря
Стоцвѣтный вѣеръ свой раскрыла на востокѣ,
И стаи птицъ, въ сіяніи царя
Какъ будто плещутся въ ея живомъ потокѣ... (12)

Сомкнулъ закатъ ворота золотыя

За шествіемъ ликующаго дня,
И тѣни тучъ, какъ витязы святие,
Стоятъ на стражѣ Божьяго огня... (155)

Kas lankė paskutinę Čiurlionies paveikslų parodą, tam, be abejo, tos eilės primins ne vieną jo kompoziciją, kur dailininko nupieštą saulę lydi debesiai, pavidale įvairių gamtos gyvių, duodančių garbę tai «Dangaus ugniai».

Arba vėl prie Čiurlionies «Ilgėjimos» kaip gi tiktų šios Baltrušaičio eilės:

И молкнутъ живые завѣты
Въ безплодномъ земномъ забытьи,
Лишь къ трепетнымъ звѣздамъ воздѣты
Безсильныя руки мои!

Ilgėjimos motyvai labai dažnai atsikartoja pas Baltrušaitį. To jausmo charakteristikai jis vartoja įvairių įvairiausius vardus, k. š.: тоска, томленіе, алканіе, печаль недостиженія ir k.

Galop visi gerai, be abejo, atsimena Čiurlionies «Piramidų Sonatą» ir kitas kompozicijas — kur nupiešti fantastiški rūmai, laipsniais kįlantieji augštyn, lyg koks Babelio bokšto atsiminimas. Retas kas tesuprato, ką tai reiškia. Tuo tarpu — kažin, ar tik nenorėjo dailininkas tomis savo kompozicijomis draug su Baltrušaičiu pasakyti:

Для насъ земля — послѣдняя ступень,
Въ ночныхъ моряхъ она встаетъ утесомъ,
Гдѣ человѣкъ, какъ трепетная тѣнь,
Поникъ одинъ, съ молитвеннымъ вопросомъ. (148)

O po cyklui «Pasaulio sutvėrimas» argi nepritiktų padėjus šias dvi eilutes:

Рвалась упорно мысль твоя
Къ запретнымъ тайнамъ бытія. (135)

Be parnasizmo ir simbolizmo, jungia dar Baltrušaitį su Čiurlioniu — ir bendras jiems abiem kosmopolitizmas. Abudu juodu lietuviu, bet veikė ne Lietuvos garbei, ne tautiečių naudai. Ką jiems galėjo duoti vargšė, visų apleista jų tėvynė?! Nieko.

Kas galėjo joje suprasti jų augštas svajones?! Niekas. Na, jie ir kreipėsi kitur, kitiems dievams apsiėmė tarnauti. Čiurlionis nenupiešė nė vieno lietuviško veido, nepaliko net savo žmonos bei vaiko portreto. Kas sava, kas lietuviška, kas artima — jam buvo nemiela; egzotiškumas, keistumas — tai jo idealas. Tas pačias ypatybes randame ir pas J. Baltrušaitį. Išsižadėjęs Lietuvos, jis nė minėti jos nemini savo eilėse. Nepamilo jis nė priglaudusios jį Rusijos. Apie ją irgi nėra pas jį nė žodelio. Jo vienatinė tėvynė — tai kosmopolitiškai parnasiškoji svajonės sritis su savo «krištolo pilimi» ir kitokiais panašiais gražumais (137). Gaila, tikrai gaila, kad Baltrušaitis, su visu savo talentu užsikasęs toje svajonių pilyje, užmiršo visai savo brolius lietuvius ir jų apleistąją tėvynę. Rusai turi tiek poetų, kur kas didesnių už Baltrušaitį, kad iš tikro būtų galėję be jo liros apsieiti. Jei mūsų dainius kitaip mano, — tai gerokai klysta. Tiesa, rusų poetos parnasistai del priėmimo — priėmė jį savo kuopelėn, o vienas iš jų net dedikavo jam savo eiles, prasidedančias žodžiais:

Ахъ ты, Юргисъ, гордый Юргисъ!

Bet tai buvo gan senai, prieš «laisvės metus». Šiandien gi, nacionalizmui kįlant, kažin, ar Baltrušaičio žvaigždė ilgai bežibės ant rusų Parnaso ir ar tik neišgirs jis ilgainiui į save atkreiptą paniekinantį «inorodco» vardą!.. Kaip pavadins Baltrušaitį ateityje lietuviai, neapsiimam spėti. Galim tik drąsiai pranašauti, jog jis, kaipo inteligentas, savo krašto nė kiek nemylėjęs ir jam netarnavęs, neras Lietuvoje meilės. Gal tai Baltrušaičiui ir nemalonu, bet nieko nepadarysi. Mes gi iš savo šalies, baigdami šią recenziją tegalim vien atkartoti čia Šekspyro žodžius rusiškame vertime:

Правда, что жаль его, и жаль, что это правда.

II.

Helena Cepryńska. ODSTĘPCA. Obrazek dramatyczny. Wydawnictwo „Litwy", № 1. Wilno, 1909, str. 21. in-16.

Senas baltgudis Archipas, išgirdęs sykį dvaro panelę Helenką bedeklamuojant Mickevičiaus:

Litwo, ojczyzno moja, ty jesteś jak zdrowie...

klausia jos naiviai:

Co znaczy Litwa?... My żyjem na Rusi —
Czy Litwa strona takaja być musi?

Jurgis, jaunas dvarininkas, minskietis, išklausęs senio pasakojimą apie tai, pradeda galvoti:

Białoruś, Litwa?... Któż zgadnąć z nas zdoła,
Krew po pradziadach jakich w żyłach płynie?...
Wszak i Litwini żyli w tej krainie...
Któż mi zaręczy, żem nie jest litwinem...

Begalvodamas pradeda mylėti Lietuvą, jos praeitį, jos garsius didvyrius. Aiškina Archipui, jog Lietuva buvus viešpatija «od morza», jog ji ginus Baltgudiją nuo totorių, o kas svarbiau —

I w tem jest Litwy tej pogańskiej chwała,
Że swych poddanych nie wynaradawiała.

Iš čia išdygsta įsitikinimas, kad jis, Jurgis, ne lenkas, bet lietuvis, ir idealas — sujungti Baltgudiją su Lietuva.

Litwa, Białoruś — to jakby dwie siostry...

Helenka del tos Jurgio simpatijos prie Lietuvos praminė jį «pagonu», o broliai «lenkai» «atskydėliu». Tame ir yra visas šio veikalėlio «dramatizmas».

Jurgis betgi nesibijo «odstępcos» vardo ir ketina drąsiai žengti prie savo idealo; randas pas jį geismo atsižadėti bajoriškai luominių prietarų ir tapti liaudies vedėju ir švietėju:

I pójdę między lud,
Co braćmi zdawna zwę —
Ja lud podzwignąć chcę —
Bóg dobry — sprawi cud —
I wstanie ciemny lud,
Co drzemał w długim śnie!...
Chcę zetrzeć ojców srom —
Odkupić winę win,
Wszak ja tej ziemi syn...

Jam tai bus lengva padaryti, nes ir Helenka neatsisako su juo eiti išvien ir dargi meilę tėvynės stato pirmoje vietoj:

O, milcz, Jerzy!...
Ojczyznie miłość twoja się należy —
Ja po Niej!... po Niej!...

Kaip mato skaitytojai — yra tai gan gražus vainikėlis, paskirtas tiktai ne mūsų dabartinei tautiškai, bet senai istoriškai Lietuvai papuošti. Na, ačiū autorei ir už tai.

III.

I. M. Dowojna Sylwestrowicz. SATYRY LITEWSKIE Polskiej narodowej demokracji, działającej w Litwie. Wilno, str. 23. in-8.

II. HYMN LITEWSKI. Przed Autora „Litwini w Litwie". Wydanie 5-te. Wilno, 1908 str. 15. in 8.

1. Kad M. Davaina - Silvestravičius yra karštas lietuvis — visi tai žino. Kad jis turėjo kuo geriausių norų rašydamas savo «Satiras», abejoti irgi negalima. Jam, mylinčiam lietuvių kalbą, ne sykį širdis buvo apsiliejus krauju, matant, kaip mūsų ponija ir bajorija niekina tą savo protevių brangiąją liekaną, kaip įkalbinėja lietuviams svetimą jiems lenkystę:

Wyrzekaj się języka, co „pogaństwem" trąci!
Wyrzec się „litwomanji", co ci głowę mąci!
Uśnij snem „Braci Spiących", a gdy wstaniesz potem,
Obudzisz się polakiem. Życie będzie złotem!

Todel jis aštriai protestuoja ir prieš lenkiškųjų laikraščių platinimą Lietuvoje:

Jak dyrsa, kąkol potrzebne dla zboża —
Tak dla nas w Litwie „Przyjaciel" i „Zorza".

Žinoma, autorius čia kalba vien apie Lietuvą etnografiškąją, kur lenkų laikraščių reikalingumas tikrai problematiškas. «Lietuva — lietuviams» — tai autoriaus obalsis. Vardan jo jis karštai bara mūsų ponus už išsižadėjimą tautiškų idealų:

Pomiędzy Litwą żyją ci panowie
Lecz polskiej sprawy to apostołowie!
Na to ich Litwa z siebie urodziła,
By jak baronom Łotwa obcą była.

Nurodo taipogi veidmainingumą lenkų politikos Lietuvoje:

Zawsze Polska stoi na tem,
Że jej Litwa blizkim bratem,
Lecz gdy Litwa chce swej doli,
To ją trzyma poniewoli
Kulturalnie albo siłą...

Iš tų citatų skaitytojas gali matyti, jog S-čiaus «Satirose» yra ne viena teisinga mintis. Tenka tik pasigailėti, kad autoriaus talentas neprilygsta jo geriems norams. Nes pačios eilės «Satirose» yra labai prastos, tikrai «čenstachavinės», o neretai net tiesiog trivialės, k. š. satiroje «Kuracja», prasidedančioje šiais žodžiais:

Pany chorują, że się obżerają
Piją łaidaczą, a ruchu nie mają...

Perskaitęs šias «satiras», klausiau sykį vieno žymaus mūsų literato, argi kas tuos S-čiaus lapelius perka ir skaito. Paklaustasis atsakė, jog jie gana sparčiai platinąsį tarp mūsų «lenkų» ir atnešą nemažą lietuvystei naudą. Netikėti tuo neturime priežasties. Bet jei tokios menkos eilės sugeba patarnauti mūsų tautiškai idėjai, tai kokią naudą galėtų atnešti «satiros» panašaus turinio, bet parašytos su tikru talentu ir dailia lenkų kalba. Labai gaila, kad tarp Lietuvos ponų ir bajorų satiriko kol kas neatsiranda.

II Kas yr skaitęs O Zavišos brošūrėlę «Litwini w Litwie», [1]) tas tuojau pamatys, kad «Hymn Litewski» to paties autoriaus yra ne kas kita, kaip sueiliuotoji ano veikalėlio kopija. Autorius yra istoriškosios Lietuvos garbintojas — svajoja apie jos atgai-

[1]) Žiūr. jos recenziją «Draugijos» I tome p. 291.

vinimą, bet labai palankus ir etnografiškai Lietuvai. Mūsų tautiškas susipratimas atrodo jam ne tik nebaisus, bet, anaiptol, net geistinas:

Gdzie świadomość nasza tleje,
Ją rozżarzyc trzeba.

Jis trokšta Lietuvos pakilimo ir atgijimo:

Pożreć siebie my nie damy
Nawet dla przyjaźni
Nie dość nadal być narodem
Tyłko w wyobraźni.

Autorius nori, kad lietuviai būtų tikra tauta, turinti savo tėvynę ir kultūrą. Todel aštriai kaltina lenkus endekus, kurie nori priverstinai Lietuvą sulenkinti vardan lenkų kultūros:

Hałasując swą kulturą
Siebie ośmieszacie.

Gailestauja, kad Lietuvos bajorija pasidalijus: viena dalis kovojanti už tėvynę (t. y. Lietuvą), kita niekus plepanti. Autorius kategoriškai tvirtina, jog nelygybė politiškų teisių tarp Lietuvos ir Lenkijos tegalėjus atsirasti vien politiškos neteisybės dėka.

Tylko ceniąc prawo siły
Wyżej siły prawa,
Mogła wznieść się nad Witolda
Tu Jagiełły slawa.

Todel teisingai šaukia į dabartinę mūsų poniją:

Pora przestać być przyprzążką,
Pora wprząść się w duhę!

. . . .

Ziemia nasza — to nie „Polska“,
My nie polskie dzieci!

Vardan to įsitikrinimo autorius aštriai protestuoja prieš B. Prūsą, patarusį Lietuvos «lenkus» vadinti «polscy litwini».

Visą gi autoriaus politiškąjį Credo randame išreikštą šiose eilėse:

Wołyń, Poleś i Podole
Żmujdź i Ruś też Biała,
Są to szmaty jednej Litwy
Jako całość — stała...

. . . .

Wszędzie sobie rozmawiajmy
Jak i nasze dziady,
Jeden Kraj nasz, tu kochajmy
Szczerze i bez zwady.

Prieš tokį meilės argumentą — žinoma, kas gali beprotestuoti. Jei Z-šai pasisektų įtikrinti Lietuvos poniją ir bajoriją, ir jie tikrai pamylėtų lietuvius ir jų kalbą, tai, be abejo, ir lietuviai pradėtų kitomis akimis žiūrėti į savo «brolius», Lietuvos «lenkus». Bet ar greit įvyks tie Z-šos pia desideria, Dievas vienas težino.

Kai del literatiškos «Lietuvos Himno» vertės, deja, tenka atkartoti tą pat, ką augščiau sakėme apie Silvestravičiaus «Satiras». «Himnas» parašytas labai menkomis eilėmis. Be to, ir pats vardas netinkamas. Himnas — paprastai skiriamas giedoti, o tuo tarpu Z-šos «Himnas» susideda iš... 91 strofos. Jas ne tai ką išgiedoti, bet ir perskaityti iki galui sunkoka. Galop tame «Himne» poezijos nė krislelio, jos vietą užima ten vien politika bei publicistika. Dėliai tų priežasčių «Hymn Lietwski» niekados nebus «Lietuvos Himnu». Jį parašyti įstengs nebent koks būsimas Lietuvos dainius, turįs tikrą poetišką talentą, kurio, deja, p. Z-šai Dievas visai nesuteikė.

IV.

NAD NIEMNEM. Obrazki z natury. Zebrał Ignacy Swietliński, Wilno, 1911, str. 16, in-8.

Yra tai publicistika eilėmis; poezijos čia nerasi. Bet lenkų pažiūros į mūsų kraštą išdėtos gan aiškiai. Imdamas pavyzdį iš Polio «Piesn o ziemi naszej» Sw. užsimanė saviškai apdainuoti Lietuvą. Kas labiausiai autoriui miela, pigu įspėti. Tai mūsų ponų dvarai. Todel plaukdamas Nemunu jis pirmiausia į juos atkreipia savo akį.

Szereg dworów na roztoczy
Podróżnika pieści oczy.

Tarp tų dvarų pirmoj vietoj padėtas Raudondvaris. Jo savininkams, Tiškevičiams, išdrožtas šitoks panegyrikas:

Ile zasług Tyszkiewicze
Mieli w dziejach, nie obliczę;
Z ich zasobów—mówiąc szczerze,
Litwa dotąd soki bierze.

Po teisybei gi reiktų pasakyti, kad ne Lietuva iš Raudondvario Tiškevičių, tik jie iš Lietuvos traukia sultis, kaip tai parodo gan gausingos tų ponų bylos su valstiečiais.

Toliau eina Dobrowola, garsi žydų vasarnamiais, Ilguva savo Mlynarskiu, Veliuona savo daržais. Vakseliui tenka pagyrimas, jog jis esąs:

. . . chłop jak złoto,
Zawsze wesół i ochoczy,
Z nami sercem się jednoczy.

Gelgudiškio Komarai charakterizuojami tuo, kad jie esą iš tų,

Co się mogą wzciąć ba bary
Nawet z kozłem lub baranem...

o Szemiothai —

Że się prostą wywieść mogą
Od Krywewejty drogą.

Pagyręs Panemunio Zaną ir Zarembienę del jų vaišingumo, autorius pakeliui mini ir Sviatošiną, bet su neapykanta pažymi, kad čia esama «kitokios dvasios». Mat —

Tu litewskie, Polsce na zło,
Szydło z worka tak wylazło,
Bo filta zdradą marną
Obce się dziś pleni ziarno.

Matyt, čia aliuzija į Petraitį.

Atsikvėpęs Belvedere ir Vilkuose (Vilki), autorius gailestauja, kad dvaruose esą daug mergaičių, o maža vaikinų.

Todel giria tūlą Joną, kurs vienas

Troche pannom się zaleca.

Duodamas jam patarimas greičiau apsivesti, ir baigiama pirmoji poemos dalis geismu:

Niech się wciela polskie słowo,
Niech się krzewi żywiołowo...

Antroji dalis paskirta vienam Kaunui. Autoriui mūsų miestas labai patinka. Mat, čia tuojau už Nemuno matos

Aleksoty „polska strona".

Toliau aprašytas Žaliasis Kalnas, Petrokalnis, Mickevičiaus klonis, apleistieji Mickevičiaus nameliai, sena rotušė, muziejus; neužmirštas ir Skirmunto magazinas, kurs seniau, ponams turtingiems tebesant, mokėdavęs puikiai pakelti jų ūpą savo vynu. Atsiminęs tą malonią senovę, autorius su tikru širdies geilesiu konstatuoja, jog —

Dzisiaj bieda tak doskwiera,
(Już spadliśmy niżej zera),
Ze gdy zbiorą się panowie,
To podpiwkiem wznoszą zdrowie!

Baisenybė, ar ne tiesa?!

Juo labiau, kad, anot autoriaus, gerą vyną šiandien tegerią vien žydai (sulig daktarų receptais) ir kunigai:

Ksiądz wikary i proboszcze
Ciągną duszkiem winne moszcze.

Abejojame, ar Skirmuntas patvirtins tuos Sw. žodžius. Nes «Blaivybei» besiplatinant, rodos, neperdaug teturi pelno ta lenkų įstaiga iš mūsų kunigijos. Nebe tie šiendieną laikai. Viskas mainosi, naujos sąlygos kreipia gyvenimą į naujas vėžes. Supratęs tai, greit nusiramina ir pats autorius, pasidžiaugdamas bent tuo, kad —

Warszawiacy tu misternie
Urządzili dwie cukiernie,

Byśmy w Kownie jak i wszędzie
Czas trawili na werendzie.

Tos varšaviečių įstaigos Kaune turi didelio pasisekimo, nes

Przy czarnej zwlaszcza kawie
Masz tu całe Kowno prawie.

Tas tiesa. Lenkų taip maža Kaune, kad jie lengvai sutelpa savo dviejose «cukernėse».

Išskaitęs toliau, iš ko susideda Kauno lenkai, autorius neslepia, jog čia gyvenimas daros jiems kaskart sunkesnis:

Jak dziś trudno o kęs chleba
Jak ratunku na gwałt trzeba,
Lub że klęska to niełada,
Ze nam ziemia z rąk wypada...

Kas gi čia kaltas? O gi velnias ir lietuviai, nes, mat, —

. . . z podszeptów złego ducha
Chce czy nie chce—Zmudzin słucha,
Ze z Koroną węzły bratnie
Ciągną Litwę o nową matnię.

Anot autoriaus, tai žinoma, niekas kitas, kaip «śmieszne bajdy». Lietuva turi džiaugtis lenkais, o ne varyti juos lauk. Nes lenkai — tai darbo žmonės, nešėjai kultūros:

. . . Warszawiacy
To naogół ludzie pracy,
A już kiedy z pod Krakowa —
Jak na urząd tęga głowa.
Bo wszak nawet w onej porze
Mieć ich na książęcym dworze
U Witolda było w modzie.
Tak i dzisiaj. Czy w ogrodzie,
Czy w mleczarni, przy warstacie,
Czy też w banku ich spotkacie,
Pracę zacną niosą w darze
Litwie bracia koroniarze.

Ką gi lietuviai? Ar brangina tą «koroniarzų» pasišventimą lietuviai? Kur tau? Piktu už gera atsimoka. O kas kaltas? Žinoma, litvomanai. Jiems tai ir

skiria autorius trečiąją savo dainos dalį. Prasideda ji konstatavimu fakto, jog lietuvis šiandieną —

. . . nie do wiary prawie
Zwraca zęby ku Warszawie.

Del ko? Į tą klausimą Sw. šiaip atsako:

U Litwina dzisiaj w modzie,
Zeby z Polską żyć w rozwodzie,
Lub — wbrew ślubom i sumieniu —
Choćby tylko w rozłączeniu
Co do łoża i do stołu.
Żadnych pieszczot! Nic pospolu!..

Maža to. Lietuviai net veja lenkų kalbą iš bažnyčių.

Więc z kościoła żmudzką stroną
Język polski wypędzono.
Kto nie Litwin, ten nie może
Jęknąć skargą: »Swięty Boże!"
Tak się tu szatańską siłą
W głowach mętów narobiło.

Autorius pyksta, kad Rymas lietuvių neiškeikia už tokias nedorybes. Štai autentiški Sw. žodžiai:

Na Jowisza! Czyż Polaka
Ma być wiecznie dola taka?!
By z nas rzymskie kardynały
Wygniecone ćiasto miały?!

Ir baugindamas Popiežių priduria:

Wie Stolica Apostolska,
Czem dlań zawsze była Polska;
Tylko głowa dziś Litwina
Na antaby się zapina.

Rymui ir kardinolams tylint, litvomanija kelia augštyn galvą ir pradeda sparčiai plėtotis. Ji užkrečia savo nuodais net ir ponus:

Ale mamy litwomanów
I wsród naszych polskich panów,
Co w uporze zlym zaciekli
Nas i Polski się wyrzekli.

Bjaurūs tai žmonės! Juos Sw. vadina lenkų tautos «pasturlakais».

To nasz poślad, niech odpada!

ir aiškina jų pristojimą prie lietuvių žemiausiais motyvais. Mat, dabar būti lenku — vis tiek, ką būti kentėtoju.

Jį lydi:

Gwałt i krzywda, głód i ciernie...

Visai kas kita, jei kas apsiskelbia esąs lietuvis:

Być Litwinem dużo lepsze
Choćby *żmogus* pasał wieprze,
Byle rzucał nam wymysły,
Sławy źródła już mu trysły.
Dziś najliepsza tego marka,
Kto na Polskę niecnie sarka.

Ką gi į tai atsakyti iš lietuvių pusės? Mums rodos, geriausia bus atkartojus žodžius, kuriais baigias Sw. daina:

Więc urąga nam głupota,
A złość — nędzną potwarz miota.

Originalis šis veikalas pasižymi originaliu viršeliu. Puošia jį paprastas rašalo «žydas», šalia kurio padėtos šios eilės:

Taki los nasz, że na karcie,
Kiedy o ziemianach mowa,
Usiadł zaraz *żyd* na warcie,
W ten się zały dramat zhowa,
Bo nie tylko na papierze
Żyd w arendę szlachtę bierze.—.

Iš viso Sw. veikalo šios eilės bene bus tik visų teisingiausios.

Literatūros leidiniai.

I.

GABIJA. Rinktinė knyga, paaukota Lietuvos dainiaus vyskupo Antano Baranausko atminimui. Krokuvoje, MCMVII, 78 p. in-8.

Kad vyskupas Baranauskas buvo nepaprastas žmogus—apie tai šiandieną nieks, kiek žinome, neabejoja. Tatai sumanymas išleisti rinktinę knygą B-sko atminimui buvo labai geistinas. Kaip gi jį įvykdė Gerbačauskis, «Gabijos» leidėjas? Tam tikslui peržiūrėkim «Gabijos» turinį. Iš viso įdėta «Gabijoj» 17 straipsnelių, kurie galima padalinti į du skyriu: į straipsnius, paliečiančius patį B-sko asmenį, ir į dalykus, neturinčius su «Anykščių Šilelio» autorium jokio ryšio. Pirmon kategorijon pridera: D-ro J. Basanavičiaus—«Prakalbos vieton», Antano Barono—«Daina», J. Turčiniškio — «Atminčiai Vyskupo Baranausko», Gustaičio — «Rauda» ir Adomo Jakšto — «Kas įkvėpė A. Baronui «Anykščių Šilelį»? Ir tiek! Antrojon — reikia priskaityti visus likusiuosius, eilėmis ir proza pabrėžtuosius, rašinius.

Kaip mato skaitytojai, «Gabija» apie patį B-ską, apie jo veikimą bažnytinėj, socialėj, literatiškoj, pedagogiškoj ir moksliškoj dirvoje jokių žinių nepaduoda. Nerandame čia jokių kritiškų tyrinėjimų nei apie B-skio poeziją, nei apie jo filologiškas teorijas, nei apie jo matematiškus veikalus, jau nekalbant apie B-ską kaipo teologą, pamokslininką, nuodėmklausį, pedagogą, vyskupijos valdytoją ir tt.

Žinoma, čia kaltas gal ne tiek G-is, kiek pati visuomenė, kuri savo didvyriais ir jų proto veikimu maža teinteresuojasi ir apie juos nerašo. O gal dalimi reikia kaltinti ir aplinkybes, ypač finansines, neleidusias G-ui išleisti platesnio veikalo. Bet, jei tai

būtų tiesa, tada reikėjo sumažinti arba ir visai prašalinti antros kategorijos straipsnius; jų netekus, «Gabiją» būtų ne tik nenustojus savo vertės, bet anaiptol, būtų da daug laimėjus... Tiek apie tai, kas «Gabijoje» galėjo būti, o ko, deja, joje nėra. Grįžkim dabar prie to, kas joje yra.

Savo atminimus apie A. B-ską paduoda tik du autoriu: Dr. Basanavičius ir A. Jakštas. Tai mažoka. Daug dar gyvena tiek civilių, tiek ir kunigų — kaip Žemaičių, taip ir Seinų vyskupijoje. kurie būt galėję ne vieną interesingą dalyką apie B-ską papasakoti. Del ko jie nepapasakojo, delko nutylėjo? Visuomenė, mums matos, turi teisės jų apie tai pasiklausti. Nes praslinks 10—20 metų — visi B-ską pažinojusieji išmirs, o draug su jais ir daugybė žinių apie «Anykščių Šilelio» autorių pranyks amžinai. Kas čia bus kaltas? Ar ne mūsų nerangumas ir apsileidimas?!

Iš eilių, pavestų B-sko atminimui—Turčiniškio — taisyklingos, bet šaltos, Gustaičio — karštos, bet ne visur taisyklingos — jų formai daug ko trūksta. Jovaro «Kad būčiau poetu» — karštos ir dailios, tik be galo pesimistiškos.

Žymią «Gabijos» dalį užima dekadentiška poezija, nesiskirianti nuo prozos, ir dekadentiška proza, visai identiška su dekadentų poezija.

Štai pavyzdys idėtų «Gabijon» dekadentiškų eilių, kurias garbus «Anykščių Šilelio» autorius, be abejo, būt palaikęs poezijos pašiepimu:

Vėlė—kibirkštėlė
keliauja— — —
iš Begalinės—Begalinėn.
Kartais Pasaulį
užeina
išblaškin Ją bangos Jūros
ant kranto
ir eina per pievas,
per girias,
kur randa—ar neranda
kelių[1]).

[1]) Gabija, p. 42.

O čia štai dekadentiškos prozos pavyzdys:

Štai mūsų kultūros Griuvėsiuose—kaipo prakeikta vėlė!
Ežerų Gilumoje paskandintuose varpuose!
Lietuvos žemelės kraujuj'—lyg skepeta—išmarkytos, aimanojime
— miglų ir ūkanų ašarojime...[1])

Kaip mato skaitytojas, šią prozą labai lengva paversti eilėmis ir atvirkščiai, eiles į prozą. Tuo būdu šioje naujoje gadynėje poezija sulyginta su proza, abi tur tokias pat teises ir kiekvienas, kas tur popieriaus ir rašalo, — gali rašyti tuo nauju metodu eiles apie ką tik panorės, pradedant nuo dauginimo lentelės:

Du syk du
keturi;
trys syk trys
devyni;
keturi syk keturi
šešiolika.

ir baigiant paprasčiausiais apgarsinimais, pavyzdžiui:

Suvartotojų draugijos
«Nemuno» krautuvė
yr gavus naują
transportą:
iš gr. Kamarauskienės
sausmenų, saldumynų
ir marmeladų;
iš Jankevičiaus—kavų;
iš Vikerkevičiaus—
dešrų ir kumpių;
iš Sabunevičiaus—
lietuviškųjų sūrių
ir t. t. ir t. t.

Na, kaip mato skaitytojas, eilės plaukia be jokio vargo, be galvos laužymo, ir yra tokios pat vertės, kaip ir Kymantaitės «Vėlė Kibirkštėlė» arba Gerbačauskio «Lietuvos Griuvėsių Gimne». Tas «genijalis» sumanymas — sulyginti prozą su poezija, prašalinant specialius poezijos įstatymus apie ritmą ir rimą — be galo palengvina eilių rašymo darbą. Tuo nau-

[1]) ib. p. 9.

juoju metodu galima prirašyti eilių per vieną vakarą daugiau, negu seni dainiai klasikai prirašydavo per metus. Kad taip yra iš tikro — galiu paliudyti savo privačiu prityrimu. Perskąitęs «Gabijoj» augščiau nurodytuosius mūsų dekadentiškos poezijos pavyzdžius, tariau sau: — Ką? reik pabandyt ir man eiles rašyti — rašo gi jas kiti, kuo jie geresni už mane! Ak, šiandieną visi privalome būt lygūs... Tai taręs paėmiau plunksną į rankas ir net pats nustebau — į penkias minutes parašęs kuone ištisą poemą. Štai jos pradžia:

ANT PARNASO.

Dekadentiškai-megalomaniškai-bombastiškas viršhimnas.

Visiems mūsų dekadentams dainiams skiria

Autorius.

O mūzos, atsibuskit!
Ar girdit?!
Ant Parnaso šventos vietos,
jūsų «Garbinyčios»
sutūpė pelėdos
ir šaukia
vidur-nakties
ant prapulties:
hu! huuuu!...
hu! huuuu!...
O jų sėbrai
šikšnosparniai
padeda joms kaukti
vidur nakties;
hu! hiiii!...
ant prapulties
hi! hiiii!...
Ir eina tas garsas
per žalias pievas.
per tamsias girias...
Tai išgirdęs
pilnas džiaugsmo
kipšiuks iš pakrūmės
negal tverti,
ima juoktis
cha! cha! cha;
cha! cha! cha!
Nebėra poezijos,
nebėra dievų kalbos—

nebėr ritmo,
nebėr rimo,
nei jokių taisyklių!...
Logika—šalin!
Protas—lauk!
Įkvėpimas—tfu!
Tegyvuoj anarchija!
Ant Homėro rimtumo
spjauk!
Šilerio gilumo
nemėk!
Mickevičiaus aiškumo
bijok!
Puškino lengvumą
atmesk!
Dekadentais sek!
Hašišo ragauk!
Popieriaus nesigailėk!
Rašalą liek!
Kitus šmeižk,
save kelk
į padanges!
Sviets išvydęs,
jog tu didis,
kniūbščias puls
ir sušuks:
Genijau, nors tu plikas—
še tau vainikas!
Užsidėk jį ant galvos,
dainiau Lietuvos!
Tu tautos garbė,
tu mūsų žvaigždė!
Kol nenumirsi
gyvuok!
Kol nenutilsi
dainuok!
Kol nepailsi
briežk!
Paskui ant smuiko
griežk!
Tau pritars visa tauta
Ir pati gamta.

Choras
(pelėdų, šikšnosparnių ir velniukų):

Hu! huuu!...
hi! hiiii!
cha! cha! cha!

Genijus poetas
Tautai žadėtas
Ura! uraaa!

Mūzos
(pasirodo nustebusios):

Kas čia daros?
Iš kur triukšmas
šitas pragarinis?!

Kipšiuks iš pakrūmės:

Dovanokit, panytėlės,
Tai aš kipšiuks iš pakrūmės
Buvau iš džiaugsmo pašokęs,
išgirdęs pelėdas giedant
nabagei poezijai
«pagrabinį» maršą;
truputėlį užmiršęs,
ėmiau juoktis ir kvatoti
cha, cha, cha!
cha, cha, cha!
galop pridūriau: Ura!...

Choras mūzų (rimtai ir graudingai):

Nuo dekadentų grafomanų pasikėsinimo
apsaugok poeziją Viešpatie!
Nuo jų netikusios dainavimo manieros
išgelbėk poeziją Viešpatie!
Nuo jų iškraipytos dailės supratimo
apsaugok poeziją Viešpatie!
Nuo jų apjakusio grožės ieškojimo bjaurume
išgelbėk poeziją Viešpatie!
Nuo jų megalomaniško dailės įstatų niekinimo
apsaugok poeziją Viešpatie!
Nuo beprotiško poezijos ir prozos sulyginimo
išgelbėk poeziją Viešpatie!
ir t. t. ir t. t.

Žinoma, tos eilės nėra da pilnai dekadentiškos: kai kur jose atsiliepia tai ritmas, tai rimas, kaipo senovės atminimas, bet vis gi, tariuosi, ir patys dekadentai pripažins man dekadento poetos talentą.

Garbių skaitytojų meldžiu atleist man tą nukrypimą satiros sritin. Rašant apie dekadentų poeziją, iš tiesų difficile satyram non scribere... Mes tiesiog nesuprantame, kam čia da dekadentams reik

tų eilių?! Rašytų sau sveiki viską proza, tai ir nebūtų gal tokio poezijos profanavimo, kaip dabar kad yra, nebūtų ir protestų prieš tą profanaciją. Tokia proza parašyta «Gėnijaus meilė» daro vietomis gan meilaus įspūdžio, parodydama nepaprastai jautrią širdį ir platesnes autoriaus pažiūras, kada «Vėlė Kibirkštėlė» arba «Lietuvos Griuvėsių Gimnas» — žadina tik juoką, anot patarlės, du sublime au ridicul il n'y a qu'un pas.

Atvirai sakome, jog «Gabija» vargiai bau patenkins šiek tiek išlavintesnį lietuvį. Turiniu ji neatatinka savo tikslui, nes jokių beveik atminimų apie B-ską nepaduoda ir jokio supratimo apie platų visuomeninį to mūsų veikėjo darbą nesuteikia. Didesnė straipsnių dalis, ypač poetiškųjų, yra arba visai be vertės, arba tur vertę labai mažą. Kalba nelygi, daugelyje vietų netaisyklinga, pilna netikusiai nukaltų žodžių, k. š. mildybė, garbinyčia ir k. Rašyboje taipogi nėra vienodumo. Net paties B-sko pavardė trejopai rašoma: Baronas, Baranauskas, ir net Baranauskis.

Viena tik išorinė šios knygelės pusė yra patraukianti. Čia, galime sakyti, viskas tobūla — ir viršus, ir formatas, ir popierius, ir spauda. Bet tai jau spaustuvės nuopelnas, ne leidėjo.

II.

DEKLAMATORIUS. Deklamavimui eilių ir monologų rinkinys, su išguldymu, kaip reikia deklamuoti ir žaisti. Surengė K. J. Kaina 50 c. Chicago Ill. „Lietuvos" spauda. 1911, 164 psl. in-8

Knygelės pradžioje paduota keletas gan praktiškų taisyklių apie deklamaciją ir mimiką. Toliau eina rekomenduojamųjų deklamuoti eilių rinkinys. Apskritai sakant, eilės parinktos neblogos, daugiausia iš Maironies, Margalio ,Vaičaičio, Kudirkos, Jakšto ir k. Gadina tiktai rinkinį keletas negudrių agitatoriškų Račkausko ir Jovaro eilėpalaikių. Pav., pirmasis liepia savo «kalviui» kalti kardą ir dainuoti:

Puikiai mano kardas kirs,
Daugel ponų nuo jo mirs..
— — — — — — — —
Kardas galą padarys,
Visus ponus išgudys...
— — — — — — —
Ei, kardeli balandėli,
mano darbo prakaitėli,
dykaduoniams kirsk pes sprandą,
kirsk per kaklą, kirsk par žandą,
te lenk' galvą prieš darbus,
kel' kepurę prieš vargus... (67—68)

Vadinas, tuo būdu norima sužadinti darbininkuose luominį susipratimą!... Jovaras gi eina dar toliau: meta pirštinę ne tik «dykaduoniams ponams», bet ir pačiam «Viešpačiui». Jis tiesiog traukia Dievą savo teisman:

O Dieve, Nesam tau dėkingi
Už tai, kad leidi vargt, kentėt!...
Ar mes prakeikti, nenaudingi,
Kad visą amžių reik' liūdėt?...
Tu toks galingas, visagalis,
O minioms leidi skurst ir žūt...
Tave ims keikti visos šalys,
Kurias skiri varge pražūt...
O Dieve, kam gi mus sutvėrei,
Ir leidi purvais sielą tept?...
Kodel mums pragarą atvėrei,
Kad mus vargdienius kept ir kept?... (74)

Matyt, ir pats «Deklamatoriaus» surengėjas neperdaug teturėjo poezijos supratimo ir takto, jei tokias idiotiškai - psichopatiškas apkvailinto kaimiečio pirmeiviuko blevyzgas savo rinkinin įtraukė.

IV.

GĖLIŲ DIENA. 19 I/IV, 19. Literatūros-dailės vienadienis leidinys. Kaune, 1919 6 psl. in-4.

Redagavo jį K. Binkis, jaunas mūsų dainius. Bendradarbiais kvietė jaunuosius tik plunksnos draugus. Matyt, yr manęs, — seniai ir gėlės ne labai sau teatatiksią. Dėl to nėra čia nei Maironies, nei Gustaičio, nei Margalio, nei kitų vyresnių mūsų poetų. Gal tai ir geriau, nes jų rašiniai būt, rasit,

įnešę disonansą, pajudinę rimtesnes temas, uždainavę kilnesniais tonais. Be jų «Gėlių diena» išėjo vienodesnė, geriau išlaikiusi savo «liniją» su jos galuose stovinčiais «juo» ir «ja» ir judviejų «meile». Tai meilei pašvęstos beveik visos to rinkinio eilės ir proza.

Tarp eilininkų natūraliausis yra K. Binkis. Jis girtinas tuo, kad nevartoja «koturnų», neieško viršžmogiškų temų ir formų, gieda kaip moka ir gali. Augštumo jo giesmės neaugštos, dausų jis nepasiekia, bet užtat ir visai purvuosna nenusileidžia. Panašus į pavasario vyturėlį, čiruliuoja jis gan harmoningai, neperaugštai nuo žemės tepakilęs; žmonėms jo dainos nedaug ką tepasako, bet ir neįkyri. Toks jis yra savo «Utose», toks ir ilgesniam dalykėly «Be tavęs»,

Pilniausis jo kontrastas — Balys Sruoga. Uolus Balmonto ir kitų naujoviškų rusų poetų sekėjas, negal jis nė vienos eilutės parašyti nepasistiepęs, nepasipuošęs kokia mados kauke. Jo noras — būt nepaprastu, kilniu, nesuprantamu. Nesuprantamumo tikslą jis dažnai pasiekia, kilnumo beveik niekad, o nenatūraliu pasilieka beveik visada. Viskas pas jį tur būt nepaprasta: ir temos, ir forma, ir mintys. Šios pastarosios dažniausiai virsta galvosukiais. Štai, pav., vienas iš jo «Nemuno dainužės»:

Kaip šešėlis nusileidžiu...
Ir klajoju kaip šešėlis..'
Kaip ir vilnys Nemunėlio
Be pavilgo (?) danginuos.
Gintariniai tau karoliai —
Ištremtinė man daina.
Kad liūdėjau aš ligšiolei,
Tartum stirna pažeista,
Nuo pasaulio atsitolęs, —
Man vienužis takas bus —
Sėjant žydinčius sapnus
Mylimoji atsidus —
Lengvos vilnys Nemunėlio
Tyliai šlama.

Autoriaus, matyt, norėta kažkas pasakyti apie savo mylimąją, bet kas, to nė Salamonas, kad ir daug meilužių turėjęs, neįstengs suprasti.

Šalia B. Sruogos figūruoja ir antras nenatūralumo megėjas—F. Kirša, davęs «Gėlių dienai» savo «Arą ir peteliškę». Netekęs draugės ir todel pesimistu virtęs aras — disputuoja čia su «vieną meilę» tetikinčia optimiste peteliške. Ginčo tema — ta pati meilė. Viskas būtų gražu, kad ne taip... ilga. Ne tik arui, bet ir šiaipjau skaitytojui tokie ilgi ginčai ne juokais gali nusibosti.

Vienatinis «Gėlių dienoj» pajudinęs gilesnę mintį— tai J. Mikuckis. Jis savo «dainiuje» raikalauja, kad poetos gyvenimas «pavirstų daina», kad jis, kaip Kondratavičiaus «Lirnikas» numirtų «grając na lirze». Visa tai išreikšta tikrai harmoningomis eilėmis, išskyrus pora prastesnių rimų, k. š. žaibų — stabu, geidžiu — žvaigždžių,

Be «Dainiaus», yra dar pora trumpesnių neblogų A. Juodojo ir M. Vaitkaus dalykėlių. Tai ir visa «G. d.» poezija.

Josios proza mažai tesiskiria nuo poezijos, nes kaip ten, taip ir čia viskas sukas apie meilę tik, deja, da menkiau ir da nuobodžiau. Visi jauni mūsų prozaikai kažkodel nenori natūraliai rašyti, nė vienas jų nebando būti «sau žmogus», bet visi griebias šlykštaus dekadentų stiliaus. Ta «modern» forma jiems viskas, o turinys — tai nesvarbu. Dėliai to jo čia kaip ir nėra. Pav., Ig. Šeinius savo «Naktį ir saulę» pradeda šiais žodžiais:

Prispaudė jos ranką prie lūpų ir laiko...

Po teisybei, tų vienų žodžių ir būt užtekę, nes tolesnės to «prispaudimo» pasekmės, Šeiniaus su pamėgimu aprašomos, nieko naujo skaitytojui nepasako.

Svyruonėlio liriškoji proza «Kodel čia tavęs nėra» gera tuo, kad trumputė, vos 12 eilučių teužimanti. Bet ji drąsiai būtų galima dar labiau sutrumpinti, atpasakojus šiais keliais žodžiais:

Šviesi naktis... Aplink ramu... Tyla... nuobodu... Visa nemiela... Kodel čia tavęs nėra...

Pritaikę ta pat metodą daug ilgesniam Vabalkšnio «Sapnui», gautumėm visai to pat turinio, tik šimtą kartų trumpesnį pasakojimą:

Sapnavau aš tave... Tu pasakei:—Čia turime skirtis... Lipk į tą kalną!. — O tu? — Aš čia liksiu... Ir prilipau kalno viršūnę.,. ir pamačiau aušrą. . Ji mane paviliojo... O tu?..

Sunku suprast, kam tai rašoma, o dar sunkiau įspitrėt čia koks grožis...

V. Bičiūno «Laiškas» iš trilogo «Meilė» irgi sukas apie «ją». Ta «ji» buvus «ypatinga, įstabi».., tik, deja, už «jį» senesnė ir net turėjus galvoj kelis žilus plaukus. Taigi «jis», kad ir norėjęs turėti iš «jos» vaikutį, bet «jos» žili plaukai tai sukliudę, nors abu «troško meilės, kaip vandens»... Baigiasi laiškas labai protingais žodžiais—«metas baigti».

Ar Bičiūnas yr jau savo «trilogą» pabaigęs, mes nežinom; jei ne, tai geriau tegu ir nebaigia, nes sunku tikėtis iš jo ko gera.

Baigias rinkinys B. Sruogos bevarde neva filosofiškąja proza, iš kurios sužinome, kad anglų filosofas Hobbes liet. reik vadinti Gobzu, kad ligšiolinis tautų obalsis buvęs egoizmas, grobimas ir žudymas, bet jį netrukus pakeisiąs naujas «teisingumo ir humanizmo» obalsis. Taip sau «vaizduojas» Sruoga netolimąją ateitį, kurioj jau nebūsią nežinia ką reiškiančių «neįprasmintų yrumų». Trumpai sakant, kaip kitados Pacas buvo vertas savo rūmų, taip nūn Sruogos proza yra verta jo poezijos.

Beskaitant «Gėlių d.» mums nenorom prisiminė trumpa, bet teisinga dabartinės rusų modern-dailės ir poezijos charakteristika:

Сверх-художество современное
Сверх-убожество совершенное;
Мало мыслится, много пишется,
Сверх-безсмыслица въ немъ лишь слышится...

Deja, ji tinka ir mūsų iš Rusijos atsineštai modern-dailei ir poezijai.

V.

VAINIKAI. Naujosios poezijos Antologija. Spaudai paruošė K. Binkis. Kaunas — Vilnius, 1921, 230 p. in-8.

Čia duota pavyzdžių iš naujos, «pomaironinės» poezijos, kurios atstovais pripažinta L. Gira, M. Gustaitis, V. Krėvė, Kalėdų Kaukė. M. Vaitkus, J. Mikuckis, E. Steponaitis, Putinas, Z. Gėlė, F. Kirša, B. Sruoga, Tyrų Duktė, Vaidilos Ainis ir K. Binkis. Rinkinys nėra pilnas, nes trūksta V. Stonio. Paparonies, Butkų Juzės; R. Žibunto ir k.

Randamos čia ir tų naujų dainių autobiografijos bei biografijos. Jos, galima sakyti, sudaro įdomiausią «Vainikų» dalį, nes duoda autentišką to ar kito dainiaus paveikslą. Prie jų verta stabtelti ir kritikui ir pažymėti tų biografijų keistumus. Jų ten yra visai nemaža. Pav. L. Gira sakosi gimęs «iš nesusipratimo», atsinešdamas pasaulin «be galo didelį troškimą laimės ir dar bene didesnį nemokėjimą prie jos prieiti». Perskaitęs šitokią autoatestaciją, žmogus nenorom kraipai galvą ir klausi savęs: kam čia to reikėjo?..»

J. Mikuckis sakosi gimęs šeimynoj, kur nežino, «kas tai svajonės, kas jausmai» ir toliau eilėmis charakterizuoja save:

Varge tęsiau aš savo dienas,
Dainoj ilgėjausi giedros.
Širdis liepsna, krūtinė — plienas.
Aš laukiu smarkesnės audros...

Ilgis giedros — o laukia audros... Keista ir draug gaila, kad, sulaukęs tos audros, trenkia perkūnais ne į savo nepažabotas aistras, tik į savo artimą...

Putinas rašo norįs, kad skaitytojai spręstų apie jį ne iš jo gyvenimo, kuriame jokių nepaprastų atsikimų nėr buvę, bet iš jo eilių. Patarimas ne visai praktiškas, nes kai kas paskaitęs jo liriką, yra įgavęs baimės, kad iš mūsų mielo Putino neišeitų kartais... Rasputinas...

F. Kirša skundžiasi, esąs «giliai įklimpęs į literatūros dumblą ir dar nesuskubęs pasirišti sau kaklaryšio. Jo ligšioliniai veikalai ir laikraščių redagavimas nedavę jam progos pasisakyti savąjį Aš. Na, duok Dieve, jaunam dainiui, įgijus daugiau mokslo, parodyti galutinai tą brangųjį savo «Aš» tikroje šviesoje.

B. Sruoga lieka nesuprantamas savo autobiografijoj, kaip ir savo eilėse. Viena tik supratome, kad šis dainius eina į gyvenimą mylėdamas žemę ir laimina «žemės sultis ir amžinai grįžtančią dainą». Delko būtinai «sultis,» o ne žemės tirštumus, dumblą — atsakymo nėr. Matyt, čia vien skonio dalykas.

K. Binkio autobiografija kiek aiški, tiek įdomi. Dainius prieš kiaulių ir galvijų ganymą buvęs «griežtai nusistatęs, kad nevaržyt gyvuliams laisvės». Be galo mėgdavęs «gaisrus ir vaidinuoklius», daug jų esąs matęs ir ikšiol šventai tikįs, «kad vaidinas». Nė vienos mokyklos nebaigęs, išskyrus vieną—gyvenimo mokyklą... Dalyvavęs įvairiuose «judėjimuose», užiminėjęs įvairiausias vietas ir galų gale įsitikinęs, kad tėvelis teisingai vieną kartą pasakęs, kad iš jo «nieko gera neišeisią». Autobiografija nepilna: užmiršta pasakyti apie autoriaus mėgimą skolintis. Mes asmeniškai linkime jaunam dainiui surimtėti ir darbais parodyti, kad jo tėvelis yr klydęs.

Tiek apie dainius. Apie jų eiles, išskyrus tik Kalėdų Kaukę, Z. Gėlę ir Vaidilos Ainį, esam jau nesyk rašę «Draugijoj», taigi nematom reikalo įsileisti čia į platesnę kritiką. Pažymėsim tik bendrai, kad eilių parinkimas atliktas įmanomai. Patys «Vainikai» išleisti dailiai. Viršelis ultramodernus. Jei jame nėra jokio dailumo, tai čia kaltas ne tiek piešėjas, kiek viešpataujanti šiandien dailėj dekadentizmo mainiera.

Literatūros laikraščiai.

I

VEJA. Literatūros, meno ir kultūros laikraštis. Eina kartą per dvi savaiti. Kaina metams 60 auks. № 1, 1919, 16 psl. in folio.

«Redakcijos žodyje» «Veja» sakos eisianti savo «pirmatakų» «Vaivorykštės» ir «Baro» kryptimi, rūpindamosi ypačiai «rimtu... kritikos žodžiu», neapleisdama ir kitų kultūros klausimų.

Gailestaudami del «Vaivorykštės» ir «Baro» žlugimo, mes nuoširdžiai sveikiname «Vejos» pasirodymą, bet draug laikome savo priederme tarti apie ją taipgi ir keletą kritikos žodžių.

Įdėtieji 1-am «Vejos» n-rin raštai labai nevienodi: yra čia kuo pasigėrėti, bet yra ir dalykų, kurių literatiška vertė visai nekokia. Dailės žvilgsniu pirmenybės palmė, be abejo, pridera A. Vienuolio «Aukai». Autoriaus turima, matyt,tikro beletristiško talento — ir mes visai nenustebtumėm, jei jis po kiek laiko pasirodytų platesnės apysakos bei tikro plataus romano à la «Pragiedruliai» autorium. Duok, Dieve, kad šis mūsų spėjimas netrukus įvyktų.

Labai simpatiškas ir naujas jauno, bene pirmą kart pasirodančio, nes ligšiol negirdėto, Vito Vakario talentas. Jo eilės iš knygos «Šventos liepsnos» parodo ir jausmų gyvumą ir gana augštą eiliavimo techniką. Vakario «mylimoji» gali drąsiai gėrėtis savo dainium — ypač jei jis, be savo pirmos meilės, apdainuos dar ir ne vieną kitą kilnų ir gražų dalyką. Tik dainuojant toliau, patartumėmVakariui vengti tokių rimų, kaip: meilė — gaili, neįstengė — padangę, nes jie yra nepergeriausi.

Giros «Burtų šalis» ir Mikuckio «Saulei tekant» — gražūs poetiški dalykėliai: jie tiekia skaitytojui este-

tiško pasigėrėjimo, bet nei naujo poezijos žodžio juose, nei didelės pažangos eiliavime nerandame. Giros eilės — giriškos, Mikuckio — mikuckiškos, — su visomis jų geromis ir blogomis pusėmis (Giros minčių praskiedimu, Mikuckio rimais žaidimu).

Straipsniui «A. a. Tado Daugirdo autobiografija» nieko negalima prikišti, nes čia pasakyta gryna tiesa. Nemažiau tiesos, tik karčios, yra ir K. Banaičio straipsny apie Kauniškius koncertus, iš kurių tik vienas tebuvęs įmanomas. Tai visi jautė, tik nieks nedrįso aiškiai pasakyti. Pirmutinis padarė tai K. Banaitis, už ką ir vertas tikros padėkos, Tiek apie vykusius» «Vejos» straipsnius.

Nūn belieka nemaloni priedermė nurodyti ir nevykusiuosius. Čion pridera pirmiausiai J. Šeiniaus «Iš knygos «Naktis ir Saulė». Knyga ta rašyta švediškai, dabar iš jos du dalykeliu: «Vakaro ir ryto rasa» ir «Banga ir vėjas» išversta lietuviškai ir įdėta «Vejon». Kad savo švedišku originalu nepraturtino Šeinius švedų literatūros, tai, be abejo, pripažins švedų kritikai, kad jis nepraturtins ir lietuvių literatūros, net ir visą savo knygą išversdamas, tai irgi faktas. Rašyti panašius dalykus būt pritikę Šeiniui, kai jis buvo trečios klasės gimnazistas, bet subrendusiam vyrui spausdinti tokie niekai — tiesiog gėda. Kad skaitytojas įsitikrintų, jog mes čia nė kiek neperdedam, štai «Bangos ir vėjo» pradžia:

Tupi vėjas ant kranto ir pučia ežeran. Vanduo sujunda, ir jo paviršy iškyla banga. Banga atsigryžta, pajunta vėjo pustelėjimą ir bėga nusiminus per ežero paviršį. Vėjas juokias, kad banga bijo ir bėga nuo Jo. Jis atkilo nuo kranto, seka bangą ir vis smarkiau pučia ir t. t.

Kad vėjas juoktųs iš bangos — tai netiesa. Bet kad autorius čia daro sau juokus iš estetikos, iš sveiko proto ir iš skaitytojų, tai labai panašu į tiesą. Tokia poezija prozoj — pritiktų „Vilkolaky“ paskaityti, bet ne „Vejoj“, kuri sakosi esanti „Vaivorykštės“ ir «Baro» tęsėja.

Versta iš P. Nanseno «Mirtis» pridera irgi tai šeiniškės kūrybos rūšiai, tik bent kiek rimtesnė turinio žvilgsniu.

Kokiai rūšiai pridera Vl. Putvinskio «Baisiausioji», ne taip lengva nuspręsti: čia ne tai beletristiškoji filosofija, ne tai filosofiškoji beletristika. Mat, autoriaus gvildenami tokie svarbūs klausimai: «Kas yra tyla, jei nebūtų garsų... kas yra «Nėra» be «Yra»? O daroma tai mirties esmei suprasti. Galutini to tyrimo rezultatai yra šie:

«Ji amžina, ir mes negalim būt už ją tvirtesni, bet mes galim būt su ja lygūs, nes mes taip pat amžini. Mes negalim jai galo padaryti. (Tas būtų mūsų nelaimė). Ir galim amžinai kovoti. Tverkim!»

Kristus truputį kitaip į mirtį žiūrėjo. Jis ją nuveikė savo asmenyje, atsikeldamas iš numirusių, ir pažadėjo galutinai ją nuveikti istorijos pabaigoj ir visoj žmonijoj. Ir tame galutiname mirties nuveikime bus tikra mūsų laimė, o ne nelaimė, kaip P-skis kad sako. Nelaimė bus tik tuomet, jei mes pereisime per gyvenimą Dievo priešais.

E. Radzikauskas, kun. Tumo kadaisia paskelbtas mūsų kritikų «karaliu», įdėjo «Vejon» savo «Kūrybos pradus mūsų raštijoj». Jis kritikuoja čia Vaitkaus poemą «Brėkšta» ir randa, kad Vaitkaus asmeninėje «kūryboje» tai esąs žingsnis pirmyn, bet «bendroje raštijos kūryboje yra tai žingsnis atgal, ir gerokai atgal į prieš 100 metų gyvenusio Chateaubriando gadynę». Vadinas, jei kas nūn parašytų dvi epopeji iš šio karo nuotykių panaši į Iliadą ir Odisėją, tai irgi nusidėtų raštijos kūrybai, nes padarytų dar didesnį žingsnį atgal į Homėro gadynę ir todel negalėtų susilaukti jokio Radzikausko pagyrimo. Toksai kritikų karaliaus nusprendimas — tikrai karališkas autokratijos žvilgsniu.

Galop straipsny «Vilkolakio vaišės I. Šeiniui» randame įdomų «Vilkolakio» «vaidilos» F. Kiršos manifestą, primenantį visuomenei, kad «Vilkolaky» — «spiečias jaunos dailininkų pajėgos Lietuvoj», kad «čia kaupiasi nauji nepriklausomos Lietuvos žodžiai

dailės srity», ir kad «vilkolakininkai» neturi mecenatų: «niekas jų neremia, bet visi jie turi gausiai priešų». Visi raštai lig «Vilkolakio» atsiradimui buvę pilni vien tautiško fanatizmo, vilkolakininkai vieni tevarą naują vagą, kvatodamiesi «ne pašaipos emblemomis, bet mūsų literatūros pažibomis». —Nuo «Šaltinio» gadynių dar tokio pasigyrimo mūsų literatūroj, rodos, nėr buvę. Mums keista, kad tą ditirambą «Vilkolakiui» yr parašęs A. Vienuolis, kurio talentas, rodos, nieko bendra sn «Vilkolakio» «vaga» neturi. Tiek apie «Vejos» tekstą.

Iš piešinių vykęs tėra vien Daugirdo portretas. Nabašninko veido išvaizda ladai gerai pagauta. Kiti paveikslai išėjo neaiškūs, lig dūmais aptraukti. Jei jų geriau atmušti spaustuvė neįstengia, tai neverta jie toliau ir bedėti.

II

DAINAVA. Literatūros ir dailės lapai. Pirma knyga. Vilkolakio leidinys. 1920 m. Sausio mėn. 128 p. in 4.

Sausiui mėnesiui skirta, o tik kovui baigiantis tepasirodžiusioji «Dainava» leidėjų pavadinta «Literatūros ir dailės lapais». Iš pažymėjimo «pirma knyga» reikia spėti, tai būsiąs naujas periodinis leidinys. Bet kaip dažnai jis eisiąs, — sykį į tris mėnesius, ar rečiau, publikai nepaskelbta. Jai tepalikta teisė — mokėti už šią pirmą knygą 20 auks. ir gėrėtis naujos literatūros ir dailės pavyzdžiais, arba taip brangiai nemokėti ir «Dainavos» visai neskaityti. Recenzento padėtis čia daug sunkesnė; jis nė tos laisvės neturi: nori ar nenori, privalo rašyti recenziją, — tai jo moralė pareiga, jo kasdienis kryžius. Ir juo recenzuojamas veikalas didesnis, juo kryžius sunkesnis. Negalėdami tos sunkios naštos išvengti, imkim ją ant savo pečių ir peržiūrėkim visą «Dainavą», kas joj yr gera ir gražu, ir kas skysta bei šlykštu.

Pirmoj vietoj čia pastatyta poezija. Kadangi «Dainavą» leidžia Vilkolakio šulai B. Sruoga ir F. Kirša, tatai jų kūrinių daugiausia «Dainavoj» ir randame. Prasideda ji «Vedų gimnų pirmapradybe»

Sruogos vertime. Sekdamas Vydūnu, Krėve ir kitais, Sruoga irgi ieško įkvėpimo senovės glūdumose. Jam, matyt, atrodo svarbu ir gražu, kas eina iš pirmųjų žmonijos amžių, kada vaikiškai dar manyta, kad —

Erdvėj toj pirmapradėj negyveno
Nei Niekas tamsusai ir nei Kas nors...

ir kada, apreiškimo neturint, klaustasi:

Pasaulis yr sukurtas, ar nekurtas?

ir manyta, tai žinąs tik vienas —

Kurs mato viską iš dangaus augštybių.
O gal ir Jis patsai nežino to?

Tame pirmykščiame žmonių naivume Sruoga mato ir tikrą poeziją ir gilią filosofiją, kurių mums, lietuviams, kultūros darbą bepradedant, nevalia nežinoti.

Kitame gi «Saulės gimne» pažengiama dar toliau, ir saulė identifikuojama su «visatos dūšia». Žynys jai gieda:

Mirksnis—ir viskas siela, tirpsta ūkana,
Nakties tamsa—aguonų tapo skaistuma.
Susijungė gaiviai keturpradžia junga.

Ką ir besakyti: gilu, kaip bedugnėj, ir tamsu, kaip tenai. Žodžiai prilygsta mintims, mintys, jei jų čia esama, naujai kaltiems žodžiams!.. Bet tikslas pasiektas: Saulei atiduota pagarba, kaipo naujai dievybei, «visybės dūšiai». Ar ji tėra vienai viena, ar gal yr dar koksai «Jis», kurs ją valdo, šis klausimas paliktas atviras. Bet pabaigoj ir tas «Jis» lieka suidentifikuotas su saule. Visa tai versta B. Sruogos iš kažkokios «Okeanijos», bet kas ji per viena— kokia autorė ar poema, nepasakyta. Vertimas atliktas eilėmis, kuriom sunkumo žvilgsniu lygių tegalima rasti nebent pas rusų Tredjakovskį.

Užtat už to paties Sruogos verstas «Japonų tankas» tikrai galima vertėjui tarti ačiū. Čia duoti tikri poezijos deimantėliai, žavį savo švelnumu, jausmų gyvumu ir grakštumu. Jos trumputės, tesusidedančios vos iš penkių eilučių. Štai keletas jų:

I. Jeigu išgirsiu,
Kad beldžias senatvė durysna,
Aš uždarysiu kietai jas.

«Manęs nėr namie—pasakysiu,
Jos nesileisiu į vidų.
II. Graudžiai raudojau.
Nuo ašarų drėgni manųjų
Mano drabužiai.
Jei klaustų, kas yr tau?
— Lytus gegužės nušlakstė, — tarsiu...
— — — — — — — — — — — — —
XI. Pilnas kentėjimų
Vargingas, teisybė,
Šitas pasaulis.
Jei būtau paukštelis,
Ašei iš jo išskristau...

Gaila, kad vertėjas neišvertė tų «tankų» rimuotomis eilėmis. Minčių harmonijai pritiktų ir harmoningas žodžių sąskambis.

Be indiečių ir japonų, bandė dar Sruoga versti ir lietuvį J. Baltrušaitį, vien tik rusiškai berašantį. Tarp šio parnasisto eilių yra daug gražių, kad ir simboliškų. Bet versti jos nelengva. Tų sunkenybių nepavyko apgalėti ir Sruogai. Pav., daili Baltrušaičio daina, prasidedanti žodžiais:

Вся мысль моя — тоска по тайнѣ звѣздной,
Вся жизнь моя — стояніе надъ бездной.

pas Sruogą lietuviškai skamba šitaip:

Visa mintis mana—ilgėjims žvaigždžių paslapties,
Visa buitis mana—budėjims žiede prapulties.

Vadinas, dingo vertime viskas: ir originalo lengvumas, ir jo skambumas, ir aiškumas. Šiaip jau nelengvai suprantamą Baltrušaitį Sruoga padarė dar tamsesniu.

Daug geriau pavykus yra Sruogos originalė «Audėja». Skambumo ji skambi, bet, jei neklystam, yra ji parašyta po to paties Baltrušaičio «Audėjo» įspūdžiu. Tikrą estetišką pasigėrėjimą teteikia tik vien III-ji «Audėjos» dalis.

Bendra išvada: darbuotasi Sruogos daug, o tikro grožio duota labai maža.

F. Kirša šį kartą yr žymiai pralenkęs savo draugą, įdėdamas «Dainavon» geroką savo «Aidų aidužių» dalį. Sulyginus su to pat dainiaus «Verpetais», — tai žymi pažanga. Daug čia tikrai gražių

dalykų (pav. II, VI, XVII, XX), kur forma pilnai atatinka minčiai. Kitur, kaip šit V, VIII, XV, XV, — daugiau grynų «aidužių»[1] — tuščio skambėjimo negu minties. Tie aidužiai daugiausia sukas aplink dainiaus meilužę. «Ją». Bet kas yr toji «Ji», skaitytojas neatspės: sykį Ji — lietuvaitė, antrą — pasakaitė, trečia, — net «girios medžiai supami». Rezultate galvosukis, paslaptis, juoba kad toliau dainius po keletą kartų sakosi, mylįs Jos «veidą ir krūtinę».

Be «Jos», keistoki pas Kiršą ir berneliai, nes joja pas mergelę «bėrajam žirge». Istorija težino tik vieną didvyrį, kurs iš tikrųjų yr įjojęs žirge priešų pilin. Tai buvo Homėro Odisėjas su savo draugais. Nuo anos žilos gadynės visi berneliai joja pas meilužes ant bėro žirgo, o ne bėram žirge. Kam čia reikėjo prieštarauti tikrenybei ir mūsų kalbai?!.

Kitur vėl iš po aidų melodingo skambesio visai nesimato minties, pav. V-sis aidužis baigiasi šitaip:

Taip krūtinė jaunaširdė
Vėjužėliais baugapūčiais
Jaunaveidį spaudė, virkdė
Nenuskinamais žvagučiais

Vargšas tas jaunaveidis: spaudė jį ir krūtinė, ir vėjužėliai, ir net nenuskinami žvagučiai!.. Nespaudė tik beširdė gramatika, neleidžianti palikti sakinį nepabaigtą, per tai ir liūdna daros skaitytojui, kad čia nėra jokios prasmės. Bet nežiūrint tų netobulumų, «Aidų aidužiai» yra žymus žingsnis pirmyn Kiršos kūryboj; mūsų išmanymu, jie daugiau verti, neg to paties autoriaus «sukiršintos» Tiutčevo eilės «Lietuvoje».

Be Kiršos ir Sruogos, yr davę savo eilių «Dainavai» M. Vaitkus, Ad. Juodasis ir Tyrų Duktė. Pirmuoju du yr prirašę nemaža eilių kur kas gražesnių, neg čia įdėtosios. Kai del Tyrų Dukters viešo prisipažinimo, jog:

[1]) Naujoje Rusijoj yr susidarius nauja poezijos srovė, pasivadinusi «echizmu». Tos srovės įkūrėjo Zolotuchino išmanymu, poezija — niekas kitas, kaip aidas — «echo». Ar F. Kirša yr rusiško echizmo sekėjas, mes nežinome.

Ir tylomis paslapčia
Mes klajojame nakčia.
Rugius braidom...

. . . .

Tyliai braidome rugius,
Nebsidžiaugiame žiedais.

. . . .

Einam, miname takus
Ir išdraikom žiedelius
Naktį skintus. —

tai tegalime tik tarti, jog «klajoti nakčia» ir «braidyti rugius» yra ir negražu ir nesveika tiek kūnui, tiek ir dvasiai; mat, nuo tokio braidymo gali sudrėkti gelsvos autorės kaselės, ji pati gali gauti slogos, o, be to, ir artimui skriauda, ypač šiandieną, kada rugiai taip brangūs... Galop ir dailės žvilgsniu vargiai kas autorei tars ačiū už tokį perdaug dekoltuotą realizmą, juoba kad ir patys Tyrų Dukters kolegos (Sruoga ir Kirša), turintys drąsos daugiau neg reikia, visgi kol kas apie slaptą braidymą dviese nakčia rugiuose, kiek žinom, nėr dar jokios dainos sudėję... Autorė — gražus mergaitei titulas, bet drova ir kuklumas — dar gražesni.

Be eilių, netrūksta «Dainavoj» ir dailiosios prozos. Jos atstovų tarpe I. Šeinius užima čia pirmą vietą, nes yr davęs savo «Naktį ir Saulę», «Mėnulį» ir «Tris paukščius». Kas yr skaitęs to pat autoriaus įdėtuosius «Vejon» dalykėlius, nieko nauja čia neras: ta pati rašymo maniera. Laikantis jos, gali rašyti apie ką tik nori, turėk tik bent kruislelį fantazijos ir mokėk narstyti mintis, kaip rožančiaus karolėlius ant siūlo. Norėdamas asmeniškai išmėginti tos «rožančinės» Šeiniaus rašymo metodos lengvumą, aš pabandžiau irgi šeiniškai rašyti. Pasirodė visai lengva. Per porą minučių pabrėžiau dalykėlį nė kiek neprastesnį už Šeiniaus «Vėją» ir k. Štai jis:

Rašytojas ir plunksna.

Aš rašytojas. Visi rašytojai rašo. Rašo jie anksti rytą ir vėlą vakarą. Vieni rašo del duonos, kiti del garbės, treti iš grafomanijos. Visi rašo ant balto popieriaus, juodu rašalu, plieno plunksna. Rašymas taip paprastas rašytojams darbas, kaip arimas artojams. Plunksna tai

rašytojo plūgas. Artojas varo vagą, beria grūdus; rašytojas varo eilę ir beria raides. Ir plūgas ir plunksna iš to pat plieno kalti, abudu baigias aštriu smaigalių. Bet arti lengviau kaip rašyti, ypač, neturint temos ir talento. Čia neužtenka pamirkyti plunksną į rašalą ir brėžt kaip pakliūna. Reikia žiūrėti, kad iš po plunksnos išeitų šiokia tokia, jei ne mintis, tai bent pabaigtas sakinys. O tai nelengva net ir dekadentiškos prozos besilaikant. Taigi rašytojas — tai kentėtojas. Kiek jis pat privargsta bepiešdamas, pav., kad ir „Vėją" kaip jis atsitūpęs pučia, o kiek dar prikankina jį kritikai ir recenzentai. Jų smailios, beširdės plieno plunksnos tik duria vargšą, tik duria, lyg žydų bačkoj vinys bekankinamąją Velykų auką. Gera tik, kad ilgainiui žmogus apsipranti ir nebejauti tų dūrimų. Surambėja oda, sukietėja sąžinė,na ir durkit sau sveiki, kiek tinkami Aš nė krust!..

O da geriau, kad visada randi ir panašių į save vienaminčių, kurie ir garbės vainiką tau nupina ir puotą Vilkolaky surengia, ir sočiai pavalgidinę nesigaili ir pavilgo, ir širdį glostančią prakalbą išdrožia, lygiu sau genijum pripažįsta. Tuomet atsidusti žmogus ir šūkteri: „Plunksna, ačiū tau! tu mano laimė, tu mano garbė, tu mano vainikas..." Ir t. t.

Panašiu būdu galima rašyti ne tik apie plunksną, bet ir apie lovą, apie kedę, apie pečių ir t. t., nes galima visada net ir tiems dalykams surasti daugybę vaizdų, asociacijos dėsniu su jais surištų ir tuo būdu Šeiniui konkurenciją padaryti. Bet mes to nedarysime, nes gerai žinom, Šeiniaus tuo nepataisysime. Jis savo nemenką apysakų rašytojo talentą yr, matyt, amžinai užkasęs ir besitenkins visą amžių lengvučiais, bet užtat ir jokios literatiškos vertės neturinčiais «Vėjais» ir panašiais niekniekiais. Juose gera tik tiek, kad bent blogų jausmų nežadina.

To, deja, negalima pasakyti apie Sruogos iš kažkokio Piero Liny verstą idiliją «Saulei leidžiantis». Šis dalykas pridera tai kūrinių rūšiai, kurie kinematografuose terodama «vien suaugusiems». Grynas nuogas pagoniškas natūralizmas, tik bent kiek gražiais žodžiais pridengtas. Keistas Sruogos skonis: jam tepatinka vien vaizdai ir mintys iš gadynių, siekiančių 2—3 tūkstančių metų. Tokia tai «Dainavos» literatūra.

Po jos eina teatro klausimai. Juos gvildena A. Sutkus. Ilgame straipsny jis išrodinėja autonominės vaidybos, kaipo savistovio meno reikalingumą, jis

norėtų turėti pas mus «veikslo, o ne ilustracijos vaidybą»; todel ir ragina dairytis ir ieškoti «liaudies kūrybos liekanų». Jam labai yr patikęs japonų aktorės Ganak Oatos vaidinimas — be žodžių, ir jis tąja vaidinimo mokykla negali atsidžiaugti[1]). Gaila tik, kad autorius neapsėjo nepuolęs katalikų Bažnyčios del jos tariamojo vaidinimo pasmerkimo. Čia autorius pasakė gryną netiesą. Bažnyčia yr smerkusi ne vaidinimą, tik pornografiją scenoj. Ji ir dabar tą pat daro ir visada darys, kol teatras bus žmonių tvirkinimo mokykla. Prieš dorą teatrą Bažnyčia nieko neturi ir ne tik jo nedraudžia, bet dar ir palaiko. Tai liudija skaitlingos Kalderono ir kitų katalikų rašytojų dramos bei misterijos.

Reformuodamas vaidybą, p. Sutkus nori draug sureformuoti ir mūsų kalbą; tam tikslui jis chaosą paverčia kaosu, farsą — parsu ir t. t. Pilna čia ir naujai kaltų terminų: vaidyba, vaidykla, vaidybingumas, vaidyklingumas ir t. t. Ką jie reiškia, nepasakyta. Taigi skaityti ir suprasti straipsnis sunkoka. Rašytas jis modern-lietuviškai, o mintyta, matyt, echt-rusiškai.

Užtat atsikvėpi žmogus beskaitydamas Galaunės monografijėlę apie mūsų garsųjį architektą Laurą Gucevičių (1753—1798). Tai tikra «Dainavos» pažiba. Nemažiau įdomus ir antras to pat autoriaus rašinys apie kitą žymų lietuvį architektą Dubeneckį ir jo naujos medinės Karmėlavos bažnyčios projektą. Projektas iš tikrųjų dailus, tik, mūsų išmanymu, gadina

[1]) Naujoj Rusijoj yr irgi susidarius atskira vaidinimo srovė. pasivadinusi «sumizmu». Jos žymiausis atstovas, Sergijus Podgajeckis, yr nesenai vaidinęs scenoj savo naują dramą, kurioje žodžių buvo visai maža; veikimas daugiausia reikšta — kaukimu, švilpimu, gargaliavimu ir cypimu. Podgajeckis laiko save genialiu dramaturgu, dekoratorium ir viršiausiu sumizmo atstovu, skelbiančiu, jog „jo padas esąs gražesnis už Giocondą“. Tiesą sakant, šis aforizmas yr skolytas iš futūrizmo, bet Podgajeckis sakosi futūrizmą sukrovęs jau į „passeizmo archyvą“!.. Ar ir Sutkus prieis galop sumizmą, spėti nedrįstame. Bet jei jį kada prieitų, labai nenustebtumėm.

jį iškirsti bažnyčios faciatoj negražūs 4 rombai. Jie reiktų kitais tinkamesniais ornamentais pakeisti. Taip pat ir vidurinis kryžius monstrancija, pakeitus paprastu kryžium, kaip bokštuose, būtų daug gıažiau.

Galop negalime nepaminėti ir F. Kiršos proza rašyto straipsnio «Aitra poezijoj». Gerb. Vilkolakio vaidila graudoja čia, kad «asmens, kurie lemia literatūros laimužę», tebegyvena «pirmykščiais[1]) amžiais rusų literatūros», kad poezijoj vis «tebieškoma naudos», kad «pas mus tebėra poezijoj biurokratizmas». Parūgojęs toliau, kad pas mus mąž teatsižvelgiama į tautos kūrybą, į liaudies dainas, ir taręs pagarbos žodį J. Baltrušaičiui ir Čiurlioniui, Kirša skelbia pasauliui, jog mūsų poeziją ištikusi kažkokia «kataleksija», mus pagavęs kažkoks «atbulas idiotizmas» ir kad todel «laikas pasireikšti ir, vietoj mėtyti kitus bepročiais dekadentais, modernistais, bombastais ir tt., laikas apsispręsti patiems». Visa tai rašyta autoriaus, matyt, labai įpykusio ant šios dienos kritikų, prikalbėta daug stambių, nesuprantamų žodžių ir nusiraminta tik tuo, kad, girdi, jau «vienur kitur mosuojasi priešininkai prieš senus valdovus». Na, Dievę, padėk jiems rodyti poezijai naujus kelius, vesti ją į tikrąjį grožį, kurs pasaulį išganys, ir ne į pagonišką natūralizmą, radusį, deja, «Dainavoj» gan draugišką priėmimą.

Straipsny «Ibseną vaidinsiant» A. Sutkus duoda įvairių patarimų, kaip šio skandinavų dramaturgo veikalai reikėtų vaidinti. Mūsų išmanymu, geriausia būtų jo visai nevaidinus, nes jo dramos mūsų dvasiai visai svetimos ir negali rasti sau atbalsio. Jau ir be to pas mus gana yra anarchijos elementų. Ib-

[1]) Kirša, matyt, norėtų, kad mūsų kritikai nulenktų galvą prieš naujausias mūsų literatūros sroves: echizmą, sumizmą, nihilizmą, revolucionizmą su jo obalsiu „Palniom-ka pulei v Ruś sviatuju" ir k. Visam kam yra savo laikas: kai Lietuva taps „Sovietų respublika", rasis ir kritikų gerbėjų Zolotuchino, Zorevo, Podgajeckio ir kitų rusų proletariškos literatūros žvaigždžių. Mūsų jauni literatai puikiai juk sugeba mėgdžioti visokius naujumus. Tuo tarpu „aidužių" autoriui visgi reikės apsišarvoti kantrybės skydu ir bent kiek palaukti.

senas tegalėtų vien ją padidinti, nes jis, kad ir yra bandęs savo dramose judinti įvairius klausimus, bet nė vieno dorai neišgvildęs ir jokios sintezės nepriėjęs. Jo gerbėjai, kritikai ir komentatoriai po šiai dienai vis da nėr pabaigę ginčų, kas yr buvo Ibsenas ir ką norėjęs pasakyti. Mėgėjams socialių klausimų scenoj ilgam užteks vienų mūsų Vydūno «Jūrų Varpų». Tiek apie «Dainavos» tekstą.

Kai del jos «dailės», tai jai čia atstovauja vienas tik Ad. Galdikas. Jei šis dailininkas yr norėjęs užmušti savo reputaciją, kaipo piešėjo, arba buvo sumanęs ištirti «Dainavos» leidėjų dailės supratimo neturėjimą, tai savo tikslą yr pilnai pasiekęs. Publika, peržiūrėjus visus jo «Dainavon» įdėtuosius «piešinius», turės pilną teisę manyti, tą dailininką parodžius čia ne originalumą, kaip yr rašęs Gira «Lietuvoj», bet tai, ką rusai vadina «originalničanije», t. y. bergždžias pastangas tapti **par force** originaliu. Kam to G-kui reikėjo, sunku suprasti. Tai pritiktų vien «tepliotojams» be talento krislelio, bet ne A. G-ui, kurs, kai nori, gali duoti ir labai gražių paveikslų. Gana bus čia priminus jo «Šv. Pranciškaus pamokslą musulmanams», «Alyvas» ir k. Taigi duodamas «Dainavai» savo murzinus «piešinius», jis blogai patarnavo ir savo reputacijai, ir «Dainavai», ir pačiai mūsų dailei. Nes ką gi gali pamanyti kitataučiai apie mūsų dailę, išvydę G-ko «piešinius». Jie, be abejo, tars sau, kad lietuviai dailės žvilgsniu tebėra dar trogloditų fazėje. Mūsų laimė tik, kad netrukus bus atidaryta dailės paroda, kurioj, kas norės, pamatys, jog mūsų dailei ne vienas G-kas teatstovauja, ir kad net ir jis pats ne visada pieštuku tyčiojas iš publikos.

Dailė, taip pat kaip moralybė ir logika, turi savo amžinojo Logoso nustatytus dėsnius. Jų mindžiojimas tuščio «originalumo» dėliai dovanotinas dailininkams laisvamaniams, o ne dailininkui-krikščioniui, kokiuo, rodos, yra G-kas. Tie dėsniai į nesugadintą žmogaus sielą savaime veikia ir veda instinkty-

viai į grožio sritį. Kas norėtų tuo įsitikrinti, tepalygina, pav., Galdiko 2-jį piešinį su įdėtu vaikų «Žiburėlio» 5-an n-rin 8-n:ų metų Feliutės vaizdeliu. Ir ten ir čia namelis, ir ten ir čia piešimo būdas gana primityvus, bet nekalto vaiko piešiny kur kas daugiau grožio ir natūralumo, neg pas «Dainavos» dailininką.

Kristus save persekiotojui Sauliui yr taręs: «Durum est tibi contra stimulum calcitrare». Ir mes, baigdami šią recenziją, laikom savo pareiga tarti G-kui: Sunku tau, dailininke krikščioni, spiriuotis prieš amžinojo Logoso nustatytus grožio dėsnius. Juos laužydamas nieko neatsieksi. Vaikydamas savo ūpą, tempdamass ant dekadentiško trikojo savo sielą, tik užmuši ir pražudysi ją, neišpildęs savo augšto uždavinio ir nedavęs savo tėvynei Lietuvai to, ko ji iš tavęs tur teisės reikalauti. Taigi susiprask, kol yra laiko ir, metęs šungrožio šuntakius, grįžk į tikrąjį grožio kelią. To iš tavęs laukia ir Dievas, ir visuomenė.

III.

SKAITYMAI. Mėnesinis literatūros leidinys, leidžiamas Švietimo Ministerijos, redaguojamas Vinco Krėvės. Pirmosios knygos. Kaunas, 1920, 128 psl. in-8.

Nugirdę Šv. Ministeriją ketinant leisti Homėro „Odisėją,“ Suomių «Kalevalą» ir kitus klasiškų veikalų vertimus, manėme rasią «Skaitymuose» bent pradžią tų vertimų! Deja, apsirikome, nes «Skaitymai», matyt, bus pripildomi pačiais originaliais ir naujausiais lietuvių rašytojų veikalais. Bent «Skaitymų» pirmosios knygos jokių senovės raštų nepaduoda. Nebūdami absoliūčiais senovės gerbėjais, pažiūrėkim, ką gero tiekia mums naujoviški «Skaitymai».

Pirmoj vietoj randame V. Krėvės «Bedievį». Bedievis nebaisus, nes temanąs Dievą esant kitokį, negu žmonės sau vaizdinas, kas dalinai, žinoma, yra tiesa.

Liudo Giros eilės «Pusto vėjas» tikrai gražios tiek formos tiek turinio žvilgsniu. Dainius klausia čia:

Ei, vadovai tvirtabūdžiai, kur gi vedat mus?

Klausimas turi pamato ir reiktų jis kreipti ne vien į mūsų valstybės, bet ir mūsų literatūros vadovus, kurie iš tikrųjų nežinia, kur veda mus.

Žalios Rūtos eilėmis aprašytas «Skynimas» perdaug realis, perdaug patriotiškas, tik... permaža jame tikros poezijos.

Rašteliai iš cikliaus «Kada rauda siela» atsiųst Vaidilutės. Jei autorė tebėra ketvirtos klasės gimnazistė, tai suaugus galės rašyt ir geresnių dalykų parašyti. Būdamas «Ateities» redaktorius, panašių rašinėlių aš daug gaudavau iš gimnazisčių ir kai kuriuos pasigailėjęs dėdavau, Vaidilutės rašinėliai irgi «Ateičiai» iš bėdos tiktų, bet «Skaitymuose» jie įdėti per apsirikimą ar per didelį redaktoriaus širdies minkštumą. Kad mano čia ne perdėtą, kiekvienas gali pats įsitikrinti perskaitęs kad ir Vaidilutės «Gyvenimo glėbyje». Jo turinys, pačios autorės žodžiais atpasakotas, yra šis:

Pasaulis buve toks tuščias: tuščias ir tamsus.
Ejau toje tamsoje apgraibomis viena —
Kaži kas painiojosi po kojų... puldavau, pakildavau ir vėl puldavau.
Ir buvo taip tamsu ir tuščia... nei vieno laimės spindulio.

Ir viskas.

Kitam rašinėly «Oi juokitės» pakartotas tas šauksmas 9 kartus tekstė ir keturis kartus pabaigoje. Daug kas gal ir iš tikrųjų pasijuoks del to tikrai juokingo literatūros žvilgsniu rašinėlio, bet mums tiesiog graudu daros del panašaus mūsų raštijos turtinimo.

Dar juokingesnis rašinėlis «Negaliu užmiršti». Jis parašytas litanijos būdu ir susideda iš kaitaliojimo žodžių: Neužmirši, užmiršiu, neužmirši, užmiršiu, užmiršiu».

Mūsų išmanymu, geriausia būtų, kad šį keistoką «ciklių» ir pati autorė ir mūsų publika visai... užmirštų.

S. Jasulaitis yr išradęs veiksmažodį «saulėti» ir parašęs jam himną, kuriame tarp kitko pasakyta:

Ir po dangum plynu
Dievui ten meldžiuos...
Kažkur zvimbia širšės,
O visur tamsu...

Kokia ten buvo autoriaus malda, mes nežinom, bet pačios eilės menkokos.

Vaizdely «Išsibarė» V. Krėvė piešia valstietį, įnirtusį ant kunigo išnaudojimo ir nedrįstantį jam tai į akis pasakyti. «Socialdemokratui» šis vaizdelis labai pritiktų, «Skaitymuose» jis ne savo vietoj.

L. Girios eilės «Vai, sunku» — turi dvi geri ypatybi — yra trumpos ir dailios.

J. Vaižganto «Dėdės ir Dėdienės» plačiai užbrėžta apysaka — dar nepabaigta; visomis savo ypatybėmis ji primena neužmirštinus «Pragiedrulius»: tas pats čia vaizdingumas, gyvumas, epiškumas. Tai tikra «Skaitymų» pažiba.

Po jos skaityti K. Puidos «Karalių Garaldą» tiesiog nuobodu. Matyt, «karaliams» šiandien visur nevyksta, net ir literatūroje.

Neįvardytas cikliaus «Liaudies stygomis» autorius yr davęs 16 neblogų liaudies dainų imitacijų. Gali jis ir daugiau jų rašyti, nes liaudies poezija visados ras mėgėjų.

J. Savickiui už paduotą labai simpatingą doro lietuvių prietelio A. M. Benedictseno paminėjimą tikrai reikia tarti ačiū. Tokie vyrai reikėtų kiekvienam lietuviui žinoti ir gerbti.

V. Krėvės pasaka „Perkūnas, Vaiva ir Straublys" yra įdomiai sugalvota, bet visgi tikras „kerdžius" būt galėjęs atpasakoti ją trumpiau ir gyviau. Ilgumas šiandien neapsimoka.

L. Giros „Vargo keliais" P. Rimšos biografija malonu paskaityti. Ji parašyta gyvai. Gaila tik, kad aprašomasis dailininkas nėr tiek padaręs, kiek galėjo padaryti.

Baigiasi n-ris naujų veikalų kritikomis. Jos visos smarkios ir kategoriškos. Maironies „Pavasario Balsams" prikišama negražus viršelis ir perpildymas vi-

sokiais pagražinimais ir net fotografijomis. Kritikas kaltina leidėjus, bet visai neteisingai, nes daug kas ten pakliuvo be leidėjų žinios.

Piktinasi kritikas ir Maironies satiriškomis eilėmis. Jų šiurkštumui parodyti cituoja šį ketureilį:

O tų partijų tarp mūsų
Jų programų ir barnių!
Kiek vargiai pas vargšą blusų
Atsiras už marškinių.

Žodžiui «blusų» kritikas tepadėjo tik dvi pirmi raidi, likusią vietą užpildęs daugtaškiu... Tai bent drovumėlis. Juo pasiremdami mes imam dvejoti, be nėra kartais mūsų smarkusis kritikas gražiosios ir droviosios lyties atstovas.

Tas pats kritikas yr paskyręs A. Jakšto «Rudens Aidams» net atskirą straipsnį, kuriame stengias įrodyti, šį dainių esant akrobatą poezijoj. Čia jau gerb. kritiko ar kritikės visai suklysta, nes tikros akrobatikos poezijoj, t. y. naujoviškiausių poetiškų «štukų» reikia ieškoti, ne pas Jakštą, bet Balio Sruogos „Saulėje ir Smiltyse“. Ten kiek eilėraščių, tiek keisčiausių augštynkojiškos akrobatikos numerių, kuriems ir geriausi cirko klounai gali pavydėti.

Su kritikos orginalumu eina greta „S-se“ kalbos ir rašybos savotiškumas. V. Krėvė, kad ir ne baronas, bet turi tikrai baronišką fantaziją — sudzūkinti mūsų gramatiką ir asmenavimą. Todel pas jį nerasi bendrų liet. formų: būčiau, būtumei, būtumėt; jos pakeistos dzūkiškomis, būtau, būtai, būtut ir t.t.

Kad jam dzūkiška viešnagė labiau patinka negu plačiai vartojamasis viešėjimas, tai suprantamas dalykas, bet kad jis iš viešnagės nusikalęs viešnagėti nori juo pakeisti dailesnį ir trumpesnį žodį viešėti, tai jau ne taip lengva išaiškinti.

Kaipo redaktorius, Krėvė leidžia E. Radzikauskui teisingai barti Žalią Rūtą, kam jis nenatūraliai trumpina žodžius. Tuo tarpu pats negeriau elgias už Ž. Rūtą, vartodamas tokias „sukoliečytas“ formas, kaip

mikśterė, trukterė, viet. niksterėjo, trukterėjo. Kuo pavirs mūsų rašomoji kalba, jei kiekvienas rašytojas ims ją versti savąja tarme?!

Tas pat ir su rašyba. Lig šiol, pav., visi rašydavo tikrąjį Dievą iš didžiosios, o netikruosius iš mažosios d. Dabar Krėvė rado, [1]) tai esant nedemokratiška, ir sulygino visus dievus bent rašyboje. Del turėjimo turėjo jis teisės tai daryti kokiame „Socialdemokrate“, „L. Ūkininke“ ar kitur, tik jau ne Šviet. Ministerijos leidžiamame organe...

IV

KETURIŲ VĖJŲ PRANAŠAS. 1922, 4 p. in. 4.

Tai yra skelbimas naujo naujausios literatūros laikraščio ir drauge parodymas, kokia dvasia viešpataus tame naujame laikrašty. Leidžia jį K. Binkis su savo draugais, absolūtinės laisvės mėgėjais.

Kaip iš Binkio „Vainikuose“ paskelbtos autobiografijos matyt, jis jau kiaules ganydamas buvęs „principiniai nusistatęs, kad nevaržyt gyvuliams laisvės“. To savo principo jis laikosi ir nūn, leisdamas savo neraliuotiems draugams tyčiotis iš poezijos ir jos formų, iš grožio ir jo dėsnių, iš gyvenimo ir net paties Dievo:

Dangaus aš lauže kaip gyvatė
Šnypščiu ir kojoms žemę tvoju.
Tau, Dieve, nuodų geluoniu įgelsiu...
Eikš, brolau Dieve, tamsoj mes paūliosim.
Gersiu aš tavo dvasią, kaip raudoną kraują...

Taip tai provokuoja Dievą S. Šemerys. Šiam be talento ir mokslo dekadentėliui pritaria šiek tiek gabesnis, bet didybės manijos pagautas, Butkų Juzė šaukdamas:

Joti joti...
Žemės merdinčios skriaudėją
pirmąjį pastvėrus vėją
tvoti.

---

[1]) Vėliau paaiškėjo, čia ne redaktoriaus, tik korektoriaus kaltė.

Už pasaulio vargą kloti...
Kumštis gniaužkim,
tik į dangų
įsilaužkim
Dievui miegančiam grūmoti.

Jei taip naujų pranašų elgiamasi su Dievu, tai apie poeziją nėra kas nė besakyti. Ji yra nežmoniškai maigoma, jos dėsniai įdūkusiai laužomi, mindžiojami, o vis vienam tikslui, kad neturint nė krislelio originalumo, pasirodyt be galo originaliams.

Vienas vokiečių dailės kritikas yr teisingai išsitaręs: „Nauja dailė — privalo būti dailė, o ne špygų rodymas senajai dailei". „Keturių Vėjų pranašai" turi pretensijų sukurti naują lietuviškąją dailę, bet visos jų pastangos nueina niekais: dailės kaip nėra, taip nėra. Jos vietą užima vien špygų rodymas senajai dailei. Ši pramoga visai pritinka kaimo kiauliaganiams. Delko ją yr pamėgę mūsų jauni literatai, atspėt nesugebam. Jei tas užsiėmimas jiems patinka — tesidžiaugia juo, kaip gelžėlę radę. Mes galim tik priminti, kad nei Dievo niekinimas, nei makaronistiškos bei dekadentiškos eilės visai nėra naujas dalykas. Makaronizmą randame Lenkijoj jau XVII amžiuj, o Dievo niekintojus mini jau Dovydas Karalius savo psalmėj:

Dixit insipiens in corde suo: Non est Deus.

„Keturių vėjų pranašą" ilustravo Galdikas: tekstas atatinka piešiniams, piešiniai tekstui. Tuo atsiekta pilniausia harmonija... tik, žinoma, iš kito galo...

Straipsniai.

I.

ŠIS TAS APIE „NAUJUS POEZIJOS RŪBUS".

Kas nežino, kad moterys mėgsta naujus rūbus. Mažos bebūdamas, jos rėdo naujais rūbeliais savo lėles, išaugę — pačios dažnai virsta lėlėmis, kurioms niekas taip nerūpi, kaip nauji rūbai ir nauji siuvėjai.

Mums tat visai nenuostabu, kad ir gerb. S. Kymantaitė, turėdama, matyt, panašų palinkimą, užsimanė apvilkti «naujais» rūbais mūsų vargšę poeziją ir nudžiugo, radus tam tikrą naują siuvėją, augštai iškišusį iškabą su parašu: «Siuvėjas iš Krakovo, puikiai siuvąs naujus poezijai rūbus».

Papratę branginti kiekvieną dalyką ne pagal jo naujumą ar senumą, bet sulig jo objektyvia verte, mes net ir poezijos rūbuose neatmetam a priori naujų «fasonų». Mes tik žiūrime, ar tie nauji fasonai mūsų poezijai tinka, ar ne, ar jie geresni už senuosius, ar ne? Ir jei viešai protestavom prieš naujai sukirptą Gerbačauskio poezijos rūbą, [1]) tai vien del to, kad tame jo siuvinyje neradome jokio naujumo ir jokio gražumo. Nematėme ten jokio naujumo, nes Gerb. tą savo neva «naują» fasoną ne pats išgalvojo, bet gyvai pasisavino iš Kasprowicz'o Wyspianski'o ir kitų panašių «naujos rūšies» poetų; neradome ten taipogi jokio gražumo, nes gražumas yra gyvas chaoso kontrastas, o Gerb. dailės trejybė — tai chaosas, betvarkė, anarchija, arba, anot Kymantaitės betariant, — «netaisykliškai sukapotas minčių šiupinys»...

Ir da kad bent tos mintys būtų subrendusios, sveikos... Ir to nėra! Jos yra liguistos, megaloma-

---

[1]) Žiūr. „Draugijos" 10 n-rį p. 208 — 212.

niškai išsipūtusios, psichopatiškai - chaotiškos, kaip ir jų forma.

K-tė sako, kad «dekadentizmas tai silpnas balsas puolusios dvasios ir nusususio proto apsireiškimas». Definicija puiki ir visai teisinga. «Proto nususimas» apsireiškia pas dekadentus minčių chaose, o «silpnas balsas puolusios dvasios» — neišdailinime poezijos formų ir nesilaikyme amžinų poezijos dėsnių. Abu tuodu dekadentizmo elementu, deja, pradeda skverbtis ir mūsų jaunon poezijon. „Gabija“ padarė čia pradžią, ką mes savo recenzijoj ir nurodėme. Tiesa, padarėme tai pajuokdami „Griuvėsių himną“. Bet jei K-tė būtų giliau pažvelgus į recenziją, be abejo būtų ten pamačius tikrą širdies skausmą, o ne tuščią juoką. Nes iš tikrujų, kas bent kiek brangina poeziją, tas negal nenuliūsti, matydamas, jog atsiranda jau ir pas mus įvairių megalomanų, kurie ir poeziją, tą galingą įkvėptos sielos žodį, tą šventą žmonių širdyse gerų jausmų žadintoją, nori padaryti „naujų madų“ verge ir varu jai užmauti „raudonas naujos gadynės kelines“... [1])

Iš to megalomaniškai - psichopatiško stengimos duoti poezijai „naujas kelines“ ir eina dabartinės poezijos žlugimas Visi rimtesni kritikai tai pripažįsta ir viešai gailestauja. Rusų laikraščiuose, k. š. „Viestnik literatury“, „Birževyja Viedom.“, „Nov. Vremia“ ir k. buvo nepersenai įdėta karštu protestų prieš naujus rusų poetus ir jų naują eiliavimo „manierą“. Panašių protestų randame kaskart dažniau ir pas prancūzus. Užteks čia priminus žinomojo dramaturgo, akademiko Henri Lavedan'o nuomonę apie naujausią prancūzų poeziją Štai ką jis sako tuo dalyku:

Prancūzų poezija paskutiniais laikais žymiai žlunga. Dabartiniai prancūzų poetai palengvėl grįžta į pirmykščios barbarybės stovį. Jų pranokėjams reikėjo kelių amžių, kol išdirbo ir išdailino prancūzų eiliavimą, bet visas tas jų triūsas ir pastangos nuėjo perniek: nauji pran-

[1]) Tas palyginimas pridera pačiam Gerbačauskiui.

cūzų eilininkai niekina cezūrą ir visus eiliavimo dėsnius, nepripažįsta rimo, eiles, kaip jiems patinka, savotiškai tai pailgina tai sutrumpina; be to, nuolat tarp savęs ginčijas. Vadinamieji „parnasiečiai“ jau senai visiems įgriso savo kvailiomis pretensijomis ir pedentizmu. Turinio tuštumas, stiliaus išpūtimas, vaikiškas skambančiais žodžias ir nepaprastais rimais žaidimas, — viskas tai galų gale publikai įkyrėjo ir privertė ją nuo poetų atsitraukti. Nuo to laiko jie gyvuoja vien savo ratelyje, vieni kitų neapsikęsdami, kiti kitus girdami arba peikdami — publika į juos visai nebeatkreipia dėmesio. Tiesą pasakius, jie ne publikai ir rašo: jie bevelija saviems veikalams rinktis tokius siužetus, kurie niekam daugiau, tik jiems vieniems ir tėra įdomūs. Pirma, kada poeta buvo reiškėju idėjų, visiems suprantamų jausmų, kuriuos kiekvienas daugiau ar mažiau galėjo pats atjausti, poeta buvo literatūros žiburys; dabar, kada jis užsidarė siaurame, neprieinamame ratelyje, jį paliovė klausę tie, kurių dėmesį jis paliovė brangines. Ar jis ims šlifuoti parnasinius sonetus, ar šiaip jau rašyti kvailybes, rezultatas pasilieka tas pats: publika poetomis nebeinteresuojas. Ir gerai daro! Nes visuose jų rateliuose, iš kurių kiekvienas tur pretensijų tiekti poezijai naują rūbą, viešpatauja begalinis nuobodumas sujungtas su pilniausia betalentybe...“

Rusų kritikas prie tų Lavedan'o žodžių priduria šią pastabą:

Tas Lavedan'o nutarimas yra įdomus tuo, kad jis gyvai pritinka dabartiniems rusų poetoms: čia gana tik žodžius „prancūzų poezija“ pakeisti žodžiais „rusų eiliavimas“, Nes iš tikrųjų ir pas mus, tarp vadinamųjų naujų poetų, randas ta pati pastanga grįžti pirmykščion barbarybėn, tas pats niekinimas visų poezijos formų, tos pačios megalomaniškos pretensijos ir tas pats turinio tuštumas. Tiktai pas mus viskas tai dar ne visiems teįgriso gal del to, kad mes pagal savo senąjį kalendorių atsilikom nuo Europos 13 dienų...

Pažinęs pornografiškąjį turinį „dabartinės“ prancūzų poezijos, Lavedan'as pataria naujus prancūzų poetas vadinti tiesiog „kriminalistais ir psichopatais“. Pas mus, ačiū Dievui, to pornografiškumo kol kas nesimato. Mūsų nauji poetos tenkinas vien grįžimu pirmykščion eiliavimo barbarybėn. Juos tat galima pavadinti nebent „poetiškais“ kriminalistais, kaipo nepripažįstančius tam tikrų poezijos įstatymų. Ieškodami naujų poezijai rūbų, jie visai nejaučia, jog stumia lietuvių poeziją į priešistoriškąjį pirmityvumą. Priminus mūsų senobines dainas, Kymantaitė naiviai spėja: „tur būt, Druskiui delnai niešti jas ištaisyti ir išlyginti“ nesuprasdama visai, jog ten ir be Drus-

kiaus viskas kuo puikiausiai išdailinta ir išlyginta. Tiesa, nėra ten rimo, bet ritmas visur išlaikytas, eilės turi taisyklingą ilgumą, sulig strofų sąstata. O koks ten strofų įvairumas ir tam tikras taisyklingumas!.. Viskas tai aiškiai rodo, jog ir senovės lietuvių turėta animam naturaliter poeticam et symphonialem. Pavyzdžių, panašių „Vėlei Kibirkštėlei", mes veltui ieškotumėm mūsų tautiškose dainose. Jų ten visai nerasime.

Jei jau būtinai užsispirtumėm bent vieną tokį pavyzdį surasti, tai turėtumėm eiti ne pirmyn, bet atgal kokius 4 — 5 tūkstančius metų, į seną Babyloniją ir ieškoti jo senuose asyriečių himnuose. Ačiū mokslininkams, šiandieną net ir ta vininiu raštu užrašytoji poezija yra jau atkasta ir išaiškinta. Štai trumputis jos pavyzdys:

U - ri ki u - um - u - a
Šu - mi - di ša - na - tu - a
ba - la - tham [dam] - ku - ti ana ka - li - i
li - it - tu - ti - ia li - iš - ša - kin in - a pi - ki
šu - ul - li - im na - bi - iš - ti
ti - ib - bi ši - rî - ia
u - shu - ur ši - i - ri - ia
ki - in - ni bi - ir' -(ia) [1])

Yra tai dvi strofi himno dievaičiui Mardukui. Tas himnas atrastas Nabukadanasaro cilindre. Teksto reikšmė yra ši:

Prailgink dienas mano,
Patvirtink metus mano,
laimingo gyvenimo kad ragaučiau;
mano gyvybės jėgą teskelbia lūpos tavo!
Duok pasisekimą sielai mano,
laikyk sveikatą kūno mano,
sergėk gyvybę mano,
patvirtink sėklą mano!

Kaip mato skaitytojai — ta vieno iš seniausių himnų forma labai panėši į poetišką „Vėlės Kibirkštėlės" formą. Kaip ten, taip ir čia nėra ritmo, nėra

[1]) Schrader. Keilinschriftliche Bibliotek Sammlung von assyrischen und babylonischen Texten in Umschrift und Uebersetzungen. Berlin, 1890—1900, III. 2, p. 44.

cezūros, nėra eilių lygumo ir tt. Bet iš kitos šalies net tame primityvios poezijos gemalėlyje jau galima patėmyti tūlas taisyklingumas: eilės, kad ir nelygios, kraujasi į lygias ketureiles strofas; randas net savotiški rimų panašumai ir tt. Matyt senas Nabukadanasaro poeta, gyvenęs XX a. prieš Kristų, instinktyviai atjautė tą dalyką, kurio naujų poezijos rūbų ieškotojai net šiame XX a. po Kristui nenori, ar negali suprasti. Beieškodami kažkokio „ viršnaujumo", jie bando grąžinti mūsų poeziją į amžių glūdumus, į senobinę priešistorišką jų barbarybę ir primityvumą.

Tiesa, ir ana primytivi priešistoriškoji poezija tur savo gražybę. Bet ta naivi gražybė panėši į vos gimusio kūdikio grožį. Kad toks kūdikis tikrai savotiškai gražus, niekas apie tai nesiginčys, o visos motynos mielai tai patvirtins; be to, ir gi gerai žinoma, kad toks kūdikis tur teisę nepildyti visuomenės priimtų padorumo įstatų... būti mažu «anarchistu» ir net «cyniku». Bet tegu taip ima elgtis subrendęs vyras ar suaugusi merga, nė vienas sveiko proto žmogus to «naujumo» nepagirs. Nes kas leista dviejų savaičių «mažiukui-bėbei", tas nepritinka ilgasijonei mergai ar kelniuotam vyrukui. Taip pat ir su poezija. Ji šiandien yra subrendus, išaugus ir vilktis savo kūdikystės rūbais nebegali, nors Kym. ir kažkaip to norėtų. Naujos poezijos rūbas tur būt nemenkesnis už senąjį, bet daug geresnis. Jei šiandieną, lokajams pradėjus nešioti aukso laikrodėlius, ponai ėmė gamintis laikrodėlius su viršeliais iš oksyduoto plieno, tai iš to visai neišeina, kad auksas šiandien yr nustojęs vertės. Taip pat, jei šiandien «visiems pašaliams užgiedojus», ėmė taisyklingas eiles rašyti visoki be talento eiliadirbiai, tai iš to irgi neišeina, kad taisyklingumas eilėse jau niekam nevertas ir jį reikią pakeisti pilniausiu netaisyklingumu. Kaip kitur, taip ir poezijoj geriausiai bus užlaikius nova et vetera.

II

FUTŪRIZMAS BEI CHAMIZMAS KITUR IR PAS MUS.

(Skirta Maironiui pagerbti).

1913 m. lapkričio 8 d. rusų rašytojų kuopelė vaišino Peterburge garsųjį dainių K. D. Balmontą. Šiandienėje rusų poezijoj jis užima pirmąją vietą, yra išleidęs apie dešimtį storokų savo eilių rinkinių. Laisvės metų jis, naujos srovės pagautas, buvo ėmęs dainuoti perdaug laisvai. Už tai gavo pasitraukti iš Rusijos. Aštuonerius metus baladojosi užsieniuose, apvažiavo aplink visą žemę, aplankė daug visokių kraštų. Prisirinkęs naujų įspūdžių, apvilko juos poezijos rūbais ir paleido į žmones atskiruose eilių cikluose. Viename iš jų jis gan dailiai apdainavo net ir Lietuvą[1]), tarsi norėdamas sugėdinti savo draugą Jurgį Baltrušaitį, vien rusiškai berašantį ir savo eilėse Lietuvos niekad nepaminėjusį.

Galop po ilgo trankymosi po svetimas šalis, garbus šis rusų dainius, pasinaudodamas šių metų vasario manifestu, sugrįžo tėvynėn. Jo mylimoji Maskva maloniai jį sutiko, sveikino, puotą iškėlė. Nepanorėjo apsileisti ir Peterburgas. Pakvietė jį paskaitai ir sumanė siauresniame rašytojų būryje pavaišinti ir pagerbti. Dainius atvyko, dailiai paskaitė, sukėlė publikos entuziazmą ir po viso ko atėjo į jo pagarbai surengtąjį vakarėlį. Viskas ėjo kuo gražiausiai. Valgyta, gerta, sakyta eilėmis ekspromptai, į kuriuos gerb. svečias tokiu pat būdu linksmai atsakinėjo.

Bet štai puotai besibaigiant, kada visi buvo kuo geriausiame ūpe, prieina prie Balmonto kažkoks ne-

[1]) Sk. Лит. худ. альманахъ „Шиповникъ" кн. 5-ая, С'ПБ. 1908. Cikliaus vardas: Литва. Вѣнокъ изъ семи стеблей (посвящается Юргису Балтрушайтису) Eilių vardai: 1. Литвинъ; 2. Вандинiи; 3. Мѣсяцъ и Солнце; 4. Рута; 5. Девять; 6. Погоня; 7. Царица Балтiйскихъ водъ.

pažįstamas, pasisako esąs futūristas, teškia garbinamajam dainiui vynu į veidą ir drožia kumščia į žandą. Visiems sušukus: ką darai — šis būsimosios dailės atstovas su pasididžiavimu atsako:

— Я хотѣлъ дерзнуть! Aš panorėjau pradrįsti!..

* * *

Šis dienos kronikoj pažymėtasis vaizdelis yra labai charakteringas. Jame, lyg simbole, puikiai išreikšta «būsimosios» dailės atstovų psichologija ir jų atsinešimas į dabarties poezijos kūrėjus. Šiems jau nebenorima pripažinti visuomenėje vietos. Sena dailė šalin, tegyvuoja būsimoji! Ceci tuera cela Ateitis turi priklausyti vien nepripažįstantiems jokių sąryšių su senovės bei dabarties daile reformatoriams futūristams, naujos būsimosios dailės apaštalams. Kaipo griežta praeities kūrybos antitezė, ši nauja futūristų dailė drįsta skelbti ir naujus poetikos bei estetikos principus. Jų pamatas tai niekuo nevaržomas individualizmas bei absolūti liuosybė. Manydami turį visokių „lincencijų“ teisę, šie nauji poetos ir dailininkai drįsta daryti viską, kas tik jiems ant seilės užeina. Tame jie mato tikro originalumo šaltinį. O didžiausiu originalumu jie laiko atmetimą viso, kas dailininko kūrybą varžo. Niekuo nesivaržyti, į nieką neatsižiūrėtį—tai vienatinis naujos kūrybos dėsnis. Naujų dailininkų išmanymu, senoji kūryba buvus niekam nederanti: mat, ji pripažinus daugybę varžančių sąlygų. Poezijoj, pav., dainiaus mintį varžę ritmas, rimas, tam tikri eiliavimo dėsniai, ieškojimas kilnių minčių, dailių vaizdų, gražių prilyginimų, tinkamų epitetų ir t.t. Dailė buvus irgi nemažiau suvaržyta įvairiais perspektyvos, kompozicijos, varsų harmonijos dėsniais... Naujoji futūristiškoji kūryba— visus tuos dėsnius, taisykles meta lauk kaipo niekam nederančius senovės prasimanymus. Todel futūristai

poetos rašo eiles be rimo, be padalinimo į strofas, žiūrėdami vien, kad tik jų laisvoji mintis aikštėn išeitų. Arba jei palieka ritmą ir rimą, tai mintimi visai nesirūpina, manydami naujai poezijai užtenkant vieno žodžių skambėjimo, be jokios minties. O kartais net ir su žodžiais ceremonijų nedaro: juos savotiškai apkapoja arba jų vietoj vartoja vien grynas sąjamas, be jokios prasmės.

Futūristai dailininkai tą pat daro dailėje. Tepliojimas paveikslų, kaip iki šiol garsiausių dailininkų buvo daryta, laikoma pataikavimu buržujiškam skoniui. Švelnūs varsų tonai, harmoniškas jų parinkimas, piešimo precizija, perspektyva — visa tai futūristiškai dailei nebeturi jokios svarbos. Mat, tai nenauja, neoriginalu. Originalumas būsiąs visa tai atmetus, jokios varsų harmonijos nežiūrint, sudarant visą paveikslą iš varsuotų taškų, kūbų, kvadratų, trikampių ar kitokių geometriškų figūrų.

Vienas Paryžiaus juokdarys, norėdamas ištirti futūristų dailės atjautimą, pirm kelerių metų buvo padaręs šitokį bandymą: jis pririšo teptuką prie asilo uodegos, padėjo apačioje keletą dėžučių su skystais tepylais ir pastatė jo užpakalyje ištemptą drobę. Asilas, besigindamas nuo musių, makalavo su uodega, pririštas prie jos teptukas pasiekdavo tai vieną tai antrą tepylų dėžutę ir padarydavo ant drobės varsuotą ruožą. Po kiek laiko visa drobė buvo ištepliota: išėjo paveikslas į nieką nepanašus. Juokdarys betgi į tai nežiūrėjo; jis nugabeno jį į laisvųjų dailininkų parodą. Ir ką gi! parodos komitetas jį priėmė, o laisvos dailės kritikai pripažino tą paveikslą labai originaliu! —Ir tik kuomet juokdarys su liudytojais įrodė, kad tai asilo darbas, sugėdinti kritikai gynėjai nutilo. Paryžiuje del to atsitikimo buvo daug juokų, tačiau jie futūrizmo neužmušė. Jis šiaip taip vis da tebegyvuoja ir dagi, kaip matom, randa sekėjų net tolimoje rusų sostinėje.

Delko jis gyvuoja, delko randa sekėjų, pigu suprasti. Mūsų gadynėj, mat, viskas galima. Gali dris-

kius versti miliardierium, bemokslis cicilikutis tapti Dūmos atstovu, pauperis—dienraščio redaktorium. Turėdamas pinigų, galėsi daryti visa, kas patinka. Patekęs Dūmon turėsi teisės kritikuoti net visų gudriausius ministrus; sėdėdamas redakcijoj galėsi drėbti purvais visų gerbiamiausius visuomenės atstovus, o sau lygius niekšus — kelti į padanges. Na, o jei be pinigų galima tapti miliardierium, jei be mokslo galima vesti laikraštis, jei neturint jokio supratimo apie valstybės įstatus galima būti įstatų leidėju, tai kodel gi šiandieną be genialumo ir net be talento bet kas negalėtų tapti poeta ar dailininku. Tiesa, seniau be tų augštesnio pašaukimo ženklų retas tedrįsdavo griebtis poezijos bei dailės. Bet tai buvo seniau, kada viešpatavo socialės nelygybės principas. Šiandieną gi mes visi lygūs, todel ir visiems viskas galima. Nori — esi poeta, nori — virsti dailininku. Tiesa, jei kiti nenorėtų branginti tavo poezijos bei dailės, būtų niekai. Bet tas keblumas pigu prašalinti. Reikia tik pasistengti, kad dauguma panorėtų pripažinti tave naujos gadynės genijum. O tai visai nesunku. Tam yra įvairių išbandytų priemonių: girk save, peik kitus, hipnotizuok minias, vartok naujus obalsius, — galop griebkis visų galingiausios šios gadynės karalienės — reklamos arba padaryk skandalą.

Kam tai neaišku — galima paiškinti. Kaip, pav., bemokslis cicilikutis iškeliamas į Dūmos atstovus? Gi varoma partijos agitacija, sakomos karštos prakalbos, kad tas atstovas esąs pats gerasis, rašoma laikraščiuose, jog priešingas kandidatas, kad ir visus mokslus išėjęs, esąs niekam netikęs ir t.t. Minia kvaila, tamsi klauso, skaito ir tiki tam, kas skelbiama. Ji duoda balsus už bemokslį cicilikėlį, kodel gi negalėtų ir bemokslio eiliadirbio genijum apšaukti.

Išėję iš minios šių dienų futūristai supranta tą minios psichologiją ir moka ją puikiai išnaudoti saviems tikslams. Negalėdami pragarsėti savo genialumu nė talentu, jie bando iškilti vien savo „pra-

drįsimu", sujugtu su skandalais. Jie ne tik drįsta spjaudyti praeities genijus, ne tik viešai tyčiojasi iš publikos, susirinkusios jų naujo „credo" paklausytų, bet nesidrovi net chuliganiškai įžeisti kitų garbinamuosius šios gadynės dainius, kaip tai atsitiko su Balmontu. Mat, tikimasi, kad jų skandalus visi laikraščiai dovanai aprašys ir tuo būdu pagarsins jų vardą, kaip senovės istorikai kad pagarsino nieksišką Herostrato darbą[1]).

Kaip tą apsireiškimą pavadinti? Kokion kategorijon priskirti?

Garsus rusų rašytojas D. Merežkovskis, tyrinėdamas pirm kelerių metų rusų visuomenės psichologiją ir matydamas aplink save vis kaskart didyn einantį į nieką neatsižiūrėjimą ir nieko be savęs negerbimą, kįlanti iš privesto prie absurdo lygybės bei demokratizmo principo, nerado tam apsireiškimui kito tinkamesnio vardo kaip chamizmas!

— Cham idiot!

Mūsų išmanymu — pavadinimas labai vykęs. Nes kaip Chamas tuo pragarsėjo, kad jis gerbtiną savo tėvo asmenį viešai išniekino, taip lygiai chamais tik ir tegalima pavadinti tie visi, kurie nieko už save augštesnio, nieko gerbtino, nieko švento gyvenime nepripažįsta. Nieko negerbti, visa, kas dora, gražu, augšta, niekinti, juodinti, šmeižti — vadinant baltu — kas juoda, gražum — kas bjauru, tai tikras pilna to žodžio prasme chamizmas.

Kad jo nemaža yra rusų visuomenėje, parodė tai Merežkovskis, o naujasis incidentas su Balmontu tai dar labiau patvirtino. Lietuvoje apie chamizmą, kiek žinau, nieks da nėra kalbėjęs. O tuo tarpu to chamizmo pas mus ar ne bus tik daugiau, negu pas rusus. Ypač puikiai pražydo jis tarp lietuvių Amerikoje. Štai keletas pavyzdžių tam patvirtinti. Garbus Lietuvos gaivintojas vysk. Valančius tapo Ame-

[1] Dabartiniai laikraščiai, matyt, pragudrėjo, nes Balmonto įžeidėjo vardo nepaminėjo. Tuo būdu futūristas skandalistas savo tikslo nepasiekė.

rikoj apskelbtas „viliugu lietuvystės", kun. Olšauskas, „Saulės" organizatorius, — rusų šnipų, d-ras Basanavičius su Yču — žmonių priešais, valdžios bernais, Vanagaitis — „nauju ubagu", kun. Pranaitis — „žinomu judofobu" („Tėvynė"), „nemokančiu net žydiškai skaityti" („Kova") ir t.t. Kas gi šitokias ištarmes išduoda, kas panašius šmeižimus skleidžia? Gi visokie Dembskiai, Kutros, Bagočiai, Smelstoriai ir kiti mūsų amerikietiško chamizmo atstovai iš „Laisvės", „Kovos" ir kitų panašių laisvo chamizmo organų.

O dar didesnis chamizmas viešpatauja Amerikos «Laisvoj Minty»[1]) kuri su tikrai chamiška arogancija skelbia savo skaitytojams, kad krikščionystė esanti niekam netikusi[2]), kad ji neturinti jokio istoriško pamato, nes Jezus ir Adomas esą «religiškam tikslui išgalvoti», kad tų «džentelmanų» (sic!) istorijoj nėsą nė tiek tiesos, kiek «pasakose arabiškų naktų»[3]); kitaip sakant, religija, tikėjimas esą nereikalingi, nes žmogaus gyvenimas turįs būti «daila», todel jam užtenką «idealo»[4]); net ir pats Jezus tuo gyvenimo idealu bei keliarodžiu nebepripažįstamas ir patariama kiekvienam ieškotis kito[5]). Galop ir patį Dievą chamiškai su koja paspiriama. Mat, Jis esąs dar didesnis «nelabėlis» (sic!) už žmogų[6])...

Jei taip «laisvai» atsinešama į Dievą, į Jezų, į krikščionystę, tai apie kunigiją nėra kas nė kalbėti. Jai skiriama vien paniekos žodžiai bei šlykščios karikatūros[7]).

[1]) Pažymėtina, jog pačios naujausios laisvos minties srovės religijoj, filozofijoj, sociologijoj, dailėj, moksle, — kurios Europoj vaidina žymią rolę, mūsų „Laisvojoj Minty" nė minėte neminimos. Pasirodo, „Laisvos Minties" leidėjai yra tikri ignorantai net „laisvos minties" dalykuose.

[2]) № 35, 811—817 p.

[3]) № 41, 963 p.

[4]) № 37 ir 38

[5]) № 39, 913 p.

[6]) № 36, 842 p.

[7]) Pav., № 42, 99 p. ir k.

Didžiausis amerikiškos «laisvos minties» platintojas, kaip žinome, yra d-ras J. Šliupas. Jis nuo pat pradžios sėjo akliausios, tikrai chamiškos bedievystės sėklas. Nūn pasenęs gali džiaugtis savo darbo vaisiais, pilniausios minties anarchijos apsireiškimais. Pripratę nieko nebegerbti ir neklausyti, naujausi «laisvos minties» atstovai iš «Kovos» ir «Laisvės» ne tik su pačiu laisvos minties patriarku Šliupu ceremonijų nebedaro, bet ir «pradrįsta» tiesiog chamiškai imti jį į nagą. Mat, d-ras Šliupas šalia pilnos bedievystės norėtų išlaikyti dar šiokį tokį kultūriškumą bei etiškumą. Bet drąsesni už savo mokytoją «Laisvės» bei «Kovos» atstovai yra jau net ir nuo tų skrupulų pasiliuosavę. Kad laisvė, tai laisvė! Plūsk, keik, šmeižk, kiek telpa — tai būsi naujos gadynės žmogus, laisvos minties bei laisvos doros atstovas!

Taip tai yra laisvoje Amerikoje. O pas mus? Pas mus, del kitokių sąlygų, chamizmas negalėjo ikšiol apsireikšti visoje savo pilnybėje. Mat, už bedievišką burnojimą prieš Dievą ir Kristų yra atsakomybė prieš teismą. Taigi chamiškiausi ateistiškos minties produktai turi slapstytis bei švelnesne forma dangstytis. Nėr tat pas mus atviro chamizmo laisvoj spaudoj[1]), nesimato ir poezijoj. Net ir pats Maironies jubiliejus neiššaukė kol kas jokių chamiškų prieš gerb. dainių užsipuldinėjimų. Kas nenori mūsų Jubilato pagerbti, tyli sau ramiai, arba užsiima kuo kitų, pav., agitavimu už tai, kad visa be skirtumo Čiurlionies kūryba reikią būtinai dėti mūsų tautinės dailės pamatan... Grynas chamizmas apsireiškia pas mus vien sporadiškai, daugiausia per rinkimus į Dūmą, laikraščiuose. ir plakatuose.

Nesimato taipgi mūsų literatūroje nė perdidelio futūrizmo. Buvo tiesa keli Gerbačauskio, K. Puidos bandymai, bet jie pasiliko be atbalsio. Naujoji lietuvių poezija, kiek ji apsireiškia eilėse, dedamose

[1]) Išskyrus senas «Ryg. Naujienas», ir naujas Amerikos «Naujienas» su «Keleiviu». Aut.

«Aušrinėn», «Ateitin», «Vaivorykštėn», «Draugijon», ir k., eina sveiku keliu, išskyrus keletą išimčių.

Gal čia padėjo Jakšto eilės «Ant Parnaso»[1]), gal satirišką Maironies malda «Apsaugok, Viešpatie»[2]), gal kas kita, bet faktas pasilieka faktu, jog aiškių poetų futūristų mes da neturim[3]). Duok, Dieve, kad ir neturėtumėm, o jų vietoje susilauktumėm daugiau Maironių!...

---

1) Rudens aidai, 85—83 p.

2) Raseinių Magdė, 50 p.

3) Tai buvo rašyta 1913 metais. Siandieną to jau nebegalima pasakyti, nes šen ir ten ima rodytis šiokių tokių futūristėlių (pav. Salys Šemerys, «Keturių Vėjų pranašai» ir k.).

Turinys.

M. Vaitkus

J. Margalis

Dagilis

A. Žalvarnis

J. Mikuckis.

Dainiai rašiusieji nelietuviškai

Literatūros leidiniai:

Literatūros laikraščiai:

Straipsniai:

Pastebėtos spaudos klaidos:

			atspausta	reikia skaityti
32 p	21 eil.	iš virš	vienu	vien
60 „	10 „	„	znom	znów
60 „	16 „	„	krvamilismy	krwawiliśmy
60 „	17 „	„	swątpieniem	zwątpieniem

be to, spaustuvei lenkiškų raidžių neturint, padėta čia ne vienoj vietoj lietuviškos raidės vietoj lenkiškųjų

101 „	18 „	„	1930	1920
115 „	1 „	„	V ūnas	Vydūnas
149 „	2 „	„	in-8	in-16
160 „	2 „	„	in-8	in-12
248 „	8 „	iš apačios	priajuokino	prijuokino
293 „	10 „	„	345 psl. in-8	45 psl. in-18
323 „	11 „	„	in-14	in-24
349 „	17 „	„	laidaczą	lajdaczą
352 „	6 „	„	filta	filuta
352 „	17 „	„	wciąč ba bary	wziąc za bary
354 „	20 „	„	o nową	w nową
354 „	2 „	„	lietuviai	Lietuvai
356 „	18 „	„	najliepsza	najlepsza
356 „	5 „	„	W tem się zały	W tem się cały